

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

Ex. A

S. o. u.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1944: 5
SOCIALDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG
TILL
CIVILFÖRSVARSLAG M. M.

AVGIVET AV
1943 ÅRS CIVILFÖRSVARsutredning

S T O C K H O L M

1 9 4 4

Statens offentliga utredningar 1944

Kronologisk förteckning

1. Jordbruksbefolkningens levnadskostnader. Av E. Lindahl och L. Lemne. Marcus. 71 s. Jo.
2. Betänkande med förslag angående långtjänstunderbefäl m. m. Beckman. 91 s. Fö.
3. Betänkande angående nykterhetstillståndet under krigsåren. Marcus. 336 s. Fi.
4. Promemoria med förslag till lag med bestämmelser om allmänna behörighetsvillkor för vissa kommunala uppdrag m. m. Haggström. 66 s. S.
5. Betänkande med förslag till civilförsvarslag m. m. Beckman. 262 s. S.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1944: 5
SOCIALDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG
TILL
CIVILFÖRSVARSLAG M. M.

AVGIVET AV
1943 ÅRS CIVILFÖRSVARsutredning

STOCKHOLM 1944
K. I. BECKMANS BOKTRYCKERI
[258 44]

STATENS FÖRVALTNINGEN
KONTOHÅLLNING

REKONSTRUKTION

CIVILFÖRSÄKRINGSBANKEN

1900 ÅRS RÄKNINGSÅRSBERÄTTELSE

STOCKHOLM
1901

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
<i>Skrivelse till Herr Statsrådet Rubbestad</i>	5
Författningsförslag	7
Förslag till civilförsvarslag	7
Förslag till lag om utvidgad tillämpning av civilförsvarsplikt	33
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt	34
Förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 7, 61 och 101 §§ strafflagen för krigsmakten	35
Förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 20 juni 1924 (nr 298) om viss panträtt i spannmål	36
Förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 30 juni 1942 (nr 505) om viss panträtt i spånadslin och hampa	38
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 22 juni 1939 (nr 310) om sjukhusvård vid krig eller krigsfara	40
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 18 § lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt	40
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 4, 9, 15 och 16 §§ lagen den 12 juni 1942 (nr 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar	41
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 26 mars 1943 (nr 121) om vapenfria värnpliktiga	42
Allmän motivering	43
<i>Inledning</i>	43
1 kap. <i>Huvuddragen i förslaget</i>	47
Sammanfattning	59
2 kap. <i>Verksamhetsgrenar som böra ingå i civilförsvaret eller i vissa hänseenden samordnas med detta</i>	62
Civilförsvarets ordningstjänst och polisens ställning i förhållande till civilförsvaret	65
Brandförsvaret	75
Utrymning, inkvartering och socialtjänst	82
Undanförsel och förstörelse	91
Order- och rapporttjänst	104
Sjukvårdsväsendet	108
Transportväsendet	118
Arbetsmarknadens och folkförsörjningens samordnande med civilförsvaret	129

	Sid.
3 kap. <i>Civilförsvarets organisation</i>	134
Botteninstansen	134
Mellaninstansen	142
Centralmyndigheten	154
4 kap. <i>Civilförsvarsplikt</i>	167
5 kap. <i>Rekrytering av personal för civilförsvaret och för andra beredskapsupp- gifter</i>	176
6 kap. <i>Civilförsvarets utbildningsverksamhet</i>	197
7 kap. <i>Byggnadstekniska bestämmelser</i>	201
Skyddsrum och källarmursgenombrott	201
Brandskyddsåtgärder	212
8 kap. <i>Fördelningen mellan stat, kommun och enskilda av det ekonomiska an- svaret för civilförsvaret m. m.</i>	215
Statens och kommunernas ansvarighet	215
De enskildas ansvarighet	222
9 kap. <i>Vissa kostnadsberäkningar</i>	224
Specialmotivering till författningsförslagen	232

Till

Herr Statsrådet Rubbestad.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 15 oktober 1943 har Herr Statsrådet samma dag dels tillkallat landshövdingen R. J. Sandler, översten, numera generalmajoren greve C. A. Ehrensvärd, hovrättsassessorn H. K. E. Mossberg samt kriminalpolisintendenten A. F. Zetterquist att såsom sakkunniga inom socialdepartementet biträda med fortsatt utredning om hemortsförsvarets samordnande dels ock uppdragit åt Sandler att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete.

De sakkunniga hava antagit benämningen 1943 års civilförsvarsutredning.

Jämlikt bemyndigande av Kungl. Maj:t ovannämnda dag har Herr Statsrådet den 20 oktober 1943 förordnat hovrättsassessorn H. Skogman att vara sekreterare åt utredningen ävensom uppdragit åt kaptenen K. G.-A. Starck att såsom sekreterare biträda utredningen, såvitt avsåge frågor av militär natur, samt den 1 november 1943 uppdragit åt t. f. kanslichefen L. Hultström och den 28 januari 1944 åt förste amanuensen S. Wernstedt att vara biträdande sekreterare åt utredningen.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 5 november 1943 har samma dag uppdragits åt försvarsassistenten, majoren G. W. Rosenquist samt den 12 november 1943 åt länsjägmästaren E. Persson och brandchefen B. A. Hermanson att såsom experter biträda utredningen, Rosenquist beträffande försvarsassistenternas och hemortsförsvarsassistenternas verksamhet, Persson i frågor rörande skogsbrandskyddet och Hermanson i frågor rörande det allmänna brandskyddet.

För att tagas under övervägande vid fullgörandet av det utredningen meddelade uppdraget har från socialdepartementet den 28 januari 1944 till utredningen överlämnats en av luftskyddschefen i Stockholm till överståthållarämbetet avlåten skrivelse, berörande vissa spörsmål beträffande hemskyddspersonalens utbildning m. m.

De sakkunniga hava företagit studieresor inom landet.
Utredningen får härmed värdsamt överlämna betänkande med förslag
till civilförsvarslag jämte förslag till vissa ändringar i gällande lagar.
Stockholm den 25 februari 1944.

RICKARD SANDLER

C. A. EHRENSVÄRD

EIJE MOSSBERG

A. ZETTERQUIST

/ *Harald Skogman*

Författningsförslag.

Förslag

till

Civilförsvarslag.

Häri genom förordnas som följer:

1 kap. Allmänna bestämmelser.

1 §.

Civilförsvaret åligger att i de hänseenden Konungen bestämmer utöva sådan verksamhet för rikets försvar, som icke åvilar krigsmakten.

För olika slag av denna verksamhet skall inom civilförsvaret finnas särskilda tjänstegrenar.

2 §.

Befinner sig riket i krig eller krigsfara, äger Konungen förordna, att inom riket eller del därav civilförsvaret skall intaga förstärkt beredskap (*civilförsvarsberedskap*).

Närmare bestämmelser angående olika grader av civilförsvarsberedskap (*beredskapsgrader*) meddelas av Konungen.

2 kap. Grunddragen av civilförsvarets organisation.

3 §.

Den centrala ledningen av civilförsvaret utövas under Konungen av den myndighet, som Konungen bestämmer (*centralmyndigheten*).

4 §.

Inom varje län handhar *länsstyrelsen* ledningen av civilförsvaret.

5 §.

Riket indelas i *civilförsvarsområden*. Varje landsfiskalsdistrikt och stad, som ej ingår i landsfiskalsdistrikt, utgör ett civilförsvarsområde, där ej Konungen för visst fall annorlunda förordnar. Ingå i civilförsvarsområde delar av skilda län, bestämmer Konungen, till vilket län området i civilförsvarets hänseende skall anses höra.

6 §.

Inom civilförsvarsområde utövas ledningen av civilförsvaret av en *civilförsvarschef*.

För civilförsvarschef skall finnas *ställföreträdare*.

Befattningshavare vid polisväsendet är skyldig mottaga uppdrag att vara civilförsvarschef eller ställföreträdare för civilförsvarschef.

7 §.

1 mom. I varje civilförsvarsområde skall finnas *allmänt civilförsvar* samt i den mån så följer av bestämmelserna i 2 och 3 mom. *särskilt civilförsvar* för anläggningar och byggnader.

2 mom. Särskilt civilförsvar utgöres av *verkskydd* och *hemskydd*.

Verkskydd är avsett för viss eller vissa i närheten av varandra belägna anläggningar eller byggnader, vilka väsentligen användas för annat ändamål än bostadsändamål, jämte därvarande personer och egendom.

Hemskydd är avsett för viss eller vissa i närheten av varandra belägna byggnader, vilka väsentligen användas för bostadsändamål, jämte därvarande personer och egendom.

3 mom. Verkskydd och hemskydd skola vara organiserade inom tättbebyggda delar av städer och köpingar samt inom andra tättbebyggda områden, som icke äro av endast ringa omfattning och betydelse. Där så finnes särskilt påkallat, skall verkskydd eller hemskydd vara organiserat även för annorstädes belägen anläggning eller byggnad.

8 §.

Grundläggande bestämmelser rörande civilförsvaret inom varje civilförsvarsområde skola upptagas i en *organisationsplan*.

Organisationsplan fastställs av länsstyrelsen i enlighet med de anvisningar centralmyndigheten utfärdar. Beslut om ändring i fastställd organisationsplan meddelas i enahanda ordning.

9 §.

Om under civilförsvarsberedskap särskilda förhållanden det påkalla eller om för övningsändamål så finnes erforderligt, må enligt grunder, som av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, centralmyndigheten närmare bestämmas, dels allmänt civilförsvar kunna tagas i anspråk för uppgifter, som icke avse det egna civilförsvarsområdet, dels ock verkskydd eller hemskydd kunna tagas i anspråk för uppgifter, som icke sammanhånga med det omedelbara skyddet av den eller de anläggningar eller byggnader, för vilka verkskyddet eller hemskyddet är upprättat.

3 kap. Civilförsvarsplikt m. m.

10 §.

Skyldighet att tjänstgöra i civilförsvaret (*civilförsvarsplikt*) åligger envar i riket boende svensk medborgare från och med det kalenderår, varunder han fyller femton år, till och med det kalenderår, varunder han fyller sjuttio år.

Konungen äger förordna, att stadgandet i första stycket skall äga motsvarande tillämpning å andra personer här i riket än svenska medborgare.

11 §.

Civilförsvarspliktig är skyldig fullgöra tjänstgöring i civilförsvaret i den omfattning, som är nödig med hänsyn till förekomsten av eller faran för

fientlig verksamhet eller föreliggande behov för honom att undergå utbildning och övning. Under tid, då civilförvarsberedskap icke är anbefalld inom någon del av riket, må dock, med det undantag, varom i 12 § förmäles, icke någon utan eget åtagande åläggas annan tjänstgöring än för egen utbildning och övning under sammanlagt högst sextio timmar för kalenderår.

Konungen tillkommer att meddela närmare bestämmelser angående omfattningen vid olika tider och för olika grupper av personer av tjänstgöring, som förut i denna paragraf sägs.

12 §.

Konungen äger i fråga om befälsbefattning inom civilförsvaret meddela föreskrift om i vad mån den som i enlighet med stadgandet i 18 § inskrivits för befattningen, skall vara skyldig att utöver tjänstgöring, som i 11 § sägs, medverka vid det för civilförsvarets verksamhet erforderliga förberedelsearbetet.

13 §.

Tjänstgöring i civilförsvaret må icke åläggas någon i vidare mån än som svarar mot hans kroppskrafter och hälsotillstånd.

14 §.

Ej må utan tillstånd av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, överbefälhavaren tjänstgöring i civilförsvaret åläggas någon å sådan tid, att han därigenom hindras fullgöra honom på grund av värnplikt eller eljest åvilande skyldighet att tjänstgöra vid krigsmakten.

15 §.

Om befrielse från fullgörande av civilförvarsplikt meddelar Konungen bestämmelser.

16 §.

Civilförvarspliktig är skyldig att på anfordran lämna civilförvarsmyndighet erforderliga upplysningar rörande personliga förhållanden av intresse för fråga om hans tjänstgöring i civilförsvaret. Civilförvarsmyndighets skriftliga förfrågan om sådana förhållanden skall, på sätt Konungen bestämmer, av civilförvarspliktig besvaras ofördröjligen och senast inom åtta dagar.

17 §.

Den som kallas till tjänstgöring i civilförsvaret eller till utbildning eller övning i civilförvarstjänst, är skyldig att efterkomma kallelsen samt att i avseende å tjänstgöringen, utbildningen eller övningen ställa sig till efter rättelse de föreskrifter, som meddelas honom av vederbörande befäl.

18 §.

Uttagning av personal, som är avsedd att under civilförvarsberedskap fullgöra tjänst i viss angiven befattning inom civilförsvaret, sker genom *inskrivning* i den ordning Konungen bestämmer.

Inskrivning må kunna avse såväl civilförsvarspliktig som annan för tjänsten i fråga lämpad person, vilken förklarat sig därtill villig.

Inskrivning av omyndig, som ej är civilförsvarspliktig, må ej äga rum utan målsmans samtycke.

Har annan än civilförsvarspliktig inskrivits, skall å honom vad förut i detta kapitel stadgats beträffande civilförsvarspliktig äga motsvarande tillämpning.

19 §.

Civilförsvarspliktig åligger att, då fråga uppkommer om hans inskrivning i civilförsvaret, efter kallelse personligen inställa sig å utsatt tid och plats inom det civilförsvarsområde, där han har sitt hemvist.

20 §.

Är inom civilförsvarsområde högsta civilförsvarsberedskap anbefalld, må ej den som är inskriven i områdets civilförsvaret, utan medgivande av civilförsvarschefen eller den civilförsvarschefen bemyndigad lämna civilförsvarsområdet.

Vad sålunda stadgas skall icke utgöra hinder för den som har sin arbetsplats eller bostad utom civilförsvarsområdet, att, då hans tjänstgöringsförhållanden det tillåta, begiva sig till arbetsplatsen eller bostaden.

21 §.

I enlighet med vad Konungen därom närmare bestämmer, är inskriven person skyldig att, så snart han flyttar, göra anmälan om flyttningen hos befäl i civilförsvaret.

22 §.

Hos kommun eller municipalsamhälle anställd personal äger tillgodoräkna sig tjänstgöring inom allmänt civilförsvaret, som hör till civilförsvarsområde, i vilket kommunen eller municipalsamhället helt eller delvis ingår, såsom fullgjord i den kommunala anställningen, dock allenast i den mån tjänstgöringen avser sådana uppgifter, för vilka anställningen skett, eller liknande uppgifter.

23 §.

Där någon genom fullgörande av civilförsvarsplikt hindras att utföra åtaget arbete, må det icke åberopas mot honom såsom grund för skadestånd eller eljest.

Angående förbud för arbetsgivare att av skäl, som i första stycket sägs, skilja någon från anställning ävensom angående rätt för innehavare av anställning att ej av dylik anledning behöva vidkännas minskning i de med anställningen förenade förmånerna är särskilt stadgat.

4 kap. Särskilda åtgärder och anordningar inom civilförsvaret.

Utrymning och inkvartering m. m.

24 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer ålägga eller uppmana invånare inom område, som blivit eller kan antagas bliva utsatt för fientlig verksamhet eller inom vilket eljest militära åtgärder av synnerlig betydelse vidtagas eller kunna förväntas, att lämna sin bostad och taga uppehåll utom angivet område under den tid, för vilken åläggandet eller uppmaningen gäller (*utrymning*). Ej må åläggande eller uppmaning, som nu sagts, meddelas i vidare mån än det provas erforderligt för befolkningens skyddande mot följderna av fientlig verksamhet eller eljest hänsynen till rikets försvar det kräver.

25 §.

I den mån det provas nödvändigt för vinnande av det med viss utrymning avsedda syftet, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer meddela föreskrifter rörande uppehållsplatser för dem, vilka på grund av beslutet om utrymning lämna sin bostad.

26 §.

Inom civilförvarsområde skola vidtagas åtgärder för inkvartering och utspisning av samt lämnande av annat bistånd åt personer, som blivit i behov härav i anledning av krigsskada eller utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande förhållanden.

Bortflyttningsförbud och bortflyttningsstillstånd.

27 §.

Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer äger vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, meddela förbud för personer, som uppehålla sig inom visst område, att lämna detsamma (*bortflyttningsförbud*). Myndighet, som beträffande visst område beslutat om utrymning, äger utan särskilt bemyndigande meddela sådana personer inom området, vilka icke omfattas av utrymningen, förbud som nyss sagts.

28 §.

Bortflyttningsförbud må meddelas allenast:

- a) då det kan befaras, att militära åtgärder av synnerlig betydelse, vilka vidtagas eller kunna förväntas inom området, eljest bliva väsentligt försvårade;
- b) då tillgängliga transportmedel icke förslå för transport av andra än dem, vilka hava ålagts eller uppmanats att bortflytta;
- c) då bortflyttning är förenad med uppenbar livsfara; eller
- d) då behovet på orten av arbetskraft för civilförsvarets verksamhet eljest icke skulle bliva tillgodosett.

29 §.

Enskilt näringsföretag må, sedan högsta civilförsvarsberedskap anbefallts, icke förflytta sin verksamhet till annan ort utan tillstånd (*bortflyttningstillstånd*) av centralmyndigheten eller, enligt dennas bemyndigande, av länsstyrelse eller civilförsvarschef.

Bortflyttningstillstånd må icke vägras med mindre hinder mot bortflyttningen möter med hänsyn till försvaret eller folkförsörjningen eller eljest med hänsyn till det allmänna.

Undanförsel och förstöring av egendom.

30 §.

I ändamål att förhindra, att varuförråd, maskiner, boskap, fordon, fartyg och annan egendom av betydelse för försvaret eller folkförsörjningen eller eljest för det allmänna genom fiendens åtgöranden förstöras eller eljest gå förloade, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, föreskriva, antingen att egendomen skall bortföras från den ort, där den finnes, till viss ort eller visst område med mindre utsatt läge (*bortförande*) eller ock att egendomen inom ort, där den finnes, skall fördelas å flera förvaringsplatser (*utspredning*). Med utspredning jämställas omflyttning av egendom från en förvaringsplats till en annan inom samma ort. Åtgärder, som nu sagts, benämnas i denna lag med det gemensamma uttrycket *undanförsel*.

Vad i första stycket stadgas om bortförande skall äga tillämpning jämväl å egendom, som utan att vara av där angiven betydelse likväl i fiendens hand skulle väsentligen underlätta dennes krigsansträngningar.

Beslut om undanförsel må avse jämväl vad som tillverkas eller eljest framvinnes efter beslutets meddelande.

31 §.

Bortförd egendom må flyttas från den ort eller det område, dit egendomen enligt beslutet om bortförandet skall föras, allenast efter tillstånd av Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer och under iakttagande av de villkor, som angivas i tillståndet.

32 §.

För ändamål, som avses i 30 §, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, föreskriva, att egendom av beskaffenhet, som i nämnda lagrum avses, ej må föras till visst område av riket eller ock må föras till visst område allenast efter tillstånd och på villkor, som angivas i tillståndet.

33 §.

Föreligger trängande fara för att egendom av beskaffenhet, som avses i 30 §, skall falla i fiendens hand, och tillåter ej tiden, att egendomen bortföres, eller möter hinder häremot till följd av egendomens beskaffenhet eller

på grund av brist på transportmedel eller andra därmed jämförliga förhållanden, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer föreskriva, att egendomen skall förstöras eller eljest försättas ur brukbart skick.

Åtgärd, som i denna paragraf avses, benämnes i denna lag *förstöring*.

Skyddsrum m. m.

34 §.

Inom stad och köping samt inom annat tätbebyggt samhälle, som icke är av endast ringa omfattning och betydelse, skola i den mån så prövas erforderligt finnas skyddsrum, i vilka vid fientlig verksamhet skydd kan beredas åt personal, som har att leda eller fullgöra tjänst inom allmänna civilförsvaret, åt personer, som omhändertagas vid allmänna civilförsvarets hjälpplatser och andra anstalter, eller åt vägförande och andra, som uppehålla sig utomhus på allmänna platser (*allmänna skyddsrum*).

Därest särskilda förhållanden det påkalla, skall allmänt skyddsrum inrättas jämväl annorstädes än i första stycket sägs.

Den omfattning, vari allmänna skyddsrum skola inrättas jämlikt första och andra styckena, fastställs i organisationsplanen.

35 §.

Allmänt skyddsrum skall vara så beskaffat, att det åtminstone skyddar mot splitter från bomber och mot andra vid explosion kringkastade föremål ävensom mot rök- och stridsgaser samt jämväl i övrigt erbjuder skäligt skydd mot andra verkningar av bomber än omedelbar träffverkan. Särskilt skall iakttagas, att allmänt skyddsrum, som är beläget inom eller i omedelbar närhet av byggnad, skall hava sådan hållfasthet, att det motstår den belastning, som kan uppkomma, om byggnaden sammanstörtar. Allmänt skyddsrum skall vara försett med reservutgång.

Befinnes det i särskilt fall vara förbundet med oskälig kostnad eller eljest med avsevärd olägenhet att anordna allmänt skyddsrum så att det erbjuder skydd mot rök- och stridsgaser, må länsstyrelsen eftergiva denna fordran.

36 §.

Är anläggning eller byggnad, inom vilken människor bo eller eljest vanligen vistas, belägen inom område, där enligt fastställd organisationsplan verkskydd och hemskydd skola vara organiserade, eller skall enligt sådan plan verkskydd eller hemskydd vara organiserat för annorstädes belägen dylik anläggning eller byggnad, skall för densamma finnas skyddsrum för beredande av skydd mot fientlig verksamhet (*enskilda skyddsrum*).

Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, centralmyndigheten äger, där särskilda omständigheter det föranleda, förordna om skyldighet att anordna enskilt skyddsrum jämväl beträffande annan anläggning eller byggnad än i första stycket sägs.

37 §.

Enskilt skyddsrum, avsett för bostadshus, skall kunna hysa minst så många personer, som under fredstid i allmänhet äro bosatta inom byggnaden.

I fråga om annan anläggning eller byggnad än bostadshus skall enskilt skyddsrum beräknas för minst så många personer, som kunna antagas under krig i allmänhet samtidigt besöka eller vara sysselsatta eller bosatta eller eljest vistas inom anläggningen eller byggnaden eller den del därav, för vilken skyddsrummet är avsett. Vid tillämpning av vad sålunda stadgas är dock ej erforderligt att i fråga om skyddsrum för hamnanläggning eller för järnvägs-, spårvägs- eller busstation medräkna trafikanter, vilka kunna antagas erhålla skydd i allmänt skyddsrum, som finnes i närheten, ej heller att i fråga om skyddsrum för anläggning eller byggnad, där teater, biograf eller annan samlingslokal finnes, taga hänsyn till besökande i lokalen.

38 §.

Enskilt skyddsrum skall fylla de i 35 § första stycket angivna kraven.

Enskilt skyddsrum, avsett för högst tio personer, må dock anordnas utan att det erbjuder skydd mot rök- och stridsgaser, för såvitt icke länsstyrelsen i särskilt fall med hänsyn till belägenheten av anläggning eller byggnad, för vilken skyddsrummet är avsett, annorlunda förordnar.

39 §.

Enskilt skyddsrum skall vara anordnat inom den anläggning eller byggnad, för vilken det är avsett.

Enskilt skyddsrum skall vara så beläget, att det utan tidsutdräkt kan uppnås av dem som vistas i den anläggning eller byggnad, för vilken det är avsett, och skall i övrigt anordnas på det sätt, som med hänsyn till anläggningens eller byggnadens beskaffenhet och läge är mest ändamålsenligt.

40 §.

Därest anordnande av enskilt skyddsrum jämlikt bestämmelserna i 36 § första stycket och 37—39 §§ prövas medföra oskäligen kostnad, åger länsstyrelsen medgiva undantag från bestämmelserna. Dylikt undantag må ock eljest av länsstyrelsen medgivas i den mån det kan ske utan eftergivande av skäligen anspråk på skydd mot fientlig verksamhet.

Vad i första stycket sägs om länsstyrelsen skall i fråga om skyddsrum, som avses i 36 § andra stycket, i stället gälla Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, centralmyndigheten.

41 §.

Där två eller flera närbelägna anläggningar eller byggnader icke kunna lämpligen var för sig förses med skyddsrum, må länsstyrelsen på framställning av ägarna till anläggningarna eller byggnaderna förordna, att gemensamt skyddsrum skall inrättas.

Ändå att sådan framställning icke göres, åger länsstyrelsen, när särskilda skäl därtill äro, meddela förordnande om inrättande av gemensamt skyddsrum.

42 §.

Där särskilda omständigheter det föranleda, åger Konungen för visst fall förordna, att skyddsrum skall fylla större krav på skyddsförmåga och utrymme än vad av detta kapitel bestämmelser eljest följer.

43 §.

Skyddsrum jämte däri vidtagna byggnadstekniska anordningar skola vara av stadigvarande natur. Inrättas skyddsrum i redan färdigställd byggnad och skulle stadigvarande anordningar medföra oskäligen kostnad eller eljest avsevärd olägenhet, må dock länsstyrelsen tillåta anordningar av provisorisk natur.

Förändringar av de byggnadstekniska anordningarna i skyddsrum eller sådant utnyttjande av skyddsrum, som inkräktar på utrymmet därstädes, må ske allenast i enlighet med de föreskrifter centralmyndigheten utfärdar.

44 §.

Finnes skyddsrum lämpligen böra anordnas å allmän plats eller annat område, som enligt gällande byggnadsbestämmelser ej får bebyggas eller skall vara avsatt för särskilt ändamål, må länsstyrelsen medgiva undantag från byggnadsbestämmelserna.

45 §.

Inom område, där enligt fastställd organisationsplan verkskydd och hemskydd skola vara organiserade, skola i byggnad med minst tre våningar eller sammanhängande bebyggelse, vari ingår sådan byggnad, så framt byggnaden eller bebyggelsen har en längd av minst fyrtio meter, källarmurarna vara försedda med de öppningar (*källarmursgenombrott*), som utöver föreskrivna reservutgångar erfordras för att skyddsrum i källare under byggnaden eller bebyggelsen skola erhålla de förbindelser utåt, vilka äro påkallade av hänsyn till möjligheten att byggnad till följd av luftanfall helt eller delvis sammanstörtar.

Den omfattning, vari källarmursgenombrott skola vara anordnade, bestämmas av länsstyrelsen.

46 §.

I ort, för vilken byggnadsnämnd finnes, ankommer det på byggnadsnämnden att vid prövning av ansökan om byggnadslov för nybyggnad tillse, att byggnadsföretaget överensstämmer med bestämmelserna i detta kapitel eller med stöd därav meddelade föreskrifter. I fråga om hamn, station för järnvägs- eller lufttrafik eller för mer betydande spårvägs- eller busstrafik ävensom sådan undervisningsanstalt, vårdanstalt och industriell anläggning samt sådant hotell eller pensionat, vari minst tjugufem personer kunna beräknas komma att i regel vistas, skall dock byggnadsnämndens beslut om meddelande av byggnadslov underställas länsstyrelsens prövning i de hänseenden nyss sagts.

Vill annan än staten å ort, där byggnadsnämnd ej finnes, utföra byggnad eller anläggning, för vilken skyddsrum skall vara anordnat, eller byggnad, i vilken källarmursgenombrott skall finnas, åligger det honom att i förväg inhämta länsstyrelsens godkännande av byggnadsföretaget i nämnda hänseenden.

Vad i första och andra styckena sägs skall äga motsvarande tillämpning i fråga om verkställande av väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av anläggning eller byggnad.

5 kap. Kommuns och municipalsamhälles skyldigheter med avseende å civilförsvaret m. m.

47 §.

1 mom. Kommun åligger att sörja för att ekonomiska och materiella betingelser föreligga för upprätthållandet i enlighet med gällande organisationsplan av det allmänna civilförsvaret inom det civilförvarsområde, till vilket kommunen helt eller delvis hör.

Där två eller flera kommuner helt eller delvis ingå i samma civilförvarsområde, åligger det dock den kommun, inom vilken civilförvarschefen enligt organisationsplanen skall hava sin uppehållsort under högsta civilförvarsberedskap, att förskjuta kostnaderna för personal, materiel, åtgärder och anordningar, som enligt planen äro att hänföra till området i dess helhet.

Om skyldighet för kommun att till annan kommun i samma civilförvarsområde utgiva ersättning för kostnader för det allmänna civilförsvarets upprätthållande stadgas i 54 §.

2 mom. Kommun har att i avseende å civilförvarsområde, till vilket kommunen helt eller delvis hör, genom sina organ lämna civilförvarschefen erforderligt biträde i frågor rörande civilförsvaret.

48 §.

För handhavande av de i 47 § angivna uppgifterna skall i varje kommun finnas en *civilförvarsnämnd*. Civilförvarsnämnd åligger ock att ombesörja de övriga uppgifter, som enligt lag eller författning skola ankomma på sådan nämnd.

Civilförvarsnämnd utses av dem som i allmänhet utöva kommunens beslutanderätt, samt består av tre eller fem med den kommunala förvaltningen förtrogna personer. Jämte ledamöterna utses suppleanter till lika antal. Därvid bestämmes tillika i vilken ordning suppleanterna skola inkallas. Med avseende å valbarhet, rätt att avsäga sig uppdraget, tjänstgöringstid, fyllnadsval, val av ordförande och vice ordförande, ordningen för besluts fattande samt förande av protokoll skall i fråga om civilförvarsnämnd i tillämpliga delar gälla vad som finnes stadgat angående byggnadsnämnd.

Utan hinder av vad i andra stycket stadgas äger kommun å landet besluta, att kommunalnämnden tillika skall vara civilförvarsnämnd.

Länsstyrelsen äger kalla civilförvarsnämnd att sammanträda med länsstyrelsen eller dess representant. Civilförvarschef och civilförvarsnämnd skola ock sammanträda på kallelse av endera av dem.

49 §.

1 mom. För kostnad, som kommun fått vidkännas på grund av stadgan-dena i 47 § 1 mom., äger kommunen erhålla statsbidrag med kostnadens hela belopp i vad avser

a) avlöning och annan ersättning — enligt vad därom är särskilt före-

skrivet — till civilförsvarschef och ställföreträdare för denne, ävensom under civilförvarsberedskap till annan personal inom civilförsvaret; samt

b) inkvartering och andra till civilförsvaret hörande åtgärder av social natur, för såvitt icke Konungen, där verksamheten uppenbarligen avser allenast civilförvarsområdets egna invånare, förordnar, att statsbidrag skall utgå med allenast två tredjedelar av kostnadens belopp.

Vad i detta moment stadgas skall icke gälla kostnader av den beskaffenhet, som avses i 2 mom. a), b) och d).

2 mom. För kostnad, som kommun i andra hänseenden än i 1 mom. a) och b) sägs fått vidkännas på grund av stadgandena i 47 § 1 mom., äger kommunen erhålla statsbidrag med två tredjedelar av kostnadens belopp, dock att statsbidrag icke utgår för kostnad för

a) avlöning, som jämlikt stadgandet i 22 § utbetalas till hos kommunen anställd personal för tjänstgöring i civilförsvaret;

b) anskaffande av materiel, utrustning och annan egendom, som kommunen ställt till förfogande, i den mån densamma anskaffats eller kan förväntas komma att huvudsakligen användas för annat ändamål än för civilförsvaret;

c) civilförsvarets administration;

d) vård, underhåll, förvaring och kontroll av materiel, utrustning och annan egendom;

e) andra rese- och traktamentsersättningar än sådana, vilka avse deltagande i utbildningskurs, som för flera civilförvarsområden anordnas av centralmyndigheten eller länsstyrelsen eller på dessa myndigheters föranstaltande; samt

f) lokaler för annan utbildning än sådan, som anordnas av centralmyndigheten eller länsstyrelsen.

50 §.

Befinnes kostnad, för vilken statsbidrag sökes, med hänsyn till föreliggande omständigheter oskäligen, må statsbidraget beräknas allenast efter skäligt belopp.

51 §.

Statsbidrag enligt 49 och 50 §§ fastställas för det senast förflutna kalenderåret av länsstyrelsen, där ej Konungen annorlunda förordnar.

Länsstyrelsen äger att till kommun utgiva förskott å sådant statsbidrag i enlighet med de närmare föreskrifter Konungen därom meddelar.

52 §.

Där särskilda omständigheter det föranleda, äger Konungen medgiva, att kommun må erhålla statsbidrag för sina kostnader för allmänna civilförsvaret jämväl i andra fall eller med högre belopp än förut stadgats.

53 §.

1 mom. Har hos kommun anställd personal, tillhörande allmänt civilförsvaret, under civilförvarsberedskap jämlikt 9 § tagits i anspråk för tjänst-

göring utom civilförvarsområdet, äger kommunen att av statsmedel erhålla skälig ersättning för avlöningsförmåner, som kommunen på grund av stadgandet i 22 § utgivit till personalen för denna tjänstgöring.

2 mom. Därest till allmänt civilförvar hörande materiel eller annan egendom under civilförvarsberedskap jämlikt 9 § tagits i anspråk för uppgifter utom civilförvarsområdet och därunder förbrukats eller skadats, äger kommun, som anskaffat materielen eller egendomen, att av statsmedel erhålla skälig ersättning.

Har i annat fall än i första stycket sägs till allmänt civilförvar hörande materiel eller annan egendom skadats och har skadan vållats av fientlig verksamhet, skall ock till kommun, som anskaffat materielen, utgå skälig ersättning av statsmedel.

3 mom. Ersättning, som avses i denna paragraf, bestämmes av länsstyrelsen i det län, där den ersättningsberättigade kommunen är belägen.

54 §.

Där två eller flera kommuner helt eller delvis ingå i samma civilförvarsområde, skola de kostnader kommunerna fått vidkännas för områdets allmänna civilförvar, i den mån de icke täckas av statsbidrag, av länsstyrelsen årligen fördelas mellan kommunerna efter ty prövas skäligt.

Det åligger kommun, som vid sådan fördelning befunnits ersättningskyldig till annan kommun, att till denna utgiva ersättning i enlighet med vad vid fördelningen stadgats.

55 §.

Ingår municipalsamhälle eller del därav i civilförvarsområde skola följande särskilda bestämmelser gälla.

1. Vad i 47 § 2 mom. stadgas skall äga motsvarande tillämpning å municipalsamhället.

2. Municipalsamhället är skyldigt att till förfogande för allmänna civilförvaret inom området ställa materiel, utrustning eller annan egendom, vilken är behöfelig för civilförvaret, och vilken tillhör eller innehaves av municipalsamhället.

3. Municipalsamhället äger enahanda rätt till ersättning av statsmedel som beträffande kommun stadgas i 53 §.

4. Länsstyrelsen äger förordna, att kommuns kostnad för viss kommunen enligt denna lag åvilande åtgärd, som uteslutande eller till övervägande del kommer invånare inom municipalsamhället till godo, skall i den mån den icke täckes av statsbidrag, helt eller till viss del återgåldas kommunen av municipalsamhället, och skall i sådant fall vid tillämpningen av 54 § hänsyn tagas jämväl till nu avsedd ersättningsskyldighet.

5. Länsstyrelsen äger förordna, att sådan skyldighet, som i 47 § 1 mom. första stycket avses, skall beträffande viss del av allmänna civilförvarets verksamhet ankomma på municipalsamhället; och skall i sådant fall i fråga om statsbidrag och fördelning av kostnader beträffande municipalsamhället

gälla vad förut i detta kapitel stadgats beträffande kommun, varjämte stadsgandena i 48 § skola äga motsvarande tillämpning å municipalsamhället och municipalnämnden.

6 kap. Skyldigheter med avseende å civilförsvaret för ägare av anläggning eller byggnad eller annan egendom samt för företagare m. m.

56 §.

Ägare av anläggning eller byggnad, för vilken verkskydd skall vara organiserat, är pliktig

- a) att verkställa erforderlig planläggning av verkskyddet;
- b) att anskaffa, förvara och underhålla materiel, utrustning och andra förnödenheter, som erfordras för verkskyddets verksamhet;
- c) att i mån av behov inrätta, utrusta och underhålla ledningscentral och andra uppehållsplatser för verkskyddspersonalen;
- d) att enligt bestämmelser, som Konungen därom utfärdar, sörja för utbildning av verkskyddspersonalen; samt
- e) att i övrigt vidtaga de särskilda anordningar och åtgärder, som äro erforderliga för verkskyddets verksamhet.

57 §.

Arbetsgivare är pliktig att utgiva ersättning till i hans tjänst anställda för tjänstgöring i verkskydd, som är organiserat för anläggning eller byggnad, vilken helt eller delvis innehaves av arbetsgivaren.

58 §.

Ägare av byggnad, för vilken hemskydd skall vara organiserat, är pliktig att anskaffa, förvara och underhålla materiel och utrustning, som erfordras för hemskyddets verksamhet.

59 §.

Är anläggning eller byggnad i sin helhet upplåten till någon med nyttjanderätt, skall vad i 56 § a), b) och d) samt 58 § stadgas om ägare i stället gälla nyttjanderättshavaren, där ej länsstyrelsen för visst fall annorlunda förordnar.

60 §.

Ägare av anläggning eller byggnad är ytterligare pliktig

- a) att inrätta, utrusta och underhålla enskilt skyddsrum, som jämlikt 36 § skall finnas för anläggningen eller byggnaden;
- b) att vidtaga de särskilda anordningar, som äro erforderliga för att vid fientligt anfall varna dem, som vistas i eller vid anläggningen eller byggnaden;
- c) att vidtaga nödiga anordningar för anläggningens eller byggnadens mörkläggning under civilförvarsberedskap; samt
- d) att, där det finnes vara av särskild betydelse, att anläggningen eller byggnaden maskeras, under civilförvarsberedskap tåla eller vidtaga sådan härför erforderlig åtgärd, som av civilförvarsmyndighet anbefalles.

Är anläggningen eller byggnaden helt eller delvis upplåten till annan, gäller vad under d) stadgas jämväl innehavaren. I fråga om skyldighet, som under c) sägs, är i dylikt fall ägaren ansvarig för anskaffande och tillpassande av mörkläggningsmateriel ävensom för anskaffande och uppsättande av anordningar för dess anbringande, medan innehavaren svarar för materielens anbringande och övriga åtgärder för mörkläggningen.

Ägare av byggnad, för vilken källarmursgenombrott jämlikt 45 § skall finnas, är ock skyldig vidtaga sådan anordning.

61 §.

Vill någon, som det åligger att inrätta skyddsrum, inrätta skyddsrummet inom anläggning, byggnad eller område, som icke tillhör honom, och finnas särskilda skäl därtill, äro anläggningens, byggnadens eller områdets ägare samt i förekommande fall innehavare skyldiga att, då länsstyrelsen så förordnar, tåla, att skyddsrummet inrättas inom anläggningen, byggnaden eller området.

Innehar någon med nyttjanderätt anläggning, byggnad eller område eller del därav, och vill ägaren till fullgörande av honom åvilande skyldighet inrätta skyddsrum inom anläggningen, byggnaden eller området, är innehavaren skyldig tåla inskränkning i nyttjanderätten, som föranledes härav.

För skada eller intrång, som förorsakas av åtgärd, som i första och andra styckena sägs, skall, där ej åtgärden medför allenast ringa kostnad eller olägenhet, skälig ersättning lämnas. Är fråga om allmänt skyddsrum, skall ersättningen, där överenskommelse ej kan träffas, bestämmas i den ordning, som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov. Är fråga om enskilt skyddsrum, må den som fordrar ersättning, väcka talan därom vid rätten i den ort, där anläggningen eller byggnaden finnes eller området är beläget.

Innan arbetet påbörjas, skall hos länsstyrelsen ställas pant eller borgen för ersättningens gäldande; dock skall vad sålunda stadgas icke gälla kronan eller kommun.

62 §.

Har länsstyrelse jämlikt 41 § andra stycket förordnat, att gemensamt skyddsrum skall inrättas för två eller flera anläggningar eller byggnader, är sådan anläggnings eller byggnads ägare pliktig ställa sig till efterrättelse föreskrift, som länsstyrelsen meddelat om att skyddsrummet skall inrättas i hans anläggning eller byggnad eller å honom tillhörigt område.

För skada eller intrång, som härigenom åsamkas någon ägare, må denne av de övriga erhålla skälig ersättning, där ej fråga är om allenast ringa skada eller intrång. Kan överenskommelse härom ej träffas, ankommer tvistens avgörande på domstolen i den ort, där skyddsrummet inrättas.

63 §.

Envar, som äger eller innehar anläggning eller byggnad eller del därav, är pliktig tåla, att anläggningen eller byggnaden av civilförsvarsmyndighet

besiktigas för utrönande av vilka åtgärder till skydd mot skador av fientlig verksamhet, som vidtagits eller böra vidtagas, eller i vad mån anläggningen eller byggnaden lämpligen kan tagas i anspråk inom civilförsvaret.

64 §.

Har under högsta civilförvarsberedskap byggnad, som användes eller lämpligen kan användas för bostadsändamål, skadats genom krigsåtgärd, är byggnadens ägare eller innehavare pliktig att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter i fråga om byggnadens iståndsättande, som meddelats av civilförvarsmyndighet. Ej må dock på grund härav någon åläggas skyldighet att själv ombesörja åtgärd, om härigenom oskäligen kostnad eller väsentlig olägenhet skulle åsamkas honom.

65 §.

Ägare eller innehavare av byggnad, som användes till bostad, så ock person, vilken i fråga om tillsyn å byggnaden företräder ägaren eller innehavaren, är pliktig att tillhandagå civilförvarschefen eller annan, som verkställer in-skrivning i civilförsvaret, med införskaffande av upplysningar rörande de inom byggnaden boende samt att till dessa förmedla ålägganden och andra meddelanden från civilförvarschefen.

Skyldigheter, som i första stycket omförmälas, åvila jämväl arbetsgivare i fråga om de i hans tjänst anställda.

66 §.

Såsom ägare av anläggning eller byggnad anses i denna lag jämväl den som innehar egendomen med fri förfoganderätt eller fideikommissrätt eller därmed jämförlig rätt.

67 §.

Den som driver industriell eller annan verksamhet av väsentlig betydelse för försvaret eller folkförsörjningen eller eljest för det allmänna, är skyldig att genomföra sådana skydds- och reservanordningar för säkerställande av driften ävensom till förhindrande av skada å egendom under civilförvarsberedskap, vilka med hänsyn till faran för fientliga anfall skäligen kunna anses påkallade. I den mån driften är avsedd att i största möjliga utsträckning fortgå även då platsen för verksamhetens bedrivande omedelbart hotas av fientligt anfall, skall därjämte iakttagas, att härav betingade särskilda skyddsanordningar för den vid rörelsen anställda personalen bliva vidtagna.

Den som driver verksamhet, som i första stycket avses, är ock skyldig att enligt de närmare föreskrifter centralmyndigheten utfärdar vidtaga de förberedande åtgärder, som erfordras för verksamhetens förflyttning till annan ort.

68 §.

1 mom. Den som å ort, beträffande vilken beslut om utrymning meddelats, driver barnhem, sjukhus, ålderdomshem eller annan vårdanstalt, är skyldig

att utan ersättning ställa sådan utrustning, som under utrymningen icke är behöfvlig för någon av anstalten i nämnda ort utövad verksamhet, till förfogande för förläggning, i vilken personer från anstalten skola inkvarteras.

2 mom. Vid internatförläggning anställd personal med arbetsuppgifter, för vilkas fullgörande särskild personal redan före utrymningen var anställd i den ort, varifrån utrymning skett, skall avlönas av den, som före utrymningen svarade för avlöningen till sådan personal.

69 §.

1 mom. Har jämlikt 30 § beslut meddelats om undanförsel av viss egendom, åligger det ägare eller innehavare av sådan egendom att, om det i beslutet angivits eller av civilförsvarsmyndighet påfordras, själv ombesörja undanförseln. Ägaren skall därvid ställa sig till efterrättelse de bestämmelser beträffande undanförseln, som må hava meddelats.

2 mom. Möter hinder för någon att efterkomma åläggande att ombesörja undanförsel av egendom, skall han därom ofördröjligen göra anmälan hos den myndighet, som meddelat åläggandet.

3 mom. Verkställs undanförsel genom myndighets försorg, är egendomens ägare eller innehavare skyldig att vid undanförseln lämna det biträde, som påkallas av myndigheten.

4 mom. Ägare eller innehavare av egendom, som är av beskaffenhet att kunna bliva föremål för undanförsel, är, ändå att beslut härom ej meddelats, skyldig att på anfordran av civilförsvarsmyndighet medverka till förberedande åtgärder för egendomens undanförsel.

70 §.

Har jämlikt 33 § beslut meddelats om förstöring av viss egendom, är ägare eller innehavare av sådan egendom skyldig att efter civilförsvarsmyndighets anmaning verkställa förstöringen eller medverka vid densammas genomförande.

Ägare eller innehavare av egendom, som är av beskaffenhet att kunna bliva föremål för förstöring, är, ändå att beslut härom ej meddelats, skyldig att på anfordran av civilförsvarsmyndighet medverka till förberedande åtgärder för egendomens förstöring.

71 §.

Det åligger envar att vid förfrågan av vederbörlig myndighet lämna upplysning, huruvida och i vilken myckenhet han innehar egendom, som kan behöva tagas i anspråk inom civilförsvaret eller bliva föremål för undanförsel eller förstöringsåtgärd.

Vägrar någon att lämna begärd upplysning eller finnes skäligen anledning misstänka, att han söker vilseleda myndighet rörande förhållanden, varom upplysning begärts, må under civilförsvarsberedskap undersökning verkställas av kontor, lagerlokal eller annan lägenhet, varöver han förfogar, så ock granskning ske av hans handelsböcker och affärshandlingar. I fråga om befogenhet att besluta angående undersökning eller granskning, som nu nämnts, samt beträf-

fande tid, då undersökning må äga rum, och förfarandet därvid skola bestämmelserna angående husrannsakan äga tillämpning.

72 §.

Utöver vad som följer av vad förut i detta kapitel stadgats, är ägare eller innehavare av anläggning eller byggnad eller annan egendom pliktig att, när det av civilförsvarsmyndighet anbefalles, i avseende å egendomen tåla eller vidtaga sådan åtgärd, vilken utan att för ägaren eller innehavaren medföra större olägenhet än som med hänsyn till omständigheterna kan anses skäligt, innebär tillgodoseende av ändamål, som civilförsvaret har att ombesörja.

73 §.

Har verkskydd under civilförsvarsberedskap jämlikt 9 § tagits i anspråk för uppgifter, som icke sammanhånga med det omedelbara skyddet av den eller de byggnader, för vilka verkskyddet är avsett, skall vad i 53 § 1 mom. och 2 mom. första stycket stadgas om rätt för kommun att i där angivna hänseenden erhålla ersättning av statsmedel äga motsvarande tillämpning beträffande den som jämlikt 57 § utgivit avlöning till verkskyddets personal eller som tillhandahållit till verkskyddet hörande materiel eller annan egendom.

74 §.

1 mom. För sådan transport av egendom, som dess ägare eller innehavare verkställt till fullgörande av beslut om undanförelse, ävensom för biträde, som lämnats jämlikt 69 § 3 mom., utgår ersättning av statsmedel, om och i den mån ej omständigheterna annat föranleda.

Har kostnad eljest åsamkats ägaren eller innehavaren till följd av undanförelse, må han för sådan kostnad, där denna står i uppenbart missförhållande till den nytta, åtgärden kan anses medföra för honom, erhålla ersättning av statsmedel efter vad som finnes skäligt.

2 mom. Då egendom undanförs genom myndighets försorg, är ägaren skyldig ersätta myndigheten dess kostnad för undanförelsen allenast om och i den mån ägaren, därest han verkställt undanförelsen, jämlikt 1 mom. skolat själv svara för nämnda kostnad.

Har myndighet tagit vård om undanförd egendom, skall vad i nästföregående stycke är stadgat äga motsvarande tillämpning beträffande kostnad, som myndigheten fått vidkännas för vården.

Till säkerhet för sådan fordran, som i detta moment avses, äger myndigheten kvarhålla egendomen eller så mycket därav, som svarar mot fordringen.

3 mom. Har på grund av åläggande att medverka till förberedande åtgärder för egendoms undanförelse eller förstöring kostnad eller skada åsamkats egendomens ägare eller innehavare, äger denne, där ej kostnaden eller skadan är ringa, att av statsmedel erhålla skälig ersättning.

Vad i första stycket sägs skall äga motsvarande tillämpning på den som på grund av stadgandet i 67 § andra stycket vidtagit förberedande åtgärder för industriell eller annan verksamhets förflyttning.

75 §.

Har på grund av bestämmelserna i 60 § d) eller 72 § åtgärd vidtagits beträffande viss egendom samt kostnad eller skada därigenom åsamkats egendomens ägare eller innehavare, är han, därest icke nedan i denna paragraf annorlunda stadgas, berättigad till skälig ersättning av statsmedel därför.

Avser åtgärd, som i första stycket sägs, huvudsakligen beredande av skydd för egendomen i fråga eller dess ägare eller innehavare eller för person, som vid tid, då civilförsvarsberedskap inträdde, bodde eller vistades inom egendomen eller eljest nyttjade denna, utgår ersättning av statsmedel allenast om och i den mån det med avseende å storleken av kostnad eller skada, som föranledes av åtgärden, samt omständigheterna i övrigt prövas skäligt.

Är kostnaden eller skadan ringa, utgår icke ersättning.

76 §.

Anspråk på ersättning jämlikt 73—75 §§ prövas i den ordning, som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov.

77 §.

Har gemensamt verkskydd eller hemskydd organiserats eller gemensamt skyddsrum anordnats för anläggningar eller byggnader med olika ägare, eller hava källarmursgenombrott anordnats för sammanhängande bebyggelse, i vilken ingå byggnader med olika ägare, äger länsstyrelsen, där överenskommelse ej träffas, bestämma de grunder, efter vilka kostnaden skall fördelas. Härvid skall särskild hänsyn tagas till anläggningarnas eller byggnadernas storlek och betydelse ävensom till antalet personer, som bo eller vanligen vistas i anläggningarna eller byggnaderna.

Vad i första stycket sägs om ägare skall, såvitt angår verkskydd eller hemskydd, äga motsvarande tillämpning beträffande innehavare, som avses i 59 §.

78 §.

Om vid tidpunkten för fullbordande av sådan särskild anordning eller åtgärd beträffande anläggning eller byggnad, som jämlikt denna lag åligger anläggningens eller byggnadens ägare, anläggningen eller byggnaden eller del därav innehaves med nyttjanderätt, är nyttjanderättshavaren, så framt därefter minst två år återstå av tiden för nyttjanderätten och det finnes uppenbart obilligt, att ägaren skall vidkännas hela kostnaden, pliktig att på yrkande av ägaren utgiva skäligt bidrag därtill. Talan därom instämmes till rätten i den ort, där anläggningen eller byggnaden är belägen.

79 §.

Skall för byggnad, som tillhör bostadsrättsförening, hemskydd organiseras eller särskild anordning eller åtgärd vidtagas, som jämlikt denna lag byggnadens ägare har att ombesörja, äro bostadsrättshavarna, utan hinder av vad i föreningens stadgar bestämts, pliktiga att tillskjuta det belopp, som erfordras för bestridande av kostnad, som skall gäldas av byggnadens ägare.

Å beslut om tillskott för sådant ändamål skall vad i 60 § 1. lagen om bostadsrättsföreningar är stadgat ej äga tillämpning.

7 kap. Förfoganderätt för civilförsvarets behov.

80 §.

I den mån det provas nödvändigt för fullgörande av sådan uppgift i avseende å det allmänna civilförsvaret, som åvilar kommun eller municipalsamhälle, äger vederbörande civilförsvarschef, därest behovet icke med tillräcklig skyndsamhet kan tillgodoses genom frivillig överenskommelse, att för kommunens eller municipalsamhällets räkning, i enlighet med vad i detta kapitel närmare stadgas, under civilförvarsberedskap taga i anspråk markområden, byggnader, utrymmen, livsmedel, transportmedel, utrustningspersedlar, materiel och annan egendom, som finnes inom civilförvarsområdet och innehaves av annan än staten.

81 §.

Då egendom tages i anspråk jämlikt 80 §, skall så vitt möjligt hänsyn tagas till ägarens eller innehavarens tillgång å egendom, varom fråga är, och behov därav för sin näring. Vad som oundgängligen erfordras för någons näring må ej utan tvingande skäl tagas i anspråk.

82 §.

1 mom. Har ägare eller innehavare av byggnad, som jämlikt 80 § tages i anspråk, stadigvarande bostad i byggnaden, skall, i den mån ägaren eller innehavaren det påfordrar, nödigt bostadsutrymme inom byggnaden anvisas honom och hans familj.

2 mom. Då jämlikt 80 § byggnad eller del därav tages i anspråk för in- kvartering av personer, vilka till följd av utrymning lämnat sin bostad, skola, utöver vad i 1 mom. stadgas, följande bestämmelser gälla.

1. I den mån ägare eller innehavare av byggnaden eller medlem av hans familj tillhör befolkningsgrupp, som ålagts eller uppmanats till utrymning, skall åt ägaren eller innehavaren och hans familj, därest så påfordras, anvisas nödigt bostadsutrymme i byggnaden, även om de icke hava stadigvarande bostad därstädes.

2. Har den, vilken själv tillhör befolkningsgrupp, som ålagts eller uppmanats till utrymning, eller i vars familj finnes person, som tillhör sådan grupp, med ägare eller innehavare av byggnaden träffat avtal om upplåtande av nyttjanderätt till byggnaden eller del därav och har ägaren eller innehavaren sist en månad före åläggandet eller uppmaningen fullgjort den skyldighet att anmäla upplåtelsen, som må vara föreskriven, skall nyttjanderättshavaren och hans familj, i den mån vederbörande tillhör nyssnämnda befolkningsgrupp, anvisas nödigt bostadsutrymme i byggnaden.

3. Därest i fall, som under 1. eller 2. omförmäles, genom anvisande av bostadsutrymme, på sätt där stadgas, allvarligt hinder skulle uppkomma för

användande enligt förefintlig plan av byggnaden till internatförläggning, skall bostadsutrymme i stället anvisas i annan byggnad inom samma civilförsvarsområde.

83 §.

Markområden, byggnader och utrymmen, så ock transportmedel, vilka icke stadigvarande erfordras för civilförsvarets räkning, tagas i anspråk med nyttjanderätt. Egendom, som kan antagas bliva förbrukad eller förstörd eller komma att väsentligt minska i värde, tages i anspråk med äganderätt. Annan egendom tages i anspråk med nyttjanderätt, såvida icke civilförsvarschefen finner lämpligt eller ägaren påfordrar, att egendomen övertages med äganderätt.

84 §.

Ägare eller innehavare av egendom, som jämlikt 80 § tagits i anspråk med nyttjanderätt, är skyldig att, i den mån så påfordras, tåla eller vidtaga ändring eller förflyttning av inredning eller utrustning, som hör till egendomen, samt att i övrigt tåla de åtgärder beträffande egendomen, som civilförsvarschefen finner erforderliga.

85 §.

Har egendom tagits i anspråk jämlikt 80 § eller åtgärd vidtagits jämlikt 84 §, är ägare eller innehavare av den egendom, varom fråga är, berättigad till ersättning enligt de i 86 § angivna grunderna. Ersättningen skall gäldas av den kommun eller det municipalsamhälle, som enligt de i 5 kap. givna bestämmelserna har att svara för tillgodoseende av det behov, för vilket ianspråktagandet skett. Avser ianspråktagandet av viss egendom eller åtgärd beträffande densamma huvudsakligen beredande av skydd för egendomen eller dess ägare eller innehavare eller för person, som vid tid, då civilförsvarsberedskap inträdde, bodde eller vistades inom egendomen eller eljest nyttjade denna, utgår dock ersättning allenast om och i den mån det med avseende å storleken av kostnad eller skada, som föranledes av åtgärden, samt omständigheterna i övrigt prövas skäligt.

Har nyttjanderätt till egendom för det allmänna civilförsvarets behov upplåtits till kommun eller municipalsamhälle genom frivillig överenskommelse och lider egendomen skada eller avsevärd försämring, vartill hänsyn ej tagits vid överenskommelsen, äger upplåtaren påkalla, att ersättningsfrågan prövas i den ordning i detta kapitel stadgas.

86 §.

För egendom, som övertages med äganderätt, lämnas ersättning med belopp, som prövas skäligt med hänsyn till nödvändiga kostnader vid produktion eller återförsäljning, normal handelsvinst eller andra på prissättningen regelmässigt inverkan förhållanden. Övertages med äganderätt egendom, som på grund av tidigare ianspråktagande innehaves med nyttjanderätt, skall vid ersättningsbestämmande skälig hänsyn tagas till den ersättning, som utgått för egendomens nyttjande.

Då egendom tages i anspråk med nyttjanderätt, lämnas ersättning efter enahanda grund för den för ägaren eller innehavaren förlorade avkastningen eller nyttan. Har egendomen i fall, som nu sagts, lidit skada eller avsevärd försämring, lämnas skälig ersättning härför.

Har åtgärd, som i 84 § sägs, vidtagits, må efter vad skäligt finnes ersättning lämnas för den kostnad, ägaren eller innehavaren till följd därav fått vidkännas, samt för skada eller avsevärd försämring, som åsamkats egendomen genom åtgärden.

Ersättning för transport av ianspråktagen egendom till avlämningsplats, för transport till hemorten av egendom, som efter nyttjande avhämtas, så ock för sådan inställelse å avlämningsplats, som föranletts av ianspråktagande jämlikt detta kapitel, utgår enligt de grunder, som gälla vid rekvisition för krigsmaktens behov.

87 §.

Anspråk på ersättning jämlikt 85 § prövas i den ordning, som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov, med iakttagande av att efter taxa utgående ersättning till beloppet fastställas av civilförsvarschefen. Ändå att egendom, som tages i anspråk, är avsedd att tillhandahållas endast vid särskilda tillfällen, må ersättningen bestämmas en gång för alla, dock att inskränkning därigenom icke sker i rätten till ersättning för skada, som ej förutsetts.

88 §.

Ersättning jämlikt 85 § skall gäldas i den ordning Konungen bestämmer.

89 §.

Har någon till säkerhet för fordran panträtt i egendom, som med äganderätt tagits i anspråk, äger han, ändå att fordringen ej är till betalning förfallen, framför ägaren rätt att ur ersättningsbeloppet utfå sin fordran. Samma skall ock gälla i fråga om den som har rätt att kvarhålla egendomen till säkerhet för förfallen fordran.

Ersättningsbelopp för egendom, som är utmätt, skall, om borgenären det yrkar, utgivas till utmätningsmannen. Avser ersättningsbeloppet egendom, som satts i kvarstad eller under skingringsförbud, skall beloppet, där part det äskar, utgivas till överexekutor, och har denne att med beloppet förfara på sätt i 186 § utsökningslagen är för där avsett fall stadgat.

90 §.

I den mån det prövas nödvändigt för fullgörande av annan uppgift i avseende å civilförsvaret än i 80 § sägs, äger civilförsvarsmyndighet, i enlighet med vad Konungen därom närmare förordnar, taga i anspråk egendom, som innehaves av annan än staten. Härvid skola i tillämpliga delar bestämmelserna i 80—89 §§ lända till efterrättelse; dock med iakttagande av att ersättning för egendom, som tagits i anspråk, eller för åtgärd, som vidtagits, skall utgå av statsmedel samt att ersättning, som skall utgå efter taxa, skall till beloppet fastställas av den civilförsvarsmyndighet, som utövat förfoganderätten.

91 §.

Vägrar eller försummar någon att behörigen eller i rätt tid tillhandahålla civilförsvarsmyndighet egendom, som myndigheten beslutat taga i anspråk, äger polismyndighet att hos vederbörande uttaga egendomen i fråga. Kan dröjsmålet medföra våda och är polismyndighet icke att tillgå, tillkommer samma rätt civilförsvarsmyndighet.

8 kap. Övriga bestämmelser.

92 §.

Länsstyrelsen äger under högsta civilförsvarsberedskap meddela förbud mot användande av offentlig samlingslokal i den mån skyddsrum av erforderlig storlek icke är tillgängligt för personer i lokalen.

93 §.

Länsstyrelsen äger, i enlighet med vad Konungen därom närmare föreskriver, meddela förordnande, att särskilda bestämmelser om alarmering, mörkläggnings-, trafik samt allmän ordning och säkerhet i övrigt skola äga tillämpning under civilförsvärsövning, så ock utfärda föreskrifter, i vad mån allmänheten samt inom övningsområdet befintliga industrier och andra företag eljest skola medverka vid övningen. Är övningen avsedd att pågå längre tid än en vecka, må dock icke sådant förordnande meddelas eller dylika föreskrifter utfärdas, i annan mån än Konungen särskilt medgiver.

94 §.

Är annan än staten jämlikt bestämmelse i 5 eller 6 kap. eller med stöd av dylik bestämmelse meddelad föreskrift skyldig att något fullgöra och brister vederbörande härutinnan, äger länsstyrelsen förelägga lämpligt vite och, där fråga är om kommun eller municipalsamhälle, till sådant vite fälla. Länsstyrelsen må ock i sådant fall lämna erforderlig handräckning eller ombesörja föreskriven åtgärd samt uttaga kostnaden därför av den försumlige.

95 §.

Utebliver någon utan anmält laga förfall från tjänstgöring eller arbete inom civilförsvaret eller utbildning eller övning i civilförsvartjänst, som jämlikt denna lag åligger honom och vartill han blivit i vederbörlig ordning kallad, eller avviker han olovligen därifrån, må han på framställning av civilförsvarsmyndighet genom polismyndighetens försorg omedelbart på egen bekostnad hämtas. Läg samma vare, om civilförsvarspliktig utan anmält laga förfall underlåter att efterkomma jämlikt 19 § vederbörligen utfärdad kallelse till personlig inställelse.

96 §.

Såsom laga förfall jämlikt denna lag anses, om man är sjuk, om man är i Konungens eller rikets tjänst uppbådad eller faren, om man sitter i häkte, om man är intagen i allmän uppfostringsanstalt eller skyddshem eller annan

dylik anstalt eller om annat förfall föreligger, som prövas vara av den vikt, att det må gälla såsom laga förfall.

Sjukdom skall, för att såsom laga förfall anses, styrkas med behörig läkares intyg eller, om sådant intyg ej kan anskaffas, med intyg av två ojäviga personer.

97 §.

1 mom. Den som underlåter att i enlighet med 16 § på anfordran lämna upplysningar om där avsedda förhållanden eller att fullgöra honom enligt 21 § åliggande skyldighet att anmäla flyttning, straffes med böter från och med tio till och med etthundra kronor.

På anmälan av civilförsvarsmyndighet må den försumlige tillika av länsstyrelsen i det län, där han är kyrkobokförd, vid vite tillhållas att fullgöra upplysnings- eller anmälningsskyldighet, som i första stycket sägs.

2 mom. Civilförsvarspliktig, som jämlikt 19 § kallats att inställa sig personligen men utan laga förfall utebliver därifrån, straffes med böter från och med tio till och med tvåhundra kronor.

Har den civilförsvarspliktige laga förfall för sin utevaro, men underlåter han att, så snart ske kan, anmäla förfallet hos civilförsvarsmyndighet, straffes med böter från och med tio till och med etthundra kronor.

3 mom. Har den som är civilförsvarspliktig eller eljest inskriven i civilförsvaret, om rekommenderad postförsändelse mottagit avi, av vilken framgår, att försändelsen avsänts av civilförsvarsmyndighet, och underlåter han utan laga förfall att avhämta försändelsen eller vägrar han, då försändelse från civilförsvarsmyndighet tillhandahålles honom, att utkvittera eller mottaga försändelsen, straffes med böter från och med tio till och med tvåhundra kronor.

98 §.

Med dagsböter eller fängelse eller, om omständigheterna äro synnerligen försvårande och brottet begås under civilförsvarsberedskap, med straffarbete i högst två år straffes

1) den som är civilförsvarspliktig eller eljest inskriven i civilförsvaret och i avsikt att undandra sig sina skyldigheter underlåter att efter vederbörlig kallelse inställa sig till tjänstgöring inom civilförsvaret eller utbildning eller övning i civilförsvartjänst eller eljest olovligen undanhåller sig därifrån;

2) den som under tjänstgöring inom civilförsvaret eller under utbildning eller övning i civilförsvartjänst vägrar åttlyda vad vederbörande befäl under tjänstens utövning och i vad som angår tjänsten honom befallt eller eljest gör sig skyldig till vårdslöshet eller försummelse vid fullgörande av sin tjänsteplikt;

3) den som i fall, varom i 16 § förmäles, mot bättre vetande lämnar oriktig uppgift om förhållande, som i samma lagrum avses;

4) den som i strid med 20 § eller särskilt meddelat bortflyttningsförbud lämnar sin vistelseort, så ock den som bryter mot stadgandet i 29 §;

5) den som med vetskap om att föreskrift om undanförsel meddelats

jämlikt 30 §, verkställer undanförsel i strid med därom givna bestämmelser eller bryter mot det i 31 § stadgade förbudet eller underlåter att iakttaga villkor, som uppställts med stöd av sistnämnda lagrum, så ock den som underlåter att iakttaga honom jämlikt 69 § 2 mom. åliggande anmälnings-skyldighet;

6) den som med vetskap om att föreskrift meddelats jämlikt 32 §, bryter mot förbud, som genom föreskriften meddelats, eller underlåter att iakttaga villkor, som jämlikt nämnda lagrum uppställts;

7) den som uppenbarligen vanvårdar materiel, utrustning eller annan förnödenhet, som han för förvaring mottagit av civilförsvarsmyndighet;

8) den som med vetskap om att civilförsvarsmyndighet jämlikt 7 kap. beslutat taga i anspråk egendom, vilken av honom innehaves, vägrar eller försummar att behörigen eller i rätt tid tillhandahålla myndigheten egendomen eller genom att avhända sig egendomen eller på annat sätt omöjliggör ianspråktagandet;

9) den som utan skälig anledning vägrar att låta anläggning eller byggnad besiktigas enligt vad i 63 § sägs;

10) den som vid förfrågan jämlikt 71 § vägrar att lämna upplysning eller ock vid sådan förfrågan eller i samband med undersökning eller granskning, som avses i sistnämnda paragraf, söker vilseleda myndighet rörande i första stycket i samma paragraf angivna förhållanden; samt

11) den som eljest åsidosätter föreskrift eller föreläggande, som meddelats med stöd av denna lag eller enligt 105 § utfärdade bestämmelser och ej avser fullgörande av åliggande, varom i 94 § förmåles.

Fälles någon till straff jämlikt denna paragraf, må domstolen i förekommande fall och efter ty finnes skäligt förklara egendom, som undanhållits, förverkad eller, om den ej kan tillrättaskaffas, förplikta honom att utgiva ersättning för egendomens värde.

99 §.

Har någon blivit förvunnen till brott mot bestämmelse i 98 § 1) eller 2), må i stället för straff tillrättavisning kunna meddelas i enlighet med vad Konungen därom närmare förordnar.

100 §.

Vad som inhämtats genom svar å sådan förfrågan eller vid sådan undersökning eller granskning, som i 71 § sägs, må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det med förfrågan, undersökningen eller granskningen avsedda ändamålet. Bryter någon häremot, straffes med dagsböter eller fängelse.

101 §.

Den som underlåter att i förväg inhämta länsstyrelsens godkännande i fall, då så enligt 46 § skall ske, straffes med dagsböter.

Det åligger den, vilken gör sig skyldig till underlåtenhet, som i första stycket sägs, att i enlighet med länsstyrelsens anvisningar ändra vad som

redan utförts. Lag samma vare beträffande den, vilken åsidosätter föreskrift, som meddelats av länsstyrelsen vid prövning enligt 46 §.

102 §.

Åtal för förseelse, som i 97 § sägs, anhängiggöres vid polisdomstol, där särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammaren eller, där sådan ej finnes, vid allmän domstol.

Åtal jämlikt 98, 100 och 101 §§ anhängiggöras vid allmän domstol.

Förseelse, som i 100 § sägs, må av allmän åklagare åtalas endast efter angivelse av målsäganden.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, ävensom förverkad egendom och utdömd ersättning, varom i 98 § sista stycket förmäles, tillfalla kronan.

103 §.

Över byggnadsnämnds beslut i fråga, som avses i denna lag, må besvär anföras hos länsstyrelsen inom en månad från det klaganden erhöi del av beslutet. Rätt att anföras besvär tillkommer jämväl centralmyndigheten och vederbörande civiltförsvarschef.

Över beslut, som länsstyrelsen meddelat på besvär, som avses i första stycket, eller enligt 35, 38, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 51, 53, 54, 55, 59, 61, 77, 92, 93, 94 eller 97 §, må talan föras hos Konungen i vederbörande statsdepartement i den ordning, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är bestämd. I fråga om beslut, som länsstyrelsen meddelat på besvär, som avses i första stycket, eller enligt 35, 38, 40, 41, 43, 44, 45 eller 46 §, tillkommer rätt att föra talan jämväl centralmyndigheten.

När synnerliga skäl därtill äro, äger länsstyrelsen förordna att beslut, som avses i andra stycket, skall omedelbart lända till efterrättelse.

Över beslut, som länsstyrelsen enligt denna lag meddelat i andra fall än i andra stycket avses, må klagan ej föras.

104 §.

Vad i denna lag stadgas äger icke tillämpning i den mån motsvarande förhållanden regleras i lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

Om förhållanden, som i denna lag avses, äger Konungen meddela särskilda föreskrifter, såvitt angår anläggningar eller byggnader, som äro avsedda för arméns, marinens eller flygvapnets behov, kommunikationsverk eller andra verk, företag eller inrättningar av större omfattning eller särskild beskaffenhet eller ock fartyg.

105 §.

Konungen äger meddela närmare bestämmelser med avseende å tillämpningen av denna lag så ock att åt civiltförsvaret uppdraga lösandet av sär-

skild uppgift, som icke avser rikets försvar men som sammanhänger med civilförsvarets verksamhet.

Denna lag träder i kraft den

Vid lagens ikraftträdande gällande luftskydds-, utrymnings- eller socialtjänstplan skall därefter gälla som organisationsplan enligt denna lag, till dess sådan blivit fastställd.

Genom denna lag upphävas:

- 1) luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504);
- 2) lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov;
- 3) lagen den 1 mars 1940 (nr 119) om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m.;
- 4) lagen den 21 juni 1940 (nr 645) om skyldighet att bortföra varuförråd;
- 5) utrymningslagen den 28 juni 1941 (nr 582); samt
- 6) lagen den 28 juni 1941 (nr 587) med vissa bestämmelser angående omhändertagande av flyktingar m. m.

Vad i lag eller särskild författning är stadgat om luftskyddschef skall efter denna lags ikraftträdande i stället gälla civilförvarschef. Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagrum, som ersatts genom bestämmelse i denna lag, skall hänvisningen i stället gälla sådan bestämmelse.

Har jämlikt de före denna lags ikraftträdande gällande bestämmelserna för anläggning eller byggnad inrättats enskilt skyddsrum, som blivit i vederbörlig ordning godkänt, må ej, med mindre särskilda skäl därtill äro, på grund av stadgandena i 37 § och 39 § första stycket anläggningens eller byggnadens ägare åläggas att inrätta nytt skyddsrum eller att utöka det godkända skyddsrummet, ej heller på grund av stadgandet i 43 § första stycket åläggas att vidtaga förändringar beträffande sådant skyddsrum eller de byggnadstekniska anordningarna där.

Har kommun eller municipalsamhälle före denna lags ikraftträdande anskaffat materiel, utrustning eller annan egendom för civilförvarsändamål, skall denna lags bestämmelser om rätt till statsbidrag icke äga tillämpning, för såvitt Konungen ej annorlunda förordnar.

Förslag

till

Lag om utvidgad tillämpning av civilförsvarsplikt.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

I den mån Konungen, med riksdagens samtycke, därom förordnar, skola civilförsvarslagens bestämmelser om skyldighet att fullgöra tjänstgöring inom civilförsvaret (civilförsvarsplikt) och vad med sådan skyldighet har samband äga motsvarande tillämpning beträffande viss angiven tjänstgöring inom krigsmakten.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, när riksdagen ej är samlad, meddela förordnande, som i första stycket sägs, utan att inhämta riksdagens samtycke; dock må så ej ske, med mindre Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar.

Varder ej meddelat förordnande av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början gillat, skall detsamma efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efter rättelse.

2 §.

Konungen äger meddela närmare bestämmelser om tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den

Förslag

till

Lag angående ändrad lydelse av 2 § 16:o och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Häri genom förordnas, att 2 § 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

16:o) mål om meddelande i särskilda fall av tillstånd, förbud eller föreläggande jämlikt författningar och föreskrifter rörande den allmänna hälsovården och motverkande av vattenförorening samt städernas eller andra orters byggnads- och brandväsen, så framt ej klagan föres över beslut i anledning av ansökan hos Konungens befallningshavande om tillstånd att företaga nybyggnad utan hinder av gällande byggnadsförbud så ock mål om fördelning av kostnaderna för gemensamt verkskydd, hemskydd, skyddsrum eller källarmursgenombrott;

17:o) mål om kyrkotukt, — — — medicinalstyrelsens inseende;

mål om bötesansvar; mål om annat föreläggande vid vite än sådant, som må givas enligt författningar rörande banker eller andra penninginrättningar, författningar rörande yrkesmässigt utövande av köp och försäljning i kommission av aktier, obligationer och liknande värdepapper, författningar rörande fondbörsverksamhet, lagen om polisväsendet i riket, lagen om förekommande och släckning av skogseld, lagen om åtgärder mot vanhävd av jordbruk, lagen med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m., lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar eller civilförsvarslagen; mål om utdömande av vite enligt andra än nämnda författningar;

mål om häktads — — — av straff.

Denna lag träder i kraft den

¹ Senaste lydelse av 2 § 16:o) se 1943: 470 och av 2 § 17:o) se 1942: 509. (Antages förslaget till brandlag, torde viss ändring tillkomma.)

Förslag

till

Lag om ändrad lydelse av 1, 7, 61 och 101 §§ strafflagen
för krigsmakten.

Häri genom förordnas, att 1, 7, 61 och 101 §§ strafflagen för krigsmakten¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

1 §.

Till krigsmän — — — av krigsmakten.

Under 1:o) — — — vid krigsmakten.

Till krigsmän hänföras ock, under tid då de fullgöra tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten, de som tillhöra hemvärnet eller eljest tagit anställning vid krigsmakten såsom frivilliga i egenskap av befäl eller manskap eller som med stöd av lagen om utvidgad tillämpning av civilförsvarsplikt ålagts tjänstgöring vid krigsmakten, även om de icke på grund av ovan givna stadganden äro att anse såsom krigsmän.

7 §.

Att värnpliktige, reservpersonal samt vid lots- och fyrinrättningarna anställda personer ävensom hemvärnspersonal och annan personal, varom i 1 § 3 mom. förmäles, ändå att de icke, enligt vad ovan är sagt, lyda under denna lag, i vissa fall äro underkastade straff efter densamma, därom stadgas i 61, 97, 101, 130, 132 och 157 §§.

61 §.

Vad i 48—54 och 59 §§ finnes stadgat om krigsmän skall i tillämpliga delar gälla beträffande dels värnpliktige, dels officerare, underofficerare och manskap, hörande till krigsmaktens reservpersonal, dels vid lots- och fyrinrättningarna anställda personer, dels ock hemvärnspersonal och annan personal, varom i 1 § 3 mom. sägs, ändå att de icke skulle vara att hänföra till krigsmän. Likaledes skall vad i 56 § är stadgat om vissa ämbets- och tjänstemän, som utan att vara krigsmän lyda under denna lag, äga motsvarande tillämpning å till krigsmaktens reservpersonal hörande civila ämbets- och tjänstemän, som äro tjänstgöringsskyldiga vid mobiliserad avdelning, ehuru denna lag icke eljest skulle vara å dem tillämplig.

101 §.

Vad i 98 och 100 §§ är stadgat skall äga tillämpning jämväl å värnpliktige, krigsmaktens reservpersonal samt hemvärnspersonal och annan personal, varom i 1 § 3 mom. förmäles, ändå att de icke lyda under denna lag, där någon av dem begår brott som i nämnda §§ sägs beträffande åt honom till förvaring anförtrodd egendom.

Denna lag träder i kraft den

¹ Senaste lydelse av 1 och 61 §§ se 1940: 642 och av 7 och 101 §§ se 1943: 461.

Förslag

till

Lag angående ändring i vissa delar av lagen den 20 juni 1924 (nr 298)
om viss panträtt i spannmål.

Härigenom förordnas, *dels* att i lagen den 20 juni 1924 om viss panträtt i spannmål¹ skall införas en ny paragraf med beteckning 12 a § och av den lydelse nedan sägs, *dels ock* att 12, 14 och 18 §§ samma lag skola erhålla ändrad lydelse på sätt av det följande framgår:

12 §.

Den pantförskrivna spannmålen må icke, förrän skulden betalats eller pant-rätten eljest upphört, utan panthavarens medgivande bortföras eller utlämnas från den i upplåtelsehandlingen angivna fastigheten eller inom denna förflyttas från den upplagsplats, som i samma handling angivits. Vad sålunda stadgas skall dock icke utgöra hinder för undanförsel av spannmålen i enlighet med föreskrift, som meddelats med stöd av 30 § civilförsvarslagen, eller för uttagande av prov å spannmålen eller för tillfälligt rubbande av spannmålen i och för densammas behöriga vård samt ej heller för tröskning av spannmål, som pantförskrivits i otröskat skick, under förutsättning att panthavaren i god tid före tröskningens företagande bevisligen underrättats därom och tröskningen verkställs å den i upplåtelsehandlingen angivna fastigheten.

Har pantförskrivnen spannmål undanförts i enlighet med föreskrift, som meddelats med stöd av 30 § civilförsvarslagen, åligger det upplåtaren av pant-rätten eller den, som kan hava övertagit dennes förpliktelser enligt pantavtalet, *dels* att, där sådant enligt 3 § erfordras, tillse, att spannmålen varder på sätt där stadgas avskild, *dels ock* att till såväl registerföraren som panthavaren omedelbart lämna meddelande om undanförseln med uppgift om vederbörlig benämning å den fastighet, varå spannmålen upplagts, samt om upplagsplatsen. Motsvarande skyldighet åligger innehavare av spannmål, som pantförskrivits i otröskat skick, om han efter verkställd tröskning upplägger spannmålen å fastigheten, därvid meddelandet till registerföraren och panthavaren skall innehålla uppgift om dagen för uppläggningsen, det upplagda partiets storlek och upplagsplatsen.

I fråga om förflyttning av spannmålen från upplagsplats, som i andra stycket sägs, skall vad förut i denna paragraf stadgas i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

Där panthavaren — — — grundade rätt.

¹ Senaste lydelse av 12 § se 1926:76 och av 18 §, 1942:386.

12 a §.

Har registerförare jämlikt 12 § erhållit meddelande om att pantförskriften spannmål undanförs i enlighet med föreskrift, som meddelats med stöd av 30 § civilförsvarslagen, skall han verkställa anteckning därom i registret samt i förekommande fall därefter till registerföraren i det tingslag eller i den stad, dit spannmålen förts, överlämna avskrift av samtliga i registret verkställda anteckningar om pantförskrivningen. Det åligger den registerförare, som sist nämnts, att införa anteckningarna i det av honom förda registret.

14 §.

Verkan av — — — i registret.

Bortföres pantförskriften spannmål från den i upplåtelsehandlingen angivna fastigheten utan att föreskrift därom meddelats med stöd av 30 § civilförsvarslagen, vare pantförskrivningen ej längre gällande i vad sålunda bortförts.

Vad ovan — — — i konkurstillstånd.

18 §.

Den som — — — annan upplåtits.

Underlåter någon att fullgöra vad som enligt 12 § andra stycket åligger honom eller lämnar någon medvetet oriktig uppgift i sådant meddelande till registerföraren eller panthavaren, som där sägs, straffes med dagsböter.

Denna lag träder i kraft den

Genom denna lag upphäves lagen den 21 juni 1940 (nr 647) med vissa tillfälliga bestämmelser angående panträtt enligt lagen den 20 juni 1924 (nr 298) om viss panträtt i spannmål.

Förslag

till

Lag angående ändring i vissa delar av lagen den 30 juni 1942 (nr 505)
om viss panträtt i spånadslin och hampa.

Häri genom förordnas, *dels* att i lagen den 30 juni 1942 om viss panträtt i spånadslin och hampa skall införas en ny paragraf med beteckning 12 a § och av den lydelse nedan sägs, *dels ock* att 12, 14 och 18 §§ samma lag skola erhålla ändrad lydelse på sätt av det följande framgår:

12 §.

Den pantförskrivna varan må icke, förrän skulden betalats eller pant-rätten eljest upphört, utan panthavarens medgivande bortföras eller ut-lämnas från den i upplåtelsehandlingen angivna fastigheten eller inom denna förflyttas från den upplagsplats, som i samma handling angivits. Vad sålunda stadgas skall dock icke utgöra hinder för undanförelse av varan i enlighet med föreskrift, som meddelats med stöd av 30 § civilförvarslagen, eller för uttagande av prov å varan eller för tillfälligt rubbande av varan i och för densammans behöriga vård samt ej heller för tröskning av vara, som pantförskrivits i otröskat skick, under förutsättning att panthavaren i god tid före tröskningens företagande bevisligen underrättats därom och trösk-ningen verkställs å den i upplåtelsehandlingen angivna fastigheten.

Har pantförskrivna vara undanförs i enlighet med föreskrift, som meddelats med stöd av 30 § civilförvarslagen, åligger det upplåtaren av pant-rätten eller den, som kan hava övertagit dennes förpliktelser enligt pant-avtalet, *dels* att, där sådant enligt 3 § erfordras, tillse, att varan på sätt där stadgas avskiljes, *dels ock* att till såväl registerföraren som panthavaren omedelbart lämna meddelande om undanförelsen med uppgift om vederbörlig benämning å den fastighet, varå varan upplagts, samt om upplagsplatsen. Motsvarande skyldighet åligger innehavare av vara, som pantförskrivits i otröskat skick, om han efter verkställd tröskning upplägger varan å fastig-heten, därvid meddelandet till registerföraren och panthavaren skall inne-hålla uppgift om dagen för upplägningen, det upplagda partiets storlek och upplagsplatsen.

I fråga om förflyttning av vara från upplagsplats, som i andra stycket sägs, skall vad förut i denna paragraf stadgas i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

Där panthavaren — — — grundade rätt.

12 a §.

Har registerförare jämlikt 12 § erhållit meddelande om att pantförskrivna vara undanförs i enlighet med föreskrift, som meddelats med stöd av 30 §

civildövsvarslagen, skall han verkställa anteckning därom i registret samt i förekommande fall därefter till registerföraren i det tingslag eller i den stad, dit varan förts, överlämna avskrift av samtliga i registret verkställda anteckningar om pantförskrivningen. Det åligger den registerförare, som sist nämnts, att införa anteckningarna i det av honom förda registret.]

14 §.

Verkan av — — — i registret.

Bortföres pantförskrivnen vara från den i upplåtelsehandlingen angivna fastigheten utan att föreskrift därom meddelats med stöd av 30 § civildövsvarslagen, vare pantförskrivningen ej längre gällande i vad sålunda bortförts.

Vad ovan — — — i konkurstillstånd.

18 §.

Den som — — — annan upplåtits.

Underlåter någon att fullgöra vad som enligt 12 § andra stycket åligger honom eller lämnar någon medvetet oriktig uppgift i sådant meddelande till registerföraren eller panthavaren, som där sägs, straffes med dagsböter.

Denna lag träder i kraft den

Genom denna lag upphäves lagen den 30 juni 1942 (nr 480) med vissa tillfälliga bestämmelser angående panträtt enligt lagen om viss panträtt i spånadslin eller hampa.

Förslag

till

Lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 22 juni 1939 (nr 310) om sjukhusvård vid krig eller krigsfara.

Härigenom förordnas, att 9 § lagen den 22 juni 1939 om sjukhusvård vid krig eller krigsfara¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

9 §.

Kostnaderna för — — — till förfogande.

Vad nu sagts gälle ock i fråga om civila sjukhus, som upprättas i anledning av krig eller krigsfara, dock att beträffande kostnaderna för hjälpplatser, som anordnats av civilförsvaret, civilförsvarets bestämmelser skola äga tillämpning.

Beträffande civila — — — i fredstid.

Med krigsskadade förstås dels sådana sjuka eller sårade, vilkas sjukdom eller skada förorsakats av fienden eller eljest föranletts av eller inträffat under deras tjänstgöring vid krigsmakten eller civilförsvaret eller uppehåll där med vederbörligt tillstånd, dels ock sjuka eller sårade krigsfångar.

Förslag

till

Lag angående ändrad lydelse av 18 § lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt.

Härigenom förordnas, att 18 § lagen den 30 december 1939 om tjänsteplikt skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

18 §.

Den som är anställd — — — än tvångsförlängning.

Den som fullgör militärtjänst är undantagen från tjänsteplikt, så ock den som är inskriven i civilförsvaret, dock endast i den mån tjänstgöringen i civilförsvaret utgör hinder för tjänstepliktens fullgörande.

I övrigt — — — från tjänsteplikt.

Denna lag träder i kraft den

¹ Senaste lydelse se 1941: 563.

Förslag

till

Lag angående ändrad lydelse av 4, 9, 15 och 16 §§ lagen den 12 juni 1942 (nr 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

Härigenom förordnas, att 4, 9, 15 och 16 §§ lagen den 12 juni 1942 om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar skola hava ändrad lydelse på sätt nedan angives:

4 §.

Ägare av befintlig, i denna lag avsedd anläggning vare pliktig att, i den mån det ej tidigare skett, med avseende å anläggningen och driften vid densamma vidtaga erforderliga åtgärder för att minska faran för och begränsa verkningarna av sådan skada, varom i 1 § förmäles. Han skall sålunda, bland annat, verkställa nödig förstärkning av anläggningens skydd mot brand- och annan bombskada, utföra skyddsrum och andra erforderliga skyddsanordningar åt personal för anläggningens skötsel och skydd samt lämpligt förvaringsrum för förråd, ombesörja erforderlig utbildning och övning av personal, avsedd att vid anläggningen fullgöra till civilförsvaret hörande uppgifter samt vidtaga nödiga åtgärder för snabbt avhjälpande av driftavbrott.

Nyttjas anläggningen — — — vid anläggningen.

Anskaffning av — — — nyttjanderättshavarens förpliktelser.

Om skyldighet — — — förordnar Konungen.

9 §.

Krigsskyddsnämnden består av en lagfaren ordförande, en representant för försvarsstaben, en för civilförsvarets centralmyndighet, en för vattenfallsstyrelsen och en för kommunala och enskilda kraftföretag. För var ledamot skall finnas minst en suppleant.

Ledamöter och — — — sådana företag.

Nämnden äger — — — enkel beskaflenhet.

15 §.

Envar, som äger eller innehar i denna lag avsedd anläggning, vare pliktig tåla, att myndighet, vilken har att utöva ledningen av civilförsvaret vid anläggningen (krigsskyddsmyndigheten), krigsskyddsnämnden eller den nämnden därtill utser besiktigar anläggningen för utrönande, vilka skyddsåtgärder som vidtagits eller böra vidtagas.

16 §.

Krigsskydds nämnden — — — sin skyldighet.

Underlåter den, som enligt nämndens beslut skall utföra viss åtgärd, att utan dröjsmål vidtaga densamma, må krigsskyddsmyndigheten utföra åtgärden på den försumliges bekostnad.

Krigsskydds nämnden och krigsskyddsmyndigheten vare berättigade att erhålla nödig handräckning av länsstyrelsen. Denna må ock i fall, som avses i andra stycket, uttaga kostnaden för åtgärden av den försumlige.

Denna lag träder i kraft den

Förslag

till

**Lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 26 mars 1943 (nr 121)
om vapenfria värnpliktiga.**

Häri genom förordnas, att 2 § lagen den 26 mars 1943 om vapenfria värnpliktiga skall hava ändrad lydelse på sätt nedan anges:

2 §.

Vapenfri värnpliktig skall uttagas till

b) tjänstgöring vid civilförsvaret.

Utan hinder — — — kommuns räkning.

Vapenfri värnpliktig — — — eller ammunition.

Denna lag träder i kraft den

Allmän motivering.

Inledning.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 20 juni 1941 tillkallade statsrådet och chefen för socialdepartementet sakkunniga för att inom departementet biträda med fortsatt utredning av frågan om samordning av hemortsförsvarets olika grenar samt om revision av gällande luftskyddslagstiftning. De sakkunniga antogo benämningen *1941 års hemortsförsvarsakkunniga*.

Med skrivelse den 17 juni 1943 överlämnade de sakkunniga betänkande med förslag till lag om folkskyddsväsendet (folkskyddslag) m. m.

Över betänkandet ha efter remiss yttranden avgivits av luftskyddsinspektionen, statens utrymningskommission, samtliga länsstyrelser, överbefälhavaren och ett stort antal andra, civila och militära, myndigheter och ämbetsverk m. fl. Därjämte har en mångfald enskilda sammanslutningar begagnat sig av lämnat tillfälle att avgiva yttrande över betänkandet.

Tillsättandet av *1943 års civilförsvarsutredning* grundas på beslut av Kungl. Maj:t den 15 oktober 1943. Enligt nämnda beslut bemyndigades statsrådet Rubbestad att tillkalla högst fyra sakkunniga att inom socialdepartementet biträda med fortsatt utredning om hemortsförsvarets samordnande.

Till statsrådsprotokollet i ärendet anförde statsrådet Rubbestad efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter och efter att till en början ha erinrat om hemortsförsvarsakkunnigas betänkande och de överdetsamma avgivna yttrandena, bland annat, följande:

En av huvudanledningarna till igångsättandet av den nu slutförda utredningen var det starkt framträdande behovet av ökad samordning mellan hemortsförsvarets olika grenar. Den viktigaste uppgiften för de sakkunniga har därför varit att draga upp riktlinjerna för en organisationsform inom hemortsförsvaret, som tillgodosåge intresset av enhetlighet såväl beträffande planläggningen under fredstid som ledningen under krig av hemortsförsvaret. Remissinstansernas intresse har också främst varit riktat mot de delar av de sakkunnigas förslag, som behandlade frågan om hemortsförsvarets organisation.

Innebörden av de sakkunnigas förslag i detta hänseende är i korthet följande.

De sakkunniga föreslå, att hemvärdet, luftskyddet, skogsbrandväsendet för krig och utrymningsorganisationen med vad därtill hör sammanslås till en organisation, vilken även skulle handha vissa uppgifter rörande undanförsel och förstöring. Denna nya organisation benämnes av de sakkunniga folkskyddet. Detta skulle bestå av två huvuddelar, nämligen hemvärdet och civilskyddet, vilken sistnämnda beteckning sålunda täcker de i folkskyddet ingående civila grenarna.

Folkskyddet skulle enligt de sakkunnigas förslag såväl för fred som för krig vara underställt överbefälhavaren. Såvitt avsåge vissa av folkskyddets uppgifter, vilka vore av övervägande social karaktär eller eljest ägde ringa

samband med den militära verksamheten, skulle folkskyddet emellertid vara direkt underställt Kungl. Maj:t.

I spetsen för folkskyddet skulle — närmast under överbefälhavaren eller i vissa avseenden Kungl. Maj:t — stå en riksfolkskyddschef, vilken skulle i sitt arbete biträdas av en riksfolkskyddsstab.

I territoriellt hänseende föreslås folkskyddet bliva anslutet till den militär-territoriella indelningen i militärområden och försvarsområden. Hemvärnet och civilskyddet inom nämnda områden skulle emellertid ej stå under samma ledning. Sålunda skulle hemvärnet inom varje militärområde vara underställt militärbefälhavaren. Under honom skulle ledningen och övervakningen av hemvärnet inom varje försvarsområde utövas av försvarsområdesbefälhavaren. Ledningen och övervakningen av civilskyddet inom varje försvarsområde skulle däremot med vissa modifikationer utövas av en civilskyddschef. Under krigsförhållanden borde emellertid försvarsområdesbefälhavaren utöva den operativa ledningen av jämväl civilskyddet inom försvarsområdet.

Beträffande folkskyddets lokala territoriella indelning föreslås de sakkunniga, att försvarsområde skall vara indelat i folkskyddsdistrikt. Sådant distrikt skall i regel bestå av en eller flera kommuner. Inom varje folkskyddsdistrikt skall finnas distriktsfolkskydd, bestående av allmänt folkskydd, verk-skydd och hemskydd. Den omedelbara ledningen av distriktsfolkskydd föreslås skola utövas av en folkskyddschef, vilken skulle utses av riksfolkskydds-
chefen.

På grund av folkskyddets egenskap av försvarsorganisation och dess nära samhörighet med försvaret i övrigt borde det förläggas under försvarsdepartementet. Detta borde ej utgöra hinder för att vissa folkskyddsärenden med hänsyn till sin beskaffenhet handlades inom annat departement.

Polisväsendet såsom sådant lämnas av de sakkunniga utanför folkskyddet.

De sakkunnigas här ovan skisserade organisationsförslag har i ett stort antal remissyttranden framkallat invändningar i olika hänseenden. Särskilt från länsstyrelsernas sida ha mot organisationsförslaget yppats betänkligheter, vilka ytterligare understrukits vid de muntliga överläggningar med representanter för länsstyrelserna, som nyligen hållits under ledning av chefen för socialdepartementet.

De viktigaste synpunkter, för vilka remissmyndigheterna sålunda gjort sig till tolk, kunna sammanfattningsvis angivas sålunda.

I princip bör enligt många remissmyndigheters mening ledningen av folkskyddet åvila civila myndigheter. Det är särskilt att uppmärksamma, att denna ståndpunkt intages jämväl av överbefälhavaren. Den militära organisationen vore enligt överbefälhavaren redan nu hårt ansträngd och torde icke ytterligare kunna belastas med en mångfald rent civila försvarsuppgifter. I stället borde vederbörande civila myndigheter organiseras så, att de verkligen kunde lösa sina försvarsuppgifter. Att ställa folkskyddet med alla dess mångskiftande civila frågor under försvarsdepartementet och militära myndigheter, medan däremot länsstyrelser och polisväsende med deras erfarenhet på bland annat luftskyddets område endast i ringa omfattning skulle kunna öva inflytande på detta, syntes av dessa skäl icke vara lämpligt. Hemvärnet, som vore en militär organisation, avsedd att lösa militära lokalförsvarsuppgifter, borde enligt överbefälhavarens mening icke inlemmas i folkskyddsorganisationen.

Särskilt mot den del av organisationsförslaget, som innebär, att länsstyrelserna icke skola annat än i vissa speciella hänseenden ha att taga befattning med ledningen av folkskyddet, ha i remissyttrandena betänkligheter anförts. I detta sammanhang ha åberopats den speciella erfarenhet och lokalkännedom, som länsförvaltningen representerar, ävensom länsstyrelsernas uppgifter enligt gällande lagstiftning beträffande brand- och byggnadsväsende samt trafik-

reglering. Civilskyddscheferna anses icke kunna skaffa sig den auktoritet, som de nu å området arbetande myndigheterna äga. Vidare har påpekats, att verksamheten inom folkskyddet komme att nära sammanfalla med upprätthållandet av ordning och säkerhet, för vilka uppgifter länsstyrelserna alltjämt måste vara ansvariga. Synpunkter av sist anförd art ha jämväl åberopats mot förslaget att organisatoriskt åtskilja polisväsendet och folkskyddet.

I ett mycket stort antal remissyttranden ha betonats riskerna av att i nuvarande utrikespolitiska läge vidtaga så vittgående organisatoriska förändringar som de av de sakkunniga föreslagna. Även om dessa på lång sikt skulle befinnas lämpliga kunde de under det relativt långa övergångsskedet innan den nya organisationen hunnit bliva helt genomförd, åstadkomma allvarliga rubbningar för det under en följd av år genom stora ansträngningar uppbyggda luftskyddet. Den önskvärda effektiviseringen av hemortsförsvaret borde, anføres vidare, i nuvarande läge eftersträvas genom en förstärkning av den befintliga organisationen, speciellt genom en fastare samverkan mellan de civila och militära myndigheterna och genom ett klarare fastställande av befälslinjer och kompetensregler.

De i det föregående framförda synpunkterna kunna enligt min mening icke fränkännas berättigande, och jag vill därför förorda en överarbetning av de sakkunnigas förslag.

En sådan överarbetning bör enligt min mening taga sikte på att i större utsträckning än vad enligt de sakkunnigas förslag är fallet för det framtida arbetet inom hemortsförsvaret bevara de nu inom detsamma verkande organen. Vid bedömandet av de organisatoriska problemen bör nämligen en avvägning ske mellan å ena sidan kravet på effektivitet och samordning och å andra sidan intresset av att icke i nuvarande läge utan tvingande skäl företaga omgestaltningar som kunna skapa förvirring för den händelse verkställighet av planerna skulle påbjudas innan åtgärderna blivit genomförda.

Med utgångspunkt från vad nu anförts bör en ny hemortsförsvarsorganisation förlänas civil karaktär, och i densamma böra icke ingå militära försvarsuppgifter av det slag som nu åvilas hemvärnet. Däremot böra de militära organen erhålla det inflytande och de befogenheter, som erfordras för att den med hänsyn till nutida krigföring nödvändiga samordningen av resurserna inom det militära och civila försvaret skall kunna åvägbringas på ett ändamålsenligt sätt.

Under planlägningsarbetet för de civila myndigheternas verksamhet under krig har allt tydligare framträtt hur nära avhängiga av varandra de olika civila förvaltningsgrenarna äro under krig. Allvarliga olägenheter kunna därför följa, om myndigheterna vidtaga sina dispositioner oberoende av varandra. Lokalt sett äro länsstyrelserna det organ, hos vilka utan rubbning av deras allmänna uppgifter kunna koncentreras de befogenheter, som äro erforderliga för att vinna den i ett sådant läge erforderliga överblicken över den samhällseliga verksamheten. Både med hänsyn härtill och till länsstyrelsernas nuvarande ställning inom hemortsförsvaret bör en ny hemortsförsvarsorganisation bygga på deras medverkan. För ändamålet erforderlig sakkunskap bör tillföras länsstyrelserna, varjämte sådana organisatoriska åtgärder böra föreslås, som befinnas oundgängliga för utövandet av en handlingskraftig ledning i nära samarbete med de militära myndigheterna.

Vid en överarbetning av de sakkunnigas förslag aktualiseras givetvis även såväl frågan om den centrala ledningen av hemortsförsvaret som spørsmålet huru det nu på grundval av luftskyddsdistrikten uppbyggda hemortsförsvaret bör organiseras. Därvid bör undersökas i vad mån den nuvarande särställningen i fråga om handläggningen av utrymningsärendena bör bibehållas. Vad angår polisväsendet bör detsamma i princip fortfarande förbliva inordnat i hemortsförsvaret.

Att jag i det föregående berört de sakkunnigas förslag allenast såvitt avser själva organisationen beror därpå att, såsom jag förut nämnt, de i remissyttrandena framförda betänkligheterna huvudsakligen avsett denna del av förslaget. I övrigt har de sakkunnigas förslag däremot i allmänhet lämnats utan mera väsentliga erinringar. Givetvis bör dock vid en överarbetning av förslaget övervägas, huruvida modifikationer i förslaget äro påkallade med hänsyn till vad i remissyttrandena anförts. Särskilt må framhållas önskvärdheten av ett ytterligare övervägande av den allmänna arbetsmarknaden berörande problem, till vilka personalrekryteringen inom hemortsförsvaret ger upphov. Vad angår den av de sakkunniga föreslagna folkskyddsplikten bör övervägas, huruvida sådan plikt bör förefinnas och, därest sådan befinnes nödvändig, huruvida icke dess ikraftträdande kan göras på det sätt fakultativt, att Kungl. Maj:t skulle äga att, om personalbehovet icke kunde inom visst distrikt fyllas på frivillighetens väg, efter förslag av länsstyrelsen förklara, att folkskyddspikt enligt lagen skulle inträda för distriktet.

Såsom framgår av ovanstående i statsrådsprotokollet intagna direktiv har civilförsvarsutredningen erhållit i uppdrag att verkställa en överarbetning av det av 1941 års hemortsförsvars-sakkunniga avgivna förslaget. Under sitt arbete har utredningen därjämte funnit anledning att till behandling upptaga vissa frågor, som icke varit föremål för någon mera ingående uppmärksamhet från hemortsförsvars-sakkunnigas sida och som icke heller särskilt angivits i de för utredningen givna direktiven.

Vid utarbetande av sitt betänkande har utredningen i vad angår den formella utformningen följt vissa riktlinjer, som utredningen i detta sammanhang vill i korthet angiva.

Utredningen har i sitt betänkande icke närmare redogjort för den nu gällande organisationen beträffande det civila hemortsförsvaret. En utförlig sådan redogörelse har lämnats i hemortsförsvars-sakkunnigas betänkande, till vilket utredningen får hänvisa. Utredningen har icke heller redogjort för den närmare innebörden i hemortsförsvars-sakkunnigas förslag eller för innehållet i de över detsamma avgivna yttrandena i vidare mån än utredningen ansett vara erforderligt för ett rätt förstående av utredningens eget ställningstagande till de behandlade frågorna. Vidare har utredningen i sitt betänkande upptagit till behandling allenast sådana spörsmål, beträffande vilka utredningen intagit en annan ståndpunkt än hemortsförsvars-sakkunniga eller i fråga om vilka utredningen eljest ansett en närmare framställning erforderlig. Utredningen förutsätter sålunda, att utredningens betänkande, framför allt i fråga om specialmotiveringarna till de olika paragraferna i förslaget till civilförsvars-lag, läses jämsides med det betänkande, som hemortsförsvars-sakkunniga avgivit.

1 K A P.

Huvuddragen i förslaget.

Huvudorsaken till det civila försvarets uppkomst är den moderna flygkrigföringen. Medan projektilernas verkningsområde tidigare varit begränsat inom artilleripjäasernas räckvidd har genom flygvapnets tillkomst detta område i ofantligt hög grad vidgats och begränsas numera endast av flygplanens aktionsradie. Härigenom ha förutsättningar uppkommit för ett utsträckande av krigshandlingarna att avse även de bakom fronterna liggande delarna av ett angripet land, den s. k. hemorten. Bekämpningen av hemorten från luften utgör det mest framträdande nya draget i de sista årtiondenas utveckling inom krigföringen. Under det nu pågående världskriget har hemortsbekämpningen hastigt ökat i omfattning och utgör nu ett lika viktigt element i krigföringen som bekämpandet av de väpnade styrkorna vid fronterna, på haven och i luften.

En av hemortsbekämpningens uppgifter är att lamslå den verksamhet bakom fronten, som är nödvändig för att de väpnade styrkorna skola kunna fullgöra sina uppgifter. Dessa styrkor äro beroende av att ammunition, livsmedel och andra förnödenheter produceras och transporteras fram till fronten. Hemortsbekämpningen avser därför i första hand att förstöra gruvor, fabriker, järnvägar och andra dylika anläggningar. Utvecklingen har emellertid numera gått därhän, att bekämpandet av ifrågavarande krigsviktiga anläggningar var för sig i stor omfattning ersatts med massangrepp i syfte att utplåna hela bebyggelsecentra där sådana anläggningar förekomma. Detta innebär också att den sida av luftkrigföringen, som riktar sig direkt mot civilbefolkningen, fått allt större vikt. Genom att lamslå hela det civila livet åsyftar man att bryta befolkningens moraliska motståndskraft mot angreppen och härigenom framtvinga ett uppgivande av motståndet. Civilbefolkningen och det civila livet i allmänhet ha blivit primära angreppsmål. Civil egendom är utsatt för förstörelse, oavsett om den är i äldre mening krigsviktig eller icke. Civilbefolkningen löper samma risker till liv och lem som soldaterna vid fronten. Gränserna mellan militärt och civilt liksom mellan krigsskådeplatser och en förut fredad hemort ha i stor utsträckning utsuddats. Kriget har blivit totalt.

Hemortsbekämpningen utgör ett väsentligt element i vad man brukar benämna blixtagreppet. Detta avser att genom en överraskande insats av övermäktiga angreppsmedel besegra den angripna staten, innan denna hinner sätta sig till planmässigt motvärn. Ett sådant angrepp kan förväntas börja med luftangrepp mot hemorten i avsikt att lamslå förbindelseväsendet och sätta den civila och militära administrationen ur funktion, omöjliggöra krigsmaktens mobilisering och uppmarsch samt bedöva befolkningen så att den icke kommer sig för med att göra motstånd.

Av dessa korta antydningar rörande hemortsbekämpningen framgår, att ett land kan besegras genom angrepp mot hemorten även om dess krigsmakt vid fronterna är obesegrad. Hemortsbekämpningen kan till och med resultera i att krigsmakten icke får tillfälle att upptaga ett ordnat försvar. Denna hemortsbekämpningens utomordentliga betydelse som angreppsform innebär, *att försvaret mot angrepp på hemorten ur det angripna landets synpunkt få samma utomordentliga betydelse*. Försvaret av hemorten utgör visserligen ingen ny militär uppgift. Det har tvärtom alltid utgjort den primära militära uppgiften. Vad som är nytt ur militär synpunkt är endast att fiendens angrepp nu måste mötas icke endast vid fronterna utan även i och över hemorten. Det principiellt nya är däremot, att det militära försvaret måste kompletteras genom ett civilt försvar. Den totala krigsföringen mot hemorten, där det civila livet är ett primärt angreppsmål, måste mötas av ett totalt försvar, innefattande både en militär och en civil sida.

Den förut skisserade utvecklingen, som resulterat i det totala kriget, har ställt det civila samhället inför alldeles nya problem. Det räcker inte med att den civila samhällsverksamheten under krig kompletteras med särskilda organ, som ha till uppgift att i möjligaste mån skydda befolkningens liv, hälsa och egendom genom brandskydd, röjnings- och räddningstjänst, utrymning m. m. Det fordras dessutom att varje gren av det civila samhällslivet under krig arbetar på grundval av det faktum, att det civila livets lamslående är ett fientligt angreppsmål. Detta medför, att hela det civila livet utgör en del av försvaret och att det civila livets organisation ävensom mål och medel för dess verksamhet måste bestämmas härav. Innebörden av det sagda åskådliggöres bäst genom ett exempel. Om en ort drabbats av ett förödande luftangrepp är det icke tillräckligt att luftskydds- och utrymningsorganisationerna träda i verksamhet, utan bekämpandet av angreppet fordrar åtgärder inom så gott som all civil verksamhet i orten. Livsmedelstillförseln, transportväsendet, sjukvårdsväsendet, den industriella produktionen m. m. måste åter bringas i funktion, vilket förutsätter omfattande åtgärder och kanske stora omläggningar i verksamheten. Arbetsmarknaden påverkas och måste omregleras. Tillsammans utgör all den civila verksamhet, som på detta sätt måste utvecklas, den civila sidan av det totala försvaret. Denna civila sida måste betraktas som en enhet, i det att dess organisation för verksamheten under krig måste vara samordnad eller enhetlig. Organisationen måste vara sådan, att alla det civila livets krafter kunna koncentreras på den eller de uppgifter, vilka i det för ögonblicket rådande läget äro de viktigaste. Väsentliga delar av befolkningen måste under enhetlig ledning kunna sättas in för att åter bringa det civila livets olika delar i verksamhet.

Det är icke heller tillräckligt, att en sådan koncentrerings av krafterna kan åstadkommas inom den drabbade orten, utan resurserna inom ett större område måste kunna samordnas och insättas för hjälp åt den ifrågavarande orten. Den civila organisationen kan sålunda icke vara lokalbunden utan måste ha en hög grad av rörlighet.

Det anförda innebär, att hela civilbefolkningens verksamhet under kriget måste bestämmas av försvarets krav. Detta gäller vars och ens dagliga arbete men det gäller också såtillvida, att civilbefolkningen i dess helhet måste vara beredd att, vid behov med betydande risker till liv och hälsa, aktivt ingripa vid bekämpande av fientliga angrepp genom insatser i hemskydd och andra formationer. Det innebär också att var och en måste vara beredd att underkasta sig sådan utbildning, att han blir i stånd att fullgöra en dylik insats.

I det föregående har endast berörts hemortsbekämpningen från luften och de krav denna ställer på det civila samhället. Hemortsbekämpningen tar sig emellertid även andra uttryck, vilka visserligen icke äro av samma utomordentliga betydelse som luftkrigföringen men ändock i stor utsträckning måste påverka det civila livet. Ett sådant uttryck för hemortsbekämpningen är sabotageverksamhet i hemorten. Risken för sabotage ålägger det civila samhället en ständig vaksamhet och omfattande skyddsåtgärder, vilka måste inordnas i en enhet tillsammans med skyddet mot luftangrepp. Men det civila samhällets försvarsuppgifter äro icke slut med detta. Att inför hotet om fientlig invasion utrymma civilbefolkning, undanföra varuförråd och annan egendom samt förstöra maskiner och annan krigsviktig materiel, som icke kan undanföras, utgöra uppgifter, vilka i väsentlig omfattning måste ankomma på civila organ och som innefatta ett aktivt deltagande i försvaret utan att kunna hänföras till luftskydd eller sabotageskydd.

Den civila sidan av det totala försvaret måste sålunda omfatta det väsentliga av det civila samhällslivet under krig och är icke inskränkt till de civila hemortsförsvarsorganen i begränsad bemärkelse. Om emellertid de civila hemortsförsvarsorganen skola kunna fullgöra sina uppgifter och om erforderlig samordning mellan de olika organen skall kunna uppnås samt den tillgängliga personalen utnyttjas på ändamålsenligt sätt, måste i den utsträckning så är möjligt de olika verksamhetsgrenarna samordnas i en enhetlig organisation. Denna bör utgöra den kärna, kring vilken andra civila verksamhetsgrenar av betydelse för försvaret vid behov kunna grupperas. Utredningen finner det angeläget att organisationens ställning inom det totala försvaret kommer till uttryck även i dess benämning. Utredningen föreslår därför att organisationen benämnas *civilförsvaret*. Härmed avser utredningen att ge uttryck åt dels att organisationen utgör en del av rikets totala försvaret och dels att organisationens målsättning icke är begränsad på det sätt, som kan utläsas ur det i termerna luftskydd, folkskydd och civilskydd ingående ordet »skydd».

Vid uppdragande av riktlinjerna för utredningens förslag rörande civilförsvaret har en utgångspunkt varit den i direktiven för utredningen lämnade anvisningen, att den nya organisationen bör förlänas *civil karaktär*. Utredningen har förmenat, att till grund för denna anvisning ligger ett principiellt övervägande av förhållandet mellan det militära och det civila försvaret, vilket utredningen anser vara av väsentlig vikt för utformningen av civil-

försvarets organisation. Utredningen vill för sin del sammanfatta innebörden av ett sådant övervägande på följande sätt.

De militära myndigheterna böra icke belastas med ansvaret även för den civila delen av försvaret. De rent militära uppgifterna bli under krig av sådan omfattning och betydelse att de militära ledningsorganen måste beredas möjlighet att ägna sina krafter så gott som helt åt att lösa dessa uppgifter. Lika väl som civila myndigheter under fred äro Kungl. Maj:t ansvariga för att deras verksamhet med hänsyn till då rådande förhållanden bedrives på ett sätt, som är till gagn för riket i dess helhet, lika väl böra civila myndigheter under krig kunna vara ansvariga för att deras verksamhet då bedrives med hänsynstagande till de på kriget grundade förhållandena och med inriktning på den då viktigaste uppgiften för samhällsverksamheten, rikets försvar. De civila myndigheterna böra därför ta på sig sin del av försvarsuppgifterna och genom att på detta sätt stödja det militära försvaret göra sin insats inom ramen för det totala försvaret. I den mån så erfordras för att de civila myndigheterna skola kunna fylla de krav, som sålunda ställas på dem, måste deras verksamhet under krigsförhållanden förberedas redan under fred.

Det sagda innebär för civilförsvarets del, att ansvaret för verksamheten och ledningen av densamma såväl under fred som krig bör vila på civila myndigheter. Civilförsvarets verksamhet liksom annan civil verksamhet under krig måste emellertid uppenbarligen samordnas med det militära försvarets. En oavbruten *samverkan* måste äga rum mellan de olika grenarna av det totala försvaret. Denna samverkan bör vara ömsesidig och för civilförsvarets del ta sig uttryck både däri, att civilförsvarets organ äro de militära myndigheterna behjälpliga i den utsträckning, som är erforderlig och möjlig, och däri, att de militära myndigheterna understödja civilförsvarets verksamhet enligt samma grundsats. Civilförsvarets personal och materiel skall sålunda kunna insättas för sådan hjälp åt de militära myndigheterna, som civilförsvaret med hänsyn till personalens utbildning, materielens beskaffenhet m. m. kan fullgöra (t. ex. för transporter, sjukvård, inkvartering och utspisning). Civilförsvarspersonal skall ock kunna uttagas till vissa särskilda befattningar inom krigsmakten. Å andra sidan skall militär personal på motsvarande sätt kunna insättas till civilförsvarsorganens hjälp (t. ex. för transporter, sjukvård, utspisning och röjningsarbete). Utredningen finner det vara av vikt, att sistnämnda sida av samverkan mellan militärförsvaret och civilförsvaret icke förbises. Saken är enligt utredningens uppfattning av sådan betydelse, att den militära personalen, såväl befäl som manskap, bör erhålla särskild utbildning med tanke på ifrågavarande uppgift. Därigenom vinner man även att de årsklasser, som utträda ur värnpliktig ålder, förberedas för verksamhet i civilförsvarets tjänst.

Varje ort kan icke förses med ett civilförsvaret, som är tillräckligt för bemästrande av mycket svåra anfall. Civilförsvaret får därför, såsom förut sagts, ej vara lokalbundet utan dess formationer måste i stor utsträckning vara operativt rörliga. Till viss del äro civilförsvarets arbetsuppgifter (t. ex.

utrymning) av den naturen att de beröra större områden. Detta förutsätter en gemensam ledning av civilförsvaret inom sådana större områden i och för utövande av den operativa ledningen av civilförsvarets verksamhet. Grundsatsen om civilförsvarets civila karaktär innebär bland annat, att även denna operativa ledning av civilförsvarets verksamhet i princip bör ankomma på de civila organen och icke på de militära. Såsom i det föregående angivits avses emellertid med den civila utformningen av organisationen, att denna skall bli bättre skickad att lämna det militära försvaret stöd i dess verksamhet. Det är alltså naturligt, att civilförsvarets verksamhet i viss utsträckning intar en sekundär ställning i förhållande till militärförsvaret. De militära myndigheterna måste ha befogenhet att i viss omfattning bestämma civilförsvarets inriktning, så att militära intressen till åtnåd för det totala försvaret bli tillgodosedda. Denna de militära myndigheternas befogenhet, deras *direktivrätt*, ifrågakommer dock endast med avseende på särskilda delar av civilförsvarets verksamhet. I vilka hänseenden direktivrätt skall tillkomma militära myndigheter samt vilka av de militära myndigheterna befogenheten skall tillkomma är ett spörsmål, som enligt utredningens mening icke bör bindas genom lagbestämmelser. Direktivrätten samt övriga detaljer rörande samordningen mellan det militära försvaret och civilförsvaret böra bestämmas i instruktioner, vilka lätt kunna ändras i enlighet med den aktuella situationens krav.

Av civilförsvarets utformning som en helt civil organisation följer, att *hemvärnet* icke bör ingå i detsamma. Hemvärnet bör i stället, på samma sätt som nu är fallet, ingå i armén och utgöra en helt militär organisation. Vad förut sagts rörande behovet av samarbete mellan försvarsmakten och civilförsvaret äger sålunda tillämpning även i fråga om hemvärnet. Uppenbart är emellertid, att mellan civilförsvaret och hemvärnet ett alldeles särskilt ingående samarbete måste äga rum. De båda organisationerna vända sig i stor utsträckning till samma befolkningsgrupper vid sin rekrytering. Denna måste därför samordnas. Utredningen föreslår vissa åtgärder i detta syfte. Vidare kommer hemvärnet tvivelsutan att i flertalet fall vara den militära trupp, som i första hand kommer i fråga för samarbete med civilförsvaret. Hemorts-försvarsakkunniga ha i sitt betänkande lagt stor vikt vid behovet av dylikt samarbete. Utredningen delar de sakkunnigas uppfattning i denna del. Den omständigheten att hemvärnet enligt utredningens förslag skall stå utanför civilförsvarsorganisationen behöver enligt utredningens mening icke utgöra hinder för att samarbetet skall kunna ordnas enligt rationella grunder.

Utredningen föreslår, att *civilförsvaret bildas* genom sammanslagning av de båda på förevarande område nu verksamma huvudorganisationerna, nämligen *luftskyddet* med dess tjänstegrenar — däribland såväl det allmänna brandförsvaret som skogsbrandförsvaret — samt *utrymningsorganisationen* jämte inkvartering och socialtjänst. Civilförsvaret skall alltså övertaga angivna organisationers nuvarande uppgifter. Härjämte föreslår utredningen,

att vissa ytterligare uppgifter skola tillkomma civilförsvaret. De viktigaste av dessa äro uppgifter avseende *undanförrel* och *förstöring*. I kap. 2 behandlar utredningen närmare civilförsvarets olika uppgifter.

Utredningen anser sig icke kunna framlägga något förslag till definitiv och noggrann avgränsning av civilförsvarets verksamhetsområde gentemot områdena för andra civila myndigheters och organisationers verksamhet. Förutsättningar för en sådan gränsdragning föreligga enligt utredningens uppfattning för närvarande icke. Förhållandet mellan civilförsvarets verksamhet och annan civil verksamhet är emellertid ett spörsmål av stor vikt. Härom vill utredningen anföra följande.

Hela det civila samhällslivet måste såsom förut anförts under krig betraktas som en sida av det totala försvaret. Den civila verksamheten omfattar ett stort antal områden, som direkt eller indirekt och i större eller mindre utsträckning äro av betydelse för försvaret. Vissa av dessa områden äro av en betydelse, som fullt ut tål jämförelse med civilförsvarets härovan uppräknade huvuduppgifter. Så är förhållandet med kommunikationsväsende, sjukvårdsväsende och livsmedelsförsörjning m. m. Organisationen av det totala försvarets civila sida företer för närvarande en betydande splittring. Inom viktiga avsnitt finnes ännu icke någon ur försvarsberedskapssynpunkt tillfredsställande organisation uppbyggd. Det är i hög grad angeläget, att denna samhällets allmänna civila beredskap för krig är sådan, att det för försvaret viktiga civila livets funktionsduglighet under krig i möjligaste mån säkras och att goda förutsättningar skapas för samarbete dels med de militära myndigheterna dels ock mellan de civila myndigheterna inbördes. Sistnämnda samarbete är enligt utredningens mening icke av mindre vikt än samarbetet med de militära myndigheterna. På den civila sidan av det totala försvaret bör därför i organisatoriskt hänseende eftersträvas en koncentrerings så att en så långt möjligt enhetlig organisation erhålles. Härigenom vinnes ett effektivare utnyttjande av personal och materiel. Ju färre civila organisationer, med vilka de militära myndigheterna ha att uppehålla direkt kontakt, desto mera underlättas samarbetet mellan försvarets militära och civila sidor o. s. v. Organisationsfrågan för det civila samhället under krig innefattar sålunda icke bara den förutnämnda *sammanslagningen* av vissa organisationer och uppgifter till en organisation, civilförsvaret. Den innebär också ett problem rörande *samordning* mellan civilförsvaret å ena sidan och övrig civil verksamhet av betydelse för försvaret å andra sidan. Den effektivaste samordningen skulle otvivelaktigt vinnas genom att all civil verksamhet av större betydelse för försvaret sammanfördes hos en enhetlig organisation, motsvarande den militära. Så långt gående åtgärder ligga emellertid uppenbarligen utanför de praktiska möjligheternas gräns. Utredningen anser däremot, att en mindre genomgripande men tillräcklig samordning i vissa fall låter sig genomföra med relativt enkla medel. I kap. 2 framlägger utredningen förslag om sådana åtgärder rörande *transportväsendet*, *sjukvårdsväsendet*, *arbetsmarknadsorganisationen* och *folkförsörjningsmyndigheterna*. Principen har härvid varit att söka ernå en sam-

ordning med civilförsvaret i olika instanser genom att göra de olika organisationernas territoriella indelning i möjligaste mån överensstämmande och därmed skapa förutsättningar för ett lokalt samarbete. Härvid har utredningen tänkt sig, att civilförsvarets lokala organ skola utgöra centrum vart och ett i sin instans, samt att övriga nu ifrågavarande civila organ skola i viss omfattning anknytas till civilförsvarsorganen för samarbetets underlättande. Utredningen har sålunda funnit sig böra tillerkänna civilförsvaret en central samordnande ställning inom samhällets allmänna civila krigsberedskap. Denna civilförsvarets centrala ställning anser utredningen böra taga sig uttryck däri, att åt civilförsvarsorganen gives ett allmänt uppdrag att inom den civila samhällsverksamheten företräda beredskapssynpunkterna i den mån dessas företrädande icke uppdragits åt annan organisation. Särskilt under fredstid synes det vara ett allvarligt önskemål, att krigsberedskapen tillgodoses på detta sätt.

Vad nu sagts utgör ett av skälen till att utredningen givit 1 § i förslaget till civilförsvarslag en allmän formulering och därvid definierat civilförsvarets verksamhet såsom sådan verksamhet för rikets försvar, som icke åvilar krigsmakten. Utredningen har sålunda icke sökt räkna upp de olika på civilförsvaret ankommande uppgifterna. Även andra skäl tala för att civilförsvarsorganisationens begränsning icke fixeras i lag. Nya uppgifter torde sålunda i framtiden liksom hittills tillkomma allteftersom den krigstekniska utvecklingen fortsätter. Även om endast de viktigare uppgifterna skulle intagas i lagbestämmelse skulle civilförsvarets anpassning efter utvecklingen försvåras. En del av de uppdrag, som lämnas civilförsvaret, kunna vidare vara av den art att de av militära eller utrikespolitiska hänsyn överhuvudtaget icke böra fixeras i författning. Utredningen har därför kommit till den uppfattningen, att någon klar och uttömmande definition på civilförsvarets verksamhetsområde varken kan eller bör lämnas i lagen. Huvuduppgifterna böra i stället angivas genom en uppräknings av civilförsvarets tjänstegrenar i den civilförsvarskungörelse, som utredningen avser skola fogas till civilförsvarslagen. Därutöver bör det ankomma på Kungl. Maj:t att genom särskilda beslut ange sådana ytterligare arbetsuppgifter, som skola tillkomma civilförsvaret. I detta sammanhang må uppmärksammas innehållet i lagförslagets 105 §, varigenom möjliggöres att taga civilförsvaret i anspråk t. ex. för sådant ändamål som omhändertagande av en större flyktingström.

Gentemot detta förfaringssätt kan möjligen invändas, att verksamhetens omfattning med hänsyn till att densamma är avgörande för de uppkommande kostnadernas storlek bör fixeras i lag. Utredningen har dock icke ansett att dess förslag behöver väcka betänkligheter i angivna hänseende. Utredningen förutsätter sålunda, såsom framgår av vad ovan anförts, att nya uppgifter för civilförsvaret skola kunna upptagas endast efter Kungl. Maj:ts beslut. I den mån kostnader härvid uppkomma är Kungl. Maj:t beroende av att anslag för ändamålet anvisas av riksdagen.

Spörsmålet om *civilförsvarets verksamhet under en fredsperiod* är av vidsträckt innebörd. I det föregående har berörts en härmed sammanhängande fråga, nämligen möjligheten att nya uppgifter komma att uppdragas åt civilförsvaret vid en avveckling av den nuvarande krisorganisationen på olika områden. Även andra frågor måste emellertid beaktas. Vid utarbetande av sina förslag har utredningen haft att utgå från förhållandena under nu rådande riskfyllda utrikespolitiska läge, då civilförsvarets (liksom militärförsvarets) beredskap måste vara avpassad med tanke på att riket när som helst kan bli utsatt för ett överraskande angrepp. Vid utformandet av civilförsvarsorganisationen måste dock även beaktas hur civilförsvaret skall vara organiserat under tiden efter det pågående världskrigets slut. Om och när det allmänna läget blir sådant, att civilförsvarets organisation och verksamhet kan begränsas till ett för djupaste fred beräknat minimum, undandrar sig uppenbarligen för närvarande ett säkert bedömande. Utredningen har emellertid ansett sig böra räkna med att under överskådlig tid framåt läget kommer att vara sådant, att ett betydande militärt försvar måste upprätthållas. Härmed är enligt utredningens mening den grundläggande synpunkten även på civilförsvarets ställning under motsvarande tidrymd given. Civilförsvaret bör såsom förut anförts betraktas som en med det militära försvaret jämställd del av det totala försvaret. *Principiellt bör därför civilförsvarets allmänna beredskap vid varje tillfälle ligga på samma nivå som den militära.* Härvid bör särskilt beaktas att hemorten och därmed civilförsvaret vid ett blixtagrepp kan komma att utgöra angriparens första mål. Detta betraktelsesätt är enligt utredningens uppfattning av den allra största vikt. Utredningen vill sålunda med all skärpa understryka, att den avsevärda begränsning av civilförsvarets organisation, som uppenbarligen måste äga rum under en utpräglad fredsperiod, icke bör få leda till att de hittills vunna resultaten av planlägningsarbetet gå om intet och sålunda icke kunna omedelbart utnyttjas för den händelse att den utrikespolitiska situationen blir mera ogynnsam. Den uppbyggda organisationen bör också vidmakthållas genom en fortgående utbildning av ersättningspersonal i stället för avgående personer, anskaffad materieluppsättning bör underhållas och förnyas o. s. v. På viktiga områden, såsom exempelvis i fråga om skyddsrum och andra byggnadstekniska åtgärder, torde man böra räkna med att samhället för överskådlig tid framåt måste definitivt inrätta sig med tanke på krigets krav.

Nu berörda allmänna syn på civilförsvarets ställning under fred har beaktats av utredningen vid utformandet av dess förslag. Utredningen har dock i allmänhet icke ansett sig i detalj kunna precisera civilförsvarets fredsorganisation utan har nöjt sig med att utforma sitt organisationsförslag på sådant sätt att detsamma efter en större eller mindre krympning skall kunna komma till användning även under fred. — Utredningen föreslår också, i överensstämmelse med vad som nu gäller för luftskyddet, olika beredskapsgrader för civilförsvaret.

Utredningen övergår härefter till att lämna en redogörelse för *huvud-dragen av utredningens förslag rörande civilförsvarets organisation*. En närmare redogörelse för förslaget i denna del lämnas i kap. 3 här nedan.

Med utgångspunkt från vad som anförts i de för utredningen lämnade direktiven och med tillämpning av de principer, som avhandlats tidigare i detta kapitel, har utredningen funnit sig böra föreslå en sådan organisation för civilförsvaret, att nya territoriella indelningar i görligaste mån undvikas. Härigenom begränsas återverkningarna på den nu befintliga organisationen. Betydelsefulla förändringar i fråga om de i civilförsvaret ingående organens inre organisation och inbördes ställning har utredningen dock funnit nödvändiga. Genom utredningens förslag torde emellertid för luftskyddets del sådana förändringar, som kunna äventyra kontinuiteten och förorsaka ett svaghetsstillstånd under en djupgående omorganisation, undvikas. Utredningen har vidare kommit till den uppfattningen, att utrymningsorganisationen kan anslutas till denna organisation utan att några större olägenheter behöva befaras för utrymningens del.

I fråga om organisationen i *botteninstansen* innebär utredningens förslag, att den territoriella grundenheten skall utgöras av civilförsvarsområden, i regel bestående av landsfiskalsdistrikt eller stad, som ej ingår i landsfiskalsdistrikt. Civilförsvarsområdena komma sålunda i stort sett att motsvara de nuvarande luftskyddsområdena. Utredningen avser icke att civilförsvarsområdena på det sätt, som av hemortsförsvarsakkunniga föreslagits i fråga om folkskyddsförbunden, skola utgöra någon kommunal enhet med självständiga kommunala organ och självständig förvaltning. Inom civilförsvarsområdena skola kommunerna utgöra enheterna för civilförsvarets ekonomiska upprätthållande. Särskilda regler föreslås rörande fördelningen av kostnaderna mellan flera i ett civilförsvarsområde ingående kommuner. Som organ för kommunernas medverkan i fråga om civilförsvaret föreslås, att i varje kommun skall finnas en civilförsvarsnämnd. Omfattningen av civilförsvaret i botteninstansen fastställs i särskilda organisationsplaner.

I varje civilförsvarsområde skall civilförsvaret stå under ledning av en civilförsvarschef. Utredningen föreslår ett bibehållande av den nuvarande anordningen med polischeferna som självskrivna chefer inom de territoriella bottenenheterna med möjlighet att i särskilda fall förordna annan person. Vissa åtgärder för att undanröja de för närvarande med denna anordning förknippade olägenheterna föreslås emellertid. Civilförsvarschef skall till sitt biträde ha tjänstegrenschefer för de olika tjänstegrenar, som skola organiseras inom civilförsvarsområdet. Antalet tjänstegrenar och därmed antalet tjänstegrenschefer kommer givetvis att bli beroende av varje områdes belägenhet, storlek m. fl. omständigheter. På landsbygden torde i många fall tjänstegrenar komma att organiseras endast för brandskydd och inkvartering. En väsentlig förändring i förhållande till vad som nu gäller inträder därigenom att enligt utredningens förslag inkvarteringsuppgifterna, som i inkvarteringskommunerna ankomma på inkvarteringsnämnderna, i framtiden

skola handhavas av civilförsvarschefen med biträde av en tjänstegrenschef. Inkvarteringsnämnder skola alltså enligt utredningens förslag icke längre finnas. Såsom biträden åt civilförsvarschefen och vederbörande tjänstegrenschef skola emellertid utses särskilda inkvarteringsledare, en i varje kommun, där inkvartering kan ifrågakomma.

I *mellaninstansen* föreslår utredningen, att civilförsvarets ledning skall ligga hos länsstyrelserna, vilkas organisation med hänsyn härtill bör i viss omfattning utbyggas. Sålunda föreslår utredningen, att inom varje länsstyrelse skall inrättas en särskild försvarsavdelning under ledning av en civilförsvarsdirektör. Sådana befattningar föreslås skola inrättas vid samtliga länsstyrelser. Förutom civilförsvarsdirektören skall i försvarsavdelningen tjänstgöra en aktiv officer såsom militärassistent, en länsnotarie, en landskanslist samt erforderlig skrivpersonal. Härjämte skall till avdelningen anknutas den i länsstyrelsen stationerade länstrafikledaren. Under fredstid räknar utredningen med att personalbehovet kommer att begränsas och i regel kunna tillgodoses genom att civilförsvarsdirektören och militärassistenten tjänstgöra inom avdelningen med visst biträde från landskansliet. Under krig eller skärpt beredskap måste försvarsavdelningen utbyggas. Detta skall ske genom att vissa länsstyrelsen tillhörande eller eljest till länsstyrelsen knutna befattningshavare handha vissa uppgifter inom försvarsavdelningen. Så skall vara fallet med landsfogden, vägdirektören, den av brandförvarsutredningen föreslagna länsbrandinspektören och länsinspektören för skogsbrandförsvaret samt förste provinsiälläkaren.

Under krig skall i försvarsavdelning även ingå en inkvarteringschef, vilken skall vara utsedd redan i fred men då endast ha en begränsad tjänstgöringskyldighet.

Länsstyrelsen skall under krig icke blott utöva ledningen av civilförsvaret inom länet, den skall också — i anslutning till vad som på senare tid för vissa fall föreskrivits — utgöra ett allmänt centrum för den lokala civilförvaltningen även i sådana delar, som icke enligt gällande fredsbestämmelser ankomma på länsstyrelserna. Till länsstyrelserna skola därför i syfte att underlätta samarbetet anknutas vissa representanter för den lokala ledningen av sjukvårdsväsendet, arbetsmarknaden och folkförsörjningen med uppgift att handlägga sådana ärenden, som äga ett mera direkt samband med försvarets uppehållande.

Landshövdingen skall erhålla en allmän befogenhet att samordna dessa olika civila organs arbete och skall dessutom ha viss befogenhet att vid förbindelseavbrott ge direktiv till ifrågavarande lokala myndigheter.

Avsikten är att ledningen av civilförsvaret i mellaninstansen skall vara koncentrerad hos länsstyrelserna, vilka skola göras skickade att handha denna ledning med ett betydande mått av självständighet. Härjämte måste emellertid finnas en *centralmyndighet* med befälsrätt över hela civilförsvaret. Utredningen föreslår, att denna myndighet organiseras som ett centralt verk, benämnt civilförsvarsstyrelsen. Denna skall till sin huvuddel bildas genom en

sammanslagning av luftskyddsinspektionen och utrymningskommissionen. I civilförsvarestyrelsen skall ingå en särskild delegation för behandling av undanförselfrågor, motsvarande den nuvarande centrala undanförselbyrån. Vidare skall ingå den av brandförvarsutredningen föreslagna riksbrandinspektören samt viss övrig personal, som erfordras på grund av civilförsvarets i jämförelse med luftskyddet och utrymningsorganisationen avsevärt vidgade uppgifter. Bland annat skall i styrelsen ingå en militärassistent och en civilförvarsöverläkare samt en högre polisman.

Härefter vill utredningen beröra frågan om *samordningen mellan civilförsvaret och det militära försvaret*.

Den operativa ledningen av det civila hemortsförsvaret har varit föremål för en ingående behandling av hemortsförvarssakkunniga, som fäst synnerligen stor vikt vid detta spörsmål. De sakkunniga hade kommit till det resultatet, att det militära och det civila hemortsförsvarets verksamhet i operativt hänseende måste vara underkastad en enhetlig ledning. Denna ledning kunde icke utövas annat än av militära myndigheter. I överensstämmelse härmed föreslogo de sakkunniga, att den operativa ledningen även av civilskyddet, d. v. s. folkskyddet med undantag av hemvärnet, skulle utövas av överbefälhavaren samt under honom av militärbefälhavare och försvarsområdesbefälhavare. Folkskyddets centrala ledning, riksfolkskyddsstaberna, skulle enligt förslaget ingå i högkvarteret, och i försvarsområdesstaberna skulle ingå en civilskyddschef, som under försvarsområdesbefälhavaren skulle handha den operativa ledningen av civilskyddet.

Civilförvarsutredningen delar de sakkunnigas uppfattning rörande vikten av samordning mellan ledningen för det militära och det civila försvaret. Utredningen är emellertid av den uppfattningen, att samordningen bör ske enligt andra linjer än de av hemortsförvarssakkunniga föreslagna. Utredningens allmänna grundsats är att civilförsvaret skall vara en civil organisation, som i vissa hänseenden skall vara skyldig att följa militära direktiv. Detta gäller också i fråga om den operativa ledningen av civilförsvarets verksamhet under krigstid. Mellan civilförvarsorganen och de militära staberna bör med hänsyn härtill en lokal anknytning åstadkommas för att säkerställa att civilförvarsorganen i sitt handlande beakta det militära läget och att de militära myndigheterna hållas informerade om civilförsvarets verksamhet samt ha möjlighet att snabbt lämna sina direktiv vid hastigt uppkommande behov. Härjämte möjliggöres genom en dylik lokal anknytning en samordning av förbindelseväsendet, som torde vara av synnerlig vikt. Endast om civilförvarsorganen ha möjlighet att för sin order- och rapportverksamhet anlita det militära förbindelsenätet torde möjlighet finnas att uppehålla sådan kontakt mellan olika instanser att en effektiv ledning av civilförsvaret möjliggöres.

Med tillämpning av vad nu anförts bör enligt utredningens åsikt följande gälla rörande samordningen mellan civilförvarsorganen i olika instanser och de militära myndigheterna.

Den centrala civilförvarsledningen samordnas med högkvarteret. Enligt nu gällande planer skall under krig en delegation från utrymningskommissionen ingå i högkvarteret och där handha den operativa utrymningsledningen. Motsvarande anordning bör tillämpas i fråga om civilförsvaret. Den del av civilförsvarets centralmyndighet, som skall handha den operativa ledningen av civilförsvarets verksamhet, bör under krig ansluta till högkvarteret. Vid en förflyttning av högkvarteret från Stockholm bör sålunda denna del av centralmyndigheten följa högkvarteret. Den till högkvarteret anslutna civilförvarsledningen skall svara för att överbefälhavaren och försvarsstaben hållas informerade om civilförsvarets verksamhet. Härigenom möjliggöres för överbefälhavaren att ge direktiv rörande civilförsvarets operativa ledning i den mån så befinnes erforderligt ur militär synpunkt. Civilförvarsledningen skall inrikta civilförsvarets verksamhet i enlighet med de erhållna direktiven men svarar i övrigt själv för ledningen.

I militärbefälsstaberna (kårstaberna), vilka under högkvarteret utöva den militära ledningen, skola enligt utredningens förslag finnas företrädare för civilförvarsstyrelsen motsvarande de nuvarande stabsutrymningscheferna men med verksamhetsområdet utvidgat så att det i princip omfattar hela civilförsvaret. Militärbefälhavare (kårchef) skall ha viss direktivrätt gentemot civilförsvarets representant samt gentemot länsstyrelserna.

I mellaninstansen ha hemortsförvarssakkunniga föreslagit en koncentration av den operativa ledningen till försvarsområdesstaberna. Utredningen har för sin del kommit till den uppfattningen, att en dylik generell anknytning till försvarsområdesstaberna icke kan vara lämplig. Försvarsområdesstaberna svara helt för det militära lokalförsvaret endast inom områden där större förband ur fältarmén icke äro insatta. Insättas sådana förband (armékår, fördelning, brigad etc.) taga dessa förbandschefer i större eller mindre utsträckning befälet över försvarsområdesbefälhavarna. Dessa komma alltså icke att över hela landet leda det militära lokalförsvaret. Där större fältförband insättas komma dessa förbands staber att handha större eller mindre del av ledningen av det militära lokalförsvaret. Ur civilförsvarets synpunkt erfordras i mellaninstansen samarbete mellan länsstyrelsen och den eller de militära staber, som faktiskt utöva den militära ledningen inom länet. Vilken eller vilka staber detta blir, kan ej med säkerhet sägas i förväg. Samarbetet mellan länsstyrelserna och de militära staberna bör därför utformas efter det rådande lägets krav. Viss planläggning av samarbetet bör äga rum i förväg, varvid planerna måste uppgöras alternativt i anslutning till i den militära planläggningen förutsedda olika krigsfall m. fl. omständigheter. Vikten av en så utformad planläggning vill utredningen understryka.

Utredningen vill vidare i korthet redogöra för huvuddragen i förslaget såvitt angår *tjänsteplikt och rekrytering* för civilförsvaret. Detta spörsmål behandlas närmare i kap. 4 och 5. Härvid föreslås en allmän skyldighet för icke krigstjänstskyldiga personer i åldern 15—70 år att tjänstgöra i civilförsvaret (civilförvarsplikt). Denna skyldighet innefattar också plikt att underkasta

sig viss utbildning. Utredningen har icke funnit sig kunna tillstyrka en blott fakultativ utformning av civilförsvarsplikten.

Utredningen har fäst stor vikt vid att en samordning i fråga om personalfördelningen kommer till stånd mellan de olika myndigheter och organisationer, som under krig komma att taga i anspråk icke krigstjänstskyldig personal. Utredningen framlägger ett utförligt förslag i denna del, innebärande förslag till organisation för prövning av företrädesrätten till dylik personal.

Utredningen föreslår vidare, att icke krigstjänstskyldig personal i viss omfattning skall kunna uttagas för tjänstgöring inom krigsmakten å vissa särskilda befattningar med tillämpning av bestämmelserna om civilförsvarsplikt.

Slutligen vill utredningen för att den följande framställningen skall bli mera överskådlig här intaga en punktvis uppställd sammanfattning av utredningens ståndpunkt i de frågor, som enligt utredningens mening äro mest väsentliga. I sammanfattningen ha medtagits såväl förhållanden, vilka behandlats förut i detta kapitel, som andra förhållanden, vilka endast bli föremål för behandling i de efterföljande kapitlen.

Sammanfattning.

1. Civilförsvaret definieras som sådan verksamhet till rikets försvar, som icke åvilar krigsmakten.
2. Grundläggande bestämmelser sammanfattas i en civilförsvarslag, avsedd att kompletteras med en civilförsvarskungörelse. Vidare föreslås lag om utvidgad tillämpning av civilförsvarsplikt, varigenom tjänstgöring i vissa särskilda befattningar inom krigsmakten av civilförsvarspliktiga möjliggöres.
3. Civilförsvarets omfattning bestämmes efter krigsutvecklingens krav. I nuläget ingå däri luftskyddet med dess tjänstegrenar (brandväsen, röjnings- och reparationstjänst m. m.) utrymning, inkvartering, socialtjänst samt vissa uppgifter med avseende å undanförsel och förstöring. I övrigt avses däri ingå civila försvarsuppgifter, som icke tillagts annat organ. — Hemvärnet förblir beståndsdel av krigsmakten.
4. Civilförsvaret har civil ledning, dess verksamhet utövas av civila organ.
5. Genom instruktionsbestämmelser fastslås erforderlig militär direktivgivning.
6. Mellan krigsmakt och civilförsvar tillämpas den ömsesidiga hjälpens princip. Personal från krigsmakten skall kunna tjänstgöra i civilförsvaret och vice versa.
7. Civilförsvaret samordnas med anstalter för samhällets allmänna civila krigsberedskap på arbetsmarknadens, folkförsörjningens, sjukvårdens och transportväsendets område.
8. Allmän civilförsvarsplikt genomföres. Kort utbildning i brandtjänst kräves av alla. En begränsad personalkader, som skall särskilt utbildas och övas i fredstid, uttages genom inskrivningsförfarande. Arbetsmarknadsorganen

tillförsäkras medinflytande vid uttagningen. En personalprövningsnämnd med landshövdingen som ordförande avgör uppkommande konkurrensfrågor. Rekrytering av hemvärn och andra frivilliga försvarsorganisationer samordnas i erforderlig grad med uttagningen av civilförsvarets personal.

9. De frivilliga försvarsorganisationernas självständighet bevaras. Riks- och länsluftskyddsförbunds samt röda korsets medverkan i utbildningen bibehålles.

10. Primärkommunerna åläggas ansvar för civilförsvarets materiella betingelser. Inga specialkommuner bildas för ändamålet. Kostnadsfördelningen mellan stat och kommun göres i olika hänseenden för kommunerna gynnsammare. Vad kommunerna skola bekosta preciseras i civilförsvarslagen så långt detta är möjligt.

11. I varje kommun skall finnas en civilförsvarsnämnd.

12. Polisen skall i viss bemärkelse ingå i civilförsvaret. Skyldigheten för befattningshavare vid polisväsendet att motta uppdrag i civilförsvaret bibehålles.

13. Den nya brandlagens omedelbara genomförande rekommenderas såsom en avgörande betingelse för ett tillfredsställande civilförsvaret.

14. I fråga om luftskyddet framhäves hemskyddets ökade betydelse. Källarmursgenombrott föreskrivas i civilförsvarslagen.

15. Utrymnings-, inkvarterings- och socialtjänstorganisationen enhetliggöres genom att skillnaden mellan utrymnings- och inkvarteringskommuner häves.

16. Planläggande och verkställande av undanförelse och förstöring läggas i viss omfattning på civilförsvarsorganen.

17. Den av bevakningsutredningen föreslagna organisationen till skydd mot spioneri och sabotage bör lämpligen infogas i civilförsvaret.

18. Civilförsvaret ansluter sig beträffande botteninstansen till bestående förhållanden i fråga om luftskyddet. Städer och landsfiskalsdistrikt bilda normalt civilförsvarsområden. Polischeferna förutsättas i regel bli civilförsvarschefer med rätt för länsstyrelsen att i särskilda fall förordna andra personer. Civilförsvarscheferna och deras ställföreträdare tillerkännas av staten helt bekostade arvoden, inklusive till fastställt maximum begränsad ersättning för avstådda löneförmåner vid ledighet för tjänstgöring inom civilförsvaret.

19. Vid krigsplanläggning för varje län bör möjlighet finnas både att sammanföra civilförsvarsområdena till kretsar och att uppdelade dem i mindre enheter med bevarande av polischefsdistriktet som den administrativa grundvalen.

20. Vid planläggningen bör jämväl eftersträvas sådana jämkningar av den territoriella indelningen för brandväsen, arbetsmarknadsorgan och folkförsörjningens krisorgan, att största möjliga effektivitet i den civila motståndskraften uppnås.

21. Civilförsvarets omfattning och beskaffenhet i varje område fixeras i en

organisationsplan, som i enlighet med anvisningar från civilförsvarets centralmyndighet fastställas av länsstyrelsen.

22. Till länsstyrelserna koncentreras den lokala ledningen av civilförsvaret. Varje länsstyrelse utrustas med en försvarsavdelning, som ersätter nuvarande försvarsassistenter och hemortsförsvarsassistenter.

23. Länsstyrelsen skall stå i en instruktionsmässigt reglerad kontakt med vederbörliga militära staber. Krigsplanläggningen skall närmare fastställa formerna för denna kontakt, som måste vara lätt anpassbar efter växlande lägen.

24. En centralmyndighet för civilförsvaret tillskapas genom sammanslagning av luftskyddsinspektionen och utrymningskommissionen. I nuläget organiseras denna provisoriskt. För fredstid avses en starkt krympt centralmyndighet, som i krisläge kan åter utväxa till erforderlig omfattning. Denna myndighet skall utöver ledningen av civilförsvarsorganens verksamhet ha en allmänt planläggande uppgift i fråga om alla civila försvarsuppgifter som ej tillagts annat organ.

25. Vid genomförande av den föreslagna nya organisationen för brandväsendet bör med hänsyn till brandskyddets centrala roll i civilförsvaret riksbrendledningen infogas i den centrala civilförsvarsmyndigheten.

26. Ur civilförsvarets synpunkt är erforderligt, att nu svävande frågor om de centrala organ, som i fredstid behövas för att uppehålla och samordna samhällets allmänna civila krigsberedskap, bli föremål för prövning.

27. Civilförsvarets intressen tillgodoses bäst, om ett inrikesdepartement inrättas, under vilket, förutom civilförsvaret, landsstaten, polisväsendet och brandväsendet sortera.

Verksamhetsgrenar som bära ingå i civilförsvaret eller i vissa hänseenden samordnas med detta.

Såsom i föregående kapitel antytts bör enligt utredningens mening civilförsvaret bildas genom en sammanslagning av luftskyddsorganisationen samt utrymningsväsendet jämte inkvartering och socialtjänst. Åt civilförsvaret bör därjämte anförtros vissa uppgifter angående undanförelse och förstöring.

I viss överensstämmelse med vad som nu gäller i fråga om luftskyddet har utredningen för civilförsvarets del funnit erforderligt att göra skillnad mellan allmänt civilförsvaret och särskilt civilförsvaret för anläggningar och byggnader. Detta senare indelas i hemskydd, som är avsett för sådan eller sådana anläggningar och byggnader, som väsentligen användas till bostadsändamål, och verkskydd, som är avsett för andra anläggningar och byggnader.

Det nuvarande luftskyddet innefattar flera olika arter av verksamhet. Enligt 2 § luftskyddskungörelsen skall sålunda vid luftskyddets förberedande övervägas i vad mån planläggningen skall avse bland annat organiserande av luftskyddstjänst, omfattande luftskyddets ledning, ordnings-, brand-, röjnings-, räddnings-, reparations-, gasskydds-, sjukvårds-, observations- och rapporttjänst.

Enligt av luftskyddsinspektionen utfärdade anvisningar skall planläggningen av luftskyddet i alla större luftskyddsarter omfatta luftskyddets ledning med observations- och rapporttjänst, ordningstjänst, brandtjänst, röjnings- och räddningstjänst, reparationstjänst, gasskyddstjänst och sjukvårdstjänst. I andra luftskyddsarter och på luftskyddsplatser skall planläggningen beträffande vissa av de angivna tjänstegrenarna äga rum allenast i den utsträckning lokala eller andra i särskilda anvisningar närmare angivna förhållanden det föranleda.

Luftskyddsinspektionen har emellertid på senare tid i utfärdade anvisningar framhållit, att tjänstegrenarna för röjning och räddning samt reparation borde — i varje fall inom mindre eller medelstora orter — sammanföras till en teknisk tjänstegren. Inspektionen har sedermera i särskilda anvisningar för den tekniska tjänsten anfört, att behov uppkommit av ett byggnadstekniskt organ inom luftskyddet med huvudsaklig uppgift att i krig iståndsätta lindrigt skadade byggnader. Inom den tekniska tjänstegrenen skulle därför organiseras tre särskilda underavdelningar, nämligen röjningstjänst, reparationstjänst och byggnadstjänst.

Enligt utredningens mening bära samtliga de arbetsuppgifter, som enligt vad ovan sagts ombesörjas av luftskyddets tjänstegrenar, ingå i civilförsvaret å orter, där detta behöver vara i full utsträckning organiserat. Vad angår uppdelningen på olika tjänstegrenar äro givetvis olika lösningar tänkbara vid luft-

skyddets inordnande i civilförsvaret. Enligt utredningens mening bör emellertid i samband därmed några ändringar icke vidtagas i den nuvarande tjänstegrensindelningen annat än om så är oundgängligen nödvändigt, enär eljest organisationens effektivitet kunde nedgå under övergångstiden.

Utredningen föreslår sålunda, att i civilförsvaret skall ingå tjänstegrenar för observation samt ordergivning och rapportering (order- och rapporttjänst), upprätthållande av ordning (ordningstjänst), släckning av brand (brandtjänst), röjning samt räddning av inestängda (röjningstjänst), reparation av ledningar och samfärdsleder (reparationstjänst), iståndsättande av lindrigt skadade byggnader (byggnadstjänst), skyddsåtgärder mot stridsgas (gasskyddstjänst) samt omhändertagande av skadade och sjuka, anordnande av hjälpplatser och beredande av sjukhusvård (sjukvårdstjänst).

Röjnings-, reparations- och byggnadstjänsterna skola i den omfattning som är lämplig kunna sammanföras till en gemensam tjänstegren för teknisk tjänst.

Förutom de ovan angivna tjänstegrenarna, vilka motsvara det nuvarande luftskyddets tjänstegrenar, skall civilförsvaret, såsom i det föregående anförts, omhänderha även de uppgifter, som äga samband med utrymning, inkvartering och socialtjänst, (vilken sistnämnda verksamhet avser utspisning och lämnande av annat bistånd åt personer, som blivit i behov därav i anledning av krigsskada å byggnader eller annan egendom eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande förhållanden) ävensom undanförsel och förstöring. I nu ifrågavarande delar av civilförsvaret kommer att ingå viss verksamhet, som tidigare utövats av luftskyddet, t. ex. utspridning av varuförråd, eller som eljest huvudsakligen betingas av luftskyddsskäl, t. ex. utspisning och inkvartering av hemlösa efter ett luftanfall. Å andra sidan komma tjänstegrenar, som hittills organiserats av luftskyddet, att efter tillkomsten av en civilförsvarsorganisation få sina uppgifter vidgade till att i större eller mindre omfattning avse verksamhet utanför området för det egentliga luftskyddet. Order- och rapporttjänsten kommer sålunda att omfatta civilförsvarets verksamhet i dess helhet. Ordningstjänsten måste vidare vara i verksamhet vid företagande av utrymningsåtgärder, oavsett huruvida dessa förestavas av luftskyddsskäl eller nödvändiggöras med hänsyn till de militära operationerna. Sjukvårdstjänst måste även i viss omfattning organiseras inom områden där ett större antal evakuerade finnas inkvarterade o. s. v.

Av vad nu anförts framgår, att någon skillnad mellan luftskydd, å ena, samt civilförsvarets övriga delar, å andra sidan, icke längre kan eller bör upprätthållas, sedan de olika delarna sammanförts under en organisation. Med hänsyn härtill har utredningen i sitt förslag icke i lagtexten bibehållit beteckningen luftskydd såsom avseende vissa delar av civilförsvaret. Något hinder avses icke härmed mot att i det praktiska arbetet använda termen luftskydd, t. ex. i beteckningarna luftskyddsort respektive luftskyddsplats, i vilkas innebörd utredningen ej ifrågasätter någon rubbning. Indelningen i tjänstegrenar måste emellertid ske med utgångspunkt från verksamheten inom alla delar av civilförsvaret och rättas efter den olika beskaffenheten av denna

verksamhet. Förutom de ovan angivna tjänstegrenarna, av vilka några komma att inom civilförsvarets ram erhålla vidgade uppgifter, bör sålunda enligt utredningens mening tillkomma en tjänstegren för utrymning jämte inkvartering och socialtjänst (utrymnings- och socialtjänst) samt en för undanförel och förstöring (undanförel- och förstöringstjänst).

Civilförsvaret skulle följaktligen komma att i nuvarande läge bestå av tio tjänstegrenar. Utredningen har vid angivandet av tjänstegrenarna i huvudsak byggt på den nu gällande ordningen. Utredningen har sålunda icke upptagit frågan om den lämpliga indelningen i tjänstegrenar till någon mera ingående prövning. Det synes emellertid icke uteslutet, att denna indelning genom tillkomsten av ett enhetligt civilförsvaret eller på grund av nyare erfarenheter bör i vissa delar underkastas jämkning. I detta hänseende vill utredningen för sin del hänvisa till avgränsningen mellan sjukvårdstjänstens och röjningstjänstens verksamhetsområden. Enligt den nu gällande organisationen ankommer det sålunda på röjningstjänsten att verkställa uppröjning av skadade och nedrasade byggnader, under det att sjukvårdstjänsten skall omhändertaga de dödade och sårade personer, som därvid kunna påträffas. Det synes enligt utredningens mening icke uteslutet, att en sådan organisation i praktiken kan vara förenad med vissa olägenheter. Åtskilliga skäl kunna utan tvivel anföras för organiserande av en mera enhetlig räddningstjänst, inom vilken såväl sjukvårds- som röjningsteknisk sakkunskap skulle vara företrädd. Vissa omständigheter synas emellertid försvåra tillskapandet av en på angivet sätt kombinerad tjänstegren. Det synes böra bli en av uppgifterna för civilförsvarsstyrelsen att till närmare övervägande upptaga detta och andra liknande spörsmål rörande avgränsningen mellan tjänstegrenarna.

Förutom de ovan angivna tjänstegrenarna måste uppenbarligen inom civilförsvaret bedrivas viss annan verksamhet såsom anläggande och underhåll av alarmeringsanordningar, skyddsrum m. m. Därjämte måste civilförsvaretschefen, åtminstone i större orter, till sitt förfogande ha inspektörer för det särskilda civilförsvarets olika grenar, verkskydd och hemskydd. Dessa befattningshavare skola inför civilförsvaretschefen ha ansvaret för dessa verksamhetsgrenars funktionsduglighet.

Vad beträffar den lokala organisationen av civilförsvaret är det självfallet, att inom åtskilliga civilförvarsområden, särskilt landsbygdsområden, det allmänna civilförsvaret icke behöver organiseras på alla dessa tjänstegrenar. Sålunda kunna förhållandena vara sådana, att det allmänna civilförsvaret icke behöver omfatta all till civilförsvaret hörande verksamhet utan endast vissa delar därav. Därjämte kan det finnas lämpligt att sammanföra två eller flera tjänstegrenar till en gemensam tjänstegren. Å andra sidan kan det inom vissa civilförvarsområden vara lämpligt att uppdelas en tjänstegren på två eller flera. På landsbygden torde sålunda brandtjänstegrenen ofta (se sid. 81 f. nedan) böra uppdelas på en tjänstegren för allmänt brandförsvaret (bygdebrandtjänst) och en för skogsbrandförsvaret (skogsbrandtjänst). Och i civilförvarsområden, som utgöras av stora samhällen torde i vissa andra hänseenden en

mera ingående differentiering i olika tjänstegrenar än den förut angivna visa sig erforderlig.

Vad åter beträffar det särskilda civilförsvaret — verkskydden och hemskydden — kunna några allmänna regler för dettas organisation på tjänstegrenar icke givas. Denna fråga får prövas från fall till fall med hänsyn till verkskyddets eller hemskyddets storlek, och, beträffande verkskydd, arten av den bedrivna rörelsen. Jämväl andra omständigheter kunna tänkas inverka.

Prövningen av vilka tjänstegrenar som skola finnas i ett civilförsvarsområdes allmänna och särskilda civilförsvaret bör ske vid fastställande av den i nästa kapitel omförmälda organisationsplanen för området. I avbidan på sådan organisationsplans fastställande bör civilförsvarets verksamhet i tillämpliga delar bedrivas efter hittills gällande grunder.

I det följande vill utredningen närmare ingå på vissa av de arbetsuppgifter, som sålunda ankomma på civilförsvaret. Verksamheten inom de tjänstegrenar, vilka ej särskilt beröras, förutsättes skola bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad hittills gällt.

Vidare redogör utredningen i detta kapitel närmare för sin inställning till behovet av samordning av vissa samhällsfunktioner med militär- och civilförsvaret samt föreslår åtgärder i angivna syfte.

I detta sammanhang må nämnas, att utredningen tagit del av 1943 års bevakningsutrednings förslag angående särskilda skyddsåtgärder för vissa anläggningar samt övervägt huruvida icke dessa åtgärder borde samordnas med eller ingå i civilförsvaret. Då emellertid bevakningsutredningens ifrågavarande förslag, till vilket civilförsvaret utredningen i princip ansluter sig, redan varit föremål för remissbehandling, har civilförsvaret utredningen — med samtycke av statsrådet och chefen för socialdepartementet — för att icke försena framläggandet av sitt betänkande beslutat låta frågan om ett sammanförande av sitt eget och bevakningsutredningens förslag tills vidare anstå. Denna anordning behöver icke vålla några olägenheter ur arbetssynpunkt, då det torde ställa sig tämligen lätt att samarbeta bevakningsutredningens och civilförsvaret utredningens förslag.

Civilförsvarets ordningstjänst och polisens ställning i förhållande till civilförsvaret.

Då det under senare hälften av 1930-talet gällde att relativt hastigt uppbygga en ändamålsenlig luftskyddsorganisation, visade det sig vara synnerligen värdefullt att kunna bygga på polisorganisationen. Detta förhållande har medfört, att för närvarande mellan luftskyddet och polisväsendet förefinnes ett intimt samband, som är grundat på vissa föreskrifter i gällande luftskyddslagstiftning.

Enligt 5 § luftskyddslagen gäller sålunda som huvudregel att i luftskyddsområde, som utgöres av en stad eller ett landsfiskalsdistrikt — och dessa äro de flesta — polischefen tillika skall vara luftskyddschef. För särskilt fall

äger länsstyrelsen emellertid att till luftskyddschef förordna annan person. I samma paragraf föreskrives vidare, att befattningshavare vid polisväsendet är skyldig att mottaga uppdrag att vara luftskyddschef eller ställföreträdare för denne. Begreppet ställföreträdare torde härvid böra tagas i den vidsträckta betydelse som angives i 4 § luftskyddskungörelsen. Med stöd av denna bestämmelse har ett relativt stort antal polismän placerats i ledande befattningar inom det lokala luftskyddet.

Enligt 2 § luftskyddskungörelsen bör vid luftskyddets förberedande övervägas, i vad mån planläggningen skall omfatta organiserande av luftskyddstjänst, avseende bland annat ordningstjänst. Denna tjänstegren bygger till övervägande del på polisorganisationen, vilken huvudsakligen har kommunal karaktär. Genom det i 9 § luftskyddsförfogandelagen intagna stadgandet, att kommun är pliktig att i enlighet med planerna för luftskyddet på anfordran av länsstyrelsen ställa kommunala kårer och annan hos kommunen anställd personal till förfogande för luftskyddstjänst, finnes möjlighet att ställa kommunalanställd polispersonal till luftskyddets disposition.

Hur det närmare förhållandet i organisatoriskt hänseende mellan luftskyddet och polisen skall utformas, påkallar icke direkt uppmärksamhet under fredsförhållanden och allra minst inom luftskyddsområden, där polischefen tillika är luftskyddschef. Under krigstid måste emellertid vissa problem i detta hänseende uppkomma, i synnerhet inom sådana luftskyddsområden, där befattningarna såsom luftskyddschef och polischef innehavas av olika personer. Detta förhållande har även uppmärksamrats i 22 § luftskyddskungörelsen. I denna paragraf stadgas, att då någon, som icke tillhör polisbefälet, förordnats till luftskyddschef eller ställföreträdare för denne eller eljest särskilda föreskrifter angående befälet över polispersonal under luftskyddstillstånd finnas erforderliga, äger länsstyrelsen besluta därom. Föreskrifter i angivna hänseende ha emellertid hittills icke lämnats annat än i något enstaka undantagsfall. Utredningen har sig sålunda icke bekant mer än ett sådant fall. Förhållandet mellan luftskyddet och polisen karakteriseras sålunda för närvarande, i de fall då polischefen icke tillika är luftskyddschef, av en viss oklarhet i såväl organisatoriskt hänseende som beträffande befälsrätt och orderlinjer m. m.

Ordningstjänsten är en av luftskyddets viktigaste tjänstegrenar. De uppgifter, som åvila denna tjänstegren under ett luftanfall och omedelbart därefter, äro utomordentligt krävande. Den i fredstid i luftskyddsorterna befintliga polispersonalen har med hänsyn härtill som regel icke ansetts vara tillräcklig under krigsförhållanden. För tjänstgöring inom ordningstjänsten har därför i samband med luftskyddets planläggning uttagits personal på samma sätt som varit fallet beträffande andra luftskyddets tjänstegrenar. Denna personal är icke att anse som reservpolis och står sålunda helt oberoende av den fredsmässiga polisorganisationen. Den är emellertid avsedd att vid behov insättas för fullgörande av olika ordningshållningsuppgifter, framför allt i samband med luftanfall. Därvid skall den som regel stå under omedelbart befäl av polispersonal.

Hemortsförsvarsakkunniga ha i sitt förslag, trots vissa betänkligheter i anledning av det föreliggande sambandet mellan polisväsendet och luftskyddet, förordat, att polisväsendet som sådant skulle lämnas utanför folkskyddet. Detta innebure enligt de sakkunniga i princip bland annat, att jämväl i krig polisväsendet i denna sin egenskap skulle handha samtliga polisiära uppgifter för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet. Ett nära samarbete mellan folkskyddet och polisväsendet måste dock äga rum för att i krig föreliggande uppgifter skulle kunna lösas på ett ur alla synpunkter lämpligt sätt. — De sakkunniga ha vidare ansett, att någon bestämmelse om förening i princip av polischefsbefattningarna med befattningarna som lokala chefer för folkskyddet icke skulle ifrågakomma.

Åtskilliga av de myndigheter, som avgivit yttranden över hemortsförsvarsakkunnigas betänkande — däribland flertalet länsstyrelser — ha som sin mening anfört, att polisen borde knytas till eller ingå i folkskyddet. De ha dock icke närmare angivit på vad sätt detta skulle ske i organisatoriskt hänseende. Såsom skäl för sitt ståndpunktstagande ha myndigheterna bland annat anfört ordningstjänstens stora betydelse för luftskyddet, polisens auktoritativa ställning i samhället samt den erfarenhet den förvärvat genom sin verksamhet inom luftskyddet ävensom den risk för meningsskiljaktigheter beträffande dispositionen av polisstyrkorna i krig, som skulle föreligga, om polisen uteslötes från folkskyddet. I allmänhet torde de myndigheter, som intagit nu ifrågavarande ståndpunkt, icke ha haft något att erinra mot de nuvarande formerna för polisens medverkan i luftskyddet. Det har emellertid i vissa yttranden framhållits, att någon principbestämmelse om förenande av polischefs- och folkskyddschefsbefattningarna icke borde finnas. I andra yttranden har gjorts gällande, att en förutsättning för att polischeferna skulle kunna bibehållas vid luftskyddschefskapet vore, att de erhöle erforderlig biträdespersonal.

Utredningen vill först upptaga frågan om polischefernas medverkan inom civilförsvaret till behandling.

Enligt utredningens mening är det nödvändigt, att befattningarna som civilförsvarschefer besättas med personer, vilka redan på grund av sin verksamhet under fred besitta erforderlig auktoritet bland befolkningen. Civilförsvarscheferna måste vidare äga vana att föra befäl samt bära därjämte ha god kännedom om den statliga och kommunala förvaltningen inom civilförsvarsområdet. Då polischeferna som regel kunna förväntas fylla de krav, som sålunda måste ställas på civilförsvarscheferna, samt enligt hittills gjorda erfarenheter svårigheterna att utanför polisorganisationen uppbringa för dessa befattningar lämpliga personer i allmänhet visat sig vara betydande, har utredningen kommit till den uppfattningen, att polischefernas medverkan i civilförsvaret icke kan undvaras. Utredningen föreslår därför, att i de fall där civilförsvarsområdena helt eller i huvudsak sammanfalla med polischefsdistrikten polischeferna principiellt även bära utöva chefskapet för civilförsvaret. Länsstyrelserna bära emellertid tillerkännas rätt att för särskilt fall till civilförsvarschef utse annan person.

Den kritik, som riktats mot den nuvarande anordningen att förena befattningarna som polischef och luftskyddschef, har huvudsakligen haft sin grund däruti, att polischefernas arbetsbörda varit alltför stor, så att de icke förmått att i erforderlig utsträckning ägna sig åt luftskyddet utan att eftersätta andra tjänsteuppgifter.

Vad sålunda anförts finner utredningen vara värt beaktande. Enligt utredningens mening är det emellertid av största värde, om man åt civilförsvaret kan bevara den auktoritet och erfarenhet, som polischeferna mestadels besitta, även i de fall då polischefsbefattningen är så betungande, att vederbörande icke kan i full utsträckning fullgöra civilförsvarschefens åligganden. För civilförsvarschef skall alltid finnas av länsstyrelsen förordnad ställföreträdare (vice civilförsvarschef), med uppgift att inträda i civilförsvarschefens ställe, då denne är hindrad att utöva befattningen. I de fall varom nu är fråga bör åt ställföreträdaren uppdragas att, även om förfall i egentlig mening icke föreligger för civilförsvarschefen, i den utsträckning som prövas erforderlig själv handlägga på denne ankommande ärenden. Härigenom torde erforderlig lättnad kunna beredas polischefer, som tillika äro civilförsvarschefer. Utredningen vill emellertid betona angelägenheten av att polischef, som i sin egenkap av civilförsvarschef erhållit ställföreträdare med nu angivna befogenheter, fortfarande i största möjliga utsträckning leder och övervakar planläggnings- och utbildningsarbetet inom civilförsvaret. Endast härigenom kan han förvärva den insikt som erfordras för att under krigsförhållanden kunna utöva ledningen av civilförsvarets verksamhet.

Enligt nu gällande bestämmelser är luftskyddschef, som icke är befattningshavare vid polisväsendet, berättigad att erhålla särskild ersättning för sitt arbete som luftskyddschef. Någon sådan rätt tillkommer emellertid icke luftskyddschef, som tillika är polischef eller som innehar annan befattning vid polisväsendet. Detta förhållande kan utredningen icke finna ändamålsenligt. Enligt utredningens mening bör polischef, som tillika utövar chefskapet för civilförsvaret inom sitt distrikt, komma i åtnjutande av skälig ersättning för den ökade arbetsbörda som därigenom åvilar honom. Genom att polischeferna tillerkännas särskilda arvoden för sitt arbete inom civilförsvaret komma de, enligt utredningens förmenande, att på ett helt annat sätt känna sig bundna vid civilförsvaret och intresserade för dess uppgifter än om de åläggas att utan ersättning fullgöra ett arbete, som de med ett visst fog kunna anse ligga utanför deras egentliga verksamhetsområde. I den mån behov uppkommer att en polischef under någon tid erhåller tjänstledighet från polischefsbefattningen för att kunna uteslutande ägna sig åt någon särskilt angelägen uppgift inom civilförsvaret bör han, såsom utredningen i annat sammanhang (se kap. 9) närmare behandlar, intill ett visst maximibelopp kunna erhålla ersättning av statsmedel för de löneförmåner han såsom polischef till följd därav går förlustig. Där ställföreträdare förordnas med sådana uppgifter som ovan angivits, bör jämväl denne äga rätt till visst arvode. Utredningen förutsätter, att sådan ställföreträdare i de flesta fall kan fullgöra sina uppgifter utan att

till följd därav behöva vidkännas minskning av sin ordinarie arbetsinkomst ävensom att arvudet bestämmes under hänsynstagande härtill.

I andra sammanhang (se kap. 8 och 9) yttrar sig utredningen angående storleken av ifrågavarande arvoden samt föreslår, att kostnaderna för desamma skola bäras av statsmedel.

Den omständigheten att befattningarna som polischef och civilförsvarschef förenas hos samma person innebär icke i och för sig att polisväsendet som sådant eller någon del därav inordnas i civilförsvaret. Utredningen övergår nu till att närmare behandla frågan om polisväsendets ställning i förhållande till civilförsvaret.

Hemortsförsvars-sakkunniga ha i sitt betänkande beträffande spörsmålet, huruvida polisväsendet under krigsförhållanden borde vara inordnat i folkskyddet, anfört bland annat, att vissa polisuppgifter utan vidare måste anses vara uteslutna från att kunna eller bära uppdragas åt folkskyddet. Bland annat vore detta fallet med utredning av brott. Att vid ett intrangerande av polisväsendet i folkskyddet göra undantag för sistnämnda uppgifter kunde stundom visa sig vara mer eller mindre vanskligt. I nästan samtliga polisdistrikt på landsbygden ävensom i några städer vore polispersonalen på det hela taget gemensam för all polisverksamhet. I de flesta städer och jämväl i enstaka polisdistrikt på landsbygden vore visserligen polispersonalens arbete uppdelat mellan kriminalpolis och ordningspolis. Till en del rådde dock ett sådant samband mellan de båda tjänstegrenarna, som försvårade, om också icke hindrade ett avskiljande av kriminalpolitstjänsten.

Hemortsförsvars-sakkunniga övertog emellertid frågan huruvida icke, oaktat vad sålunda framhållits, polisuppgifter för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet borde under krigsförhållanden åvila folkskyddet i den formen, att någon del av polisväsendet inginge i folkskyddet. För en sådan anordning talade, enligt de sakkunnigas mening, att dylika uppgifter i mångt och mycket anknöte till folkskyddets egentliga verksamhet och kompletterade denna. Såsom exempel härpå omnämnde de sakkunniga, att det ålåg polisen att övervaka efterföljandet av särskilt utfärdade föreskrifter rörande allmänhetens förhållande med avseende å mörkläggnings-, trafikreglering och upprättandet av skyddsrum; att vid bombnedslag sörja för avstängning av trafikleder och nödig omläggning av trafiken, avspärrning av instörtade byggnader och av andra olycksplatser samt bevakning av egendom till förhindrande av stöld; samt att genom vidtagande av avspärrningsåtgärder medverka vid genomförande av utrymning och upprätthållande av bortflyttningsförbud. Därest emellertid under krigsförhållanden folkskyddet i angiven form skulle betros med allmänna ordnings- och säkerhetsuppgifter av polisiär art, syntes det enligt de sakkunnigas mening påkallat att därvid i princip dit överlämna samtliga dylika uppgifter, oberoende av om de närmare sammanhänge med nämnda förhållanden eller icke. Ett motsatt förfarande syntes svårgenomförbart särskilt av den anledningen, att polispersonalen måste efter behov

kunna utnyttjas för ingripanden antingen dessa föranleddes av omständigheter, mera direkt framkallade av kriget, eller berodde av andra orsaker. Ett sådant allmänt inordnande i folkskyddet av den till ordningens och säkerhetens upprätthållande hänförliga polisverksamheten funno sig de sakkunniga likväl ej kunna tillstyrka. Därigenom skulle komma att åt folkskyddet, som skulle stå under militär operativ ledning, överantvaras jämväl uppgifter utan samband med försvarsverksamheten. Ett kanske än mer vägande skäl mot anordningen vore dock, att densamma skulle innebära ett djupt ingrepp i länsstyrelsens ämbetsbefattning och väsentligen förändra länsstyrelsens ställning inom administrationen. På anförda skäl föreslogo de sakkunniga såsom redan tidigare angivits, att polisväsendet som sådant skulle lämnas utanför folkskyddet.

Till detta resonemang vill utredningen anföra följande. De myndigheter, som mot hemortsförsvars-sakkunnigas uttalande velat inordna polisen i civilförsvaret, torde därvid ingalunda ha tänkt sig ett inordnande i den mening hemortsförsvars-sakkunniga avsett. Man har allenast önskat bibehålla nuvarande anordning med enskilda polismän tjänstgörande i luftskyddet ävensom erhålla säkerhet för att meningsskiljaktighet icke skulle uppkomma mellan luftskyddsledningen och polisledningen rörande den ändamålsenligaste dispositionen av polispersonalen vid luftanfall eller eljest för uppgifter, vilka ankomma på luftskyddet.

Utredningen finner sig sakna anledning att närmare ingå på frågan om ett inordnande av polisväsendet i civilförsvaret i den av hemortsförsvars-sakkunniga antydda meningen. För utredningen framstår det nämligen som uppenbart, att det normala polisarbetet under krig väsentligen måste fortgå vid sidan av civilförsvaret och under i stort sett samma former som under fredstid. Vad saken gäller är istället, att polisens verksamhet under krig vid behov kan samordnas med civilförsvaret på sådant sätt, att detta kan fungera med den effektivitet som är nödvändig. Detta förutsätter, att i kritiska situationer polisväsendet och civilförsvaret i övrigt står under gemensam ledning. I denna bemärkelse måste sålunda enligt utredningens mening polisväsendet vara inordnat i civilförsvaret, om detta skall kunna fullgöra sina uppgifter under krigstid.

Utredningen vill framhålla, att den verksamhet polisen regelmässigt avses skola fullgöra inom civilförsvaret till sin natur hör samman med polisens huvuduppgift under fred att upprätthålla allmän ordning och säkerhet i samhället. I de fall då polisen måste tagas i anspråk inom civilförsvaret, kommer därigenom som regel icke att inträda någon principiell förändring i polisens vanliga verksamhet.

Nödvändigheten av att polisväsendet i viss bemärkelse inordnas i civilförsvaret framgår av den betydelse, som måste tillmätas den ordningshållande verksamheten vid tillfällen, då civilförvarsområdet direkt eller indirekt beröres av fientliga stridshandlingar. Under luftanfall kan det exempelvis vara nödvändigt för civilförvarschefen att hastigt kunna avspärra ett visst om-

råde eller att snabbt kunna företaga vissa trafikomläggningar. Om tidsinställda bomber upptäckas eller om utbrutna eldsvådor hota att sprida sig måste civilbefolkningen skyndsamt utrymma de hotade områdena. Även i övrigt komma åtskilliga bevaknings- och ordningshållningsuppgifter att föreligga, vilkas lösande direkt påverkas av civilförsvarschefens bedömande av det uppkomna läget.

I samband med utrymningsåtgärder eller vid meddelande av bortflyttningsförbud måste på motsvarande sätt polisverksamheten anpassas efter civilförsvarschefens åtgärder. Så blir även i viss mån förhållandet, då föreskrifter meddelas om undanförelse eller förstöring.

För civilförsvarschefen måste med hänsyn härtill föreligga rättighet att då förhållandena så påfordra helt eller delvis taga polispersonalen i anspråk för fullgörande av ordningshållningsuppgifter, som sammanhånga med civilförsvarsverksamheten. Läget kan till och med vara sådant, att rätten för civilförsvarschefen att utnyttja polispersonalen icke bör vara begränsad till rena ordningshållningsuppgifter. Det är sålunda tänkbart att i en katastrofsituation, då alla tillgängliga krafter måste koncentreras på de viktigaste uppgifterna, polispersonal måste användas för röjnings- eller räddningsarbete eller inom sjukvårdstjänsten eller annan verksamhet.

För uppgifter av beskaffenhet varom nu är fråga kan civilförsvarschefen behöva utnyttja all tillgänglig polispersonal. Därest detta skulle medföra att polisens arbetsuppgifter i övrigt i väsentlig mån måste eftersättas, måste uppenbarligen en avvägning ske av de olika uppgifternas vikt. Detta behöver icke medföra några komplikationer i de fall, där polischefen själv tillika är chef för civilförsvaret inom sitt distrikt. Annorlunda ställer det sig, då annan person är civilförsvarschef. Olika meningar kunna uppstå mellan dessa chefer angående den inbördes vikten av olika uppgifter. Frågan uppkommer då om vilkens mening som skall bli avgörande. Utredningen anser, att vid intressekollisioner av nu ifrågavarande beskaffenhet bestämmanderätten måste tillkomma civilförsvarschefen. Endast denne torde i en kritisk situation kunna till fullo överblicka vilka åtgärder som böra ges företräde framför andra. Vad nu sagts föranleder därtill, att civilförsvarschefen, om han ej är polischef, tillerkännes rätt att under krigsförhållanden i mån av behov ställa polispersonalen inom civilförvarsområdet under sitt befäl.

Ett liknande förhållande måste, oberoende av huruvida polischefen tillika är civilförsvarschef, inträda jämväl i vissa andra fall, som äga samband med civilförsvarets verksamhet. Enligt gällande föreskrifter skall sålunda, om å en luftskyddsart i samband med ett luftanfall uppkommer mera omfattande skada, det omedelbara befälet å skadeplatsen utövas av en s. k. skadeplatsbefälhavare. Om därtill förordnas t. ex. en person i brandbefälsställning, måste uppenbarligen den polisstyrka, som avdelas för tjänstgöring å skadeplatsen, vara underställd denne.

För samtliga de fall då på nu angivet sätt en befattningshavare inom civilförsvaret, som icke är polisman, har polispersonal under sitt befäl, måste

emellertid som huvudregel gälla, att han äger bestämma om de platser, där polispersonalen skall tjänstgöra och om de uppgifter som polisen har att fylla därstädes, men att han däremot icke äger att öva inflytande på det sätt, varpå polispersonalen går till väga för att fullgöra de åt densamma anvisade polisuppgifterna. Han skall sålunda med andra ord äga utöva befälet i taktiskt men icke i tekniskt hänseende. Den omedelbara ledningen av polispersonalens åtgärder på den plats, där verksamheten bedrives, skall alltså tillkomma polisbefälet.

Civildöförsvarshövdingens bestämmanderätt öfver polisen måste organisatoriskt vara så anordnad, att hans order och anvisningar lämnas genom tjänstegrenehövdingen för ordningstjänsten. I de fall då polischefen icke tillika är civilöförsvarshövding bör han vara skyldig att åtaga sig uppdraget som tjänstegrenehövding för ordningstjänsten eller, om hinder härför möter, sätta annan polisman i sitt ställe.

Till ordningstjänstens uppgifter måste äfven höras att tillse att erforderlig polispersonal med tillräcklig snabbhet kan ställas till civilöförsvarets förfogande. Civilöförsvarshövdingen måste med hänsyn härtill vara befogad att för tid, då högsta civilöförsvarsberedskap är rådande, lämna vissa föreskrifter i detta hänseende, t. ex. om att vissa beredskapsstyrkor städse skola finnas klara för utryckning under flyglarm o. s. v.

Beträffande den närmare ordningen för polispersonalens utnyttjande inom civilöförsvaret erfordras uppenbarligen vissa föreskrifter av instruktionsmässig natur. Det bör sålunda enligt utredningens mening föreskrivas, att personal tillhörande säkerhetstjänsten icke alls får tagas i anspråk för uppgifter inom civilöförsvaret och att i öfverigt kriminalpolispersonal får utnyttjas för sådant ändamål allenast då så oundgängligen erfordras. Sådana instruktionsföreskrifter synas böra lämnas av civilöförsvarsstyrelsen.

Såsom tidigare anförts kommer under krigstid ordningstjänstens uppgifter att bli så omfattande, att den i fred befintliga polispersonalen icke kommer att vara tillräcklig. Inom civilöförsvaret måste därför, i likhet med vad för närvarande är fallet inom luftskyddet, särskild personal uttagas för att vid behov tjänstgöra inom ordningstjänsten. Denna personal kommer uppenbarligen under sin tjänstgöring att på samma sätt som den egentliga polispersonalen stå under befäl av polischefen eller ställföreträdare för denne såsom tjänstegrenehövding för ordningstjänsten. Redan härigenom torde denna särskilda personal i viss mån komma att framstå såsom reservpolispersonal. Det synes emellertid utredningen önskvärdt, att ordningstjänstpersonalen vid tjänstgöring under civilöförsvarsberedskap, då den ofta kommer att fullgöra sina uppgifter under mycket svåra förhållanden, uttryckligen tilläggas polismands skydd och befogenhet. Själfallet är, att detta förutsätter en ingående prövning av vederbörandes lämplighet vid uttagningen till civilöförsvarets ordningstjänst, ävensom att personalen underkastas viss utbildning. Under fullgörandet av sina uppgifter bör denna personal stå under omedelbart befäl av polismän.

Enligt utredningens mening är det emellertid önskvärt, att den särskilt uttagna ordningshållningspersonalen under krigstid kan utnyttjas till förstärkning av den ordinarie polisstyrkan även i vissa andra fall än då verksamheten utövas inom civilförsvarets ram. Om sålunda den ordinarie polispersonalen efter en kanske dygnslång tjänstgöring i samband med ett luftanfall delvis är i behov av avlösning, synes det vara lämpligt, att viss ordningshållningspersonal kan avdelas för att fullgöra vissa normala bevakningsuppgifter under den tid, varunder den i tjänst varande polisstyrkan icke är fulltalig. Därigenom kommer uppenbarligen ordningshållningspersonalens karaktär av en slags reservpolisstyrka att ytterligare markeras.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har i sitt yttrande över hemortsförsvarsakkunnigas förslag framhållit, bland annat, att de faktiska polischeferna i länen, landsfogdarna, hittills icke haft några skyldigheter enligt luftskyddsförfattningarna. Länsstyrelsen finner det kunna antagas, att landsfogdarna icke i tillbörlig mån blivit orienterade om luftskyddets organisation och verksamhetsformer. Detta förhållande ansåge länsstyrelsen vara otillfredsställande. Om polisväsendet gäves uppgifter i anslutning till folkskyddet, syntes det länsstyrelsen uppenbart, att även landsfogdarnas ställning i detta avseende borde regleras.

Utredningen ansluter sig till den av denna länsstyrelse uttalade uppfattningen. Genom att civilförsvaret erhåller mera vidsträckta uppgifter än luftskyddet — uppgifter som icke i samma omfattning som luftskyddets äro koncentrerade till bebyggelsecentra utan som i avsevärd grad hänföra sig även till den rena landsbygden — kommer inom civilförsvaret behovet av en effektiv länspolisledning att göra sig starkare gällande än vad fallet varit inom luftskyddet. Utredningen föreslår därför, att landsfogdarna under krigstid skola ingå i länsstyrelsernas försvarsavdelningar för att tillföra dessa erforderlig sakkunskap i frågor som röra allmän ordning och säkerhet. På landsfogdarna skall därvid bland annat ankomma att å länsstyrelsens vägnar handlägga frågor som beröra civilförsvarets ordningstjänst och polispersonalens utnyttjande inom denna. Därigenom att den främste polismannen i länet sålunda kommer att utöva den högsta ledningen av dessa ärenden, synes en garanti ha erhållits mot att polispersonalen utnyttjas inom civilförsvaret till förfång för de egentliga polisuppgifterna.

Landsfogdarna intaga emellertid en dubbelställning såsom varande både polismän och överåklagare, vilket förhållande i detta sammanhang påkallar uppmärksamhet. Det måste sålunda tillses, att varje landsfogde under krigstid har ställföreträdare, vilken vid behov kan tjänstgöra som åklagare och som tillika, då landsfogden är upptagen av åklagargöromål, kan företräda denne i försvarsavdelningen.

Polispersonalens skyldighet att stå till civilförsvarets förfogande kan enligt utredningens mening icke inskränkas till att avse det egna distriktet.

Lika väl som brandkårsavdelningar måste kunna under krigstid förflyttas från en ort till annan, som utsatts för ett svårare luftanfall, på samma sätt måste även polisavdelningar kunna förflyttas till en sådan ort för att förstärka den där befintliga polispersonalen. Genom lagen den 17 december 1943 (nr 881) om polisens ställning under krig har föreskrivits skyldighet för varje polisman att enligt bestämmelser, som meddelas av Konungen, tjänstgöra utom det område för vilket han är anställd. I den tillämpningsförfattning, som kommer att utfärdas, låra länsstyrelserna komma att tillerkännas befogenheter att besluta i detta hänseende. Härigenom erhållas ur civilförsvarets synpunkt tillfredsställande möjligheter att efter behov förflytta polispersonal till de platser, där dess närvaro är mest behövlig. För civilförsvaret kommer emellertid under krigstid även att föreligga ett behov av att polispersonalen å en utsatt ort kan förstärkas med personal från annat län, för den händelse personaltillgången inom det egna länet icke skulle vara tillräcklig. På samma sätt som beträffande utnyttjandet i övrigt av civilförsvarets personal och materiel kommer sålunda under krigstid att föreligga behov av en ledning, som sträcker sig över större områden än länet. Beträffande civilförsvaret skall denna centrala ledning enligt utredningens förslag som regel utövas av civilförsvarsstyrelsen. Vad angår polisstyrkornas förflyttning från ett län till ett annat synes det med hänsyn till behovet av ett snabbt beslutsförfarande under krigstid knappast vara möjligt, att beslut härom i varje enskilt fall fattas av Kungl. Maj:t. Då något centralt polisorgan under Kungl. Maj:t icke finnes, synes annan möjlighet icke stå till buds än att låta civilförsvarsstyrelsen avgöra även sådana ärenden. Härför fordras emellertid, att erforderlig sakkunskap på polisväsendets område finnes företrädd hos civilförsvarsstyrelsen. Detta blir förhållandet, därest sabotageskyddet inordnas i civilförsvaret, i vilket fall bevakningsinspektören synes böra anknytas till civilförsvarsstyrelsen. Spörsmålet torde böra närmare beaktas av civilförsvarsstyrelsen vid dess krigsplanläggande verksamhet, varefter förslag i ärendet bör underställas Kungl. Maj:t.

I den ovan oförmälda lagen om polisens ställning under krig har jämväl stadgats, att befattningshavare vid polisväsendet är skyldig att under krig deltaga i rikets försvar i den omfattning Konungen föreskriver. Av vad utredningen i det föregående anført framgår, att polisens verksamhet inom civilförsvaret är att anse som synnerligen betydelsefull. Utredningen vill med hänsyn härtill understryka vikten av att polispersonalen icke tages i anspråk för militära försvarsuppgifter på sådant sätt att dess verksamhet inom civilförsvaret eftersättes, i andra fall än då läget är sådant, att de militära uppgifter, för vilkas lösande polispersonal skall användas, framstå såsom för riksförsvaret viktigare än de uppgifter som i det aktuella läget ankomma på civilförsvaret.

Brandförsvaret.

Erfarenheterna från det pågående världskriget ha allt tydligare påvisat brandtjänstens centrala betydelse inom civilförsvaret. De förödande bränder, som uppstått vid luftanfallen mot de krigförande ländernas storstäder, ha utgjort allvarliga åskådningsexempel på vilka oerhörda svårigheter brandförsvarsorganisationen i krig har att brottas med. Förr kunde man räkna med att elden som regel skulle kunna begränsas till enstaka hus eller kvarter. Nu sättas understundom hela stadsdelar i brand.

Med hänsyn till att bebyggelsen i de svenska städerna och landsbygds-samhällena vanligen till stor del består av tätt intill varandra liggande trähus, är i vårt land risken för katastrofartade bränder mångenstädes större än i de stora krigförande länderna. Våra omfattande skogsområden, som utgöra mer än hälften av rikets hela landareal, ställa även särskilda krav på brandförsvarets effektivitet.

Det antal brandbomber och andra brandspridande föremål, som fällas vid luftanfall mot tättbebyggda orter, är understundom mycket stort. Detta leder ofta till att talrika brandhärddar uppkomma omedelbart efter ett sådant anfall. Kan ett ingripande mot dessa bränder äga rum på ett tidigt stadium, äro de mestadels lätta att bekämpa. Om däremot ingripandet ej sker omedelbart, föreligga stora risker för att eldhärdarna snabbt breda ut sig och sammanflyta till stora brandområden. Släckningsarbetet blir därigenom i hög grad försvårat. För nedbringande av brandskadorna i samband med luftanfall är det följaktligen av synnerligen stor vikt, att omedelbart efter bombernas fällande åtgärder kunna vidtagas för att bekämpa uppkomna eldhärddar. För ett sådant ingripande mot bränderna, medan de ännu äro i sin begynnelse, erfordras vanligtvis icke någon specialutbildning i egentlig mening. Nära nog vilken arbetsför person som helst torde efter att ha genomgått den korta allmänna civilförsvarsutbildning, som behandlas i 6 kapitlet, vara i stånd att i sådant fall göra den erforderliga insatsen. Däremot kräves beredvillighet att taga understundom ganska betydande risker till liv och lem. Vid flyganfall tillämpas nämligen i stor utsträckning det förfarings sättet, att brand- och sprängbomber fällas samtidigt. Avsikten härmed är bland annat att förmå den personal, som skall i första hand ingripa mot brandbomberna, att söka skydd. Därigenom förhindras en omedelbar insats för oskadliggörande av brandbomberna eller bekämpande av de genom dessa bomber förorsakade eldsvådorna.

Av vad nu sagts framgår, att en hemskydds- och verkskyddsorganisation, som är redo att även i riskfyllda situationer omedelbart träda i verksamhet, framstår som ännu betydelsefullare än man från början tänkt sig. Hemskyddens och verkskyddens personal är nämligen i stort sett utspridd över en tättbebyggd ords hela område och bör alltså, om den är rätt instruerad och organiserad, kunna göra en synnerligen betydelsefull insats för att förhindra eldsvådor och bekämpa uppkomna sådana.

För närvarande gäller som regel, att till brandsläckningstjänst inom hem-

skydden i första hand avses att tagas i anspråk vissa därför utbildade och i särskilda s. k. hemskyddsplaner upptagna personer. Den insats, som dessa s. k. brandpatruller kunna göra, kan emellertid med nuvarande luftkrigföringsmetoder enligt utredningens mening icke förväntas vara tillräcklig. Den som utövar ledningen inom ett hemskydd måste därför vid behov kunna för brandsläckning insätta varje arbetsför person, som finnes inom fastighet. Härför kräves emellertid, att varje sådan person äger en elementär kunskap om metoderna för en effektiv brandbekämpning.

Vad ovan sagts om hemskyddens och verkskyddens betydelse gäller även i huvudsak om det nuvarande luftskyddets blockorganisation, vilken finnes upprättad inom så gott som alla större orter med tätbebyggelse. Då blockgrupperna äro spridda över de mera betydande delarna av tätbebyggelsen, kunna de i regel träda i funktion mycket snabbt och utan att vara beroende av något mera omfattande order- och rapportförfarande. Genom att blockpersonalen ges en grundligare utbildning och förses med effektivare brandsläckningsattiralj än vad som i regel är fallet med hemskydden möjliggöres, utan att tyngre släckningsenheter behöva insättas, i många fall ett snabbt och effektivt ingripande mot bränder, som hemskydden själva icke kunna bekämpa med åsyftat resultat. Utredningen vill särskilt understryka angelägenheten av att blockgrupperna bli utrustade med lätttransporterad brandsläckningsmateriel, som uppfyller högre krav på effektivitet än den utrustning, som i allmänhet står till hemskyddens förfogande.

Den effektivisering, som enligt vad som ovan anförts numera måste eftersträvas såvitt angår den för särskilda byggnader och kvarter uppbyggda luftskyddsorganisationen, föranleder naturligtvis icke till att behovet av väl utbildade brandkärer med fullgod utrustning skulle vara mindre än tidigare. Även om ett stort antal eldsvådor kan släckas genom hemskyddens, verkskyddens och blockgruppernas försorg är det nämligen uppenbart, att i många fall bränderna komma att vara av sådan art eller uppkomma på sådant sätt, att det ligger utanför hem- eller verkskyddens eller blockgruppernas möjligheter att släcka dem. Kärnan i det brandförsvaret, som i dylika situationer måste träda i funktion, bör utgöras av den organisation, som i fred är upprättad för brandväsendet. Under senare år har denna fredsmässiga organisation väsentligt förbättrats. Sålunda ha statsmakterna beviljat avsevärda bidrag till inköp av brandmateriel samt även bidragit till upprättande av brandkärer i vissa kommuner. En statlig brandskola har bedrivit sin verksamhet sedan 1941. Vidare ha brandförsäkringsanstalterna och de frivilliga brandförvarsorganisationerna på de senaste åren intensifierat sitt arbete på brandförsvarets stärkande. Slutligen har av luftskyddsinspektionen och lokala luftskyddsmyndigheter nedlagts ett omfattande och förtjänstfullt arbete i syfte att göra brandförsvaret mäktigt att fylla de uppgifter, som i krig kunna komma att åvila detsamma. Den planläggning och utbyggnad av det för krig avsedda brandförsvaret, som härigenom skett, torde för städernas och de stadsliknande samhällenas del ha lett till att en jämförelsevis tillfredsställande beredskap

på förevarande område numera uppnåtts. Framförallt på den egentliga landsbygden kvarstå emellertid allttjämt brister. Förutsättningar för en fullt tillfredsställande ordning i nu angivna hänseende uppkomma emellertid först, när de rådande bristerna i fråga om den på gällande brandstadga grundade fredsmässiga brandorganisationen hävas i samband med genomförande av en mera effektiv brandlagstiftning. Då så sker kan även brandförsvaret på landsbygden erhålla en tillfredsställande utformning i fred, varigenom dess effektivitet även i krig kommer att höjas.

I sitt den 7 mars 1942 avgivna betänkande med förslag till brandlag och brandstadga m. m. har brandförvarsutredningen sökt undanröja de väsentligaste av de brister, som vidlåda vårt nuvarande brandförvar. Brandförvarsutredningen har sålunda bland annat föreslagit skyldighet för varje kommun, alltså även varje landskommun, att vidmakthålla ett betryggande brandförvar. Därvid har förutsatts, att statsbidrag skulle utgå till landskommunernas engångskostnader för brandförsvaret. Vidare har föreslagits tillsättande av en Kungl. Maj:t direkt underställd och i förhållande till andra myndigheter fristående riksbrandinspektör samt länsbrandinspektörer och länsinspektörer för skogsbrandförsvaret. I varje kommun (kommunalförbund) skall enligt förslaget finnas en brandchef samt, där ej avtal träffats om släckningshjälp från brandkår i annan kommun, brandstyrka. Brandtjänsteplikt skall gälla för alla arbetsföra personer i åldrarna 16—70 år.

Civilförvarsutredningen finner för sin del brandförvarsutredningens förslag i stort sett vara väl ägnat att bilda grundvalen för den fredsmässiga brandförvarsorganisation, från vilken brandväsendet i krig skall utbyggas. Civilförvarsutredningen vill därför kraftigt understryka det allmänt uttalade önskemålet, att en ny lagstiftning i enlighet med huvudriktlinjerna i angivna förslag med det snaraste kommer till stånd. Genom att brandstyrkor, utrustade med transportabel brandmateriel, efter ett genomförande av brandförvarsutredningens förslag i princip komma att finnas inom varje kommun, komma ökade möjligheter att erhållas för ett snabbt insättande av ett flertal brandkårer på nära nog varje ort i landet, där en sådan koncentrerings kan tänkas bli erforderlig för en effektiv brandbekämpning under krigstid. Att så kan ske är en avgörande betingelse för ett tillfredsställande civilförvar. — Det vore emellertid lämpligt att åldersgränserna för brandtjänsteplikt bleve jämkade till överensstämmelse med vad utredningen föreslår beträffande civilförvarsplikt.

Vad personalorganisationen beträffar anser utredningen särskilt betydelsefullt, att en riksbrandinspektör och även inspektörer för tillsyn av brandförsvaret inom länen tillsätts. Vidkommande riksbrandinspektörens ställning bör denna enligt utredningens mening göras sådan, att garantier vinnas för att hans sakkunskap kommer även civilförsvaret tillgodo. Han bör sålunda ha till uppgift att handlägga icke blott frågor rörande det fredsmässiga brandväsendet utan även alla ärenden på såväl planläggnings- som verkställighetsstadiet, vilka röra brandförsvaret i krig. Utredningen föreslår därför att riks-

brandinspektören, på sätt nedan i 3 kapitlet anges, placeras i civilförsvarsstyrelsen. Hans avdelning bör inrymma sakkunskap både i fråga om skogsbrandförsvaret och bygdebrandförsvaret.

Vad därefter angår inspektörerna i länsinstansen bör deras verksamhetsområde givetvis icke heller vara inskränkt till brandförsvaret i fred. De böra sålunda biträda vid planläggningen och verkställandet av de åtgärder, som i krig måste vidtagas för att brandförsvarets åligganden skola kunna fullgöras på ändamålsenligaste sätt. Fördenskull böra de i fred stå i nära kontakt med den försvarsavdelning, som utredningen föreslår skola upprättas i varje länsstyrelse. I krig böra ifrågavarande inspektörer ingå i försvarsavdelningen, där deras sakkunskap särskilt har betydelse, då det gäller att snabbt fatta beslut om brandenheters disposition och deras förflyttning mellan olika orter.

Utredningens förslag innebär sålunda, att den brandtekniska expertis, som kommer att tillföras brandförsvarsorganisationen vid ett genomförande av brandförsvarsutredningens förslag, skall till fullo utnyttjas, förutom för det fredsmässiga brandväsendet, jämväl inom civilförsvarets olika instanser för planläggande och genomförande av ett tillfredsställande brandförsvaret under krigstid.

Att på sätt som nu angivits en nära samordning kommer till stånd mellan det fredsmässiga och det krigsmässiga brandförsvaret är enligt utredningens mening en ofrånkomlig nödvändighet. Den krigsmässiga brandförsvarsorganisationen bygger nämligen, såsom förut framhållits, i väsentlig mån på den brandorganisation, som finnes i fred. För att möta de ökade krav, som måste ställas på brandförsvaret under krig, måste under civilförsvarsberedskap en betydande utbyggnad äga rum av den för fred avsedda organisationen. Storleken av den ansvällning, som sålunda måste komma till stånd, är givetvis varierande alltefter de olika lokala förhållandena på olika orter. I vissa fall måste de för fred dimensionerade brandkårernas numerär mångfaldigas ända upp till tio gånger eller mera. Utbildningen av de härför behöfliga reservstyrkorna, vilken utbildning ankommer på civilförsvaret, måste äga rum i nära anslutning till de ordinarie brandkårerna och under det ordinarie brandbefälets ledning. I proportion till ökningen av brandkårernas personalstyrka under krig måste även en utökning äga rum av brandmaterielen, som avpassats efter brandförsvarsbehovet under fredsförhållanden. På civilförsvaret måste jämväl ankomma att verkställa planläggning av brandtjänsten under krig och att ägna uppmärksamhet åt att det för fred upprättade brandväsendet är så organiserat, att det snabbt och smidigt kan övergå i en krigsorganisation. En annan viktig omständighet, som civilförsvarsorganen måste beakta, är frågan om en längre gående standardisering av brandmaterielen, än vad för närvarande är fallet. En sådan standardisering är en förutsättning för att brandmaterielen i full utsträckning skall kunna utnyttjas under krig för användning å andra platser än den ort, för vilken den är anskaffad. Civilförsvarsorganen måste vidare under fredstid kunna i viss omfattning samar-

beta med byggnads- och brandmyndigheterna även beträffande vissa andra frågor, som angå brandförsvaret under krig. På civilförsvarsstyrelsen måste slutligen i första hand ankomma att följa den krigstekniska utvecklingen, i vad denna kan inverka på brandförsvarets ordnande, samt söka åvägabringa därav påkallade ändringar i gällande bestämmelser eller praxis på brandskyddets område.

Av vad sålunda anförts framgår, att vid uppbyggnaden av det fredsmässiga brandförsvaret hänsyn i mångahanda avseenden måste tagas till de förhållanden, som komma att vara rådande under krigstid, och till de krav som då komma att ställas på brandväsendets effektivitet.

Hittills har utredningen huvudsakligen behandlat frågan om bygdebrandförsvarets betydelse för civilförsvaret. Av vad inledningsvis anförts framgår emellertid att skogsbrandförsvarets ändamålsenliga ordnande också är en angelägenhet av väsentlig betydelse för civilförsvaret.

För närvarande är skogsbrandorganisationen helt skild från brandväsendet i övrigt. Under krigsförhållanden, d. v. s. då under luftskyddstillstånd beredskapsgrad I eller II är rådande, skall enligt av luftskyddsinspektionen utfärdade anvisningar skogsbrandförsvaret emellertid vara inordnat under det allmänna luftskyddet och utgöra en tjänstegren benämnd skogsbrandtjänst. Inom luftskyddsområdet skall under luftskyddschefen finnas en särskild tjänstegrenschef för ledningen av skogsbrandtjänsten. Härtill bör förordnas distriktsskogsbrandchef, brandfogde eller annan lämplig person. I luftskyddsområde med ringa skogstillgång, rikt utvecklat vägnät och god vattentillgång kan skogsbrandtjänsten ledas av tjänstegrenschefen för brandtjänsten, i vilket fall alltså särskild tjänstegrenschef för skogsbrandtjänsten icke utses. Planläggning av skogsbrandförsvarets inordnande i det allmänna luftskyddet under krigsförhållanden ävensom uttagning av erforderlig personal skall äga rum redan under fred, varvid bestämmelserna angående personaluttagning i lagen om förfoganderätt för luftskyddets behov äro tillämpliga på samma sätt som beträffande övriga grenar av det allmänna luftskyddet. Enligt gällande föreskrifter bör vid organiserande av skogsbrandtjänsten den förefintliga brandroteorganisationen i största möjliga utsträckning bibehållas. I de fall då luftskyddsområdes gräns delar en brandrote i två eller flera delar, förutsättes dock länsstyrelsen skola tillse, att brandrotens omfattning under krigsförhållanden ändras på sådant sätt att dylik delning icke uppkommer.

Genomförandet av den organisation av skogsbrandförsvaret för krigsförhållanden, för vilken nu redogjorts, innebär uppenbarligen en väsentlig förstärkning av skogsbrandförsvaret under krig.

Att en på nu angivet sätt centraliserad ledning av skogsbrandförsvaret förefinnes inom civilförsvarsområdena är erforderligt av flera skäl. Under krigstid kunna, framför allt under torra somrar, förhållandena på skogsbrandområdet ställa mycket stora krav på ledningens effektivitet. Genom fientliga stridsåtgärder kunna nämligen skogsbränder uppstå till sådant antal, att ett

omedelbart och samtidigt ingripande mot samtliga bränder icke är möjligt. I ett sådant läge måste de tillgängliga krafterna i stället koncentreras på bekämpande av de skogsbränder, vilka med hänsyn till försvarsverksamheten eller av annan anledning framstå som mest farliga. Ett sådant avvägande kan icke göras, om icke ledningen sammanhålls över relativt stora områden. En sådan ledning nödvändiggöres också av den brist på för skogseldsläckning lämplig personal, som till följd av militärinkallelserna och av andra anledningar kommer att vara rådande under krigstid.

Ur krigsberedskapssynpunkt är det angeläget, att den krigsmässiga och den fredsmässiga skogsbrandorganisationen såvitt möjligt överensstämmer. Med hänsyn härtill bör, där ej särskilda förhållanden annat föranleda, redan under fred sådan överensstämmelse åvägbringas mellan civilförsvarsområden och brandrotar att deras gränser ej skära varandra. Utredningen vill härjämte framhålla önskvärdheten av att i den föreslagna nya brandlagstiftningen införas föreskrifter, som bereda möjligheter för länsstyrelserna att för skogsbrandförsvaret under fred besluta om ett sammanförande av brandrotarna inom ett civilförsvarsområde till en skogsbrandkrets under ledning av den person, som under krig skall ha ansvaret för skogsbrandförsvaret inom området. Kretschefen bör äga befogenhet att vid skogsbränder, som påkalla ingripande från flera brandrotars sida, övertaga befälet och samordna de olika brandrotarnas verksamhet. Därigenom vinnes — förutom en effektivisering av den fredsmässiga skogsbrandförsvaret — att kretschefen erhåller tillfälle till praktisk övning för sina uppgifter under krig.

Vid det krigsmässiga brandförsvarets ordnande måste uppmärksamhet även ägnas åt spörsmålet om den inbördes samordningen mellan skogsbrandförsvaret och bygdebrandförsvaret.

Brandförvarsutredningen har i sitt betänkande beaktat behovet av en samordning av skogsbrandförsvaret med brandförsvaret i övrigt och därför föreslagit, att dessa båda grenar av brandförsvaret skulle samorganiseras och ledas i varje kommun av kommunens brandchef. Där denne icke vore skogsman, skulle, om i kommunen funnes större skogar och svårigheter föreläge att på ett effektivt sätt utnyttja bygdebrandförsvaret för skogsbrandbekämpning, en särskild brandfogde kunna tillsättas av länsstyrelsen. Denne skulle ha till uppgift att förbereda släckningsarbetet vid skogsbrand samt att, då sådan brand utbrutit, föra befälet. Han skulle ha ställning som branchefens tjänstegrengschef. I trakter, där skogsbrandförsvaret finge anses vara en väl så viktig uppgift som brandförsvaret i övrigt, borde till brandchef utses en skogssakkunnig person. Denne skulle därvid kunna överlåta åt en vice brandchef att sköta detaljerna i bygdebrandförsvaret.

Mot brandförvarsutredningens förslag i förevarande hänseende har en ledamot av utredningen reserverat sig. Reservanten håller före att en samordning borde äga rum endast i de trakter, där väg- och terrängförhållandena äro sådana, att motorsprutor utan större svårigheter kunna användas vid skogseldsläckning. Så vore i stora drag fallet i landets sydligare delar men

däremot icke i Norrland, Dalarna och Värmland. Skogsbrandförsvaret och övrigt brandförsvaret borde därför organiseras vart för sig i sistnämnda delar av landet och samordnas i rikets övriga delar.

Civildöforsvarsutredningen vill för sin del framhålla följande.

Då det gäller att samordna skogsbrandförsvaret med brandförsvaret i övrigt synes man ha tre möjligheter att välja mellan. Ett alternativ är att låta bygdebrandförsvaret med sin brandchef jämväl ombesörja skogsbrandförsvaret, eventuellt med tillhjälp av en brandchefen underställd skogsbrand-sakkunnig person, som utövar den närmaste ledningen av skogseldsläckningsarbetet. Ett annat alternativ är att gå fram på motsatt väg och göra den för skogsbrandsläckningen ansvarige brandfogden till chef även för bygdebrandförsvaret med möjlighet för honom att kunna erhålla hjälp vid ledningen av bygdebrandförsvaret av en honom underställd fackman på sistnämnda område. Slutligen kan frågan lösas så, att brandchefen och brandfogden — var och en med honom underställd personal — göras självständiga i förhållande till varandra men bindas av föreskrifter om skyldighet att lämna varandra inbördes hjälp.

Enligt civildöforsvarsutredningens mening är det icke lämpligt att lösa samordningsproblemet generellt för hela landet i huvudsaklig överensstämmelse med något av ovan antydda alternativ. Förhållandena äro alltför växlande i rikets olika delar. Icke heller anser utredningen lyckligt att tillämpa en organisationsform schematiskt över en hel landsdel och en annan inom landet i övrigt på sätt reservanten inom brandförvarsutredningen förordat. Inom åtskilliga i de södra delarna av landet belägna kommuner kan det nämligen vara befogat att tillämpa den organisationsform som i regel är lämpligast för norrlandsförhållandena. På motsvarande sätt kan det i vissa norrländska kommuner understundom vara mest ändamålsenligt att ordna skogsbrandförsvaret efter ett för mindre skogrika kommuner principiellt avsett system. Med hänsyn härtill vill utredningen förorda, att det lägges i länsstyrelsernas händer att avgöra, vilken av ovan angivna tre organisationsformer som bör tillämpas inom varje kommun. Innan ett dylikt avgörande träffas bör vederbörande kommun och skogsvårdsstyrelse beredas tillfälle att yttra sig.

Brandförvarsorganisationen i fred skiljer sig från samma organisation i krig bland annat därigenom, att den lägsta territoriella enheten i fred i princip är kommunen, under det att i krig motsvarande enhet i vad gäller brandheternas utnyttjande utgöres av civildöforsvarsområdet. Detta leder till att i den lokala för krig upprättade brandförvarsorganisationen måste finnas någon, som är ansvarig för allt brandförsvaret inom hela civildöforsvarsområdet, däri inbegripet även sådant brandförsvaret, som kan finnas anordnat för särskilt verk eller industriföretag. Denne bör i analogi med vad för närvarande är fallet ha ställningen såsom tjänstegrenschef hos civildöforsvarchefen. Såvitt angår civildöforsvarsområde, i vilket det endast finnes bygdebrandförsvaret, torde det i regel icke möta några svårigheter att reglera ledningsförhållandena. Finnes även skogsbrandförsvaret inom området uppkomma emellertid vissa

spörsmål, vilka påkalla beaktande. Inom områden, där skogsbrandförsvaret är det väsentliga och där bygdebrandförsvaret är av mindre betydelse bör sålunda vid planläggningen övervägas, huruvida icke befattningen som tjänstegrenschef för det samlade brandförsvaret inom området bör besättas med en person, som äger sakkunskap i skogsbrandsläckning. Äro förhållandena inom civilförvarsområdet sådana, att skogsbrandförsvaret och bygdebrandförsvaret måste tillmätas ungefär lika betydelse, kan vid planläggningen visa sig mest ändamålsenligt att tillsätta en tjänstegrenschef för bygdebrandförsvaret och en för skogsbrandförsvaret. I civilförvarsområden, där skogsbrandförsvaret har allenast underordnad betydelse, bör, om tjänstegrenschefen för det samlade brandförsvaret icke är skogssakkunnig, såsom biträde åt honom förordnas en person, som besitter sådan kunskap. På denne bör därvid ankomma att under tjänstegrenschefen utöva den omedelbara ledningen av skogsbrandförsvaret.

Vissa olägenheter ur ledningssynpunkt kunna uppkomma, därest flera kommuner ingå i ett civilförvarsområde och det inbördes förhållandet mellan skogsbrandförsvaret och bygdebrandförsvaret skulle vara olika ordnat i de olika kommunerna. Dessa svårigheter äro dock enligt utredningens förmenande icke större än att de kunna bemästras genom den krigsplanläggning som skall utföras för varje län.

Utrymning, inkvartering och socialtjänst.

Utredningen vill först lämna en kortfattad översikt över den nu befintliga organisationen på förevarande område.

Utrymning kan enligt utrymningslagen den 28 juni 1941 (nr 582) vara antingen luftskyddsutrymning eller militärutrymning. Med luftskyddsutrymning avses att bereda befolkningen ökat skydd mot verkningarna av anfall från luften. Planläggning för sådan utrymning finnes upprättad å ett betydande antal luftskydds sorter och omfattar barn, blivande mödrar samt vissa icke arbetsföra personer. Militärutrymning skall kunna ske från område, inom vilket militära åtgärder av synnerlig betydelse vidtagas eller kunna förväntas, om densamma prövas oundgängligen erforderlig av hänsyn till rikets försvar eller för skyddande av befolkningens liv. Särskild planläggning för militärutrymning finnes i vissa gräns- och kusttrakter men sådan utrymning kan, t. ex. i samband med fientliga luftlandsättningar, behöva företagas var som helst i landet.

Utrymning kan äga rum genom bortflyttning till ort inom annat luftskyddsområde eller genom omflyttning inom samma luftskyddsområde.

Utrymningsorganisationen står under central ledning av statens utrymningskommission, vilken har befälsrätt över den lokala organisationen. Denna organisation är olika i utrymningskommuner och i inkvarteringskommuner.

I utrymningskommun, d. v. s. kommun, där planläggning för utrymning finnes, är luftskyddschefen den lokalt ansvarige. Den omedelbara ledningen av arbetet utövas dock av en av länsstyrelsen utsedd utrym-

ningschef, som är underställd luftskyddschefen. Luftskyddschefen lyder i utrymningsfrågor under fredstid direkt under utrymningskommissionen. I inkvarteringskommunerna, d. v. s. samtliga övriga kommuner, utövar en kommunalvald inkvarteringsnämnd ledningen vid planläggning och verkställande av inkvartering. Inkvarteringsnämnd är i flertalet fall en för uppgiften särskilt vald nämnd med i utrymningsförfattningarna bestämd sammansättning. Om sådan särskild nämnd icke väljes, skall istället annat kommunalt organ erhålla uppdraget att fungera såsom inkvarteringsnämnd. Sådant uppdrag kan emellertid icke lämnas fattigvårdsstyrelse. Inkvarteringsnämnderna äro underställda särskilda inkvarteringschefer. Kommunerna äro sammanförda två eller flera till underområden, varvid ordföranden i en av de i området ingående kommunernas inkvarteringsnämnd erhållit i uppdrag att fungera som inkvarteringschefens biträde inom området. Detta innebär, att han skall förmedla order och rapporter mellan inkvarteringschefen och inkvarteringsnämnderna samt att han skall kunna fullgöra särskilda av inkvarteringschefen lämnade uppdrag.

Inkvarteringscheferna äro under fred till antalet 43. Deras verksamhetsområden ansluta sig till län och försvarsområden. Två eller flera inkvarteringschefer kunna dock finnas inom samma län eller försvarsområde. Inkvarteringscheferna lyda i fred direkt under utrymningskommissionen.

Uti I.—VI. militärbefälsstaberna finnas särskilda av utrymningskommissionen utsedda representanter, stabsutrymningschefer.

För den operativa utrymningsledningen under krigstid ha vissa särskilda organisatoriska åtgärder planlagts. Med operativa ärenden avses ärenden angående beslut om utrymning och bortflyttningsförbud, ärenden rörande utrymningstransporter samt beslut om vilka kommuner, som skola tagas i anspråk för inkvartering. Då beslutanderätten rörande företagande av luftskyddsutrymning i regel avses skola tillkomma utrymningskommissionen, men motsvarande befogenhet i fråga om militärutrymning skall tillkomma militära myndigheter samt utrymningsfrågorna över huvud taget ur militär synpunkt äro av stor vikt, ha särskilda åtgärder ansetts erforderliga för att säkerställa samarbetet mellan de civila utrymningsorganen och de militära organen. Avsikten är sålunda, att den civila utrymningsledningen i operativa ärenden centralt skall handhavas av en delegation från utrymningskommissionen, vilken anknytes till högkvarteret. Under denna centrala instans skall den operativa ledningen ankomma på stabsutrymningscheferna, under vilka luftskyddscheferna i utrymningsorterna samt inkvarteringscheferna skola lyda i operativt hänseende. De militära cheferna (överbefälhavaren och militärbefälhavarna) skola äga direktivrätt gentemot den civila utrymningsledning, som är placerad i deras staber.

I andra ärenden än de operativa skall samma organisation som under fred tillämpas.

Under utrymningskommissionens ledning står även socialtjänsten, vilken har till huvuduppgift att omhändertaga utbombade personer och bereda dem

bostad, utspisning m. m. Socialtjänsten är ännu icke i något hänseende författningsmässigt reglerad utan planläggningen äger rum på grundval av ett av Kungl. Maj:t till utrymningskommissionen lämnat uppdrag. Socialtjänstorganisationen har anknutits till utrymnings- och inkvarteringsorganisationen. I utrymningsorter är luftskyddschefen den lokalt ansvarige även för socialtjänsten, varvid utrymningschefen i regel fungerar som socialtjänstchef. I kommuner, där socialtjänst upprättats men där utrymningschef icke finnes, är inkvarteringsnämndens ordförande socialtjänstchef och har i denna egenskap instruktionsmässigt i vissa hänseenden underställt luftskyddschefen.

Enligt direktiven för utredningen skall i samband med övervägandet av spörsmålen rörande civilförsvarets organisation undersökas, i vad mån den nuvarande särställningen i fråga om handläggningen av utrymningsärendena bör bibehållas. Såsom framgår av vad tidigare anförts anser utredningen, att utrymningsorganisationen med vad därtill hör bör ingå i civilförsvaret som en särskild tjänstegren, utrymnings- och socialtjänsten. De grundläggande bestämmelserna angående utrymning m. m. ha intagits i 24—29 §§ civilförsvarslagen, varvid utredningen i stort sett följt hemortsförsvarsakkunnigas motsvarande bestämmelser i förslaget till folkskyddslag. I 29 § har utredningen dock intagit en bestämmelse rörande bortflyttningstillstånd för enskilda näringsföretag, vilken saknar motsvarighet i hemortsförsvarsakkunnigas förslag. Angående denna paragraf hänvisar utredningen till specialmotiveringen.

I förevarande sammanhang måste emellertid undersökas, vilka återverkningar infogandet i civilförsvaret bör få på den nu befintliga utrymningsorganisationen. Utredningen upptar först till behandling spörsmålet om organisationen i *botteninstansen*.

Den fråga, som här måste besvaras, är huruvida skillnaden mellan utrymningskommuner och inkvarteringskommuner fortfarande skall upprätthållas. I utrymningskommuner är det naturligt, att civilförsvarschefen blir ansvarig för utrymnings- och socialtjänsten på samma sätt som luftskyddschefen hittills varit. Om en enhetlig organisation skall komma till stånd innebär emellertid detta, att civilförsvarschefen även i inkvarteringskommunerna skall erhålla motsvarande ställning samt att inkvarteringsnämndernas befattning med inkvarteringsfrågorna sålunda i större eller mindre omfattning skall upphöra.

Hemortsförsvarsakkunniga ha föreslagit, att utrymnings-, inkvarterings- och socialtjänstuppgifterna skulle ankomma på det allmänna folkskyddet och att organisationen för dessa uppgifter — utan skillnad mellan utrymnings- och inkvarteringskommuner — skulle utgöra en särskild tjänstegren inom folkskyddet. Inkvarteringsnämnderna skulle i samband därmed avskaffas.

Utrymningskommissionen har i sitt yttrande över hemortsförsvarsakkunnigas betänkande berört frågan om den enhetliga organisationen i utrymnings- och inkvarteringskommuner. Kommissionen har därvid anført, att olikheten i organisatoriskt hänseende mellan dessa båda slag av kommuner

under det hittills bedrivna planlägningsarbetet visat sig medföra olägenheter. Luftskyddscheferna hade sålunda i många fall måst taga hand om inkvarteringsuppgifter, medan å andra sidan inkvarteringsnämnderna i vissa fall måst åläggas utrymningsuppgifter. Gränsen mellan utrymnings- och inkvarteringskommuner hade på detta sätt i viss utsträckning utsuddats. Olägenheterna av uppdelningen hade även framträtt i samband med planläggningen av socialtjänsten. Det skulle enligt kommissionens uppfattning vara riktigare, att socialtjänstchefen alltid vore en tjänstegrenschef hos luftskyddschefen eller dennes motsvarighet och icke, såsom nu är fallet i orter, där utrymningschef icke finns, utgjordes av ordföranden i inkvarteringsnämnden.

Av utrymningskommissionens yttrande framgår sålunda, att skillnaden mellan utrymnings- och inkvarteringskommuner i praktiken icke kunnat upprätthållas i den utsträckning som avsetts. Det har i regel ansetts medföra en överorganisation att, såsom enligt bestämmelserna bort ske, tillsätta en under luftskyddschefen lydande utrymningschef för planläggning av militärutrymning av landsbygdkommuner i de fall, då någon längre förflyttning av de utrymmande icke avses komma i fråga, utan utrymningen inskränkes till en omflyttning inom samma kommun eller i dennas omedelbara närhet. Inkvarteringsnämnden har i sådana fall därför vanligen fått handha planläggningen såväl för befolkningens uppbådande och transport som för dess inkvartering. En dylik överorganisation kan faktiskt sägas föreligga, när det gäller omflyttning av befolkning inom vissa mindre luftskyddsorter. I sådana fall har utrymningskommissionen icke ansett sig böra frångå den föreskrivna organisationen. Detta har medfört, att luftskyddschef och utrymningschef få svara för befolkningens uppbådande och avtransport medan inkvarteringsnämnden svarar för dess inkvartering, även om inkvarteringen äger rum i samma kommun.

Främst är det emellertid frågan om de utbombades omhändertagande, som gör en enhetlig organisation önskvärd. Att socialtjänsten bör vara underställd civilförsvarschefen i orter, där särskild socialtjänstorganisation finnes, synes ställt utom allt tvivel. Omhändertagandet av utbombade samt dessas förseende med bostäder och mat kommer sannolikt att bli en civilförsvarsuppgift av den allra största betydelse. Det är nödvändigt, att verksamheten härför skall kunna samordnas med den övriga civilförsvarsverksamheten under civilförsvarschefens ledning. Men omhändertagande av utbombade kommer icke att bli en uppgift endast inom de större orterna, där särskild socialtjänst nu finnes. Man måste räkna med skador å bostadsbebyggelsen även i mindre orter och på rena landsbygden. Utrymning kan vidare komma att äga rum både före och efter luftangrepp. Sannolikt kommer den omständigheten, att bostadsbebyggelsen i en ort blivit utsatt för svårare skador, ej sällan att bli anledning till företagande av utrymning. I en kommun kunna sålunda finnas utbombade både från den egna kommunen och från andra kommuner. Särskilt torde detta bli fallet i närheten av de större städerna. En samord-

ning av hjälpverksamheten för de utbombade befrämjas, om civilförsvarschefen har ledningen jämväl av inkvarteringsorganisationen. Inkvarteringen av utbombade bör kunna äga rum uteslutande med hänsynstagande till vad som är lämpligt utan avseende på administrativa gränser. Detta underlättas om organisationen är enhetlig i utrymningskommunerna och på landsbygden.

Det måste också vara en fördel att ha enhetliga order- och rapportvägar för civilförsvarets olika grenar. Om den särskilda inkvarteringsorganisationen bibehålles, torde order i operativa ärenden på samma sätt som nu gäller böra gå från inkvarteringschefen till den inkvarteringsnämndsordförande, som fungerar som inkvarteringschefens biträde i vederbörande underområde, samt från denne till övriga inkvarteringsnämnder. Då inkvarteringsfrågor sannolikt ofta komma att vara av betydelse även vid avgörande av andra civilförsvarsärenden, är det en fördel att de kunna avhandlas samtidigt med dessa, d. v. s. att även order i inkvarteringsfrågor gå till civilförsvarscheferna.

Slutligen kan åberopas, att ett effektivt utnyttjande av tillgänglig personal i hög grad underlättas om inkvarteringsorganisationen helt infogas i civilförsvaret.

Starka skäl synas sålunda tala för en enhetlig inkvarteringsorganisation under civilförsvarschefernas ledning. Såsom framgår av vad tidigare sagts ger också utrymningskommissionen uttryck åt denna uppfattning. Kommissionen har emellertid i sitt yttrande icke ansett sig kunna taga definitiv ställning till frågan, huruvida inkvarteringsnämnderna böra avskaffas. Anledningen härtill är, att det för närvarande icke är klart vilken understödsverksamhet, som skall ankomma på inkvarteringsorganen. Nämndformen är enligt kommissionens uppfattning den enda riktiga när det gäller handhavande av understödsfrågor, där behovsprövning skall äga rum. Denna fråga torde i detta sammanhang böra något närmare beröras.

Inkvarteringsnämndernas uppgifter kunna delas i två huvudgrupper. Den första är de organisatoriska uppgifterna, som innebära, att de till kommunen anländande evakuerade skola mottagas, eventuellt transporteras från järnvägsstationen till inkvarteringskommunen med bil eller hästskjuts samt fördelas på tillgängliga inkvarteringsutrymmen. Till denna grupp hör också utrustande och drivande av internatförläggningar, ordnande av utspisning, sjukvård, daghem för barn o. s. v. Den andra gruppen är handhavandet av understödsverksamheten för de inkvarterade. Dessa äro berättigade att erhålla utrymningshjälp. Sådan hjälp utgår enligt bestämmelserna i förordningen om utrymningshjälp den 13 april 1940 (nr 215) under de första fjorton dagarna utan behovsprövning, därefter i regel efter behovsprövning. Utrymningshjälp kan utgå kontant eller in natura. Även vistelse på internatförläggning är att anse som utrymningshjälp in natura.

Några särskilda bestämmelser om understöd åt utbombade finnas ännu icke givna i författning. Två särskilda sakkunniga, krigshjälpssakkunniga, ha erhållit i uppdrag att avgiva förslag till sådana bestämmelser. Hemortsförsvars-sakkunniga ha i sitt förslag till folkskyddslag (56 §) in-

tagit bestämmelse om att på folkskyddet skulle ankomma viss hjälpverksamhet för utbombade och evakuerade. Något utformat förslag rörande innebörden av denna verksamhet har dock icke framlagts. I motiveringen ha hemorts-försvarssakkunniga hänvisat till det åt krigshjälpssakkunniga lämnade uppdraget.

Krigshjälpssakkunniga torde enligt vad utredningen inhämtat komma att föreslå, att det beträffande utbombade skall ankomma på socialtjänsten och i fråga om evakuerade på inkvarteringsorganen att lämna den första hjälpen, däri inbegripet vissa kontanta understöd till bostad, mat och småutgifter, vilka understöd skola utgå med fastställda belopp utan behovsprövning. Efter en kortare tid (en vecka—fjorton dagar) skall hjälpverksamheten övertagas av de ordinarie socialvårdsorganen, därvid de sakkunniga ha för avsikt att föreslå särskilda, med tanke jämväl på understödsverksamheten för utbombade och evakuerade avpassade anordningar för kommunernas socialvårdande verksamhet under krig. Anledningen till att de kommunala socialvårdsorganen ansetts böra taga befattning med frågorna om understöd till utbombade och evakuerade är närmast, att det i längden icke torde vara möjligt att särskilja de utbombade från andra grupper av hjälpbehövande. Personer, som lidit egendomsförluster till följd av krigshandlingar och därigenom blivit i behov av samhällets hjälp, böra sålunda behandlas på samma sätt om hjälpbehovet uppkommit genom att vederbörande fått bostaden förstörd eller genom att exempelvis vederbörandes arbetslokal och arbetsredskap eller affärslokal förstörts.

Om angivna förslag skulle vinna bifall torde ur den av utrymningskommissionen anförda synpunkten hinder icke föreligga mot att avskaffa inkvarteringsnämnderna. Deras uppgift att efter behovsprövning bevilja understöd skulle då i stället ankomma på de organ, som enligt krigshjälpssakkunnigas förslag skola handha dessa uppgifter.

Mot inkvarteringsnämndernas avskaffande såsom civilförsvarsorgan skulle möjligen kunna invändas, att en dylik åtgärd skulle innebära ett mindre lämpligt försvagande av det kommunala inflytandet på inkvarteringsverksamheten. Utrymningskommissionen har i sitt yttrande berört denna synpunkt men förklarat, att de av hemortsförsvarssakkunniga föreslagna folkskyddsnämnderna torde ge erforderliga förutsättningar för bevarande av ett önskvärt folkligt inflytande. Detsamma gäller enligt utredningens mening civilförsvarsnämnderna. Önskvärheten av kommunal medverkan vid inkvarteringsverksamheten, vilken måste komma att starkt ingripa i inkvarteringsvärdarnas dagliga liv, utgör en väsentlig anledning till att utredningen, såsom framgår av det följande, föreslår att civilförsvarsnämnd skall finnas i varje kommun även på landsbygden.

Slutligen kan anföras, att anledning icke torde finnas till antagande, att nämndformen skulle innebära några särskilda fördelar såvitt angår de rent organisatoriska inkvarteringsuppgifterna. Faktiskt torde det i de flesta fall vara så, att den övervägande delen av arbetet utföres av inkvarteringsnäm-

dens ordförande, vilken också enligt uttrycklig författningsbestämmelse är nämndens verkställande ledamot.

De nu gjorda övervägandena synas leda till det resultatet, att skillnaden mellan utrymnings- och inkvarteringskommuner bör bortfalla. Detta innebär, att även civilförvarscheferna på landsbygden i fortsättningen måste komma att taga befattning med inkvarteringspörsmål. Civilförvarschefen bör vid sin sida ha en tjänstegrenschef för den sammanslagna tjänstegrenen, utrymnings- och socialtjänsten, vilken tjänstegrenschef närmast kan sägas motsvara inkvarteringschefens nuvarande biträde inom vederbörande underområde. Om möjligt bör detta biträde utses till tjänstegrenschef. Ingå flera kommuner i ett civilförvarsområde bör härjämte i varje kommun finnas en inkvarteringsledare. För denna uppgift böra de nuvarande ordförandena i inkvarteringsnämnderna anlitas. På detta sätt torde kontinuiteten med den nuvarande organisationen kunna bevaras.

Lämpligt är vidare att den organisation av byombud eller andra företrädare för inkvarteringsnämnden, vilken uppbyggs i större kommuner där mera avsevärd inkvartering är planlagd, bibehålles även efter det att civilförvarscheferna övertagit inkvarteringsnämndernas uppgifter.

Utredningen övergår här efter till utrymningsorganisationen i *mellaninstansen*.

Enligt nu gällande bestämmelser lyda luftskyddscheferna i utrymningskommunerna i utrymnings- och socialtjänstären direkt under utrymningskommissionen. Någon mellaninstans finns alltså icke här. Inkvarteringsnämnderna lyda däremot under inkvarteringscheferna, vilka i sin tur lyda under utrymningskommissionen. Inkvarteringscheferna äro fristående från länsstyrelserna. Dessa senare ha mycket ringa befattning med frågor rörande utrymning, inkvartering och socialtjänst. Utrymnings- och inkvarteringsorganen äro endast ålagda skyldighet att hålla länsstyrelserna underrättade om sin verksamhet.

Utrymningskommissionen har i sitt yttrande över hemortsförvarssakkunnigas betänkande understrukt behovet av en förstärkning av den kommissionen underställda organisationen i mellaninstansen, bland annat för att ledningen i vissa hänseenden skall kunna decentraliseras mera än vad som nu är möjligt. Utredningen ansluter sig till denna uppfattning. Enligt utredningens mening är det, främst med hänsyn till vikten och omfattningen av de socialvårdande uppgifter, som omhändertagandet av utbombade och evakuerade innebär, en angelägenhet av den största vikt att länsstyrelserna erhålla den lokala ledningen av utrymnings-, inkvarterings- och socialtjänstverksamheten.

Utredningen föreslår sålunda, att även angivna uppgifter skola handläggas av länsstyrelsernas försvarsavdelningar. Såvitt angår organisationen i utrymningsorterna samt socialtjänsten bli försvarsavdelningens uppgifter i stort sett analoga med uppgifterna för övriga tjänstegrenars del. De komma att främst innefatta övervakning i enlighet med av centralmyndigheten utfärdade anvisningar av organisation, personaluttagning, utbildning, materiel-

anskaffning o. s. v. Dock bör framhållas, att på grund av utrymningens natur en större del av ledningen måste ankomma på centralmyndigheten än vad som erfordras i fråga om civilt försvar i allmänhet. Angående skälen härför må hänvisas till vad som i det följande säges angående den operativa ledningen av utrymning.

Vad härefter angår inkvarteringsorganisationen bör inkvarteringschefen vara tjänstegrenschef hos försvarsavdelningens chef. I varje län bör endast finnas en inkvarteringschef. Denne bör under krig eller förstärkt försvarsberedskap till sitt förfogande ha biträdande inkvarteringschefer till erforderligt antal. I de fall, då två eller flera inkvarteringschefer nu finnas inom samma län, böra den eller de övertaliga få ställning som biträdande inkvarteringschefer.

Uppdraget som inkvarteringschef bör fortfarande ha karaktären av arvdestjänst. Expeditionsuppgifterna under fredstid böra i regel handhavas av personal å försvarsavdelningen, medan inkvarteringschefen endast torde behöva tjänstgöra någon kortare tid per år för att delta i och hålla sig underlättad om planläggningen.

Uppmärksamheten torde böra fästas på vissa särskilda arbetsuppgifter, som sammanhänga med inkvarteringen. Den första av dessa är inventeringen av förlägningsutrymmen. Av inkvarteringsnämnder och inkvarteringschefer har ett mycket omfattande inventeringsarbete utförts. Inkvarteringsnämnderna ha sålunda förtecknade de utrymmen inom kommunen, som kunna användas för enskild inkvartering (huvudsakligen i bebodda lägenheter). Vidare ha större fastigheter, vilka äro användbara som internatförläggningar, inventerats särskilt noggrant. Utförliga upplysningar rörande sådana fastigheter finnas upptagna på särskilda internatuppgifter. Upprätthållandet av denna inventering torde bli den huvudsakliga arbetsuppgiften under fredstid såvitt angår inkvarteringen. Länsstyrelserna ha för närvarande hand om registreringen av militära och civila myndigheters fastighetsdispositioner för krigstid, varvid länsstyrelsen skall fungera som det förmedlande organet. Angivna båda uppgifter synas böra sammanknytas. Redan nu anlitas utrymningskommissionen i allt mera ökad utsträckning av civila och militära myndigheter, som söka efter fastigheter för sina ändamål. Om länsstyrelserna erhålla tillgång till inkvarteringsorganens material kunna de icke blott fungera som registreringsorgan för fastighetsdispositioner utan även lämna faktiska upplysningar angående lokaltillgång m. m. Genom att civila och militära myndigheter på detta sätt kunna vända sig till länsstyrelserna torde icke onsenliga besparingar i tid och pengar kunna vinnas för myndigheter, som eljest skulle ha varit nödsakade att själva rekognoscera fastigheter.

Då länsstyrelserna på angivet sätt övertaga fastighetsfrågorna kan centralmyndighetens befattning med desamma till största delen upphöra.

En annan nytillkommande uppgift, som under krig torde bli av mycket stor omfattning, är övervakningen av de utbombades och evakuerades omhändertagande. Denna övervakning måste bli en huvuduppgift för inkvarteringschefer och biträdande inkvarteringschefer.

Med angivna uppgift sammanhänger nära den ekonomiska förvaltning, som blir följden av hjälpverksamheten för utbombade och evakuerade. För närvarande måste anslag för sådana ändamål ställas till utrymningskommissionens förfogande, och den slutliga granskningen och bokföringen måste ankomma på kommissionen. Efter länsstyrelsernas inträde i organisationen böra uppgifterna ankomma på dem. Den materiella kontrollen och anslagsfördelningen bör härvid ombesörjas av försvarsavdelningen medan bokföring och utbetalning böra ankomma på landskontoret.

Slutligen vill utredningen något beröra frågan om den *operativa ledningen* av utrymning. De riktlinjer, som nu följas i detta hänseende, böra enligt utredningens mening i stort sett gälla även efter omorganisationen.

De operativa ärendena torde sålunda kunna definieras på samma sätt som för närvarande: ärenden angående beslut om utrymning och bortflyttningsförbud, ärenden rörande utrymningstransporter samt beslut om vilka kommuner, som skola tagas i anspråk för inkvartering.

I fråga om den operativa ledningens utövande torde följande kunna sägas helt allmänt. Ledningen måste väsentligen grundas på två faktorer, tillgången till inkvarteringsutrymmen och tillgången till transportmedel. Detta medför att vid bestämmande av vart de evakuerade skola dirigeras hänsyn icke kan tagas till administrativa gränser (läns- och försvarsområdesgränser). De inkvarteringsutrymmen, som icke av militära skäl äro uteslutna från användning, måste tagas i anspråk i den utsträckning och den ordning, som tillgången på transportmedel medger. Såsom exempel på de problem som uppkomma kan anföras, att den planlagda inkvarteringen genom myndigheternas försorg vid luftskyddsutrymning av Stockholm sträcker sig över större eller mindre delar av sju län. Ledningen av planläggning och verkställighetsåtgärder måste därför ligga i en instans, som har överblick över hela detta område. Ledningen måste därvid innefatta ett samordnande av Stockholms utrymning med utrymningen av andra orter inom de sju länen. Men denna samordning måste även ske med utrymning av orter i andra delar av landet. Eftersom tillgången på transportmedel under krig med säkerhet blir synnerligen knapp måste utrymningsledningen innefatta ett avvägande mot varandra av angelägenheten av olika utrymningsföretag, så att tillgängliga transportmedel kunna koncentreras på de viktigaste uppgifterna.

Även när det gäller mindre utrymningsföretag måste dessa alltså ingå i det större sammanhanget. Man kan därför t. ex. icke tänka sig, att åt länsstyrelserna överlämnas att på egen hand dirigera utrymningen av mindre orter inom länet. Transportförhållandena kunna föranleda till att evakuerade från dessa orter måste dirigeras till ett annat län, medan utrymmena inom det egna länet tagas i anspråk för evakuerade från ett tredje län.

Vad nu anförts torde visa, att den operativa ledningen även efter länsstyrelsernas inkopplande i organisationen måste utövas på samma sätt som nu är tänkt. Principen för de operativa ärendenas handläggning måste vara den-

samma som nu, d. v. s. ledningen måste ligga i instanser med större verksamhetsområden än länen. Ledningen bör sålunda utövas av en till högkvarteret anknuten delegation från centralmyndigheten. Under denna delegation bör ledningen utövas av befattningshavare motsvarande stabsutrymningscheferna i militärbefälsstaberna. Dessas bibehållande är ur utrymningssynpunkt nödvändigt. Erfarenheterna från det hittills verkställda planlägningsarbetet utvisa, att centralmyndigheten måste i militärbefälsstaberna ha tjänstemän, som äro insatta i förhållandena inom hela militärområdet. Dessa befattningshavare böra ha ställningen av tjänstemän hos centralmyndigheten. De skola vidare befordra centralmyndighetens order och samtidigt svara för att militärbefälsstaben erhåller fortlöpande orientering. I brådskande fall och vid förbindelseavbrott måste de dessutom ha fullmakt att handla i centralmyndighetens namn i frågor som beröra mer än ett län.

Utredningen vill emellertid, såsom förut omnämnts, föreslå en förändring i stabsutrymningschefernas ställning så till vida, att deras verksamhet utvidgas till att avse hela civilförsvaret och icke blott utrymningsfrågor.

I fråga om de operativa utrymningsärendena böra de militära myndigheterna ha samma befogenhet som nu, d. v. s. befogenhet att ge direktiv i den mån militära intressen så kräva.

Undanförsel och förstöring.

Enligt kungörelsen den 23 februari 1940 (nr 113; ändrad 1943: 131), vilken kungörelse var gällande vid tidpunkten för avgivandet av hemortsförsvarsak-kunnigas betänkande, avsågs med *undanförsel* av varuförråd utspridning eller bortförande av sådana förråd i syfte att i görligaste mån förhindra att de i händelse av krig genom fiendens åtgöranden förstördes eller eljest ginge förlorade. Med *utspridning* förstods fördelning av ett å en ort befintligt varuförråd å flera förvaringsplatser inom samma ort i avsikt att begränsa verkningarna av anfall från luften. Med *bortförande* avsågs förflyttning av varuförråd från en ort till annan med mindre utsatt läge. Enligt kungörelsen ålåg det industrikommissionen och livsmedelskommissionen, vardera kommissionen beträffande varor inom kommissionens verksamhetsområde, att planlägga bortförande av statliga och enskilda förråd. Planläggningen av utspridning omhänderhades däremot av luftskyddsinspektionen såsom centralt organ. Enligt luftskyddskungörelsen ankom det på inspektionen att i samråd med överbefälhavaren och vederbörande centrala krismyndigheter besluta om vilka förråd, som skulle utspridas. Planläggningen handhades sålunda av flera olika myndigheter.

För att erhålla större stadga i planlägningsarbetet hade visserligen i början av år 1942 tillsatts en samarbetsdelegation, bestående av representanter för försvarsstaben samt industri-, livsmedels- och bränslekommissionerna. Denna delegation hade sedermera utökats med representanter för reservförrådsnämnden, luftskyddsinspektionen och krigsmaterielverket. Delegationen utgjorde emellertid icke någon beslutande församling utan rätten att fatta beslut till-

kom fortfarande de organ, som enligt vad ovan sagts hade ansvaret för planläggningens verkställande.

Enligt kungl. brev den 16 april 1943 har vidare organiserats en s. k. drivmedelscentral, utgörande ett samarbetsorgan för bränslekommissionen, reservförrådsnämnden och vissa oljebolag med uppgift att vid krig eller krigsfara omhändera distribution och undanförsel m. m. av motorbränslen och smörjoljor.

Efter det att hemortsförsvarsakkunniga avlämnat sitt betänkande ha genom kungörelser i januari 1944 nya föreskrifter utfärdats angående undanförselns planläggande och genomförande. Utredningen återkommer i det följande närmare till innehållet i de nu gällande bestämmelserna.

I förevarande sammanhang vill utredningen emellertid erinra om att livsmedelskommissionen i juli 1943 utfärdat vissa instruktioner för kristidsstyrelsernas och kristidsnämndernas verksamhet vid krig eller krigsfara. Enligt dessa instruktioner åligger det kristidsstyrelser och kristidsnämnder att vid överhängande ockupationshot, i den mån så är möjligt efter samråd med militär befälhavare, vidtaga åtgärder och meddela föreskrifter angående bortförande av livsmedels- och fodermedelslager, transportmedel, maskiner och redskap ävensom viss annan egendom. Själva bortförandet är i princip avsett att verkställas av egendomens ägare eller innehavare.

Beträffande planläggande och verkställande av förstöringsåtgärder under krig finnas för närvarande inga bestämmelser utfärdade i lag eller författning. Genom beslut av Kungl. Maj:t har emellertid åt överbefälhavaren uppdragits att i samråd med industri- och livsmedelskommissionerna utfärda föreskrifter om förstöring under krig av vissa anläggningar och förråd m. m. I fråga om drivmedel har uppdragits åt bränslekommissionen att enligt anvisningar av överbefälhavaren förbereda förstöring vid krig av flytande bränslen. På grund härav har överbefälhavaren utfärdat föreskrifter i förevarande hänseende.

Enligt dessa föreskrifter ankomma i stor utsträckning åtgärderna för förstöring på de militära myndigheterna. Dessa ha sålunda att planlägga och vidtaga förstöringsåtgärder icke allenast beträffande förbindelseleder och andra anläggningar av direkt betydelse för de militära operationerna utan även beträffande viktigare civila industrianläggningar, större civila förråd o. s. v.

Enligt de nyssnämnda anvisningarna för kristidsstyrelser och kristidsnämnder åligger det dessa organ att efter samråd med angivna militära myndigheter vidtaga åtgärder och meddela föreskrifter för förstöring av förråd, anläggningar, redskap och viss annan egendom, som icke omfattas av den militära planläggningen.

Vad sedan beträffar verkställighetsstadiet, så är det militär befälhavare, som äger att meddela beslut om att förstöring skall äga rum, oavsett om planläggningen skett av civil eller av militär myndighet. Själva förstöringsåtgärderna skola i princip utföras av egendomens ägare eller innehavare. Endast i fråga om vissa förråd, som bevakas av militär eller landstormspolis, gäller en särskild föreskrift om att förstöringen skall verkställas av bevakningspersonalen.

Hemortsförsvarssakkunniga ha i sitt betänkande anfört, att de för att uppnå bästa möjliga resultat av planläggningen för undanförsel funne det praktiskt taget oefftergivligt att det yttersta ansvaret för planläggningen av såväl bortförande som utspridning klart och tydligt lades i en och samma hand. Om ansvaret i sista hand för undanförselplanläggningen sammanfördes hos en myndighet borde också själva utförandet av planlägningsarbetet göras till föremål för motsvarande omläggning. Hela detta arbete borde förläggas till en nämnda myndighet underställd organisation. De sakkunniga förordade med hänsyn härtill, att undanförselplanläggningen skulle handhas av folk-skyddet. Medverkan vid arbetet krävdes självfallet från kriskommissionernas eller, när dessa ej finnes, andra vederbörande myndigheters sida. Sådan medverkan syntes böra instruktionsmässigt regleras. Beträffande tillämpningsområdet för bestämmelserna om undanförsel föreslog de sakkunniga, att bestämmelserna utsträcktes till att gälla icke endast varuförråd utan även maskiner, boskap, fordon, fartyg och annan lös egendom av betydelse för försvaret eller folkförsörjningen eller eljest för det allmänna.

På grund av det nära samband, som i mångt och mycket rådde mellan bortförande och förstöring, ansågo de sakkunniga, att jämväl förstöringsplanläggningen borde tillhöra folkskyddet.

I de avgivna yttrandena över förslaget ha *luftskyddsinspektionen*, *krigsmaterielverket*, *livsmedelskommissionen* och *industrikommissionen* tillstyrkt den av de sakkunniga förordade utsträckningen av tillämpningsområdet för bestämmelserna om undanförsel.

Krigsmaterielverket anför vidare:

Med undanförsel av maskiner sammanhänger även frågan om industrievakuering d. v. s. uppgörande och verkställande av fullständiga planer för en tillverknings överflyttning från en ort till en annan. Verket vill som sin uppfattning framhålla nödvändigheten av att industrievakuering inbegripes i undanförseln. Planer för sådan evakuering måste anses vara en väsentlig del av krigsförberedelsearbetet beträffande industrien, enär sådan industrievakuering i stor utsträckning torde komma att bli nödvändig i av krigshandlingar särskilt hotade delar av landet. För krigsmaterieltillverkningen pågår för närvarande genom krigsmaterielverkets — och i vissa fall försvarsgrensförvaltningarnas — försorg ett arbete, syftande till att på frivillighetens väg överenskomma med berörda industriföretag om förberedelser för tillverkningens eventuella förflyttning till annan ort. Något motsvarande arbete synes för närvarande icke i nämnvärd utsträckning pågå inom det civila tillverkningsområdet.

Beträffande formerna för undanförselns planerande och verkställande framhåller *krigsmaterielverket* följande:

Verket delar de sakkunnigas uppfattning om nödvändigheten av att åvägbringa enhetlighet i planläggningen. Denna måste dock ske med utgångspunkt från en grundlig kännedom om försörjningsläget för ifrågavarande materiel. Sådan kännedom finnes i första hand hos det civila planeringsorganet — i nuvarande läge kommissionerna — och krigsmaterielverket, var och en för sitt verksamhetsområde. För planläggningen av industrievakueringen kräves dessutom en tillverkningserfarenhet, som finnes hos dessa organ men däremot

knappast hos folkskyddet. Ansvaret för undanförelsen synes därför böra uppdelas så, att det civila planeringsorganet — nu kommissionerna — respektive krigsmaterielverket svarar för planläggningen i stort och tillerkännes direktivrätt gentemot folkskyddet. Utformandet i detalj av undanförelseplanerna samt genomförandet av dessa bör däremot centraliseras till folkskyddet. Verket förutsätter därvid, att en medverkan från folkskyddsmyndigheternas sida i det av de förutnämnda myndigheterna utförda planlägningsarbetet kommer till stånd och eventuellt regleras instruktionsmässigt. Genom de lokala folkskyddsmyndigheternas kontakt med enskilda lagerhållare, industriföretag m. m. uppkomma med säkerhet åtskilliga förslag till dylika åtgärder, till vilka initiativ kanske eljest ej hade kunnat tagas av det civila planeringsorganet respektive krigsmaterielverket. Genom sådan medverkan torde folkskyddet även komma att kunna bidra till den önskade enhetligheten i planlägningsarbetet.

Vad beträffar sådan evakuering, som avser krigsmaterielverkets verksamhetsområde, anser verket det lämpligt, att avgränsningen gentemot folkskyddsmyndigheterna göres på följande sätt. Krigsmaterielverket avgör vilka tillverkningar, som skola evakueringsplaneras och uppgör i samråd med vederbörande industriföretag en teknisk evakueringsplan, utvisande vilka maskiner, verktyg m. m., som skola medtagas, samt hur stor del av personalen, som skall medfölja vid förflyttningen. Krigsmaterielverket har därvid även att — efter samråd med folkskyddsmyndigheten — utvälja lämplig lokal, till vilken tillverkningen kan överflyttas. Det förutsättes härvid, att detta arbete göres redan i fredstid. Folkskyddsmyndigheterna utföra erforderlig detaljplanering av evakueringen för att på särskild order kunna verkställa denna. Härmed avses bland annat anskaffande av erforderliga transportmedel samt verkställande av själva transporten beträffande såväl materiel som personal. Inkvartering och förplägnad av den bortflyttade personalen bör även ingå i folkskyddsmyndighetens åtagande. Likaså bör det åligga denna att anpassa de uppgjorda planerna efter de ändrade förhållanden, som kunna uppstå. Detta bör i första hand ske i samråd med krigsmaterielverket.

Livsmedelskommissionen framhåller i sitt yttrande den principiella skillnad, som vore rådande mellan å ena sidan utspridning, vars planläggning och framförallt genomförande måste handhavas av lokala myndigheter enligt centralt utfärdade direktiv, och å andra sidan bortförande, i fråga om vilket nödvändigheten av ett centralt handhavande av frågorna trädde i förgrunden. I anslutning härtill framhåller kommissionen, vad beträffar förhållandena *under fred*, att det syntes önskvärt att planläggningen och verkställigheten av bortförandearbetet anförtröddes åt det centralorgan, som skulle handha ledningen av hela vår försörjningsberedskap, nämligen rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap.

Till motivering för denna sin ståndpunkt anför kommissionen:

Hos nämnda myndighet torde under fred den nödvändiga överblicken över vår försörjningssituation i krig främst förefinnas. Planläggning för bortförande av varuförråd ingår såsom ett led i planläggningen för krigsförsörjningen i allmänhet, varför de organisatoriskt icke böra åtskiljas. Å ena sidan kan nämligen lagrens fredsplacering inverka på planläggandet av vår försörjningsberedskap, i andra fall kan den väntade försörjningssituationen i krig bli avgörande för lagrens uppläggande. Att från det försörjningsplanläggande organet undandraga överledningen av varuförrådets bortförande synes därför organisatoriskt föga rationellt.

Beträffande förhållandena *under en krissituation* sådan som den nu förvarande anser kommissionen, att arbetet med bortförande av varuförråd redan erhållit en organisatorisk utformning, som fungerade tillfredsställande, samt anför — efter att ha framhållit omöjligheten att annat än i undantagsfall få till stånd en planläggning av bortförande, som omedelbart vid ett krigsutbrott kan genomföras — i anslutning härtill följande:

I den mån undanförsel måste ske, bör densamma därför vidtagas antingen före mobilisering eller efter det uppmarsch och gruppering av krigsförbanden ha genomförts. Men icke ens ett bortförande efter stridskrafternas gruppering kan man i alla lägen vara säker om att lyckas genomföra. För erhållande av en ur undanförselsynpunkt lämplig placering av landets varuförråd har det därför visat sig nödvändigt att redan under en kris successivt genomföra de planlagda åtgärderna i syfte att undvika att alltför stora varuförråd bli anhopade inom de ur militär synpunkt särskilt riskfyllda områdena. Livsmedelskommissionen har beträffande sitt varuområde i allmänhet genomfört detta i form av en tillförselreglering; blott i ett fåtal fall har det ansetts nödvändigt och möjligt att tillgripa ett direkt bortförande. De sakkunniga synas ha förbisett denna grundläggande förutsättning för arbetet med bortförande av varuförråd. Förberedelsearbetet för krig bör sålunda icke, såsom de sakkunniga synas föreställa sig, begränsas till att omfatta ett antal preciserade planer för bortförande vid mobilisering. Livsmedelskommissionen har i stället under sitt arbete med genomförandet av detta slag av undanförsel gjort den erfarenheten, att vad som bör göras på detta område bör ske redan under nuvarande situation och att sålunda planläggning för att hava något värde bör omedelbart följas av åtgärder. — — — För genomförande av en dylik varuplacering — vare sig det gäller livsmedelsområdet eller andra — kräves ingående kännedom ej mindre om landets försörjningsläge i allmänhet beträffande de ifrågavarande varorna än även om de handels- och distributionsvägar samt tillverknings- och förbrukningsplatser, som föreligga beträffande de olika varorna, såväl råvaror som halv- och helfabrikat, ävensom om lagerhållningen i övrigt beträffande varan ifråga. De organ, som ha att centralt handhava denna angelägenhet, måste även stå i nära kontakt med varuinnehavarna. Det torde få anses som betydelsefullt, att hela denna planläggning jämte planernas genomförande under nuvarande kris blivit förlagd till de fackkommissioner, åt vilka uppdragits att i övrigt reglera landets försörjning med förråd av samma slags varor, samtidigt som genom samarbete med övriga myndigheter militära, luftskyddstekniska och trafiktekniska synpunkter kunnat i önskvärd omfattning få influera på arbetet. Därest centralledningen av dessa angelägenheter uppdroges åt annan myndighet, skulle antingen denna myndighet nödgas skaffa sig samma sakkunskap ifråga om varuförsörjningen som kris-kommissionerna naturligt besitta, eller också få åtnöja sig med att helt handhava dessa uppgifter i enlighet med de anvisningar kris-kommissionerna kunna meddela. Det förra innebär en arbetsdubblering, i senare fallet skulle centralorganet endast bliva en extra instans mellan respektive fackkommission och Kungl. Maj:t.

Vad slutligen beträffar förhållandena *under krig* har livsmedelskommissionen framhållit nödvändigheten av att alla försörjningsåtgärder beträffande visst varuområde planenligt administrerades av ett enda centralorgan. I ett dylikt läge kunde så oväntade situationer plötsligt uppstå, att det tedde sig helt uteslutet att avhända den för försörjningen ansvariga kommissionen ledningen av frågorna rörande varuförrådets eventuella bortförande.

Industrikommissionen förklarar sig icke vilja bestrida, att vissa otillfredsställande drag kunde påvisas i organisationen av undanförseltjänsten. Övervägande skäl talade emellertid för ett bibehållande av denna organisation. Industrikommissionen, som tagit del av livsmedelskommissionens utlåtande, förklarar sig såsom egen motivering i denna del åberopa vad livsmedelskommissionen anfört.

Jämväl *bränslekommissionen* framhåller, att någon anledning icke föreläge för kommissionen att påyrka en omläggning av undanförselplanläggningen ur organisatorisk synpunkt.

Beträffande *förstöring* av egendom framhåller *industrikommissionen*, att erfarenheterna från kommissionens egen verksamhet starkt tala för ett bibehållande av den nuvarande organisationen.

Livsmedelskommissionen anför, att någon säker erfarenhet av det hittills under relativt kort tid tillämpade systemet beträffande planläggning för förstöring av varuförråd icke vunnits samt finner sig bland annat på denna grund icke böra förorda någon ändring av de nu gällande anordningarna.

Luftskyddsinspektionen däremot framhåller, att erfarenheterna från samarbetet med de militära organ som för närvarande handlägga ärenden rörande förstöring pekat på önskvärldheten av ett samordnande av undanförsel och förstöring, varigenom den uppenbara risken för dubbelarbete som nu vore rådande skulle kunna elimineras.

I det föregående har omnämnts, att efter det att hemortsförsvarssakkunniga avlämnat sitt betänkande nya föreskrifter utfärdats angående undanförselns planläggande och genomförande. De nya föreskrifterna ha lämnats dels i kungörelsen den 8 januari 1944 om skyddsplacering av varuförråd m. m., dels ock i kungörelsen den 14 januari 1944 angående ändrad lydelse av 2 och 17 §§ luftskyddskungörelsen den 13 april 1940. Genom förstnämnda författning har kungörelsen den 23 februari 1940 med vissa bestämmelser angående undanförsel av varuförråd m. m. upphävts.

Enligt kungörelsen om skyddsplacering av varuförråd m. m. avses med *skyddsplacering* uppläggande av varor å sådan ort eller plats som erbjuder önskvärd trygghet mot att varorna i händelse av krig genom fiendens åtgöranden förstöras eller eljest gå förlorade. Med *bortförande* avses sådan skyddsplacering som innebär förflyttning av varuförråd från den ort, där det förvaras, till viss ort eller visst område med mindre utsatt läge.

Utspridningen av varuförråd regleras efter ifrågavarande författningsändringar uteslutande i luftskyddsförfattningarna. Enligt 2 § luftskyddskungörelsen, i den lydelse denna paragraf erhållit genom ovannämnda kungörelse den 14 januari 1944, skall sålunda vid luftskyddets förberedande övervägas i vad mån planläggningen skall omfatta fördelning av ett å en ort befintligt varuförråd å flera förvaringsplatser inom samma ort och omflyttning av varuförråd från en förvaringsplats till en annan inom orten.

Tvångsbestämmelser angående bortförande av varuförråd finnas allt fortfarande meddelade i lagen den 21 juni 1940 om skyldighet att bortföra varuförråd. Tvångsingripanden vid utspridning av varuförråd få liksom förut grundas på föreskrifterna i luftskyddslagstiftningen.

Enligt kungörelsen om skyddsplacering skola frågor rörande samordning av åtgärderna för skyddsplacering centralt handhas av den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer (*centrala undanförselmyndigheten*). Denna skall vid fullgörande av sina uppgifter samråda — förutom med försörjningskommissionerna — med chefen för försvarsstaben, luftskyddsinspektionen, utrymningskommissionen och trafikkommissionen. På centrala undanförselmyndigheten skall ankomma att i erforderlig mån planlägga bortförande av varuförråd under krig. Under krig skall det därjämte ankomma på denna myndighet att förordna om bortförande av varuförråd. Med den inskränkning som följer av vad nu sagts om centrala undanförselmyndighetens befogenhet att planlägga och förordna om verkställighet av bortförande under krig skall det åligga försörjningskommissionerna, envar kommission beträffande varor som falla inom kommissionens verksamhetsområde, att verka för skyddsplacering av sådana varuförråd som med hänsyn till sin storlek och varans art kunna ha betydelse för folkförsörjningen. Om sådan skyddsplacering icke kan genomföras på frivillighetens väg ankommer det på Kungl. Maj:t att meddela beslut.

Genom beslut den 8 januari 1944 har Kungl. Maj:t förordnat, att för fullgörande av de uppgifter, som ankomma å centrala undanförselmyndigheten, skall tills vidare finnas en särskild myndighet, benämnd centrala undanförselbyrån, bestående av ledamöter till det antal, högst sju, som bestämmas av chefen för folkhushållningsdepartementet. Nämnde departementschef har genom beslut samma dag förklarat, att antalet ledamöter i centrala undanförselbyrån tills vidare skall vara sex samt till ledamöter i byrån utsett vissa personer, vilka få anses representera den sakkunskap som finnes företrädd inom industrikommissionen, livsmedelskommissionen, bränstekommissionen, reservförrådsnämnden, trafikkommissionen, luftskyddsinspektionen och försvarsstaben.

I den efterföljande framställningen använder utredningen följande terminologi. Under begreppet *undanförsel* sammanfattar utredningen bortförande och utspridning, som sker enligt åläggande av myndighet eller genom dess försorg. Med *skyddsplacering* avser utredningen sådan verksamhet som utan att innebära undanförsel i nyss angiven mening går ut på att åstadkomma en med hänsyn till krigsförhållanden ändamålsenlig fördelning av varuförråd m. m. inom olika delar av riket.

Såsom framgår av det ovan anförda ha planläggningsåtgärderna för utspridning, bortförande och förstöring ursprungligen handlagts av flera olika myndigheter. Hemortsförsvarssakkunniga ha funnit en ökad koncentration nödvändig för att ett tillfredsställande resultat skulle kunna uppnås. På

grund därav ha de sakkunniga föreslagit att såväl undanförsel- som förstöringsplanläggningen skulle anförtros åt folkskyddet. De sakkunnigas förslag har i denna del blivit föremål för en ingående kritik framför allt från livsmedelskommissionens sida. Genom inrättande av centrala undanförselbyrån har emellertid tagits ett betydande steg i den riktning som hemortsförsvars-sakkunniga förordnat. Därigenom har ett gemensamt organ åstadkommits för handläggning av alla ärenden rörande bortförande av varuförråd m. m. under krigstid. Centrala undanförselbyrån biträdes i dessa frågor av kristidsstyrelserna och kristidsnämnderna såsom lokala organ.

Under krigstid måste åtgärderna för bortförande och för utspridning vara väl samordnade med varandra. Om ett varuförråd med utsatt läge är avsett att bortföras, kan det sålunda vara olämpligt att utsprida detsamma på flera lokaler, enär därigenom i många fall ett snabbt bortförande av förrådet kan komma att försvåras. Å andra sidan kan det visa sig omöjligt, t. ex. på grund av bristen på transportmedel, att verkställa ett planlagt bortförande av ett varuförråd. I ett sådant fall kan det understundom vara till fördel att förrådet i stället utsprides för att åtminstone erhålla ett ökat skydd mot skadegörelse från luften. Planläggningen måste med hänsyn härtill besitta en viss grad av smidighet. Behovet av samordning mellan bortförande och utspridning synes med nuvarande organisation vara tillgodosett därigenom att luftskyddsinspektionen, som utövar den centrala ledningen av utspridningsplanläggningen, är representerad i centrala undanförselbyrån.

Planläggningen för bortförande i händelse av krig av mera betydelsefull egendom från utsatta orter eller områden måste emellertid enligt utredningens mening vara samordnad även med planläggningen av förstöringsverksamheten. Dessa verksamhetsgrenar sammanhånga nämligen intimt med varandra, i det att i händelse av invasion egendom, som av en eller annan anledning ej kan bortföras, i viss omfattning måste förstöras för att därigenom undandragas fienden. Ur denna synpunkt är förstöringen att betrakta som en kompletterande åtgärd till bortförandet.

Under krigstid komma säkerligen transportfrågorna att i olika hänseenden framstå som mycket svårlösta. Utredningen delar till fullo den av livsmedelskommissionen framförda uppfattningen om svårigheterna att omedelbart vid ett krigsutbrott genomföra undanförseltransporter i större omfattning. Även under krigets fortsatta förlopp måste emellertid transportsvårigheterna bli betydande. Planlägningsarbetet får därför å ena sidan icke begränsas till upprättande av förteckningar över de förråd, som böra ifrågakomma för undanförsel, samt rekognoscering av reservlokaler m. m. Å andra sidan synes ett upprättande av detaljerade transportplaner för olika slags undanförsel med hänsyn till bristen på transportmedel som regel icke kunna komma i fråga. Planläggningen måste i stället beträffande transportfrågorna huvudsakligen inriktas på att tillskapa en handlingskraftig organisation, som i varje läge kan utnyttja de tillgängliga transportmedlen för att genomföra den undanförsel som i den aktuella situationen framstår som mest önskvärd. Om

så erfordras måste alla inom ett större område befintliga fordon kunna in-sättas för att möjliggöra genomförandet av en särskilt angelägen undanförseltransport. Vid avgörandet av de prioritetsspörsmål, som därvid uppkomma, är det icke tillräckligt att göra en avvägning med hänsyn till angelägenheten att undanföra olika varuförråd m. m. Även genomförandet av planlagd eller önskvärd evakuering av civilbefolkningen måste röna inverkan härav. Det synes sålunda sannolikt att i vissa lägen ett val måste träffas, huruvida ansträngningarna skola inriktas på att genomföra en evakuering av befolkningen eller en undanförsel av varuförråd.

Även i ett annat hänseende förefinnes ett visst samband mellan undanförsel- och evakueringsåtgärderna. Om transportmedlen vid en undanförsel skola kunna utnyttjas med tillbörlig effektivitet måste lastnings- och lossningstiderna vara så korta som möjligt. Detta förutsätter att, om en evakuering av befolkning företages innan undanförseltransporterna påbörjats eller hunnit genomföras, tillräckligt med arbetskraft måste kvarhållas i området för att biträda vid undanförseln.

För att tillräckligt snabbt kunna erhålla tillgång till den arbetskraft, som erfordras för att genomföra en undanförsel under krigstid torde det i vissa situationer vara nödvändigt att undanförselmyndigheterna kunna tillgripa någon art av tjänsteplikt. Det torde även i ett sådant läge vara erforderligt att de kunna med förfoganderätt taga i anspråk hästfordon, motorfordon och fartyg, som icke stå under direkt kontroll av trafikledningen i länen.

Verkställandet av undanförseltransporter under krigstid måste vidare äga rum under ett nära samarbete med de militära myndigheterna. Detta samarbete måste snabbt och friktionsfritt kunna etableras mellan såväl de centrala som de lokala organen. Nödvändigheten härav framstår som uppenbar, eftersom såväl undanförselns omfattning som tidpunkten för dess verkställande måste nära sammanhånga med utvecklingen av de militära operationerna och huvudsakligen vara beroende av de militära chefernas bedömande av det aktuella läget. Verkställandet av själva undanförseltransporterna måste vidare äga rum i samråd med de militära myndigheterna såväl med hänsyn till behovet att anpassa undanförseltransporter på landsvägarna efter den militära trafikregleringen som på grund av den militära ledningens inverkan på järnvägstrafiken. Vid mera omfattande motorfordonstransporter torde det vidare vara nödvändigt att söka anknypning till den militära underhållstjänsten för att ernå en tillfredställande drivmedelsförsörjning och reparations-tjänst. Möjligheterna att inom militära operationsområden utnyttja återgående tomma transportkolonner och militärtåg måste även kunna tillvaratagas.

De överväganden, för vilka nu redogjorts, ha bibragt utredningen den bestämda övertygelsen att undanförselåtgärderna under krigstid i vad angår egendom som icke tillhör försvarsväsendet eller icke avsatts för dess räkning böra vara anförtrodda åt en organisation, som i alla instanser har förutsättningar att upprätthålla ett nära samarbete med de militära myndigheterna.

Enligt utredningens mening kan det icke förutsättas att t. ex. kristidsstyrelser och kristidsnämnder såsom lokala organ för centrala undanförselbyrå skola, framför allt i kritiska lägen, äga möjligheter härtill eller att de eljest skola äga tillgång till de förbindelsemedel, som erfordras för att utöva en effektiv ledning.

Utredningen föreslår med hänsyn härtill, att planläggande och verkställande av den undanförsel, som kan bli erforderlig under krigstid, som regel skall ankomma på civilförsvarsorganen. I den mån undantag härifrån av lämplighetsskäl böra göras, kunna föreskrifter härom utfärdas i administrativ ordning. Det bör sålunda övervägas huruvida icke planläggning och verkställighet av undanförsel, såvitt angår motorbränslen och smörjmedel, även i fortsättningen bör omhänderhavas av drivmedelscentralen enligt direktiv, som meddelas direkt av överbefälhavaren.

Utredningens förslag innebär icke att själva undanförseltransporterna i varje enskilt fall skola ombesörjas av civilförsvarsorganen. I den omfattning så är möjligt bör det givetvis allt fortfarande åligga vederbörande ägare eller innehavare att utföra transporterna i enlighet med civilförsvarsorganens anvisningar.

Då luftskyddsorganisationen, som redan nu omhänderhar utspridningsplanläggningen, skall ingå i civilförsvaret, erhålles genom utredningens förslag ökade möjligheter att på ett ändamålsenligt sätt samordna bortförande- och utspridningsåtgärderna. Dessa åtgärder kunna vidare lättare samordnas med civilbefolkningens evakuering, vilken jämväl ombesörjes av civilförsvaret. Civilförsvarsorganen kunna för genomförande av sina uppgifter tillgripa såväl förfogande som civilförsvarspflicht. Deras organisation är därjämte direkt anpassad för samarbetet med de militära myndigheterna. Genom utredningens förslag vinnes slutligen den fördelen att de militära myndigheterna, i fall då ur militär synpunkt visst bortförande bör äga rum framför andra åtgärder som kräva personal eller transportmedel, under alla förhållanden kunna rikta sina direktiv till en och samma organisation.

Vad nu sagts innebär icke att bortförande, som äger rum under fred eller beredskap, liksom ej heller skyddsplacering, bör ankomma på civilförsvarsorganen. Vad livsmedelskommissionen i detta hänseende anfört i sitt yttrande över hemortsförsvarssakkunnigas förslag äger enligt utredningens mening giltighet. I ett beredskapsläge sådant som det nuvarande bör således, i enlighet med vad som gäller enligt kungörelsen om skyddsplacering av varuförråd m. m., det direkta ansvaret för att de tillgängliga förråden erhålla en med hänsyn till krigsfaran ändamålsenlig placering åvila försörjningskommissionerna och reservförrådsnämnden. Civilförsvarsstyrelsen bör emellertid äga rätt att, då den så finner erforderligt, till dessa myndigheter göra framställningar beträffande skyddsplacering och därmed sammanhängande frågor ävensom, om gjord framställning icke bifalles, underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning. Därigenom kommer civilförsvarsstyrelsen att i viss mån kunna utöva en samordnande verksamhet i förhållande till de organ, som

ha det direkta ansvaret för att skyddsplacering kommer till stånd redan före ett krigsutbrott.

Enligt utredningens uppfattning måste det emellertid anses vara mindre ändamålsenligt att låta krigsutbrottet under alla förhållanden utgöra den tidpunkt, då det direkta ansvaret för undanförelsen verkställande avlyftes från dessa organ. Förhållandena under den närmaste tiden före ett krigsutbrott kunna nämligen vara sådana, att undanförelsen, om den skall kunna genomföras med erforderlig snabbhet, måste så att säga äga rum i krigsmässiga former och under utnyttjande av både förfogande och civilförsvarsplikt. Det måste anses ändamålsenligt, att i ett sådant läge den för krigstid avsedda organisationen träder i funktion. Utredningen förordar därför, att avgränsningen mellan försörjningskommissionernas och civilförsvarets uppgifter i förevarande hänseende verkställas på sådant sätt, att civilförsvaret ansvarar för undanförelsen genomförande under krigstid men att Kungl. Maj:t genom särskilt beslut kan redan vid krigsfara, då civilförsvarsberedskap är rådande, uppdraga åt civilförsvaret att verkställa erforderlig undanförelse.

Det är uppenbart att civilförsvaret såsom ansvarigt för den krigsmässiga undanförelsen är i behov av medverkan från försörjningskommissionernas sida. Det måste sålunda som regel åligga kommissionerna att ange, vilka varuförråd som i första hand böra ifrågakomma till bortförande, samt till vilka orter eller områden förråden ur försörjningssynpunkt böra föras. Det bör vidare ankomma på vederbörande kommission att vidtaga nödiga åtgärder för att varor, som fordra särskild vård, kunna upplagras på ändamålsenligast sätt å den nya lagerorten. I den mån jämväl i övrigt särskild sakkunskap erfordras för planläggandet av viss undanförelse skola kommissionerna, om denna sakkunskap finnes hos dem företrädd, lämna erforderlig medverkan. Då det är angeläget att det samråd, som sålunda måste äga rum mellan civilförsvarsstyrelsen och kommissionerna, kan ske i så smidiga former som möjligt, föreslår utredningen, att vid handläggningen av frågor rörande undanförelse skall i civilförsvarsstyrelsen ingå en delegation, representerande de myndigheter som äga särskild sakkunskap på förevarande område. Utredningens förslag i denna del innebär alltså i praktiken, att den nuvarande centrala undanförelsebyrån inflyttas i civilförsvarsstyrelsen och att chefen för denna styrelse blir ordförande i den sålunda bildade delegationen. Sedan den nuvarande krisorganisationen inom försörjningsområdet avvecklats bör i stället det särskilda planeringsorgan, som kan komma att handhåva ärenden rörande den ekonomiska försvarsberedskapen, på motsvarande sätt vara representerat i civilförsvarsstyrelsen vid behandling av de planlägningsärenden som avse undanförelse av egendom under krigstid. Det bör då ankomma på detta särskilda planeringsorgan att lämna samma anvisningar rörande planläggningens omfattning och inriktning, som tidigare ankommit på försörjningskommissionerna.

Under tidsperioder då kristidsstyrelser och kristidsnämnder eller motsvarande organ finnas, skola de lokala åtgärder för planläggande och verk-

ställande av undanförsel, som ankomma på civildförsvaret, vidtagas i samråd med nämnda organ.

I likhet med hemortsförsvvarssakkunniga föreslår utredningen, att bestämmelserna rörande undanförsel skola utsträckas till att omfatta icke endast varuförråd utan även maskiner, boskap, fordon, fartyg och annan egendom. I detta hänseende hänvisar utredningen till vad som anföres i specialmotiveeringen till 30 § i utredningens förslag till civildförsvvarslag.

Krigsmaterielverket har i sitt yttrande över hemortsförsvvarssakkunnigas förslag anført, att med undanförsel av maskiner sammanhängande även frågan om industrievakuering, d. v. s. uppgörande och verkställande av fullständiga planer för en tillverknings överflyttning från en ort till annan. Utredningen understryker för sin del nödvändigheten av att under begreppet undanförsel av egendom inbegripes jämväl industrievakuering. Att så sker är en förutsättning för att personal och transportmedel skall kunna utnyttjas på det ur riksförsvarets synpunkt mest ändamålsenliga sättet. För att industrievakueringen under krigstid bör ombesörjas av civildförsvaret talar även den omständigheten, att en industrievakuering jämväl innefattar ett bortflyttande, helt eller delvis, av den vid respektive företag sysselsatta arbetskraften. Åtgärderna härför måste vara samordnade med evakueringsplanläggningen. Den bortflyttade personalen måste vidare såväl under transporten som på den nya verksamhetsorten kunna inkvarteras och förplägas. Planläggningen härför måste stå i överensstämmelse med i första hand inkvarteringsplanläggningen och bör förty ombesörjas av civildförsvaret.

Vid industrievakueringens planläggande och verkställande bör det tillkomma krigsmaterielverket att beträffande företag som omfattas av verkets krigsplanläggning lämna civildförsvvarsstyrelsen besked angående åtgärdernas omfattning och inriktning samt i övrigt ombesörja de delar av planlägningsarbetet, som kräva särskild teknisk sakkunskap eller tillverkningserfarenhet. Beträffande företag med uteslutande civil tillverkning måste motsvarande befogenheter tillkomma vederbörande försörjningskommission eller, sedan krisförvaltningen avvecklats, det förut omtalade särskilda planeringsorganet.

Enär frågorna om industrievakuering enligt utredningens mening måste anses i särskilt hög grad beröra krigsmaterielverket och dess planläggning, bör i den delegation, som enligt vad ovan sagts avses skola ingå i civildförsvvarsstyrelsen för handläggning av ärenden angående undanförsel, jämväl finnas en representant för krigsmaterielverket. Även efter krisförvaltningens avveckling och tillkomsten av ett särskilt planeringsorgan bör, såvitt nu kan bedömas, krigsmaterielverkets representant ingå i civildförsvvarsstyrelsen vid behandling av nu ifrågavarande ärenden.

Utredningen övergår härefter till att behandla de organisatoriska spörsmål, som uppkomma beträffande planläggande och verkställande av *förstöring*.

Förstöring av militära anläggningar, förråd, verkstäder och industriföretag ävensom av förbindelseleder och annat, som har direkt betydelse för de mili-

tära operationerna, måste uppenbarligen för framtiden liksom hittills ankomma på de militära organen. Denna del av förstöringsproblemet beaktas sålunda icke i den följande framställningen.

Beträffande övrig egendom gäller, att förstöringsplanläggningen redan nu är uppdelad mellan de militära organen, å ena, samt kristidsorganen, å andra sidan. Huvudregeln är att de militära myndigheterna ansvara för planläggningen beträffande vissa viktigare anläggningar och förråd under det att kristidsorganen ombesörja planläggningen såvitt angår annan egendom.

Enligt utredningens mening måste man vid övervägande av den lämpligaste organisationen på förevarande område utgå från att — bortsett från vissa fall, då beslutanderätten bör tillkomma Kungl. Maj:t — i princip alla förstöringsåtgärder, även om de planlagts och skola verkställas av civila organ, få genomföras allenast efter direktiv från vederbörande militäre chef. Beslut angående omfattningen av och tidpunkten för den förstöring, som bör tillgripas, måste nämligen under alla förhållanden fattas av myndigheter, som äga överblick över det militära läget och kunna bedöma dess sannolika utveckling. Förstöringsåtgärderna måste sålunda vara nära samordnade med de militära operationerna och förstöring av egendom bör uppenbarligen icke tillgripas förrän i ett så sent stadium som möjligt, då det framstår som säkert att egendomen eljest i användbart skick kommer att falla i fiendens hand. Detta leder i sin tur till att, sedan beslutet om förstöring väl fattats, detsamma som regel måste verkställas med största skyndsamhet. I den mån förstöringsåtgärderna skola ankomma på civila organ måste sålunda en förutsättning vara, att en nära och fortlöpande kontakt är etablerad mellan dessa organ och de militära chefer, som skola besluta om förstöringens verkställande. De civila organen måste vidare vara organiserade på sådant sätt, att de snabbt kunna bringa en order om förstöring i verkställighet. — Vad nu sagts innebär icke att de militära direktiven om förstöringens verkställande under alla förhållanden måste lämnas genom förmedling av det civila organet. I alla de fall då så är erforderligt måste direktiv i sådant avseende kunna lämnas direkt till den civila personal, som är stationerad vid förstöringsobjektet.

Enligt utredningens mening tala starka skäl för att förstöringsåtgärdernas planläggande och verkställande allt fortfarande böra vara uppdelade på militära och civila myndigheter. I detta hänseende må endast hänvisas till den omständigheten, att dessa åtgärder under krigstid i avsevärd omfattning måste utföras av civil personal, som äger förtrogenhet med de anläggningar, varom är fråga, eller som eljest har sin verksamhet förlagd till den plats, där förstöringsobjektet är beläget. Under hänvisning till vad som anförts i föregående stycke föreslår utredningen, att förstöringsåtgärdernas planläggande och verkställande på den civila sidan överflyttas från kristidsorganen till civilförsvaret. För en sådan åtgärd kunna även vissa andra skäl anföras. Förstöringsåtgärderna måste sålunda, såsom även i det föregående framhållits, vara samordnade med den verksamhet som avser bortförande av egendom. Härtill kommer, att om förstöringsåtgärderna anförtros åt civilförsvaret, åt

gårdernas planläggande och verkställande vid större anläggningar eller företag kan ingå bland de uppgifter som åvila verkskydden, varigenom en ökad stadga vinnes i organisatoriskt hänseende. Vid andra företag kommer vidare personal för ändamålet att i mån av behov kunna uttagas med civilförsvarsplikt. Inom civilförsvarets ram kunna därjämte, om så skulle visa sig erforderligt, organiseras särskilda rörliga förstöringspatruller. Ett inordnande av dessa uppgifter under civilförsvaret medför även den fördelen, att åtminstone vid större anläggningar och företag det direkta ansvaret för åtgärdernas företagande kommer att avlyftas från ägarna, något som ur effektivitetssynpunkt i vissa fall säkerligen är att föredraga.

Beträffande gränsdragningen mellan de förstöringsuppgifter som skola ankomma på militära myndigheter och de som skola åvila civilförsvaret vill utredningen allenast framhålla, att detta spörsmål måste lösas efter samråd mellan överbefälhavaren och civilförsvarsstyrelsen. Därvid måste lämplighets-hänsyn fälla utslaget. Enligt utredningens uppfattning måste sådana förstöringsåtgärder, som äro av utomordentlig vikt eller som eljest fordra t. ex. större sprängteknisk sakkunskap, ombesörjas av militär personal. Utredningen vill dock framhålla, att ju noggrannare förstöringsåtgärderna planläggas i fred, i desto större omfattning synes möjlighet föreligga att för deras verkställande använda icke specialutbildad personal, tillhörande civilförsvaret.

Vad slutligen angår den författningsmässiga utformningen av bestämmelserna angående undanförelse och förstöring har utredningen i förslaget till civilförsvarslag intagit de grundläggande föreskrifterna i dessa frågor. Utredningen föreslår alltså, att lagen den 21 juni 1940 om skyldighet att bortföra varuförråd skall upphävas. Beträffande det närmare innehållet i bestämmelserna vill utredningen framhålla, att den ansett bortförande och utspridning böra i lagförslaget bli föremål för en mera ingående reglering än förstöring, beroende därpå att dessa åtgärder kunna komma att äga rum i avsevärd omfattning redan under ett beredskapsläge, under det att förstöring knappast kommer att tillgripas förrän efter ett krigsutbrott eller i ett läge, som innebär överhängande krigsfara. Bestämmelserna i förslaget till civilförsvarslag måste kompletteras med vissa föreskrifter, utfärdade i administrativ väg. Utredningen vill emellertid framhålla det angelägna i att dessa föreskrifter, åtminstone i vad angår krigsförhållanden, i den omfattning som är möjlig lämnas i form av anvisningar, utfärdade av civilförsvarsstyrelsen eller överbefälhavaren, och icke i form av föreskrifter i en civilförsvarskungörelse eller annan författning.

Order- och rapporttjänst.

Hemortsförsvars-sakkunniga ha i sitt betänkande framhållit, att en grundförutsättning för möjliggörande av en effektiv operativ ledning av lokalförsvaret vore att underrättelse- och ordertjänsten fungerade snabbt och säkert. Denna tjänst måste, enligt de sakkunniga, vara icke blott lokalt utan även

interlokalt organiserad. För den interlokala underrättelse- och ordertjänsten stode i regel endast det permanenta telefonnätet till förfogande. Den operativa ledningens fördelning på flera händer föranledde ett oproportionerligt stort antal rapporter och order och medförde dubbelrapportering i stor omfattning. De sakkunniga konstaterade, att telefonnätet icke kunde beräknas bära den ökade belastning, som förbindelsetjänsten under sådana förhållanden syntes komma att förorsaka. En rationalisering av lokalförsvarets interlokala förbindelsetjänst vore därför nödvändig. Bland annat av detta skäl förordade de sakkunniga införandet av en enhetlig operativ ledning av det civila och militära lokalförsvaret. Denna ledning borde utövas av militära myndigheter, varigenom en sammanslagning av det civila och militära lokalförsvarets underrättelse- och ordertjänst skulle kunna ske och överbelastning på telefonnätet undvikas.

Hemortsförsvars-sakkunniga avsågo sålunda att utnyttja de militära organen och rapportvägarna för den interlokala förbindelsetjänsten under det att den lokala order- och rapporttjänsten fortfarande skulle åvila det civila lokalförsvarets egna organ.

Utredningen biträder i alla avseenden de synpunkter, som av hemortsförsvars-sakkunniga framförts beträffande telefonnätets begränsade kapacitet och risken för överbelastning av tillgängliga telefonförbindelser. De sakkunnigas uppfattning, att en delad operativ ledning i och för sig skulle ha dubbelrapportering med åtföljande stockningar i förbindelsetjänsten som nödvändig följd finner utredningen däremot icke så bindande att den utgör något avgörande argument mot civilförvarsutredningens förslag att även den operativa ledningen av civilförsvaret lägges hos civil myndighet. Det är enligt utredningens mening först i och med att en och samma befattningshavare rapporterar till två eller flera myndigheter eller två eller flera befattningshavare avgiva rapport om samma sak, som sådana stockningar komma att göra sig mest svårartat gällande. Ett exempel torde bäst belysa detta förhållande. Exemplet avser rapportering från en militär och en civil myndighet i lägsta lokala instans — där en enhetlig ledning av det militära och civila försvaret med ty åtföljande sammanslagning av rapportvägarna enligt utredningens mening icke är möjlig — till en militär och en civil myndighet i närmast högre instans. En militär chef och en civilförsvarschef i en ort A, som utsatts för krigshandling, skola sålunda rapportera till närmast högre myndigheter — försvarsområdesbefälhavaren och länsstyrelsen — i en ort B. Om den militäre chefen därvid rapporterar till försvarsområdesbefälhavaren och civilförsvarschefen till länsstyrelsen, innebär detta, att två samtal måste utväxlas mellan telefonstationerna i A och B. Om däremot rapporterna från var och en av befattningshavarna i orten A gå till såväl försvarsområdesbefälhavaren som länsstyrelsen i orten B ökas belastningen till det dubbla, d. v. s. fyra samtal måste utväxlas för ändamålet. Möjligheten att få fram rapporterna är så gott som helt beroende av kapaciteten på förbindelsen mellan or-

terna A och B. Finnes här endast en ledning måste samtalen expedieras i tur efter varandra, eventuellt med andra samtal däremellan.

Förutsatt att befälslinjer samt order- och rapportvägar äro klart reglerade så att dubbelrapportering undvikas, innebär en delad operativ ledning sålunda ingen ökad belastning på det interlokala telefonnätet. Förutsättningen härför är emellertid att ledningsorganen i den högre instansen — enligt exemplet alltså försvarsområdesbefälhavaren och länsstyrelsen — välja sina uppehållsplatser så nära varandra, att det interlokala telefonnätet icke belastas med trafik mellan dem. Dessa böra därför om möjligt ta sin uppehållsplats i så nära anslutning till varandra att de kunna begagna sig av samma telefonstation.

Belastningen på förbindelserna beror såsom framhållits närmast på hur order- och rapporttjänsten är organiserad. För närvarande finnas bestämmelser för order- och rapporttjänsten utfärdade endast inom luftskyddet, vars verksamhet huvudsakligen är knuten till större samhällen, där telefonnätet är rikt utvecklat. Dess order- och rapporttjänst får därigenom huvudsakligen lokal karaktär.

Vissa av de uppgifter, som skola handhas av civilförsvaret, äro till sin karaktär sådana, att de fordra ett ganska omfattande bruk av det interlokala förbindelsenätet. Främst gäller detta utrymning och undanförelse. Härtill kommer, att vid utarbetandet av utredningens förslag en väsentlig synpunkt varit, att även det nuvarande luftskyddets enheter skola vara rörliga, så att de kunna komma till användning inom större områden och kunna koncentreras till särskilt utsatta platser. Detta förutsätter en i länsinstansen mera än hittills koncentrerad ledning. I sin tur leder detta till att de interlokala order- och rapportvägarna få större betydelse än tidigare.

Om den trafik, som är förenad med civilförsvarsverksamheten, skall kunna utväxlas på förbindelsenätet vid sidan av den militära trafiken utan att risken för överbelastning skall bli alltför stor måste civilförsvarsorganens ordregivning och rapportering ske efter ett fåtal klart utstakade tjänstevägar. Utredningen vill i detta sammanhang framhålla betydelsen av att anvisningar utfärdas, som föreskriva den största möjliga återhållsamhet beträffande de olika civilförsvarsorganens rapporteringsverksamhet. En omsorgsfull sovring av rapporterna i olika instanser, så att endast de oundgängligen erforderliga rapporterna vidarebefordras över telefonnätet, är en ofrånkomlig förutsättning för att överbelastning skall kunna undvikas. Underordnade organ måste instrueras om att vid överbelastning endast rapportera, när beslut av högre myndighet påfordras. Jämväl ordregivningen inom civilförsvaret bör begränsas till vad som är oundgängligen nödvändigt. Ansvar och beslutanderätt bör enligt utredningens mening med hänsyn till trafiknätets begränsade kapacitet i stor utsträckning decentraliseras.

Det interlokala telefonnätet kommer sålunda att bli betydelsefullt för civilförsvaret. Civilförsvarets operativa verksamhet kommer att bli beroende av att order och rapporter under civilförsvarsberedskap kunna med erforderlig snabbhet framföras under alla tider på dygnet. En förutsättning härför

är att alla av civilförsvarsverksamheten berörda telefonstationer hållas öppna dygnet om. Härtill kommer, att under krigsförhållanden en kraftig ökning av trafikbelastningen i allmänhet måste uppkomma med åtföljande ökat arbete vid telefonstationerna. Sådan arbetsökning har redan under nuvarande beredskapsförhållanden vid flera tillfällen skapat svåra situationer, som kunnat bemästras endast tack vare att den stegrade trafikbelastningen varat under relativt korta tidsperioder. Skulle emellertid utsträckt öppethållande bli erforderligt eller av annan anledning behov av personalförstärkning kvarstå under någon längre tid, kommer den nu befintliga personalen enligt uppgift från telegrafstyrelsen icke att vara tillräcklig.

Beträffande den nuvarande personaltillgången vid telefonstationerna må följande framhållas. Vid sådana stationer, där telegrafverkets telefonister finnas anställda, d. v. s. alla centralstationer och vissa större växelstationer, har telegrafverket normalt en viss personalreserv, varjämte pensionerade och andra förutvarande telefonister vid behov kunna anlitas. Övriga till flera tusental uppgående s. k. kontraktstationer äro av två slag. Vid omkring hälften av dessa är föreståndaren genom kontrakt anställd av telegrafverket och avlönas av detta, medan vid de återstående stationerna föreståndaren är anställd och avlönas av abonnenterna. I fråga om båda slagen av kontraktstationer gäller, att det åligger stationsföreståndaren att anskaffa erforderligt antal biträden för stationernas skötsel. Utredningen anser det emellertid icke vara tillrådligt att räkna med att föreståndarna för dessa kontraktstationer skola kunna själva lösa frågan om anskaffande av behöflig reservpersonal på ett ur beredskapssynpunkt tillfredsställande sätt. Framför allt gäller detta de stationer, vilkas föreståndare äro anställda av abonnenterna. Dessa stationer äro i fredstid i regel öppna endast ett visst antal timmar på dygnet och omfattningen av den personal, jämte reservpersonal, som är anskaffad för stationens betjänande är lämpad efter denna tjänstgöringstid. Under krigsförhållanden, då som ovan nämnts fordran på öppethållande under hela dygnet föreligger, äro kraven på personal så stora, att det enligt vad telegrafstyrelsen framhållit visat sig omöjligt att med telegrafstyrelsens egna resurser anskaffa sådan i tillräcklig omfattning. Andra utvägar måste alltså väljas för att anskaffa den reservpersonal, som är erforderlig under krigstid. I detta hänseende må erinras om att redan tidigare av luftskyddsskäl behov uppkommit av förstärkning av telefonpersonalen på vissa luftskyddsplatser för att möjliggöra att stationerna under krigstid kunna vara betjänade under hela dygnet. Denna personal har i sådana fall i viss utsträckning anskaffats genom försorg av vederbörande luftskyddschef.

Utredningen hyser den uppfattningen, att kontraktstationernas reservpersonal, vars tjänstgöring på växelstationerna huvudsakligen kommer civilförsvaret tillgodo, bör anskaffas genom civilförsvarets försorg med tillämpning av civilförsvarsplikt. Uttagen personal bör för sin verksamhet utbildas redan i fredstid med biträde av växelstationsföreståndarna.

Sjukvårdsväsendet.

Sjukvårdsfrågor äro av intresse för civilförsvaret i två skilda hänseenden, nämligen dels med hänsyn till den sjukvårdsverksamhet, som under krigstid måste utövas av civilförsvarsorgan, och dels med hänsyn till att civilförsvaret i viss omfattning måste samordnas med den allmänna civila och militära sjukvårdens verksamhet under krig.

Den av *civilförsvarsorganen* utövade verksamheten på sjukvårdsområdet innebär en för krigsförhållanden avsedd utbyggnad i vissa hänseenden av den fredsmässiga sjukvårdsorganisationen. Denna utbyggnad representeras främst av allmänna luftskyddets sjukvårdstjänst. På denna tjänstegren ankommer dels att lämna hjälp i enklare skadefall och dels att beträffande de svårare skadade ombesörja deras första omhändertagande ävensom deras transport till sjukvårdsinrättningar av olika slag. Därest utrymningsåtgärder måste företagas på grund av luftfara eller eljest av militära skäl, uppkomma i inkvarteringsorterna vissa sjukvårdsproblem, vilkas lösande i första hand måste ankomma på inkvarteringsorganen i samråd med tjänsteläkare och distrikts-sköterskor. Antalet tjänsteläkare på landsbygden kommer under krig att minskas till följd av militärmyndigheternas anspråk på medicinskt utbildad personal. Samtidigt härmed komma åtskilliga landsbygdskommuner till följd av utrymningsåtgärderna att få hysa större befolkning än under fred. Om läkarvård under sådana förhållanden skall kunna lämnas i något så när tillräcklig omfattning, kan den öppna sjukvården icke längre bedrivas i alldeles samma former, som under fredstid. För att möjliggöra ett effektivt utnyttjande av de tillgängliga läkarna torde det därför i många fall bli nödvändigt att sammanföra sådana sjuka, som behöva läkarvård men som med hänsyn till det begränsade antalet vårdplatser å de fasta sjukvårdsinrättningarna icke där kunna beredas sjukvård, till särskilda sjukförläggningar (sjukinternat). Upprättandet av dessa sjukförläggningar torde få ankomma på inkvarteringsorganen, vilka även torde få ansvara för förläggningarnas drift. Inkvarteringsorganen svara också för den redan nu planlagda utbyggnaden av förlossningsvården, som är nödvändig under krigstid, genom upprättande av provisoriska förlossningshem i inkvarteringskommunerna. Enligt de upprättade planerna ankommer det emellertid på medicinalstyrelsen att placera barnmorskor å förlossningshemmen, varjämte röda korset svarar för att i viss mån sjukvårdskunniga biträden finnas tillgängliga.

Under krigstid komma civilförsvarsorganen även att få taga befattning med uppgifter av hälsovårdande karaktär. Efter luftanfall, som medfört skador å vattenledningsverk och avloppsnät, måste utan dröjsmål föreskrifter kunna utfärdas till befolkningen om skyldighet att koka dricksvatten före användandet eller att eljest vidtaga vissa hygieniska åtgärder. Även i övrigt måste ofta primitiva förhållanden komma att vara rådande i samhällen, som utsatts för svårare luftanfall. Detta kommer att nödvändiggöra en intensifierad övervakning av livsmedelsdistribution m. m. i hälsovårdande syfte.

I sådana landskommuner, där ett större antal evakuerade måst förläggas, kommer det säkerligen också att visa sig nödvändigt att vidtaga åtskilliga åtgärder av hygienisk natur. Även om ansvaret för hälsovården icke ligger på civilförsvaret komma civilförsvarsorganens medverkan i förenämnda hänseenden sannolikt ofta att påkallas.

Här bör också omnämnas vattenförsörjningen av städer och andra samhällen, som utsatts för luftangrepp. Försörjningen med dricksvatten samt vatten för tvätt m. m. torde få ankomma på civilförsvaret och kommer säkerligen att ställa civilförsvarsmyndigheterna inför stundom mycket svårlösta problem.

Med hänsyn till angivna förhållanden böra civilförsvarsorganen ha tillgång till medicinsk sakkunskap. Luftskyddsinspektionen har tidigare haft en läkare fast anställd men anlitar numera endast tillfälligt en läkare som expert. Hos utrymningskommissionen finns en läkare anställd, varjämte ytterligare en läkare är krigsplacerad hos kommissionen. Medicinalstyrelsen och arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse ha i sina yttranden över hemortsförsvars-sakkunnigas betänkande föreslagit, att i den riksfolkskyddsstab, som de sakkunniga tänkt sig, skulle ingå en folkskyddsöverläkare. Utredningen ansluter sig till det av medicinalstyrelsen och sjukvårdsstyrelsen framförda förslaget. Enligt utredningens mening bör sålunda under krigstid i civilförsvarets centralmyndighet ingå en civilförsvarsöverläkare, som till sitt förfogande bör ha en eller flera biträdande läkare. På civilförsvarsöverläkaren bör ankomma att handlägga ärenden, som avse civilförsvarsorganens sjukvårdande och hälsovårdande uppgifter av sådan beskaffenhet, som omnämnts i det föregående. Med hänsyn till angelägenheten av att de medicinska och hygieniska synpunkterna i full omfattning bli tillgodosedda redan vid den planläggning och den utbildning av sjukvårdspersonal m. m., som äger rum under fredstid, bör överläkaren även under fred vara på lämpligt sätt anknuten till centralmyndigheten. Utredningen återkommer till denna fråga vid behandlingen av denna myndighet.

Länsstyrelserna äga redan nu i förste provinsialläkarna tillgång till medicinsk sakkunskap. Utredningen återkommer i det följande till frågan om länsstyrelsernas organisation under krigstid för handläggning av frågor av medicinsk och hygienisk natur.

Utredningen vill i detta sammanhang beröra frågan om utnyttjandet av samaritpersonalen, d. v. s. den personal, som — huvudsakligen genom röda korsets försorg — erhållit viss begränsad sjukvårdsutbildning. Samaritpersonalen är avsedd dels för vissa av röda korset för krigstid planlagda sjukvårdsanstalter och dels för luftskyddets förbandsplatser, socialtjänstens luftskyddshärbärgen och de av utrymningskommissionen planlagda förlossningshemmen. Bland de sjukvårdsanstalter, till vilka röda korset skall tillhandahålla personal, ingå även hemvärnets fasta och tillfälliga förbandsplatser. Planläggning och upprättande av dessa förbandsplatser åligger försvarsområdesbefälhavarna, varvid emellertid röda korset medverkar, förutom genom att ställa personal till

förfogande, även vid materielanskaffningen. På senare tid har, enligt vad utredningen inhämtat, svårigheter mött att anskaffa samaritpersonal för samtliga dessa olika ändamål. Särskilt ha svårigheter mött vid personalanskaffningen till hemvärnets förbandsplatser. Det har därför ifrågasatts, att samaritpersonal för ovannämnda olika ändamål skulle uttagas gemensamt ävensom att en enhetlig sjukvårdstjänst skulle organiseras för luftskyddet, utrymningsorganisationen, socialtjänsten och hemvärdet. En viss samordning mellan luftskyddets och hemvärnets sjukvårdstjänst har redan kommit till stånd därigenom att å luftskyddsorter och luftskyddsplatser de för luftskyddet planlagda förbandsplatserna även skola fungera som förbandsplatser för hemvärdet. Utredningen vill för sin del framhålla önskvärdheten av att denna samordning fullföljes. Detta system synes lämpligast ske genom att civilförsvarets sjukvårdstjänst helt får ansvaret även för hemvärnets sjukvård och upprättar förbandsplatser med hänsynstagande såväl till civilförsvarets som till hemvärnets behov. Den enhetliga sjukvårdstjänst, som skulle vinnas härigenom, synes utredningen vara av stort värde genom att den möjliggör ett effektivare utnyttjande av personalen och materielen. Vid behov bör sålunda personal och materiel från städer och andra samhällen kunna insättas på landsbygden, om förstärkning där erfordras för beredande av sjukvård åt skadade hemvärdsmän. På motsvarande sätt bör personal och materiel, som icke tages i anspråk på landsbygden, kunna dirigeras till samhällen, vilka drabbats av luftangrepp, för att förstärka civilförsvarets sjukvårdstjänst därstädes. Möjligheten att erhålla dylika förstärkningar kommer under krig sannolikt att visa sig vara av betydande värde.

Utredningen är emellertid icke främmande för att vissa betänkligheter kunna anföras mot att hemvärnets sjukvård handhaves av en utanför detta stående organisation. Utredningen anser sig därför icke böra framlägga något detaljerat förslag angående hur samordningen av sjukvårdstjänsten bör genomföras. Detta spörsmål bör lösas av civilförsvarets centralmyndighet, de berörda militära myndigheterna och röda korset. Härvid måste beaktas, att hemvärnets behov av rörliga sjukvårdsenheter samt av inflytande på sjukvårdsresursernas taktiska disponerande i övrigt tillgodoses.

En förutsättning för att civilförsvaret skall kunna åtaga sig de ökade sjukvårdsuppgifterna är enligt utredningens mening att röda korsets medverkan kan påräknas i samma utsträckning som hittills, d. v. s. att röda korset svarar för personalens utbildning och lämnar sin medverkan vid förbandsplatsernas utrustande.

Utredningen övergår härefter till *organisationen av det allmänna sjukvårdsväsendet under krig* och vill därvid först lämna en översikt över hur densamma nu är tänkt.

Den slutna vården kommer under krig att bedrivas dels vid militära sjukhus, vilka stå under ledning av försvarets sjukvårdsförvaltning (tidigare arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse) och dels vid civila sjukhus under medicinalsty-

relsens ledning. Bland de civila sjukhusen bli beredskapssjukhusen, d. v. s. utvidgade lasarett eller andra sjukvårdsinrättningar, de viktigaste. Beredskapssjukhusen upprättas på medicinalstyrelsens order efter framställning från överbefälhavaren. För upprättandet svara landstingens förvaltningsutskott. Vid beredskapssjukhusen skola vårdas militära och civila krigsskadade samt civila icke krigsskadade. De grundläggande bestämmelserna angående dispositionen av vårdplatserna finnas i 5 § kungörelsen den 3 september 1939 (nr 634) med särskilda bestämmelser angående tillämpning av lagen den 22 juni 1939 (nr 310) om sjukhusvård vid krig eller krigsfara. Enligt dessa bestämmelser skola platserna å de militära sjukhusen disponeras av de militära myndigheterna, medan platserna å de civila sjukhusen skola disponeras i enlighet med föreskrifter, som utfärdas av medicinalstyrelsen. Dock skall vederbörande militärterritorielle befälhavare (kommendant) disponera vårdplatserna å civila sjukhus, som äro belägna inom krigsskådeplats, inom fästning, för vilken belägringsstillstånd inträtt, samt på Gotland. I fråga om beredskapssjukhus, som icke enligt sistnämnda föreskrift i sin helhet disponeras av militär myndighet, har medicinalstyrelsen föreskrivit dels att ett antal platser motsvarande 50 % av kärnsjukhusets ordinarie platsantal skall stå till chefläkarens förfogande för sådana civila icke krigsskadade, som oundgängligen äro i behov av sjukhusvård, dels ock att övriga platser skola avses huvudsakligen för vård av militära och civila krigsskadade, som äro i behov av sjukhusvård.

För dispositionen av platserna på civila sjukhus, som icke äro beredskapssjukhus, gälla samma regler som för beredskapssjukhus.

Försvarets sjukvårdsförvaltning och medicinalstyrelsen upprätta vid krigfall en särskild s. k. beläggningscentral, till vilken sjukhusen i regel två gånger i veckan skola avlämna rapporter rörande sjukhusens beläggning (tomsängsrapporter), vilka skola ligga till grund för dirigeringen av större sjuktransporter.

Personal för sjukhusen krigsplaceras av centrala militära myndigheter och medicinalstyrelsen enligt särskilda regler.

Den öppna civila sjukvården kommer under krig liksom under fred att stå under ledning av förste provinsialläkarna och landstingens förvaltningsorgan. Särskild plan för den civila tjänsteläkarorganisationen under krig finnes fastställd av Kungl. Maj:t. Denna plan innebär en avsevärd begränsning av den under fredstid gällande organisationen.

Den militära sjukvårdsorganisationens resurser torde under krig i viss omfattning kunna komma till användning även för sjukvård åt civilbefolkningen. I förevarande sammanhang kan nämnas, att inom försvarsområdena skola finnas lokalförsvarssjukvårdskompanier, i vilka ingå läkare, tandläkare och apotekare ävensom vårdpersonal och en sjuktransportorganisation. Vid fältförband och lokalförsvarsförband finnas vidare läkare och annan sjukvårdspersonal, vilkens medverkan i den civila sjukvården torde kunna påräknas i den mån förbanden icke äro invecklade i strid.

Särskilda bestämmelser ha utfärdats, vilka möjliggöra upprättande av en organisation för samordning av civil och militär sjukvård. Enligt förenämnda kungörelse den 3 september 1939 (nr 634) sådan den lyder enligt kungörelsen den 15 december 1939 (nr 874) skola nämligen, efter det att Kungl. Maj:t därom meddelat förordnande, sjukhusvårdsärenden, vilka äro av den natur, att såväl militära som civila intressen därav beröras, av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse (numera försvarets sjukvårdsförvaltning) och medicinalstyrelsen för prövning och fastställelse underställas en av Kungl. Maj:t utsedd sjukhusvårdschef. Jämlikt förordningen den 17 november 1939 (nr 813) om handläggning vid krig eller krigsfara av vissa ärenden rörande den allmänna hälso- och sjukvården skola på motsvarande sätt ärenden rörande den öppna sjukvården, som beröra både militära och civila intressen, underställas en av Kungl. Maj:t utsedd sjukvårdschef. Såväl sjukhusvårdschefen som sjukvårdschefen skola vara skyldiga att efterkomma av överbefälhavaren utfärdade direktiv. Något behov av att sätta angivna organisation i kraft synes hittills icke ha framträtt, varför innehavare av berörda båda befattningar icke blivit utsedda.

Utredningen vill härefter för sin del framlägga vissa synpunkter på det allmänna sjukvårdsväsendets organisation under krig med hänsyn till det sammanhang, som i åtskilliga hänseenden förefinnes med civilförsvaret.

Den nu planlagda organisationen åsyftar såvitt angår sjukhusväsendet dels att genom utbyggande av vissa sjukvårdsanstalter till beredskapssjukhus erhålla ökade möjligheter till sjukhusvård för krigsskadade och dels att åstadkomma en enhetlig central ledning av sjukhusplatsernas disponerande, så att de krigsskadade kunna dirigeras till den sjukvårdsinrättning, där de bästa vårdmöjligheterna finnas. Den enhetliga ledningen vinnes genom att tomsängsrapporterna skola insändas till den av försvarets sjukvårdsförvaltning och medicinalstyrelsen upprättade beläggningscentralen, efter vars anvisningar transportererna av krigsskadade skola dirigeras. I detta sammanhang bortses från förhållandena inom krigsskådeplats m. fl. förut omnämnda områden, där vårdplatserna enligt nu gällande föreskrifter disponeras av den territoriella militära befälhavaren och icke av beläggningscentralen. Till frågan om organisationen i nu nämnda områden återkommer utredningen i det följande.

Vid uppdragande av riktlinjerna för den centrala ledningen av vårdplatsernas utnyttjande torde man huvudsakligen ha haft i tankarna omhändertagandet av de militära transportererna av sårade. Sjukhusplatsernas utnyttjande liksom överhuvudtaget dispositionen av sjukvårdsresurserna är emellertid av stor vikt även ur civilförsvarets synpunkt. Utredningen vill något närmare beröra detta förhållande.

Dispositionen av de tillgängliga *sjukhusplatserna* är sålunda av stor betydelse för civilförsvaret. Vid luftangrepp ankommer det på civilförsvarets organ att ordna så att de skadade komma under vård. Civilförsvarets möjligheter härtill äro i hög grad beroende på avståndet till sjukhus, där de skadade kunna

omhändertagas. Vid ett svårt luftangrepp kan det mycket väl hända, att det eller de sjukhus, som äro belägna i den anfallna orten, bli skadade eller förstörda. Om angreppet är av stor omfattning och antalet skadade personer till följd därav är betydande, måste förutses, att sjukhusen å orten — även om de icke bli förstörda — kunna bli överbelagda, så att samtliga skadade icke kunna erhålla vård därstädes. I båda de angivna fallen måste ett större eller mindre antal skadade transporteras till sjukhus, som äro belägna å andra orter. Avgörandet om vilka sjukhus, som i sådant fall skola omhändertaga de skadade, kan regelmässigt icke träffas under hänsynstagande till allenast sjukvårdstekniska spörsmål. Ställningstagandet måste nämligen i varje enskilt fall påverkas av tillgången på transportmedel samt av i vad mån järnvägs- och landsvägsförbindelser till följd av uppkomna skador äro avbrutna eller icke. Beslutet om att vissa sjukhus, som äro belägna utom den anfallna orten, skola utnyttjas för omhändertagande av de skadade bör därför helst fattas av ett organ, som äger överblick icke allenast över sjukvårdsläget utan även över transportmedels- och förbindelseläget. Det kan sålunda visa sig omöjligt att utnyttja ett relativt närbeläget sjukhus, därför att förbindelserna äro avbrutna till den ort, där sjukhuset är beläget. I så fall måste de skadade transporteras till längre bort belägna sjukhus, till vilka förbindelse kan erhållas. Motsvarande förhållande uppkommer, om det närmast belägna sjukhuset endast kan nås med motorfordonstransporter, men tillgången på motorfordon icke möjliggör transporterens genomförande. Det kan då vara lämpligt att transportera de skadade till mera avlägsna sjukhus, med vilka järnvägs- eller båtförbindelse finnes.

Ett ännu mera komplicerat läge uppkommer om två relativt närbelägna orter ungefär samtidigt utsättas för så svåra bombanfall, att sjukhusen icke å någöndera orten kunna omhändertaga alla de skadade. I ett sådant läge måste utnyttjandet av de närbelägna sjukhusen samordnas under hänsynstagande till förbindelsemöjligheterna och tillgången på transportmedel beträffande vardera av de två orterna.

Ett luftangrepp med ett större antal skadade kan också medföra återverkningar med avseende på vården av militära krigsskadade. Om ett beredskaps-sjukhus fullbelägges av civila skadade, innebär ju detta att det icke kan tagas i anspråk för militära skadade. Ett luftangrepp kan sålunda föranleda till att pågående militära transporter av sårade måste dirigeras om.

Sambandet mellan civilförsvaret och det allmänna sjukvårdsväsendet kommer även till uttryck i andra hänseenden. Därest ett sjukhus vid ett luftanfall får sina lokaler förstörda eller eljest får sin drift omöjliggjord måste sjukhusets verksamhet överflyttas till andra lokaler inom eller utom orten. Härvid måste man som regel räkna med civilförsvarets medverkan vid transporterens genomförande, t. ex. genom att sjuktransportbilar ställas till förfogande. Om planlagda reservlokaler för sjukhuset av ena eller andra anledningen icke kunna tagas i bruk, torde det vidare i de flesta fall vara mest ändamålsenligt, att andra lokaler tillhandahållas genom civilförsvarets medverkan. Genom ut-

rymnings- och inkvarteringsplanläggningen ha nämligen civilförsvarsorganen som regel en ganska fullständig överblick över tillgången på fastigheter av olika slag.

Vidare måste man räkna med att antalet civila och militära krigsskadade inom en viss ort eller ett visst område kan överstiga sjukvårdsinrättningarnas kapacitet, utan att möjlighet finnes att i tillräckligt snabb takt transportera skadade till andra orter, där vårdmöjligheterna eventuellt äro bättre. I ett sådant läge måste provisoriska anordningar vidtagas för de skadades vård. Härvid torde de för beredskapssjukhusen reserverade reservlokaler i vissa fall kunna tagas i anspråk för inrättande av provisoriska vårdlokaler. Om dessa lokaler redan tagits i bruk för beredskapssjukhuset eller om de icke förslå för omhändertagande av samtliga krigsskadade måste andra lokaler anskaffas. Finnes icke beredskapssjukhus i orten eller området torde icke heller några reservlokaler finnas uttagna. I vart fall torde i regel erforderlig utrustning för en större ökning av vårdplatsantalet icke finnas tillgänglig för sjukhusen. Det synes lämpligt, att civilförsvaret i nu ifrågavarande fall ställer sin organisation och sina resurser till förfogande. Civilförsvaret torde ofta åtminstone i viss omfattning kunna tillhandahålla lokaler, utrustning och personal för de provisoriska vårdanstalterna. Särskilt må erinras om att luftskyddets förbandsplatser äro försedda med viss utrustning samt att härjämte de av socialtjänsten upprättade luftskyddshärbärgena torde kunna tagas i anspråk. Vidare torde civilförsvaret genom sin vitt utgrenade organisation ha de största möjligheterna att snabbt hopsamla sådana förnödenheter (sängar, sängkläder etc), som erfordras för de provisoriska sjukhusen, därest den erforderliga utrustningen icke kan uppbringas annat än genom insamling.

Luftangrepp mot hemorten kunna också medföra krav på att *läkare och annan sjukvårdspersonal* dirigeras till den för angreppet utsatta orten. Med hänsyn till att läkartillgången i hemorten under krig kommer att bli mycket begränsad är det utomordentligt angeläget, att sjukvårdsorganisationen tillåter snabbt insättande av läkare från reservkadrer, i den mån sådana finnas att tillgå — vilket i nuvarande läge icke torde vara fallet — eller från andra orter, där sjukvårdsinrättningarna icke äro lika hårt belastade.

Enligt utredningens mening är på det allmänna sjukvårdsväsendets område en central ledning sådan som den nu planlagda nödvändig för ett effektivt utnyttjande av de tillgängliga sjukvårdsresurserna. Den centrala ledningen är emellertid i en avgörande grad beroende av att framför allt telegraf- och telefonförbindelserna upprätthållas, så att order och rapporter snabbt kunna framföras. Om så ej sker kommer den centrala ledningen icke att kunna utövas. Därest lokala organ med tillräcklig överblick över läget ej finnas, kommer detta att få till följd, att om den centrala ledningen icke kan utövas, en samordnad verksamhet inom större områden icke kan upprätthållas. Även om förbindelsenätet i stort fungerar någorlunda tillfredsställande, måste det emellertid stöta på stora svårigheter för en central myndighet att mera i detalj utöva en effektiv ledning. Såsom exempel kan anföras det fallet, att en

ort blivit utsatt för luftangrepp av sådan svårighetsgrad, att sjukvårdsresurserna inom ett större omkringliggande område måste utnyttjas för de skadades omhändertagande. Det måste då vara förknippat med stora svårigheter för en central myndighet att bilda sig en uppfattning om tillgången på transportmedel, lokaler, utrustning och personal för provisoriska sjukhus m. m.

På grund av vad nu anförts hyser utredningen den uppfattningen, att effektiva ledningsorgan för disponerande av sjukhusplatser samt läkare och annan sjukvårdspersonal inom större områden måste finnas under den centrala ledningen. Finnes sådana lokala ledningsorgan underlättas vidare samarbetet med de lokala militära sjukvårdsorganen högst väsentligt. Ett sådant mera lokalt samarbete mellan företrädarna för den militära och den civila sjukvården anser utredningen under krig vara av stor betydelse. Därigenom underlättas möjligheten för de båda sjukvårdsorganisationerna att vid behov lämna varandra ömsesidig hjälp. Därigenom torde vidare de lokala militära sjukvårdsorganens verksamhet i vissa fall kunna underlättas. Ett sådant lokalt samarbete är emellertid av särskilt stor betydelse för civilförsvarets vidkommande. Om en ort utsättes för ett svårartat luftanfall måste nämligen i den omfattning som det militära läget det tillåter, militärläkare och annan militär sjukvårdspersonal kunna insättas på den drabbade orten för att öka de tillgängliga sjukvårdsresurserna. Militära transportmedel måste kunna insättas för transport av skadade. Ett ändamålsenligt utnyttjande av militär personal och materiel måste uppenbarligen underlättas, om även på den civila sidan finnas ansvariga lokala sjukvårdsorgan.

Lokala sjukvårdsorgan i länsinstansen utgöra under fredstid förste provinssiälläkarna och landstingens förvaltningsorgan. Härutöver har en utbyggnad av organisationen under krig ifrågasatts. Det är sålunda förutsatt att i militärbefälsstab (kårstab) skall kunna placeras en civil läkare, som skall fungera såsom medicinalstyrelsens representant. Ifrågavarande läkares uppgifter ha emellertid hittills icke blivit bestämda.

Enligt utredningens uppfattning erfordras först och främst en enhetlig och effektiv sjukvårdsledning i *länen*. Av den förut lämnade redogörelsen för hur de allmänna sjukvårdsfrågorna te sig ur civilförsvarets synpunkt torde nämligen framgå, att en dylik ledning i länsinstansen är nödvändig. Eftersom civilförsvarets ledning enligt utredningens förslag skall ligga hos länsstyrelserna, synes det naturligt att knyta även den lokala civila sjukvårdsledningen under krig till länsstyrelsernas försvarsavdelningar. För denna civila sjukvårdsledning böra enligt utredningens mening utnyttjas de organ, som redan nu äro verksamma i länsinstansen. Förste provinssiälläkaren bör därför ingå i försvarsavdelningen. Han svarar för huvuddelen av den öppna sjukvården (tjänsteläkarna m. m.). Den slutna vården och en stor del av den öppna ombesörjes under fredstid av landstingen. En representant för landstingets organ för sjukvårdsfrågor bör därför knytas till försvarsavdelningen. Befogenheten att utöva den nu ifrågavarande sjukvårdsledningen bör dock tillkomma *en* person. Detta bör ordnas så, att medicinalstyrelsen uppdrar åt en av

angivna personer att handha ledningen. Uppdraget bör lämnas till den av de båda, som i varje fall är bäst kvalificerad. Den andre får då ta direktiv från den av medicinalstyrelsen utsedde sjukvårdsledaren.

Denna sjukvårdsledning i länsstyrelserna synes emellertid icke tillräcklig. Länet torde i många fall vara en alltför liten enhet för att en effektiv ledning skall kunna åstadkommas i fråga om sjukvårdsresursernas utnyttjande. Militärområdena omfatta vanligen flera län. Inom varje sådant område måste för vården av de krigsskadade utnyttjandet av de tillgängliga sjukvårdsresurserna kunna samordnas. Detta skulle stöta på vissa svårigheter, om den militära ledningen inom området skulle ha att hänvända sig direkt till de olika länsstyrelserna. Efter svårare luftangrepp kan det vidare vara nödvändigt att utnyttja sjukhus i flera län eller att dirigera sjukvårdspersonal från ett län till ett annat. För att den erforderliga samordningen flera län emellan skall kunna genomföras på ett smidigt sätt och icke vara beroende av att förbindelserna med den centrala ledningen kunna upprätthållas, synes den planerade anordningen med krigsplacering av civila läkare i *militärbefälsstaberna* (*kårstaberna*) böra fullföljas, även om särskilda sjukvårdsorgan anknytas till länsstyrelserna. De i de nämnda staberna placerade läkarna böra få ställningen som medicinalstyrelsens representanter med uppgift att var och en inom verksamhetsområdet för den stab, där han är placerad, under medicinalstyrelsen handha ledningen av de civila sjukvårdsresursernas utnyttjande. Härigenom erhålles också en anknytning till den militära organisationen, som torde väsentligt underlätta samarbetet mellan de militära och de civila sjukvårdsorganen.

Utredningen vill i detta sammanhang framhålla, att en krigsplacering av civila läkare i militärbefälsstaberna (*kårstaberna*) för fullgörandet av vissa av krigsförhållandena betingade civila uppgifter står i överensstämmelse med den redan nu genomförda åtgärden att i dessa staber krigsplacera särskilda stabsutrymningschefer såsom representanter för utrymningskommissionen.

Sjukvårdsledningen i länsstyrelsens försvarsavdelning bör utgöra ett organ för medicinalstyrelsens direkt eller genom förmedling av representanterna i militärbefälsstaberna utövade ledning. I övrigt åsyftar utredningen ingen ändring i förste provinsialläkarnas eller landstingens befogenheter och uppgifter. Något överförande på civilförsvaret av uppgifter med avseende å sjukvårdsväsendet åsyftas sålunda icke. Sjukvårdsledningen i länen bör emellertid vara placerad i länsstyrelsen dels för att kunna erhålla kännedom om det i försvarshänseende rådande läget och dels för att erhålla möjlighet att utnyttja samma förbindelsemedel, som stå till civilförsvarets förfogande. Så länge detta är möjligt bör sjukvårdsledningen även mera i detalj utövas centralt, men om läget blir sådant, att besked från medicinalstyrelsen icke kunna avvaktas utan menlig inverkan på sjukvårdens effektivitet, bör sjukvårdsledningen i militärbefälsstaben vara bemyndigad att handla med medicinalstyrelsens befogenhet och med utnyttjande av sjukvårdsledningen i länen som underordnat organ. Den lokala sjukvårdsledningen bör därför ständigt hållas informerad om centralt vidtagna åtgärder.

Den centrala ledningen av sjukvårdsväsendet är uppdelad mellan ett civilt organ, medicinalstyrelsen, och ett militärt organ, försvarets sjukvårdsförvaltning. Mellan dessa myndigheter äger ett nära samarbete rum, vilket bland annat tagit den formen att de båda myndigheterna ha gemensamma organ för vissa ärenden. Ett sådant gemensamt organ är den förut omnämnda beläggningscentralen. Behovet av samordning mellan det civila och det militära sjukvårdsväsendet under krig har vidare tillgodosetts genom möjligheten att tillsätta befattningarna som sjukvårdschef och sjukhusvårdschef.

Ett nära samarbete erfordras under krig tydligen mellan civilförsvarets centralmyndighet och den centrala sjukvårdsledningen, medicinalstyrelsen och försvarets sjukvårdsförvaltning. Förutsättningar för det nödvändiga samarbetet mellan civilförsvaret och sjukvårdsledningen torde alltid finnas så länge båda befinna sig på samma ort. Flyttar högkvarteret och därmed civilförvarsledningen samt den militära sjukvårdsledningen från Stockholm bör därför även den civila sjukvårdsledningen flytta och anknytas till högkvarteret.

Slutligen må i detta sammanhang en fråga rörande *gränsdragningen mellan de civila och militära myndigheternas befogenheter med avseende på sjukvården* beröras. Den nu planlagda organisationen synes vara byggd på den grundsatsen att huvuddelen av sjukvården under krig, även såvitt angår militära sårade, skall lämnas vid de civila beredskapssjukhusen och sålunda under medicinalstyrelsens ledning. Platserna på de civila sjukhusen skola disponeras centralt av den för medicinalstyrelsen och försvarets sjukvårdsförvaltning gemensamma beläggningscentralen. I några fall skola dock även platserna på de civila sjukhusen disponeras direkt av militära myndigheter. Detta gäller såsom förut omnämnts inom krigsskådeplats, inom fästning, för vilken belägringstillstånd inträtt, samt på Gotland. I dessa fall är det den territoriella militära befälhavaren, som skall disponera platserna. Anknytningen till begreppet krigsskådeplats synes emellertid innebära ett visst osäkerhetsmoment. Det synes icke otänkbart att detta begrepp under nuvarande förhållanden kan komma att utsträckas till en mycket stor del och till och med till större delen av landet. Detta skulle medföra, att sjukhusplatserna inom motsvarande del av landet i regel skulle disponeras av vederbörande militärbefälhavare (kärchef) och sålunda icke ingå bland de platser, som disponeras av beläggningscentralen. Vissa olägenheter torde bli förknippade härmed.

Sjukvårdsplatserna över hela landet måste kunna utnyttjas för vården av militära sårade men å andra sidan kommer över hela landet också att föreligga behov av sjukhusplatser för civila sjuka och vid luftangrepp skadade. Utnyttjandet av sjukvårdsresurserna för militära och civila patienter kommer över hela landet att bli ett gemensamt problem. En uppdelning av dispositionsrätten, som medför att sjukhusplatserna i kanske halva landet disponeras av den för de civila och militära sjukvårdsmyndigheterna gemensamma beläggningscentralen medan platserna i den andra hälften disponeras av lokal militär myndighet, synes därför vara otillfredsställande.

Den nu gällande befogenheten för militär myndighet att disponera sjukhusplatserna inom krigsskådeplats är naturlig, så länge någon under krigsförhållanden funktionsduglig sjukvårdsorganisation icke finnes i mellaninstansen. Därest utredningens förut berörda förslag genomföres, inträder emellertid en förändring härutinnan. Denna utbyggnad av den civila sjukvårdsorganisationen synes skapa förutsättningar för en tillämpning även på förevarande område av de grundsatser, som utredningen enligt vad av det föregående framgår anser böra vara gällande i förhållandet mellan civila och militära myndigheter. Enligt dessa grundsatser skall även under krigstid ansvaret för den civilt organiserade verksamheten vila på de civila myndigheterna. Det militära inflytandet på civil verksamhet av betydelse för försvaret skall säkerställas genom en klart uttalad militär direktivrätt. De militära myndigheterna skola sålunda under krigstid icke behöva övertaga ansvaret för den civila verksamheten, men deras ur försvarssynpunkt nödvändiga inflytande säkerställas ändock. Med tillämpning av dessa grundsatser även på sjukvårdsorganisationens område synes man komma till följande resultat.

Skillnaden mellan organisationen inom och utom krigsskådeplats bör i princip utgå. Samtliga platser på de civila sjukhusen böra centralt disponeras av beläggningscentralen, oavsett om sjukhusen äro belägna inom krigsskådeplats eller icke. Såsom beläggningscentralens lokala organ fungera medicinalstyrelsens representanter i militärbefälsstaberna (kårstaberna), vilka i sin tur kunna anlita sjukvårdsledningen i länsstyrelserna. De militära myndigheterna tillgodose sina behov såväl inom som utom krigsskådeplats genom användande av sin direktivrätt. I regel sker detta genom det militära inflytandet i beläggningscentralen. Om denna till följd av förbindelsesvårigheter icke kan utöva sin ledning, kan militärbefälhavaren (kärchefen) ge direktiv till den civila läkaren i staben. På detta sätt vinnes en enhetlig organisation över hela riket, varjämte de militära myndigheterna befrias från det direkta ansvaret att tillhandahålla sjukhusplatser åt civila krigsskadade, vilket problem kan bli av mycket stor omfattning.

Utredningen bortser icke ifrån att det även med denna organisation i vissa fall kan visa sig nödvändigt att låta de militära myndigheterna direkt disponera platserna även å civila sjukhus. Främst torde detta gälla sjukhus i omedelbar närhet av stridsområden. Mera detaljerade riktlinjer härför synas böra fastställas av överbefälhavaren med utnyttjande av honom tillkommande direktivrätt i förhållande till den centrala civila sjukvårdsledningen.

Vad här ovan anförts synes böra föranleda till att viss jämkning vidtages i kungörelsen den 3 september 1939 (nr 634) med särskilda bestämmelser angående tillämpning av lagen den 22 juni 1939 (nr 310) om sjukhusvård vid krig eller krigsfara.

Transportväsendet.

Civilt försvaret kommer i sin verksamhet i betydande omfattning att vara beroende av tillgång på transportmedel. Här må endast erinras om att vissa

av civilförsvarets uppgifter till sin natur huvudsakligen äro transportproblem. Främst gäller detta utrymning och undanförsel. Utredningen behandlar i det följande transportfrågorna med hänsyn till deras betydelse för civilförsvarets organisation. För att erhålla en bakgrund till denna behandling är utredningen härvid nödsakad att i viss omfattning även beröra transportfrågor, som icke direkt äga samband med civilförsvaret.

Transportväsendets organisation och förhållandet mellan civilförsvaret och transportväsendet är ur civilförsvarets synpunkt av den största betydelse.

Vad först angår *järnvägarna* måste samarbete centralt äga rum mellan den centrala civilförvarsmyndigheten samt överbefälhavaren och järnvägsstyrelsen. De militära anspråken på järnvägarna bli sannolikt så stora, att alla andra järnvägstransporter av större omfattning måste planläggas i samråd med den militära transportledningen. Vidare måste samarbete förekomma dels mellan länsstyrelserna och järnvägarnas lokalorganisation dels ock i viss utsträckning mellan civilförvarscheferna och denna lokalorganisation. Några organisatoriska problem av beskaffenhet att böra upptagas i detta sammanhang synas icke uppkomma i något av dessa fall.

När det däremot gäller utnyttjande av *motorfordon* för civilförsvaret uppkomma åtskilliga betydelsefulla spörsmål. I denna del bli emellertid förutsättningarna avsevärt olika om man tar i betraktande förhållandena under nu rådande kristid med dess utomordentligt knappa och snabbt minskande tillgång på fordon eller om man räknar med en situation, då civilförsvaret efter en längre fredsperiod får verkställighetsuppgifter. I sistnämnda fall är man berättigad förutsätta, att fordonstillgången betydligt bättre än nu skall motsvara behovet. Det torde icke vara möjligt att nu taga ställning till frågan, huru fordonens utnyttjande i ett sådant läge skall organiseras. För närvarande torde därför överbägandena böra begränsas till att avse den organisation, som erfordras under nu rådande förhållanden. Planläggningen för det civila motortransportväsendet i en framtida krissituation synes dock vara en angelägen uppgift, som under fredstid, därest någon motsvarighet till trafikkommissionen icke finnes, synes böra ankomma på den centrala civilförvarsmyndigheten.

I nuvarande situation har knappheten på motorfordon framtvingat vissa åtgärder för att befrämja ett ur riksförsvarets synpunkt effektivt utnyttjande av den tillgängliga fordonsparken under krig. Åt överbefälhavaren har sålunda uppdragits att i förväg fördela de tillgängliga fordonen för militär och civil användning av olika slag. Detta innebär en begränsning i den vissa myndigheter lagligen tillkommande befogenheten att rekvirera eller med förfoganderätt taga i anspråk fordon för sina behov. Endast i den mån så oundgängligen erfordras skola fordon ställas till de militära myndigheternas eller till viss civil myndighets uteslutande disposition. De fordon, som anses böra bindas på detta sätt, skola i särskild ordning formellt uttagas för den ifrågasvarande användningen. Avsikten är att de fordon, som icke på detta sätt uttagas, skola stå till en allmän civil transportlednings förfogande och av

denna insätts för verkställande av militära och civila transporter allt efter dessas angelägenhetsgrad. Den allmänna civila transportledningen skall enligt föreliggande förslag utgöras av en rikstransportledning samt i varje län av en länstransportledning.

Några bestämmelser angående denna transportlednings organisation och befogenheter under krig ha icke utfärdats. Avsikten torde emellertid vara att för ändamålet utnyttja den för nuvarande kristid avsedda trafikledningsorganisationen. Denna består centralt av trafikkommissionen. Lokalt har densamma nyligen utbyggt. Genom kungörelse den 21 januari 1944 (nr 21) har nämligen i instruktionen för trafikkommissionen införts ett tillägg av innehåll, att till biträde åt kommissionen skola vara anställda länstrafikledare, en för varje län. Länstrafikledarna skola vara anställda hos kommissionen men stationerade hos länsstyrelserna. De skola ha till uppgift att efter trafikkommissionens bemyndigande och i enlighet med kommissionens anvisningar handha på kommissionen eljest ankommande ärenden angående trafikregleringen i länet. Vidare åligger det länstrafikledare att, i enlighet med de anvisningar, som meddelas av trafikkommissionen, planlägga regleringen av trafiken i länet vid av krig eller därmed jämförlig orsak skärpt läge i fråga om transportförhållandena. I den mån länstrafikledare icke tages i anspråk för nämnda uppgifter, äger länsstyrelse, hos vilken han är stationerad, förfoga över honom såsom en länsstyrelsens biträdande tjänsteman.

Inom civilförsvarets samtliga grenar måste man i större eller mindre omfattning räkna med användning av motorfordon. En del fordon, särskilt inom brandtjänsten och sjukvårdstjänsten, måste under skärpt beredskap ständigt stå färdiga för utryckning. Dessa fordon måste uttagas på sätt angivits i det föregående. I andra fall är fordonsbehovet mera tillfälligt, i det att fordonen endast behöva utnyttjas för civilförsvarsuppgifter vissa tider, medan de i övrigt kunna användas för andra ändamål. Även i dessa fall är det emellertid av grundläggande betydelse för civilförsvarets verksamhet, att fordon verkligen vid behov kunna erhållas med den snabbhet som är nödvändig. Såsom förut nämnts äro ju vissa civilförsvarsuppgifter framför allt transportproblem. Vilka transportbehov, som skola tillgodoses genom uttagning av fordon för civilförsvarets räkning eller genom den allmänna civila transportledningen, blir ytterst beroende av hur stor den sammanlagda fordonstillgången är. Därest knappheten på motorfordon skulle ytterligare ökas, torde det icke kunna undvikas att — utöver den beskärning av det i planerna upptagna fordonsbeståndet, som redan företagits — en ytterligare begränsning måste vidtagas beträffande antalet utryckningsfordon, som ställas till civilförsvarets förfogande. Om detta skall kunna ske utan att kravet på tillbörlig effektivitet inom civilförsvaret skall behöva eftersättas, måste förutsättningen härför vara, att den civila transportledningen arbetar i nära samförstånd med civilförsvarsorganisationen och i övrigt organiseras på sådant sätt, att civilförsvarets intressen i önskvärd omfattning kunna tillgodoses. Tydligt är, att ju starkare och effektivare den civila transportledningen organiseras,

desto större del av sin transportplanläggning kan civilförsvaret basera på denna transportledning.

De fordon, som särskilt uttagits för civilförsvaret, komma vid ett krigsutbrott eller vid en dessförinnan genomförd förstärkning av beredskapen att tagas i anspråk antingen efter avtal med respektive fordons ägare eller med användande av förfoganderätt. Fordonen komma i princip att disponeras av civilförsvaret på samma sätt som annan av detta använd materiel. Förare måste anskaffas av civilförsvarsorganen, med anlitande då så är erforderligt av civilförsvarpplikten. I den mån så behöves måste civilförsvaret i förväg utbilda förare för fordonen.

Den allmänna civila transportledningen skall enligt föreliggande förslag lokalt utövas av de hos länsstyrelserna stationerade länstrafikledarna. Länsstrafikledarna skola i princip erhålla sina order från rikstransportledningen. För att länstrafikledaren skall vara i stånd att fullgöra sina uppgifter måste han till sitt förfogande ha en organisation, som medger att fordon snabbt kunna uppådas, hopsamlas och dirigeras till en punkt, där ett aktuellt och ur riksförsvarets eller folkhushållningens synpunkt nödvändigt transportbehov framträtt. Vidare måste fordonen kunna förses med förare, drivmedel m. m. Tillgodoseende av behovet av förare måste redan på planlägningsstadiet ägnas särskild uppmärksamhet. Vid krigsmaktens mobilisering kommer nämligen ett stort antal motorfordon att tagas i anspråk av de militära myndigheterna. I många fall komma emellertid dessa fordons förare icke att inkallas till militärtjänstgöring, nämligen i de fall då förarna äro över- eller underåriga eller eljest befriade från krigstjänst. Å andra sidan komma emellertid många bilförare att inkallas till tjänstgöring utan att samtidigt deras fordon tagas i anspråk. Åtgärder måste därför i händelse av ett krigsutbrott redan på förhand vara vidtagna för att möjliggöra att de förare, som berövats sina fordon, snabbt kunna överföras till tjänstgöring å fordon, vars förare inkallats till militärtjänst.

Den allmänna civila transportledningen är huvudsakligen avsedd för *lastbilstrafiken*. De kända försörjningssvårigheterna, främst med avseende på smörjolja och bilgummi, ha under den rådande avspärningstiden föranlett stränga restriktioner för lastbilstrafiken. Genom dessa restriktioner har antalet lastbilar i trafik minskats i hög grad. För att de lastbilar, som gå i yrkesmässig trafik, skola utnyttjas så effektivt som möjligt har en särskild organisation, bestående av lastbilscentraler och länscentraler tillskapats, vilken organisation har till uppgift att fördela körningarna mellan trafikutövarna. Avsikten är att denna organisation skall utnyttjas för den allmänna civila transportledningen. Länstrafikledaren skall sålunda utöva sin ledning av lastbilstrafiken genom länscentral och lastbilscentraler. Eftersom dessa för närvarande endast omfatta den yrkesmässiga lastbilstrafiken måste — såsom trafikkommissionen också föreslagit — vid krig till centralerna anknypas de av enskilda näringsföretag ägda och för företagens egna transporter använda lastbilarna. Under förutsättning att detta sker synes för lastbilarnas del på detta sätt en tillfredsställande organisation kunna vinnas.

Den yrkesmässiga trafikens lastbilar knyts för närvarande till lastbilscentralerna genom villkor vid smörjoljetilldelningen. Avsikten är att man dessutom skall söka träffa civilrättsliga avtal med trafikföretagen liksom även med näringsföretag m. fl., som äga lastbilar, om att deras bilar skola stå till transportledningens förfogande. I sista hand räknar man med att använda allmänna förfogandelagen. Lämpligast synes vara att genom allmänt beslag på motorfordon vid inträdande transportkris ålägga fordonsägarna att på transportledningens order ställa fordonen till denna lednings disposition. För den yrkesmässiga trafiken innebär detta endast, att transporter utföras åt den som transportledningen anvisar. För enskilda näringsföretags bilar, som användas för företagets egna transporter, innebär det att bilarna på transportledningens order få lämna sina vanliga uppgifter och utföra körslor på samma sätt som den yrkesmässiga trafikens bilar. Bilägaren blir sålunda jämställd med den yrkesmässiga trafikens företagare och bör erhålla ersättning enligt samma regler som dessa. Om transportledningen t. ex. tillhandahåller drivmedel för körsloernas utförande, vilket torde bli nödvändigt i många fall då bilarna utnyttjas utanför hemorten, måste givetvis ersättningen jämkas i överensstämmelse härmed. Behöver lastbil, som disponeras av den civila transportledningen repareras, är det sannolikt att detta i många fall måste ske genom transportledningens försorg. Härigenom uppkomma ekonomiska problem, för vilkas lösande erfordras särskilda föreskrifter av den centrala transportledningen.

De allra flesta av de lastbilar, som under nuvarande kristid komma att disponeras av transportledningen, torde vara bilar, som gå i trafik antingen yrkesmässigt eller för ägarens egna transporter. Skulle ägaren icke vara villig att under en transportkris, då den allmänna civila transportledningen trätt i verksamhet, hålla sin bil i trafik, kan den antingen upplåtas åt annan företagare eller i nödfall drivas i statens egen regi. I sistnämnda fall synes länstrafikledaren böra vara huvudman för bilen. På grund av det ringa antalet driftsdugliga lastbilar torde man kunna utgå ifrån att samtliga användbara lastbilar, som stå till transportledningens förfogande, komma att vara i så gott som oavbruten drift. Någon reserv av avställda men driftsdugliga lastbilar, som endast tagas i anspråk tillfälligt, kommer sålunda icke att finnas.

Av vad nu sagts följer, att samtliga till transportledningens disposition stående lastbilar ständigt måste vara försedda med förare. Eftersom det sålunda kommer att röra sig om stadigvarande arbetsuppgifter torde de för arbetsmarknaden i allmänhet gällande reglerna böra tillämpas för dessa bilförares del. Lämpligt synes vara, att de vid behov bindas vid sin uppgift med tillämpning av tjänstepliktslagens bestämmelser. Med hänsyn till det intensiva utnyttjandet av fordonen kommer det antagligen icke att under alla förhållanden vara tillräckligt med en förare per bil, men detta synes icke inverka i angivna hänseende. Personaluttagningen för lastbilarna bör verkställas av arbetsmarknadsorganen i samband med den allmänna personalut-

tagningen för beredskapsändamål, så att de värnpliktsfria lastbilsförarna icke tagas i anspråk för andra beredskapsuppgifter. Lastbilsförare, som är anställd hos ett fabriksföretag med egna bilar, bör även vid transporter för civilförsvarets räkning erhålla sin vanliga lön. Tages han i anspråk för civilförsvaret endast en kortare tid, synes det böra ankomma på företaget att utbetala lönen. Några olägenheter härav synes icke vara att befara, eftersom ersättning för transporter utgör såsom ovan framhållits bör utgå enligt de för den yrkesmässiga trafiken gällande bestämmelserna. Tages han i anspråk under längre tid kan möjligen ifrågakomma, att transportledningen utbetalar lön direkt till föraren.

Länstrafikledarens transportledning kommer för lastbilarnas del huvudsakligen att innebära dels avgörande av prioritet mellan olika transporter och dels en fördelning av transporter på de tillgängliga fordonen. Prioriteten måste härvid avgöras enligt för länstrafikledaren fastställd instruktion. Naturligt är att militära transporter i regel måste gå före andra transporter. Bland övriga transporter bör en viss företrädesrätt tillerkännas civilförsvarstransporter. Dessa allmänna regler måste dock vid behov kunna underkastas jämkning, så att icke mindre viktiga militära eller civilförsvarstransporter gå före t. ex. särskilt viktiga transporter för folkförsörjningen. I sådana konkurrensfall bör länstrafikledaren, så snart tvekan kan råda om vilken transport, som bör äga företräde, ha att hänvända sig till rikstransportledningen.

För civilförsvarets del blir sålunda läget det, att vederbörande beställare har att vända sig till den civila transportledningens organ med begäran att erforderliga transporter skola utföras. För mindre transporter torde härvid civilförsvaret böra vända sig till närmaste lastbilscentral, för större transporter torde det i regel bli så att man från länsstyrelsens försvarsavdelning vänder sig till länstrafikledaren. Härefter avdelas fordon, som utföra transporten på samma sätt som om beställaren varit en privat företagare. Civilförsvaret behöver alltså icke taga i anspråk fordonen med förfoganderätt och behöver som regel icke heller i övrigt medverka vid transporter genomförande på annat sätt än att civilförsvaret kan få tillhandahålla lastnings- och lossningsmanskaper vid transport för civilförsvarets räkning.

Ett visst mått av samarbete mellan civilförsvaret och organisationen för lastbilstransporter synes dock önskvärt. Det kan exempelvis tänkas, att i samband med en viktig undanförseltransport vakanser uppstå bland bilförarna och att tiden icke medger att man avvaktar anvisande av nya förare genom arbetsmarknadsorganen. I ett sådant fall synes civilförsvaret böra tillfälligt ställa förare (frivilliga eller uttagna med civilförsvarsplikt), till förfogande om möjlighet härtill finnes. Ett annat exempel är inkvartering och utspisning av bilförare. Om ett större antal fordon sammandragas för ett transportföretag kunna inkvarterings- och utspisningsproblemen bli betydande. Civilförsvarets inkvarteringsorgan måste då kunna tagas i anspråk.

I fråga om *för personbefordran avsedda bilar* är situationen en annan än när det gäller lastbilar. Vid sidan av de i yrkesmässig trafik gående fordonen

(omnibusar och hyrbilar) finnes här ett mycket stort antal fordon, som antingen användas av ägarna i dessas förvärvsverksamhet eller utgöra tjänstebilar eller också äro avregistrerade. Behovet av personbilar och bussar för extraordinära uppgifter är icke heller fördelat på så många organisationer som fallet är beträffande lastbilarna. Vid sidan av krigsmaktens transportbehov torde ett extraordinärt behov av transportmedel för personbefordran framträda främst vid utrymning. För närvarande finnes å samtliga utrymningsorter viss planläggning för utrymningstransporter med bil. Å vissa orter har planläggningen en betydande omfattning. Fordon för denna användning ha tidigare uttagits av länsstyrelserna och skola i framtiden uttagas av biluttagningsmyndigheten enligt överbefälhavarens beslut. En betydande del av dessa fordon äro avregistrerade och hållas genom utrymningskommunernas försorg i stånd. Genom utrymningsorganisationen uttagas förare för fordonen. Utbildning av förare äger rum i den mån så erfordras. Särskild planläggning finnes för att förse fordonen med drivmedel o. s. v. Det huvudsakliga transportbehovet vid utrymning är koncentrerat till en viss begränsad tid. Fordon behöva sålunda icke på samma sätt som gäller t. ex. för brandtjänstens fordon ständigt stå färdiga till utryckning, utan fordonen kunna utnyttjas för andra ändamål. Å andra sidan måste en sådan organisation finnas, att utrymning kan företagas med mycket kort varsel omedelbart vid ett krigsutbrott eller när som helst under krigets gång. Även om fordonen icke uteslutande stå till utrymningsorganisationens disposition måste sålunda i framtiden en särskild organisation för persontransporter finnas i utrymningsorterna. På grund av den knappa tillgången till fordon måste man emellertid också räkna med att kunna utnyttja fordon utanför utrymningsorterna för utrymningstransporter. Organisationen bör därför vara sådan, att samtliga användbara bussar och ett relativt stort antal personbilar intagas i densamma. Särskilt kan framhållas, att avregistrerade bilar måste medtagas samt att, då kanske flera hundra bilar sättas in för ett och samma utrymningsföretag, bilarna måste vara sammanförda i enheter för att transporterna skola kunna ledas. Befälet för dessa enheter måste vara särskilt utbildat. Förarna böra därjämte vara utbildade i kolonnkörning m. m.

Transportorganisationen för utrymning bör handhavas av civilförsvarsorganen. Detta följer därav, att organisationen främst är avsedd för en civilförsvarsuppgift. Genom att civilförsvaret har hand om organisationen, kan denna i personalhänseende o. s. v. samordnas med civilförsvaret i övrigt. Organisationen bör sålunda handhavas av civilförsvarscheferna under ledning av länsstyrelserna.

Vad nu sagts innebär intet hinder för att på den allmänna civila transportledningen skall ankomma övervakandet och dirigerandet av den yrkesmässiga persontrafiken (linjebussar och hyrbilar). Icke heller föreligger något hinder mot att personbilar och bussar vid behov utnyttjas för godstransporter under ledning av de organ, som svara för lastbilstrafiken. Det må slutligen i detta sammanhang anmärkas, att civilförsvarets organisation för persontransporter

även måste kunna användas för tillfälliga militära transportbehov samt, om sådana transporter eventuellt skulle komma i fråga, för extra ordinära civila persontransporter av större omfattning, vilkas verkställande ankommer på den allmänna civila transportledningen.

Av de *fartyg och båtar*, som äro avsedda för last- eller passagerartrafik, kunna i förevarande sammanhang blott de mindre bli föremål för intresse. Större fartyg måste dirigeras centralt. Motorbåtar, pråmar samt mindre ångfartyg och motorfartyg ingå däremot bland de transportmedel, som kunna utnyttjas såväl för transporter för civilförsvarets räkning som för allmänna försörjningstransporter. För att ett enhetligt utnyttjande av samtliga tillgängliga transportmedel skall komma till stånd, böra även dessa båtar och mindre fartyg utnyttjas inom ramen för den allmänna civila transportledningen. En viss brist kan härvid konstateras i det att någon tillfredsställande registrering av de mindre farkosterna icke verkställts. Förslag här- om har varit under behandling, men någon registrering har icke kommit till stånd.

Även *hästfordon* torde i större eller mindre utsträckning få tagas i anspråk såväl för last- som personbefordran. Härvid kan det dels bli fråga om mera stadigvarande uppgifter, t. ex. bränsletransporter, och dels tillfälliga transporter, t. ex. i samband med undanförsel och utrymning. Länstrafikledaren bör ha hand också om denna del av trafiken. Gäller det stadigvarande uppgifter, bli förhållandena i stort sett lika med vad som bör gälla för den yrkesmässiga lastbilstrafiken. Personal bör sålunda tagas i anspråk enligt tjänstepliktslagen. Hästar och fordon få, i den mån tvång behöver utövas, uttagas med stöd av allmänna förfogandelagen. Rör det sig om undanförsel- eller utrymningstransporter bli däremot civilförsvarets bestämmelser tillämpliga.

Fordonen böra uppbådas genom överblockledarna, vilka ha förteckningar över hästarna inom sina kommuner. För förbindelsen med överblockledarna böra civilförsvaretsorganen anlitas. Civilförsvaretsorganens medverkan kan även erfordras för utskrivning av personal, inkvartering, utfodring av hästar m. m. Även stallrum kunna behöva tagas i anspråk med tvång. Sannolikt är också, att det i brådskande lägen kommer att visa sig lämpligt att låta civilförsvarets cheferna lokalt ha ledningen av uppbådning m. m. Här spelar bl. a. in den omständigheten, att det kan vara värdefullt att utnyttja civilförsvarets chefernas auktoritet.

Ur civilförsvarets synpunkt te sig förhållandena — såsom framgår av det ovan anförda — avsevärt olika när det gäller lastbilar och när det gäller bussar och personbilar. Lastbilstrafikens organisation skall utnyttjas såväl för militära transporter som för civila transporter av olika slag. Transporterna för civilförsvarets tjänstegrenar utgöra endast en begränsad del av de sammanlagda transportuppgifterna och väl som regel icke heller den viktigaste delen av dessa. Ett behov av samordning mellan civilförsvaret och transportorganisationen för lastbilar finnes dock otvivelaktigt. Transportorganisa-

tionen måste komma till användning för civilförsvarets räkning och civilförsvaret kan behöva utnyttjas för transportorganisationens räkning.

På grund av angivna skäl bör länstrafikledaren ingå i länsstyrelsens försvarsavdelning. Det har ifrågasatts, att länstrafikledaren under krig skulle vara placerad i försvarsområdesstab. En sådan anordning torde dock icke kunna komma i fråga, sedan länsstyrelsernas försvarsavdelningar organiserats. Länstrafikledarens placering i försvarsavdelningen innebär intet hinder mot att han som regel får sina order direkt från rikstransportledningen. Länstrafikledarens ställning i förhållande till länsstyrelsen kommer alltså i viss mån att likna den ställning som den militäre transportledaren i försvarsområdet avses skola intaga i förhållande till försvarsområdesstaben: transportledaren är underställd försvarsområdesbefälhavaren men skall, utom i fråga om försvarsområdesbefälhavarens egna transporter, i regel erhålla sina order och anvisningar från högkvarteret eller, i fråga om av militärbefälhavaren ledda transporter, från denne. På liknande sätt bör länstrafikledaren utgöra länsstyrelsens tjänsteman för transportfrågor. Han skall i denna egenskap leda verkställandet av exempelvis undanförseltransporter icke bara såtillvida, att han ställer fordon till förfogande för länsstyrelsen, utan han skall dessutom enligt direktiv av chefen för försvarsavdelningen handha den ledning i övrigt, som kan erfordras från länsstyrelsens sida i dess egenskap av civilförsvarsmyndighet. På samma sätt bör länstrafikledaren inom försvarsavdelningen ha hand om ärenden rörande den civilförsvaret tillhörande organisationen för persontransporter med motorfordon. Länstrafikledaren kommer på detta sätt att intaga en dubbelställning såsom dels direkt underställd rikstransportledningen och dels underställd chefen för länsstyrelsens försvarsavdelning. Härigenom torde kravet på enhetlighet i fråga om ledningen av motorfordonstransporterna tillgodoses åtminstone inom länets ram. Det anförda torde emellertid böra föranleda till att länstrafikledaren blir en länsstyrelsens och icke en trafikkommissionens tjänsteman.

I fråga om lastbilstrafiken bör länstrafikledaren såsom förut framhållits vara direkt underställd rikstransportledningen. Om länstrafikledaren icke kan erhålla direktiv från rikstransportledningen, t. ex. på grund av förbindelseavbrott, bör länsstyrelsen träda i denna lednings ställe. Liksom landshövdingen i övrigt bör vara den sammanhållande kraften i förhållande till alla de olika statliga organen i länsinstansen, så bör han ha samma ställning i förhållande till transportledningen för lastbilar. Han skall alltså följa länstrafikledarens verksamhet och ha befogenhet att taga initiativ i transportfrågor hos rikstransportledningen.

Det är givet, att länstrafikledaren måste nära samarbeta med den militära transportledningen. Denna avses, såsom framgår av vad förut sagts, komma att utgöras av transportledare i militärområden och försvarsområden. Sålunda måste på den militära transportledningen ankomma trafikledningen i mera begränsad bemärkelse, d. v. s. anvisandet av vägar för olika transporter,

enkelriktande av trafiken på vissa vägar o. s. v. Genom att länstrafikledaren ingår i länsstyrelsens försvarsavdelning, som måste uppehålla intim kontakt med de lokala militära staberna, synas möjligheterna att uppehålla förbindelsen med den militära transportledningen bli tillfredsställande.

Härefter inställer sig frågan om förhållandet mellan den centrala civilförsvarsmyndigheten och den centrala transportledningen. I fråga om sistnämnda ledning finnas ännu inga bestämmelser utfärdade, men avsikten synes vara, att den skall utövas av en rikstransportledare. Rikstransportledarens uppgifter komma tydligen att främst bestå i uppdragande av riktlinjer för länstrafikledarnas verksamhet genom en avvägning och fördelning i stort av de tillgängliga motorfordonen. På rikstransportledaren måste sålunda ankomma att fatta beslut i de fall, då fordon måste överföras från ett län till ett annat, t. ex. för att utföra brådskande transporter för militärens räkning eller för undanförsel av viktigare civila förråd eller förnödenheter. I övrigt måste på rikstransportledaren såsom en huvuduppgift ankomma frågor rörande transporter, som beröra flera län. Sådana transporter torde under krig komma att bli relativt talrika. Om rikstransportledaren skall kunna besluta i sådana angelägenheter är det icke tillräckligt, att han äger överblick över trafikläget. Han måste därutöver äga kännedom om det aktuella militära läget i stora drag, om sådana skador å vägar och broar, som utgöra hinder för trafiken, om den militära trafikregleringen och om förekomsten av militära landsvägstransporter av sådan omfattning, att viktigare trafikleder bli temporärt spärrade för annan trafik o. s. v.

Huruvida meningen är att rikstransportledaren skall ha några befogenheter beträffande järnvägstrafiken är icke klart. Ett viktigt önskemål synes emellertid vara, att han disponerar den transportkapacitet på järnvägarna, som kan ställas till förfogande för civila ändamål, så att han kan fördela de civila transporter på järnvägs- och landsvägstransporter.

För att rikstransportledaren skall kunna fylla sina uppgifter måste han samarbeta dels med den centrala militära ledningen i högkvarteret och dels med ett flertal civila myndigheter. Bland de sistnämnda torde järnvägsstyrelsen, den centrala civilförsvarsmyndigheten och försörjningskommissionerna vara de viktigaste. I rikstransportledarens verksamhet torde uppkomma ett flertal allvarliga konkurrensproblem, vilkas lösning blir av allt större vikt, allt eftersom tillgången på motorfordon minskas. För rikstransportledarens handlande i konkurrensfrågorna måste direktiv finnas fastställda i förväg. Direktiven synas böra innehålla såsom huvudregler, att militära transporter skola gå före civila (varvid krigsmaterielverkets transporter betraktas som militära) samt att civila transporter av särskild betydelse för försvaret skola gå före andra civila transporter. De civila transporter, som skola gå med företrädesrätt, synas främst böra innefatta dels transporter för civilförsvaret, dels transporter för byggnads- och reparationsberedskap av olika slag, dels ock livsmedelstransporter. Sådana direktiv kunna dock aldrig bli ut-

tömmande, utan man måste räkna med att i särskilda fall avvikelser från de allmänna direktiven måste ske. Frågan blir då vilken myndighet, som skall ha befogenheten att träffa sådana avgöranden.

För närvarande gäller i fråga om trafikkommissionens verksamhet, att om den militära ledamoten i kommissionen icke kan biträda ett av kommissionen fattat beslut, detta icke skall gå i verkställighet, utan ärendets avgörande skall överlämnas till Kungl. Maj:t. Under krig torde ett dylikt förfarande icke utan olägenhet kunna tillämpas vid konkurrens mellan militära och civila transportbehov. Avgörandet bör i stället, enligt i motsvarande fall på andra områden tillämpade principer, tillkomma militär myndighet. Om rikstransportledaren eller annan civil myndighet, exempelvis den centrala civilförsvarsmyndigheten, anser, att i visst fall civil transport bör gå före militär transport, bör vederbörande sålunda ha att vända sig till överbefälhavaren, som då har att fatta beslut i ärendet.

Uppkommer konkurrens mellan olika civila transportbehov är saken icke lika klar. Såsom nämnts bör i direktiven angivas, att civilförsvarstransporter jämte vissa andra civila transporter böra gå med företräde framför andra transporter av civil karaktär. Den centrala civilförsvarsmyndigheten kan sålunda påfordra, att i ett visst läge dess transporter skola gå före de vanliga försörjningstransporterna. Rikstransportledaren måste emellertid också — liksom t. ex. försörjningskommissionerna — ha befogenhet att påkalla, att viss försörjningstransport i stället skall ha företräde. Olika möjligheter synas stå öppna för lösande av dylika konflikter.

Utredningen anser, att avgörandet även i dylikt fall bör tillkomma överbefälhavaren. Rikstransportledaren bör ha befogenhet att avvika från de allmänna direktiven, men civilförsvarets centralmyndighet, vederbörande försörjningskommission m. fl. berörda myndigheter böra äga rätt att begära, att avgörandet hänskjutes till överbefälhavaren. För denna regel talar främst den omständigheten att, på grund av den begränsade tillgången på lastbilar, under krig flera transportbehov än som kunna verkställas ständigt komma att vara anmälda. Bland dessa transportbehov torde också ständigt befinna sig militära behov. Transportledningen i stort kommer därför att innebära ett avgörande av konkurrensspörsmål, främst innefattande att militära transportbehov måste vägas mot olika civila behov och innefattar ofta därjämte ett val mellan olika transportresurser. Denna ledning i stort synes därför böra utövas av en myndighet, som dels kan väga militära och civila behov mot varandra och dels kan disponera över såväl järnvägar som motorfordon. Då nödvändigheten av snabba avgöranden torde utesluta, att regeringen utövar denna ledning, synes ingen annan än överbefälhavaren kunna komma ifråga för densamma. Överbefälhavaren bör härvid erhålla nödig sakkunskap till sitt förfogande genom att såväl civilförsvarsledningen som den civila transportledningen äro anslutna till högkvarteret.

Arbetsmarknadens och folkförsörjningens samordnande med civilförsvaret.

Under krigstid måste i åtskilliga hänseenden ett nära samarbete äga rum mellan civilförsvarsorganen å ena, samt de myndigheter och organ, som ha till uppgift att reglera arbetsmarknaden och folkförsörjningen, å andra sidan.

Arbetsmarknadsorganen svara i princip för näringslivets förseende med arbetskraft men under krig måste viss del av den tillgängliga arbetskraften undandragas arbetsmarknadsorganens disposition för att i stället tjänstgöra inom civilförsvaret. Av 5 kap. framgår, att utredningen fäst stor vikt vid åstadkommande av en sådan reglering av uttagningen till tjänstgöring inom civilförsvaret att såväl arbetsmarknadens som civilförsvarets intressen bli tillgodosedda. Utredningen har emellertid härvid bland annat ansett det oundgängligt att föreslå en befogenhet för civilförsvarschef att för särskilt brådskande uppgifter taga i anspråk personal oavsett att denna av arbetsmarknadsorganen disponeras för arbete inom näringslivet. Denna civilförsvarschefens rätt är i princip obegränsad och kan alltså i en katastrofsituation innebära synnerligen djupgående om än som regel relativt kortvariga ingrepp i det av arbetsmarknadsorganen uppbyggda systemet för tillgodoseende av arbetskraftsbehovet. För att dylika ingripanden icke skola medföra större olägenheter ur arbetsmarknadssynpunkt än nödvändigt ställas stora krav på samarbetet mellan civilförsvars- och arbetsmarknadsorganen.

Kristidsstyrelser och kristidsnämnders verksamhet för att förse civilbefolkningen med livsmedel och bränsle kommer under krig att vara av utomordentlig betydelse även med hänsyn till civilförsvarets verksamhet. Särskilt gäller detta försörjningen av orter, som blivit utsatta för luftangrepp. Det ankommer enligt nu befintlig planläggning på kristidsstyrelser och kristidsnämnder att ordna så att livsmedel och bränsle kommer fram till en bombad ort. Härvid kan civilförsvaret behöva medverka genom röjning av spärrade vägar, tillhandahållande av personal för lastning och lossning o. s. v. I vissa fall kan tänkas, att civilförsvaret kan medverka också vid själva transporterarna. Om förhållandena i en bombad ort äro sådana, att svårigheter för matlagning i de enskilda hemmen föreligga på grund av avbrott å gas-, elektricitets- eller vattenledningar eller av annan anledning, ankommer det på den i civilförsvaret ingående socialtjänsten att vidtaga åtgärder för ordnande av utspisningsförhållandena i orten. Socialtjänsten svarar även för utspisning av utbombade personer, som omhändertagas på luftskyddshärbärgen, av personer, som omhändertagas på luftskyddets förbandsplatser, samt av luftskyddspersonal, som icke kan intaga sina måltider i hemmen. Planläggningen och verkställandet av denna socialtjänstens utspisningsverksamhet förutsätter ett intimt samarbete med kristidsnämnderna. För att underlätta samarbetet har föreskrivits, att kristidsnämnd skall utse viss ledamot eller tjänsteman att fungera som förbindelseman hos socialtjänsten.

Genom utrymning kunna omfattande omläggningar av livsmedelsdistribu-

tionen nödvändiggöras. Genom livsmedelskommissionens försorg har viss lagring av livsmedel företagits med tanke på utrymning. Livsmedelskommissionen har vidare utfärdat särskilda instruktioner till kristidsstyrelser och kristidsnämnder rörande samarbetet med inkvarteringsorganen, och utrymningskommissionen har utfärdat motsvarande instruktioner för inkvarteringsorganens vidkommande.

Kristidsstyrelser och kristidsnämnder ha av livsmedelskommissionen erhållit vissa föreskrifter av innehåll, att dessa organ skola medverka vid bortförande av livsmedel och annan egendom, som kan befaras eljest komma att falla i fiendens hand, samt vid förstöring av sådan egendom, som icke kan bortföras. Enligt utredningens förslag skall planläggning och verkställande av undanförsel och förstöring i vissa delar ankomma på civilförsvarets organ. Uppenbart är, att dessa organ vid handhavande av ifrågavarande uppgifter i största utsträckning måste handla i samarbete med kristidsstyrelser och kristidsnämnder.

Ett nära samarbete mellan arbetsmarknads-, folkförsörjnings- och civilförsvarsorganen framstår sålunda som nödvändigt för att de olika organisationernas verksamhet under krig skall kunna bli effektiv. Det är därför angeläget att så gynnsamma förutsättningar som möjligt skapas för samarbetet mellan de olika organisationerna inbördes samt med andra ur försvarssynpunkt betydelsefulla organisationer. Utredningen vill föreslå följande åtgärder i angivna syfte.

I länsinstansen bör stor vikt läggas vid samarbetet mellan länsstyrelsen och dess försvarsavdelning å ena sidan samt länsarbetsnämnd och kristidsstyrelse å andra sidan. Sistnämnda båda organ böra bland sina ledamöter eller tjänstemän utse en eller flera personer med särskild uppgift att uppehålla kontakten med länsstyrelsens försvarsavdelning. De härigenom bildade delegationerna böra på begäran från länsstyrelsen tjänstgöra inom försvarsavdelningen och där biträda med handläggningen av civilförvarsärenden, som beröra arbetsmarknads- och folkförsörjningsspörsmål. Om länsstyrelsens försvarsavdelning flyttar sin verksamhet från residensstaden till annan ort, vare sig detta sker för att erhålla närmare kontakt med militär stab eller inför hotet om fientlig ockupation, böra delar av länsarbetsnämnden och kristidsstyrelsen efter landshövdingens bestämmande åtfölja försvarsavdelningen. Sådan del av länsarbetsnämnd och kristidsstyrelse bör vara så sammansatt, att den kan så långt möjligt självständigt handha ledningen av sådana åtgärder beträffande arbetskraftens disposition samt försörjningen med livsmedel och andra förnödenheter som äga samband med militärförsvarets och civilförsvarets verksamhet.

I några fall finnas två kristidsstyrelser inom samma län, varvid den ena har sin verksamhet förlagd till annan ort inom länet än residensstaden. Även från sistnämnda kristidsstyrelser böra sambandsmän avdelas för tjänstgöring i länsstyrelsens försvarsavdelning. Det är särskilt angeläget, att dessa kristidsstyrelsers representanter äro väl insatta i förhållandena inom sina områden,

så att de vid förbindelsesvårigheter mellan residensstaden och kristidsstyrelsens verksamhetsort kunna lämna civilförsvarsledningen i länet de upplysningar denna behöver samt i övrigt äga möjlighet att vidtaga åtgärder, som påkallas av omständigheterna. Vad nu sagts äger motsvarande tillämpning i det fall då länsarbetsnämnd icke har sin verksamhet förlagd till länets residensstad.

Den nära anknytningen av länsarbetsnämnder och kristidsstyrelser till länsstyrelsernas försvarsavdelningar är av betydelse icke blott så tillvida, att samarbetet mellan ifrågakvarande organ inbördes underlättas. Även samarbetet med andra civila organisationer samt med de militära myndigheterna kommer härigenom att väsentligt underlättas. Enligt utredningens förslag skall bland annat i länsstyrelsens försvarsavdelning ingå länstrafikledaren och en militärassistent, med vilka länsarbetsnämnd och kristidsstyrelse behöva samarbeta. Särskilt underlättas samarbetet med de militära myndigheterna, eftersom försvarsavdelningarna förutsättas skola ha nära kontakt med de militära staberna. Slutligen kan hänvisas till att samarbetet med civilförsvaret i trängda lägen kan innebära en väsentlig förbättring i arbetsmarknads- och folkförsörjningsorganens möjligheter till upprätthållande av förbindelserna med över- och underordnade organ.

Angivna åtgärd att hos länsstyrelserna placera särskilda förbindelsemän från länsarbetsnämnder och kristidsstyrelser innebär endast ett fullföljande av ett samarbete, som redan nu torde vara väl utvecklat. Det innebär uppenbarligen ingen rubbning i angivna organs lydnadsförhållande till arbetsmarknadskommissionen och försörjningskommissionerna. Landshövdingen bör visserligen även på förevarande områden ha en allmän befogenhet att verka för samordning av de skilda myndigheternas verksamhet inom länets ram och vid förbindelseavbrott bör länsstyrelsen träda i vederbörande centralmyndigheters ställe gentemot länsarbetsnämnd och kristidsstyrelse. Detta överensstämmer emellertid med vad som nu gäller enligt författningar och instruktioner.

För att möjliggöra en decentralisering av handläggningen av vissa arbetsmarknadsfrågor under krig har arbetsmarknadskommissionen upprättat en kretsorganisation, bestående inom hela landet av 172 kretsar. Varje krets står under ledning av en arbetsförmedlingstjänsteman, kretsföreståndare, vilken lyder under länsarbetsnämnden. Denna kretsindelning bör i möjligaste mån bringas i överensstämmelse med indelningen i civilförsvarsområden. I en del fall torde det dock icke vara ur arbetsmarknadsorganens synpunkt lämpligt att ha lika många kretsar som civilförsvarsområden. Kretsindelningen bör då i varje fall göras sådan, att varje krets omfattar två eller flera civilförsvarsområden i deras helhet. Kretsföreståndaren bör under krig om möjligt ha sin expedition å samma ort som civilförsvarschefen. Vad nu sagts bör även gälla en representant för blockorganisationen inom kretsen. Kretsföreståndaren och blockrepresentanten böra vara skyldiga att biträda civilförsvarschefen vid behandlingen av frågor, som äga samband med arbetsmarknadsspörsmål. Civil-

försvarsorganen böra å sin sida vara skyldiga att lämna kretsföreståndaren och blockrepresentanten biträde i deras verksamhet.

Inom krets, som består av flera civilförsvarsområden bör kretsföreståndaren anknyta till en av civilförsvarsheferna medan andra lämpliga arbetsförmedlingstjänstemän eller blockrepresentanter i samband med krigsplanläggningen böra anknytas till den eller de återstående civilförsvarsheferna.

För befrämjande av samarbetet mellan civilförsvarsheferna och kristidsnämnderna böra de förbindelser, som redan organiserats mellan dessa nämnder och socialtjänsten, utvecklas och göras till allmän regel. Kristidsnämnd bör sålunda utse en eller flera sambandsmän, som på civilförsvarshefens begäran skola tjänstgöra hos honom och där biträda med ärenden, vilka äga beröring med försörjningsfrågor. Eftersom de flesta civilförsvarsområden komma att omfatta mer än en kommun fordras emellertid särskilda bestämmelser om utseende av sambandsmän i dylika fall. Utredningen vill i detta hänseende förorda, att en kretsindelning genomföres även för kristidsnämndernas del, så att nämnderna inom varje civilförsvarsområde i fråga om samarbetet med civilförsvaret utgöra en enhet. Inom varje krets bör ordföranden i en av de i kretsen ingående kommunernas kristidsnämnder utses att fylla förenämnda uppgift hos civilförsvarshefen. Härutöver torde erfordras, att samarbete upprätthålles mellan varje kristidsnämnd och den inkvarteringsledare, som enligt utredningens förslag skall finnas i varje kommun. En kretsindelning torde vara av betydelse även för kristidsnämndernas egen del, i det att genom en sådan indelning vidarebefordrandet — framför allt per telefon — av order från och rapporter till krisstidsstyrelserna kan förenklas. En order behöver sålunda från kristidsstyrelsen utsändas endast till den nämndsordförande, vilken har fått i uppdrag att tjänstgöra som sambandsman för kretsen. På denne kan sedan ankomma att vidarebefordra ordern till övriga kristidsnämnder inom kretsen. Härigenom minskas kraven på interlokala telefonförbindelser och ökas sålunda framkomstmöjligheten.

Genom att på nu angivet sätt både för arbetsmarknads- och folkförsörjningsorganens del införes en kretsindelning i anslutning till indelningen i civilförsvarsområden, åstadkommes förutsättningar för en som det vill synas rationell komplettering av bestämmelserna om ordningen för verkställande av militära rekvisitioner. Enligt gällande rekvisitionslag den 30 juni 1942 (nr 583) ha militära chefer befogenhet att rekvirera såväl egendom som tjänstbarhet för sina förband. Rekvisition skall ske i viss bestämd form och skall enligt 6 § nämnda lag ställas till den som skall fullgöra densamma. Det måste vara ett framträdande önskemål att rekvisitionsförfarandet ordnas så, att icke större olägenheter än nödvändigt åstadkommas för det civila livet. Om egendom eller arbetskraft rekvireras av de militära cheferna, vilka ofta komma att vara obekanta med ortens förhållanden, utan att de sakkunniga civila myndigheterna erhålla tillfälle att medverka, föreligger otvivelaktigt risk för att rekvisitioner förorsaka onödiga rubbningar inom det produktiva livet i orten.

I begränsad utsträckning har behovet av de civila myndigheternas medverkan vid rekvisitionsförfarande tillgodosetts genom nu gällande bestämmelser. Enligt 7 § rekvisitionsförordningen den 30 juni 1942 (nr 586) må rekvisitionsskrivelse sålunda avlämnas, förutom hos den som skall fullgöra rekvisitionen, jämväl hos ortens polismyndighet, vilken det åligger att vidarebefordra skrivelsen till vederbörande. Enligt samma paragraf äro polismyndighet och kommunal myndighet skyldiga att lämna rekvisitionen alla erforderliga upplysningar rörande tillgången i orten å de förnödenheter, som utgöra föremål för rekvisition. Vid rekvisition av fastighet bör rekvisitionen samråda med länsstyrelsen eller polismyndigheten i orten.

Om såsom utredningen föreslår representanter för arbetsmarknadsorganen samt för kristidsstyrelser och kristidsnämnder anknytas till civilförsvarsmyndigheterna (länsstyrelser och civilförsvarschefer), synas väsentligt ökade möjligheter erbjuda sig för de civila myndigheterna att medverka vid rekvisitionsförfarandet. Föreskrift skulle då kunna utfärdas om att de militära cheferna, i den mån olägenhet ur militär synpunkt därigenom icke uppkommer, skola vända sig till länsstyrelsen eller civilförsvarschefen för erhållande av biträde vid rekvisition. Med utnyttjande av den sakkunskap på arbetsmarknadens och folkförsörjningens område, som står till dessa organs förfogande, skulle det då åligga dem att lämna upplysningar om hur rekvisitionen bör fördelas för att minsta olägenhet skall uppstå samt att i övrigt lämna de militära myndigheterna det bistånd, som är möjligt i samband med rekvisitionen. Även för de militära myndigheterna synes det kunna innebära en fördel om en militär befälhavare i en för honom okänd trakt kan vända sig till civilförsvarschefen och genom honom erhålla upplysningar från de sakkunniga civila organen.

Det må anmärkas, att även civilförsvarsorganen själva i vissa hänseenden torde kunna lämna de militära cheferna upplysningar av värde vid verkställande av rekvisition. Civilförsvarscheferna komma sålunda att ha tillgång till utförliga uppgifter rörande tillgängliga inkvarteringsutrymmen inom civilförsvarsområdena. Militär chef, som söker kvarter för sitt förband, kan alltså genom hänvändelse till civilförsvarschefen få kännedom om var utrymme finnes att tillgå.

Den föreslagna kompletteringen av rekvisitionsförfarandet torde erfordra viss ändring i rekvisitionskungörelsen.

3 K A P.

Civildförsvarets organisation.

I föregående kapitel ha civildförsvarets huvuduppgifter ävensom de för dessa uppgifters handhavande avsedda tjänstegrenarna utförligt behandlats. I samband därmed ha också organisatoriska frågor, som beröra de olika tjänstegrenarna, berörts. I förevarande kapitel kommer att upptagas till behandling spörsmålet om organisationen av civildförsvaret i dess helhet i olika instanser och vissa därmed sammanhängande frågor.

Botteninstansen.

När det gäller att taga ställning till frågan om civildförsvarets territoriella indelning i botteninstansen synas två möjligheter stå öppna. Antingen kan kommunen i princip göras till territoriell enhet, vilket hemortsförsvarsakkunniga föreslagit, eller också kan luftskyddets nuvarande indelning i botteninstansen, vilken grundas på indelningen i polischefsdistrikt, bibehållas med större eller mindre modifikation.

Hemortsförsvarsakkunnigas förslag innebär fördelar såtillvida som en territoriell indelning, vilken grundas på primärkommunerna, ansluter sig till den indelning, som för närvarande gäller inom vissa för civildförsvaret betydelsefulla verksamhetsområden. Kommunen är nämligen territoriell enhet för det fredsmässiga brandväsendet liksom för inkvarteringsorganisationen. För denna indelningsgrund har också åberopats, att kommunernas intresse för civildförsvaret antagligen skulle befrämjas, om kommunen utgjorde den territoriella grundenheten.

I remissyttrandena har emellertid hemortsförsvarsakkunnigas förslag i denna del blivit föremål för en ingående kritik. Det har sålunda gjorts gällande, att tillskapandet av det stora antal territoriella enheter, som folkskyddsdistrikten skulle komma att utgöra, komme att försvåra den operativa ledningen av civildförsvaret samt samarbetet mellan civildförsvaret och militärförsvaret. Förbindelseapparaten skulle komma att utsättas för större påfrestningar än om de lokala enheterna gjordes större. Vidare kunde rekryteringen av ledande personal för de många folkskyddsdistrikten förväntas medföra betydande svårigheter. I vart fall kunde det icke vara lämpligt att i nuvarande läge företaga en så genomgripande omorganisation, som hemortsförsvarsakkunnigas förslag i fråga om den territoriella enheten i botteninstansen innebure.

Utredningen delar för sin del den uppfattning rörande olägenheterna av en på primärkommunerna grundad indelning, som kommit till uttryck i ifrågavarande remissyttrandet. Utredningen vill särskilt anföra följande.

Det är av stor vikt att de lokala territoriella enheterna inom civildförsvaret erhålla sådan omfattning, att ett ur taktisk synpunkt ändamålsenligt utnytt-

jande av personal- och materieltillgångarna ernås. Om de resurser i fråga om personal och utrustning för civilförsvarets behov, som finnas inom ett större område, sammanhållas i en taktisk enhet, erhåller civilförsvaret inom detta område större effektivitet och slagkraft än om de olika kommunerna inom området utgöra självständiga operativa verksamhetsområden för civilförsvaret. I förra fallet har ledaren av civilförsvarsverksamheten som regel större möjligheter att å varje skadeplats insätta den med hänsyn till skadornas omfattning, art och betydelse lämpligaste personalen och materielen. Å andra sidan bör den taktiska enheten icke göras så stor att svårigheter uppstå för områdets chef att utöva en omedelbar ledning över honom underställd personal och materiel. Ur denna synpunkt synes polischefsdistriktet utgöra en lämplig territoriell enhet.

Vidare måste stort avseende fästas vid den synpunkten, att civilförsvarets organisation bör erhålla sådan utformning, att den hittills uppbyggda organisationens funktionsduglighet icke nedsättes under övergångstiden intill dess att den nya organisationen fullständigt genomförts. Med hänsyn här till böra — såsom också förutsättes i direktiven för utredningen — förändringarna i den nu bestående organisationen på civilförsvarets område begränsas till vad som befinnes oundgängligt med hänsyn till kravet på effektivitet och samordning. Från denna utgångspunkt framstår en territoriell indelning av civilförsvaret efter samma grunder, som gälla för luftskyddets indelning i luftskyddsområden, såsom önskvärd.

Luftskyddsområdenas anknytning till polischefsdistrikten sammanhänger med den omständigheten, att polischeferna enligt gällande bestämmelser som regel skola vara luftskyddschefer inom sina distrikt. Såsom framgår av vad i föregående kapitel anförts, anser utredningen att motsvarande regel skall gälla för civilförsvaret som helhet. Detta utgör ytterligare ett skäl för att polischefsdistrikten skola utgöra grundenhet för civilförsvarets territoriella indelning.

Slutligen må i förevarande sammanhang åberopas, att såvitt utredningen kunnat finna luftskyddets nuvarande indelning icke visat sig vara förknippad med några mera avsevärda olägenheter. Den omständigheten att kommunen utgör territoriell enhet i fråga om det fredsmässiga brandförsvaret och den nuvarande inkvarteringsorganisationen torde icke innebära något hinder för dessa verksamhetsgrenars inordnande i en civilförsvarsorganisation, som i territoriellt hänseende grundas på polischefsdistrikten.

Det ovan sagda ger enligt utredningens mening vid handen, att övervägande skäl tala för att den för luftskyddet nu gällande territoriella indelningsgrunden bör gälla för hela civilförsvaret. I enlighet härmed föreslår utredningen, att varje landsfiskalsdistrikt och stad, som ej ingår i sådant distrikt, skall utgöra ett *civilförvarsområde*, där ej Kungl. Maj:t för visst fall annorlunda förordnar. Dyligt förordnande torde böra ges allenast i undantagsfall. Sådan avvikelse från regeln kan tänkas behöva göras exempelvis då en stads tätbebyggda område direkt sammanhänger med ett municipalsamhälle eller annat tätbebyggt område i ett landsfiskalsdistrikt, vari staden ej ingår.

Såsom av 8 kapitlet nedan framgår har utredningen icke för avsikt att avkoppla kommunerna från befattningen med civilförsvaret. Tvärtom anser utredningen att kommunerna liksom hittills böra medverka till civilförsvsverksamhetens upprätthållande, främst i *ekonomiskt* avseende. Kommunerna böra sålunda åläggas det primära ansvaret för att ekonomiska och materiella betingelser för civilförsvarets upprätthållande förefinnas. För detta ändamål finner utredningen det emellertid icke vara erforderligt eller ens lämpligt att såsom hemortsförsvarsakkunniga föreslagit tillskapa särskilda specialkommuner (motsvarande folkskyddsdistrikten). Utredningen instämmer därmed i den kritik, som från flera håll i förevarande avseende riktats mot hemortsförsvarsakkunnigas förslag. Denna kritik vänder sig främst mot de komplicerade och i olika avseenden tyngande regler om folkskyddsförbund, som ansetts erforderliga för att reglera kommunernas rättigheter och skyldigheter med avseende å folkskyddsväsendet i sådana folkskyddsdistrikt, vari mer än en kommun ingår. — Utredningen är för sin del av den åsikten att kommunernas intresse för och medverkan i civilförsvaret bättre främjas om varje kommun får självständigt handha sina åligganden i berörda hänseende. I fråga om fördelning av kostnaderna mellan olika kommuner skall länsstyrelsen enligt utredningens förslag fatta beslut.

Utredningen övergår härefter till att närmare redogöra för sitt förslag beträffande civilförsvarets organisation i botteninstansen.

Ledningen av civilförsvaret skall inom varje civilförvarsområde utövas av en *civilförsvarschef* som förordnas av länsstyrelsen. Såsom av föregående kapitel framgår skall polischefen i regel vara civilförsvarschef men länsstyrelsen skall ha befogenhet att om särskilda skäl därtill föranleda utse annan person till civilförsvarschef. För civilförsvarschef skall finnas ställföreträdare (vice civilförsvarschef) vilken utses av länsstyrelsen.

Inom varje civilförvarsområde skall, i den utsträckning vartill de lokala förhållandena ge anledning, finnas organiserade *allmänt civilförsvär*, *verkskydd* och *hemskydd*. Det allmänna civilförsvaret skall omfatta allt civilförsvär, som icke utgöres av verkskydd och hemskydd. Förutom civilförsvarets ledning inom området skall i det allmänna civilförsvaret sålunda ingå tjänstegrenar för handhavande av de särskilda uppgifter, som ankomma på civilförsvaret. Härtill kan komma viss personal, som icke ingår i någon tjänstegren, t. ex. personal för kontroll och underhåll av alarmeringsanläggningar. En närmare redogörelse för de olika tjänstegrenarna har lämnats i föregående kapitel. Av denna redogörelse framgår, att å orter, där civilförsvaret är fullständigt organiserat, det allmänna civilförsvaret kommer att utgöras av följande tjänstegrenar: order- och rapporttjänst, ordningstjänst, brandtjänst, röjningstjänst, reparationstjänst, byggnadstjänst (de tre sistnämnda tjänstegrenarna eventuellt sammanförda till en tjänstegren för teknisk tjänst), gas-skyddstjänst, sjukvårdstjänst, utrymnings- och socialtjänst samt undanförsel- och förstöringstjänst. Inom varje civilförvarsområde skola ifrågavarande tjänstegrenar organiseras i den omfattning, som befinnes erforderligt med

hänsyn till de uppgifter civilförsvaret inom området kan erhålla att lösa. Varje tjänstegren skall stå under omedelbar ledning av en tjänstegrenschef, för vilken skall finnas ersättare (vice tjänstegrenschef). Tjänstegrenschefer och vice tjänstegrenschefer utses av länsstyrelsen. Till innehavare av dessa befattningar böra om möjligt utses personer, vilka redan i fredstid intaga en framskjuten ställning inom verksamhet av den art, som tjänstegrenen omfattar.

Till allmänna civilförsvaret bör enligt utredningens mening även räknas blockgrupperna, vilkas ställning för närvarande icke synes nöjaktigt reglerad. Den senare tidens erfarenheter ha framhävt vikten av att denna del av organisationen förlänas en stark ställning, framför allt i materielhänseende, vilket icke torde kunna ske utan att den ingår i det allmänna civilförsvaret.

Verkskydd är avsett för anläggning eller byggnad, som väsentligen användes för annat ändamål än såsom bostadsbyggnad, jämte därvarande personer och egendom. Hemskydd är avsett för bostadsbyggnad jämte därvarande personer och egendom. Såväl verkskydd som hemskydd kan anordnas gemensamt för flera i närheten av varandra belägna anläggningar eller byggnader. Den omedelbara ledningen av verkskydd och hemskydd skall utövas av verkskydds- respektive hemskyddsledare. Verkskyddsledare vid större anläggning, förslagsvis med minst 300 anställda, bör liksom ställföreträdare för honom utses av länsstyrelsen. Övriga verkskyddsledare ävensom hemskyddsledare utses av civilförsvarschefen.

I verkskydd och hemskydd kunna ingå avdelningar för brandbekämpning och sjukvård m. m. Vederbörande tjänstegrenschef skall äga befogenhet att i den mån dylik avdelning icke erfordras för den egna anläggningen eller byggnaden insätta densamma vid andra anläggningar eller byggnader, där behov av ett ingripande föreligger. För tillsyn över och ledning av utbildning m. fl. frågor, som särskilt avse verkskydd och hemskydd, kunna utses särskilda inspektörer. Dessa böra liksom tjänstegrenscheferna förordnas av länsstyrelsen.

Enligt 6 § gällande luftskyddslag kan kommun tillsätta särskild luftskyddsnämnd. Sådan nämnd har att följa luftskyddets planläggning och därvid företräda kommunens intressen. Hemortsförvarssakkunniga ha föreslagit, att i varje folkskyddsdistrikt skall finnas en folkskyddsnämnd med främsta uppgift att ombesörja sådana folkskyddsdistriktets angelägenheter, som äro att hänföra till förvaltning och verkställighet. Eftersom det ekonomiska ansvaret för civilförsvarets upprätthållande enligt utredningens förslag skall åvila kommunerna, måste dessa ha förvaltningsorgan för handhavande av de därmed sammanhängande uppgifterna. Därest särskilda bestämmelser icke utfärdas i ifrågavarande hänseende, skola dessa förvaltningsuppgifter jämlikt gällande kommunallagar ombesörjas av drätselkammare, respektive kommunalnämnd. Utredningen har emellertid av flera skäl ansett lämpligt, att i civilförsvarslagen intagas bestämmelser om att i varje kommun skall finnas en *civilförsvarsnämnd*, vilken i viss mån motsvarar luftskyddsnämnd och folkskyddsnämnd.

Det viktigaste skälet till utredningens förslag är att det åtminstone i större städer och större landskommuner med hänsyn till arbetsuppgifternas omfattning och särart torde vara erforderligt att kommunen tillsätter ett särskilt organ för handhavandet av de på kommunen ankommande uppgifterna. Civilförsvarsnämnden bör enligt utredningens mening icke blott bevaka kommunens ekonomiska intressen och sålunda tillse, att kommunen icke belastas med större kostnader än som är oundgängligt. Nämnden bör också se som sin uppgift att företräda det kommunala intresset av att ett betryggande civilförsvär upprätthålles. Utredningen är icke obekant med det förhållandet, att de nuvarande luftskyddsnämndernas verksamhet i detta hänseende blivit föremål för i hög grad växlande omdömen. I en del fall synes denna sida av luftskyddsnämndernas verksamhet ha kommit i bakgrunden. Utredningen anser icke desto mindre, att här föreligger en betydelsefull kommunal uppgift. Möjligheten att fullgöra denna uppgift torde ökas, därest som utredningen föreslår särskilda civilförsvarsnämnder kunna utses. Kommunerna kunna härigenom i dessa insätta för civilförsvaret speciellt intresserade personer.

Civilförsvarets verksamhet kommer att djupt ingripa i befolkningens dispositionsrätt över sin tid, sin bostad och sin egendom. Civilförsvarsplikten utgör sålunda ett ingrepp i den medborgerliga friheten. Vid inkvartering av evakuerade och utbombade inskränkes betydligt inkvarteringsvärdarnas förfoganderätt över sina bostäder o. s. v. Med hänsyn härtill är det angeläget, att civilförsvarsnämnden inför civilförsvarschefen och civilförsvarets övriga ledning kan företräda befolkningens intressen. Om den enskilde vet, att en viss garanti på detta sätt finnes för att han icke åläggas oskäligen bördor, torde hans villighet att underkasta sig de ofrånkomliga uppoffringarna ökas.

I fråga om civilförsvarsnämnds sammansättning, ordningen för beslutsfattande och övriga formella föreskrifter beträffande nämndens verksamhet förordar utredningen att gällande bestämmelser om luftskyddsnämnd bibehållas i allt väsentligt oförändrade. I vad angår landskommuner är dock utredningen av den åsikten att ett tillskapande av en från övriga kommunala organ fristående civilförsvarsnämnd i många fall skulle komma att innebära en överorganisation. Med anledning härav vill utredningen föreslå att kommunalnämnden tillika skall utgöra civilförsvarsnämnd, för såvitt ej kommunen finner lämpligt att inrätta en särskild civilförsvarsnämnd. Även i stad skulle tillsättandet av en särskild civilförsvarsnämnd i vissa fall kunna framstå som en överorganisation. Det är emellertid lätt att i realiteten undvika denna olägenhet genom att t. ex. utse ledamöter i drätselkammaren till ledamöter i en sådan nämnd.

Såsom av föregående kapitel framgår, tänker sig utredningen, att för vissa tjänstegrenar skall kunna finnas en särskild lokal indelning inom civilförsvarsområdena. Så är fallet i fråga om brandförsvaret. Bygdebrandförsvaret är sålunda uppbyggt på kommunen såsom enhet och vidare kan civil-

försvarsområde omfatta två eller flera brandrotar för skogsbrandförsvaret. I civilförsvarsområde, som omfattar flera kommuner, skall enligt utredningens förslag finnas särskild inkvarteringsledare för varje kommun och dessutom skall kunna finnas en längre gående lokal uppdelning under ledning av byombud eller andra företrädare för inkvarteringsorganisationen. Förutom sådan lokal indelning för särskilda tjänstegrenars behov måste emellertid, på samma sätt som nu är fallet i fråga om luftskyddet, finnas möjlighet att uppdelna civilförsvarsområde på underområden, inom vilka ledningen av samtliga tjänstegrenar eller flera av dessa kan sammanhållas. För sådana underområden föreslår utredningen benämningen *civilförsvarsdistrikt*.

Det bör ankomma på länsstyrelsen att vid krigsplanläggningen av civilförsvaret pröva om och i vad mån en distriktsindelning är av behovet påkallad. Erfarenheten har visat att en sådan indelning kan bli erforderlig inom de civilförsvarsområden, som utgöras av större städer eller inom vilka finnas två eller flera mera betydande, tätbebyggda orter. Varje civilförsvarsdistrikt bör stå under ledning av en av länsstyrelsen utsedd, civilförsvarschefen underställd chef, vilken i överensstämmelse med nu inom luftskyddet använda benämningar bör kallas *distriktschef* eller, på landet, *distriktsfogde*. Denne bör, i mån av behov, till sitt biträde ha särskilda distriktstjänstegrenschefer, vilka likaledes böra förordnas av länsstyrelsen.

Hemortsförsvarssakkunniga ha ansett nödigt skapa betingelser för sammanförande av flera folkskyddsdistrikt inom ett försvarsområde till större enheter, folkskyddskretsar. Detta har motiverats med nödvändigheten av att erhålla en minskning av den belastning på telegraf- och telefonnätet och andra förbindelsemedel, som skulle uppstå, om varje folkskyddschef direkt rapporterade till eller erhöll order från sin försvarsområdesbefälhavare. De sakkunniga ha även betonat, att arbetet på försvarsområdesstaben skulle onödigt betungas, om denna överhopades med ett större antal rapporter än som rätteligen skulle behövas för fullgörande av dess uppgifter.

Även med hänsyn tagen till den förändrade organisation av civilförsvaret — inbegripande större territoriella enheter i botteninstansen — som av utredningen föreslås, anser utredningen, att möjligheten att bilda kretsar alltjämt bör förefinnas. Kretsarna torde böra benämnas *civilförsvarskretsar*. Kretsindelning bör endast komma i fråga inom län, som omfattar ett större antal civilförsvarsområden. En anledning till sådan indelning är att man därigenom kan, på det sätt som hemortsförsvarssakkunniga tänkt sig, minska belastningen å det interlokala telefonnätet i vad avser vidarebefordrandet av order och rapporter. Ett annat syfte med en kretsindelning kan vara, att länsstyrelsen skall kunna i viss omfattning delegera sina befogenheter med avseende å den operativa ledningen av civilförsvaret inom kretsen. I likhet med vad som föreslagits gälla vid distriktsindelningen förutsätter utredningen att frågan om kretsindelning — vilken indelning icke behöver omfatta hela länet — bör prövas vid den krigsplanläggning av civilförsvaret, som utföres vid länsstyrelsens försvarsavdelning. Ett nära samråd med vederbörande militärbefälhavare eller den militäre chef denne bestämmer bör

därvid äga rum. Av länsstyrelse fattat beslut om kretsindelning bör underställas centralmyndigheten för godkännande.

Den som utövar ledningen inom en civilförsvarskrets bör benämnas *kretschef*. Denne bör förordnas av länsstyrelsen. Till kretschef torde i regel lämpligen kunna utses den civilförsvarschef, vilken i krig kan beräknas ha sin uppehållsplats på den ort, som ur förbindelsesynpunkt kan anses vara centralort för kretsen. Det torde i regel icke möta svårigheter för kretschefen att jämsides med sina uppgifter i denna sin egenskap jämväl fungera som civilförsvarschef.

Huvuddragen av civilförsvarets omfattning och beskaffenhet vid krig eller krigsfara inom varje civilförvarsområde bör enligt utredningens förslag, i analogi med vad hemortsförvarssakkunniga föreslagit, fastställas i en för området gällande *organisationsplan*. Denna plan avser att ange den allmänna ramen för de skyldigheter, som skola åvila kommunerna inom civilförvarsområdet.

I planen bör enligt utredningens mening bland annat anges

- 1) krets- och distriktsindelning, som berör civilförvarsområdet;
- 2) huvud- och eventuella distriktscentraler för det allmänna civilförsvaret;
- 3) de civilförvarstjänstegrenar, som skola vara företrädde inom området;
- 4) antal och storlek av förband och avdelningar av olika slag inom varje tjänstegren i områdets allmänna civilförvar samt omfattningen av övrig till allmänna civilförsvaret hörande personal;
- 5) omfattningen av den utrustning och materiel av olika slag, som dels skall finnas inom varje tjänstegren, dels härutöver skall stå till det allmänna civilförsvarets förfogande, dels ock är avsedd att vid krig eller krigsfara utdelas till personligt skydd åt befolkningen, såsom gasmasker, första förband etc.;
- 6) de orter inom eller de delar av civilförvarsområdet, för vilka utrymning skall planläggas;
- 7) allmänna skyddsrumms kapacitet och deras ungefärliga fördelning inom civilförvarsområdet;
- 8) särskilda, mera betydande anordningar i övrigt, vilka stå i samband med det allmänna civilförsvarets verksamhet, såsom t. ex. alarmeringsanordningar, radioanläggningar, observationsplatser, branddammar, reservanordningar för brand- och dricksvattenledningar etc.; samt
- 9) områden, inom vilka verkskydd och hemskydd skola vara organiserade, så ock utom dessa områden förefintliga anläggningar eller byggnader, för vilka verkskydd eller hemskydd skola vara organiserade.

Av organisationsplanen bör vidare framgå storleken av den personal, som vid högsta civilförvarsberedskap skall kunna helt tagas i anspråk för det allmänna civilförsvarets räkning, ävensom den ungefärliga storleken av den hos var och en av områdets kommuner anställda personal, som avses skola ut-

nyttjas inom det allmänna civilförsvaret. — Ytterligare bör i organisationsplanen anges, i vad mån i planen avsedd utrustning och övrig materiel skall tillhandahållas av staten, samt för vilken utrustning eller materiel eller för vilka anordningar statsbidrag jämlikt 49 § i förslaget till civilförsvarslag kan beräknas utgå.

Om civilförsvarsområde omfattar två eller flera kommuner bör av planen åtminstone i stort framgå vilka anordningar eller åtgärder, som äro avsedda för hela civilförsvarsområdet. Detta har sin betydelse för avgörandet om vilken kommun som enligt 47 § förslaget till civilförsvarslag skall i första hand svara för de därmed förknippade kostnaderna.

Förslag till organisationsplan förutsättes skola upprättas av civilförsvarschefen efter samråd med vederbörande civilförsvarsnämnd. Efter granskning inom länsstyrelsens försvarsavdelning skall förslaget fastställas av länsstyrelsen. Väsentlig avvikelse må därvid icke göras från det upprättade förslaget utan att därav berörd civilförsvarschef och civilförsvarsnämnd fått tillfälle att yttra sig. — Till ledning för såväl upprättande som fastställande av organisationsplan bör centralmyndigheten utfärda anvisningar. Detta innefattar också, att centralmyndigheten skall vara befogad att i särskilda hänseenden göra förbehåll om sitt godkännande före fastställelse.

Då civilförsvarschef finner, att den fastställda organisationsplanen behöver ändras, har han skyldighet att efter samråd med civilförsvarsnämnden inkomma med därav föranledda förslag till länsstyrelsen, på vilken det ankommer att fatta beslut i frågan. Länsstyrelsen bör självfallet liksom även civilförsvarsnämnd inom civilförsvarsområdet kunna ta initiativ till ändring. Civilförsvarschefen och civilförsvarsnämnden i varje kommun, som beröres av den ifrågasatta ändringen, böra innan länsstyrelsen fattar beslut angående ändringen ha beretts tillfälle att avge yttrande.

Ovan har nämnts, att planen skall innehålla uppgift om den utrustning eller materiel ävensom de anordningar, för vilka statsbidrag kunna beräknas utgå. Det är uppenbart, att planen i vad angår sådan materielanskaffning eller sådant utförande av anordningar, som nu sagts, icke kan i verkställighets-hänseende göras bindande för vederbörande kommun förrän och i vidare mån än statsmedel ställts till förfogande för ändamålet. Detta bör vid fastställelsen av organisationsplanen komma till uttryck på det sätt, att därvid anges att fastställelsen icke skall medföra skyldighet för kommun att verkställa vad i planen förutsättes i nu angivna delar i vidare mån än tillgängliga statsmedel medge, att därför kan utgå lagstadgat statsbidrag. I den mån detta villkor för kommuns skyldighet uppfyllts, bör länsstyrelsen bringa detta till kommunens och civilförsvarschefens kännedom. Den sistnämnde bör förse organisationsplanen med anteckning härom.

Under de senaste åren har det i betydande utsträckning förekommit, att kommunerna anskaffat utrustning och verkställt kostsamma anläggningar för att tillgodose olika civilförsvarsändamål utan att rätt att utfå statsbidrag för därmed förknippade kostnader förelegat, redan då nämnda åtgärder företagits.

Detta har i hög grad främjat landets beredskap på luftskyddets och andra civilförsvargrenars område. Utredningen vill framhålla det angelägna i att även i fortsättningen kommun, som har möjlighet därtill, så snart ske kan verkställer i organisationsplanen förutsatta åtgärder utan att avvakta den tidpunkt, då statsmakterna anslå medel till bestridande av de statsbidrag, som jämlikt civilförsvarslagen skola utgå för åtgärderna. En förutsättning för att kommunerna skola kunna förväntas handla på detta sätt är, att de kunna räkna med att förr eller senare erhålla statsbidrag så snart åtgärd är upptagen i fastställd organisationsplan.

I organisationsplanen böra såsom ovan antytts allenast intagas summariska uppgifter och grundläggande bestämmelser om civilförsvarets omfattning och beskaffenhet och om de kommunala skyldigheterna med avseende å civilförsvaret inom civilförvarsområdet. Det är emellertid uppenbart, att civilförsvarets verksamhet ej kan baseras på enbart en sådan planläggning. Liksom för närvarande är fallet inom t. ex. luftskyddet och utrymningsväsendet måste även planer uppgöras för hur civilförsvaret skall kunna fungera med erforderlig effektivitet under olika grader av beredskap samt för hur civilförvarsorganisationen i detalj skall byggas upp. All denna planläggning bör sammanfattas i särskilda *specialplaner*, avseende olika delar av civilförvarsverksamheten. Vid specialplanernas upprättande torde de nuvarande planerna på det civila försvarets olika områden — särskilt luftskyddets och utrymningsväsendets — i stor utsträckning kunna komma till användning.

Anvisningar och föreskrifter beträffande specialplanernas uppgörande samt deras granskande och fastställande böra utfärdas av centralmyndigheten. Det bör åligga civilförvarsdirektören att med lämpliga tidsintervaller — i regel en gång årligen — infordra specialplanerna för att tillse att de äro i behörigt skick så att civilförsvaret kan i händelse av behov på ett ändamålsenligt sätt träda i funktion. Civilförvarsdirektören skall jämväl genom inspektioner, krigsspel och andra övningar kontrollera, att planerna fylla måttet i angivna hänseende.

Utredningen vill till sist framhålla, att utredningen förutsätter att gällande planer beträffande luftskydd, utrymning, bortförande och förstöring skola äga tillämpning intill dess de nya organisationsplanerna kunna fastställas och specialplanerna för civilförsvaret bli upprättade.

Mellaninstansen.

I enlighet med de för civilförvarsutredningen utfärdade direktiven bygger utredningens förslag, såsom redan framhållits i 1 kap., på den uppfattningen att länsstyrelsen bör vara civilförsvarets ledande organ i mellaninstansen och besitta en sådan ställning i civilförvarshänseende, att den vid avbrott i förbindelserna med det centrala organet självständigt skall kunna leda civilförsvaret inom länet.

Länsstyrelsens uppgifter med avseende på civilförsvaret komma därigenom

att bli betydligt mera omfattande än enligt hemortsförsvarsakkunnigas förslag. En förstärkning av länsstyrelsernas personal betraktar utredningen därför såsom en väsentlig och trängande del av sitt organisationsförslag. En dylik förstärkning, som tillför länsstyrelsen erforderlig sakkunskap, står i överensstämmelse med de för utredningen utfärdade direktiven.

Den personal vid länsstyrelserna, som med nuvarande organisation av civilförsvaret och under rådande beredskapsförhållanden sysselsättes med hörande ärenden, är av växlande omfattning. Uppgifter om arbetsförhållandena ha av utredningen införskaffats från sex länsstyrelser, nämligen i Stockholms, Malmöhus, Värmlands, Örebro, Gävleborgs och Norrbottens län. Med ledning av dessa uppgifter har utredningen erhållit en bild av nuläget, som kan resumeras sålunda:

Försvarsassistenten är heltidssysselsatt med försvarsärenden. Andra försvarsärenden än de till civilförsvaret hörande uppta 10—40 % av hans arbetstid. Huvudparten av hans arbete avser luftskyddsärendena. En avsevärd del av arbetet utföres i regel på fältet, under inspektionsresor och övningar. Det har vitsordats från flera håll, att denna tid nu är för knäppt tillmätt och att reseanslaget icke medger resor i önskvärd utsträckning.

En *kanslijurist* såsom föredragande i försvarsärenden samarbetar i regel med försvarsassistenten. Oaktat försvarsassistenten ej tillagts ställning såsom föredragande har åt honom i något fall delegerats rätten att självständigt besluta i vissa ärenden. Den tid kansliets jurist, i regel länsnotarie, ägnar åt försvarsärenden är i hög grad växlande, enligt uppgifterna från en ren obetydlighet upp till nära nog full sysselsättning. Detta sammanhänger dels med att landsskreteraren i varierande utsträckning ägnar sig direkt åt handläggning av försvarsärenden, dels också med att en landskanslist, i något fall tvenne landskanslist, anförtrotts att biträda försvarsassistenten. Vid en medelstor länsstyrelse torde få anses normalt att en kanslijurist till 75 % är upptagen med försvarsärenden.

Landskanslist är inom alla de undersökta länsstyrelserna sysselsatt med försvarsärenden, växlande mellan en landskanslist, sysselsatt till 50 %, och tvenne landskanslist, varav den ene är heltidssysselsatt och den andre till 50 %.

Skrivbiträde för denna ärendesgrupp redovisas ej av ett par länsstyrelser. Från de övriga uppges att skrivbiträden äro sysselsatta i en omfattning, som växlar mellan ett skrivbiträde, sysselsatt till 75 %, och två skrivbiträden, sysselsatta till 100 %.

Hemortsförsvarsassistenternas tjänstgöringsförhållanden äro starkt växlande, vilket naturligt sammanhänger med det olika antal försvarsområden (från ett till fyra), med vilkas ledning länsstyrelsen har att samarbeta. Uppgifterna ha avsett perioden 1 november 1942—31 oktober 1943, före vilken period huvuddelen av upporganiseringsarbetet bör ha varit undångjort. Heltidssysselsatt har hemortsförsvarsassistenten i regel varit 1—2 månader, men för övriga månader har han fått ägna 3—8 timmar per vecka åt det kontinuerliga arbetet. Sammanlås den uppgivna arbetstiden i det fall mer än en hemortsförsvarsassistent varit sysselsatt inom länet, befinner sammanlagda arbetstiden röra sig om 4—9¹/₂ månader.

Det uppges utöver detta, att vissa *andra tjänstemän* deltagit i arbetet inom civilförsvarets område. Sålunda redovisas exempelvis från Stockholms län, att länskogsbrandchefen ägnat cirka 90 timmar per månad åt sådant arbete.

I visst samband med handläggningen av försvarsärenden står den ärendesgrupp, som omfattar trafikregleringsfrågor. Hittills har en tjänsteman i samtliga länsstyrelser varit utsedd som *trafikkonsulent*. En länsnotarie, ibland en länsassessor, är till huvuddelen av sin tid upptagen med dessa och dem närstående ärenden.

Med den omfattning av civilförsvaret, som utredningen föreslagit, tillkomma nya verksamhetsområden för länsstyrelserna, avseende utrymnings- och socialtjänst samt undanförel och förstöring (eventuellt även bevakning mot sabotage och spioneri). Verksamheten kommer att utökas även inom de områden, som redan nu äro lagda under länsstyrelsernas uppsikt. Därjämte har, i motsats till hemortsförsvarsakkunnigas förslag, huvudansvaret inom varje län för att civilförsvaret upprätthålles i fred och fungerar tillfredsställande i krig lagts på länsstyrelserna. Allt detta gör en förstärkning av länsstyrelsernas organisation enligt utredningens mening ofrånkomlig.

Omfattningen av denna organisation måste kunna anpassas efter rådande läge. I fredstid bör den hållas nere till vad som oundgängligen fordras för att vidmakthålla planläggnings- och utbildningsarbetet. Då läget påkallar civilförsvarsberedskap, måste den kunna utökas och, då riket är i krig, övergå i en på förhand planerad krigsorganisation. För att de på länsstyrelsen ankommande civilförsvars- och militärförsvarsärendena skola få en mot deras vikt svarande handläggning anser utredningen oundgängligt att organisera en i fred, under beredskap och i krig fungerande särskild *försvarsavdelning*.

Denna försvarsavdelning bör förläggas inom landskansliet och skall sålunda närmast vara underställd landssekreteraren. Att den bör vara organiserad som en särskild avdelning med bestämt avgränsat arbetsområde, är motiverat bland annat därav, att dess chef bör tilläggas självständig beslutanderätt beträffande vissa ärendesgrupper samt att denna avdelning — till skillnad från kansliet i övrigt — skall vara underställd civilförsvarets centralmyndighet och ha direkt förbindelse med militära instanser.

Vid sitt övervägande av denna avdelnings sammansättning och personalbehov har utredningen funnit det mest rationellt att först fixera dess utseende i en period av civilförsvarsberedskap sådan som den nu rådande, därefter dess utsvällning till full krigsorganisation och i sista hand ange dess konturer i fredstid. Därtill föranledes utredningen av tvenne grunder. Det nu mest angelägna måste anses vara att för det ovissa nuläget, om vars varaktighet utredningen icke tilltror sig något bestämt omdöme, snabbast möjligt skapa organisatoriska förutsättningar för att kunna uttaga ett maximum av civil motståndskraft. Det är därjämte synnerligen vanskligt, ja knappast möjligt, att utan stöd av ytterligare erfarenhet med bestämdhet ange den definitiva sammansättningen av försvarsavdelningen i fredstid. Det bör vara tillräckligt att därvidlag begränsa sig till att ange den sannolika räckvidden av den minskning av organisationen, som kan äga rum vid övergången till fredsmässiga förhållanden, och att noga tillse, att organisationen från början erhåller en sådan gestaltning, att denna minskning utan svårighet kan genomföras.

I nuläget — *under rådande beredskap* — anser utredningen att försvarsavdelningen bör normalt vara sammansatt sålunda:

en chefstjänsteman, förslagsvis benämnd civilförsvarsdirektör,

en i landskanslitjänst utbildad juridiskt-administrativ tjänsteman, förslagsvis en länsnotarie,

en statofficer, benämnd militärassistent,
 den i länsstyrelsen stationerade länstrafikledaren,
 en landskanslist samt
 erforderlig skrivbiträdespersonal.

För att vinna stadga och kraft i försvarsärendenas handläggning anser utredningen, som ovan anförts, nödvändigt, att den därmed sysselsatta personalen sammanhålls i en särskild avdelning under enhetlig ledning.

Det nuvarande oklara förhållandet mellan försvarsassistenten och den som föredragande fungerande kanslitjänstemannen är otillfredsställande. För närvarande har nämligen försvarsassistenten icke sådan ställning inom länsstyrelsen, att han är föredragande i försvarsärenden. Mellan honom och den länsnotarie (länsassessor), som handlägger försvarsärenden, förekommer därför ingen i arbetsordning reglerad uppdelning av ärendena, vilket uppenbarligen är till förfång för arbetets rationella bedrivande. Utredningen anser visserligen, att kanslitjänstemannen bör äga sådan allmän insikt om försvarsavdelningens ärenden, att han vid behov kan fungera som civilförsvarsdirektörens ställföreträdare. Emellertid bör detta icke få utesluta, att en lämplig arbetsfördelning mellan de tjänstemän, som ingå i försvarsavdelningen, föreskrives i länsstyrelsens arbetsordning. I stora drag kan den utföras sålunda.

På civilförsvarsdirektören bör ankomma, förutom ledningen av hela avdelningens arbete, civilförsvarsärenden av större vikt som icke enligt landshövdingens bestämmande skola handläggas av juristen eller militärassistenten. Som exempel på ärenden, vilka civilförsvarsdirektören själv bör handlägga kan nämnas organisationsplanernas granskning och fastställande, utbildnings- och övningsverksamhetens bedrivande samt civilförsvarsstyrkornas användning utanför de områden, för vilka de närmast äro avsedda. Han skall även öva tillsyn över att underlydande civilförsvarsorgan och kommunerna fullgöra vad på dem ankomma för att möjliggöra ett snabbt och effektivt genomförande av de åtgärder, som gällande organisations- och specialplaner förutsätta, ävensom i regel själv planlägga och leda större övningar inom civilförsvaret.

Juristen bör handlägga ärenden rörande den eller de tjänstegrenar, som landshövdingen bestämmer, administrativa ärenden såsom rekvisitionsärenden, ärenden angående dispens från bestämmelserna om skyddsrum m. m., ärenden angående statsbidrag och fördelning av kostnader för civilförsvarsåtgärder, ärenden angående föreläggande och utdömande av viten på grund av civilförsvarsförfattningar ävensom besvärärenden. Han skall därjämte med sin administrativa sakkunskap i allmänhet biträda avdelningschefen med de på länsstyrelsen ankommande inspektions-, krigsplacerings- och personalrekryteringsärendena. Vissa ärenden torde efter delegation kunna av honom avgöras som enmansärenden.

Militärassistenten bör hålla länsstyrelsen fortlöpande orienterad om den militära planläggningen inom länet och i första hand ånlitas som sambandsman för föredragning inom militärbefälsstab, försvarsområdesstab eller annan ifrågakommande militär stab av ärenden rörande civilförsvaret inom länet.

Han bör särskilt ha att bereda ärenden rörande förstöring, (vissa ärenden rörande skydd mot sabotage och spioneri), civilförsvarsövningar och krigsspel. Därför bör även åligga honom att bereda ärenden rörande förbud mot skogsavverkning och bebyggelse i närheten av militära anläggningar, på länsstyrelsen ankommande uppskovs- och mobiliseringsärenden samt militära ärenden i övrigt ävensom, jämte kanslijuristen, biträda med beredningen av krigsplacerings- och personalrekryteringsärenden. Civilförsvarsdirektören bör kunna åt honom uppdraga viss inspektionstjänst. Därför bör han kunna tagas i anspråk såsom sekreterare och föredragshållare i civilförsvarssamman- slutningar.

Länstrafikledaren bör utöver vissa övriga åligganden handlägga alla med civilförsvaret sammanhängande transportfrågor. Enär han är avsedd att i krig handha transportregleringen inom länet, och sålunda bära ansvaret för att militärförsvarets och civilförsvarets transportfrågor samordnas med den civila transportverksamheten i övrigt, bör han vara placerad i försvarsavdelningen.

Till avdelningens förfogande bör stå en landskanslist och åtminstone ett kontorsbiträde. Kanslisten anförtros diarieföring, registerföring och i övrigt de ärenden av enklare beskaffenhet, som civilförsvarsdirektören tilldelar honom.

Dessutom skall den inkvarteringschef, som skall finnas i varje län, under vissa perioder tjänstgöra i försvarsavdelningen.

Innan utredningen här efter övergår att behandla vissa av befattningshavar- nas kvalifikationer m. m., vill utredningen framhålla, att det efter genom- förandet av den nya organisationen kan visa sig möjligt att vid någon eller några länsstyrelser inskränka personalstyrkan i försvarsavdelningen. För att hålla denna möjlighet öppen föreslår utredningen, att befattningar i avdel- ningen i viss utsträckning besättas med extra tjänstemän. Under övergångs- perioden från nuvarande system till civilförsvarsorganisationen anser utred- ningen emellertid arbetsuppgifterna vara så omfattande, att försvarsavdel- ningen måste erhålla den organisation som av utredningen föreslås för ett beredskapsläge motsvarande det nuvarande.

Beträffande personalens kvalifikationer är följande att anföra.

Av synnerligen stor vikt är att till civilförsvarsdirektör utses person, som utöver allmän insikt om civilförsvarets angelägenheter äger administrativ erfarenhet och har förmåga att med initiativkraft utöva ledning av civilför- svaret. Några speciella kompetenskrav böra icke uppställas. Till befattningen bör exempelvis kunna ifrågakomma en försvarsassistent eller hemortsförsvars- assistent, en luftskyddschef, en brandchef, en officer eller en landsstatstjänste- man. Den personliga lämpligheten som ledare av en försvarsavdelning samt av organisations- och utbildningsarbetet inom civilförsvaret i länet bör vara utslagsgivande. — Löneställningen för civilförsvarsdirektören bör därför göras så god, att verkligt dugande krafter kunna förvärvas för dessa befatt- ningar. Vid tillsättande av dessa tjänster torde i regel endast kunna ifråga-

komma personer, som nu ha annan verksamhet, för vilken de äro utbildade och inom vilken de, därest de äro synnerligen dugliga, kunna antagas tämligen snart nå en löneställning, ungefär motsvarande byråchefs. På grund härav föreslås att chefen för länsstyrelsens försvarsavdelning placeras i lönegraden Eo 29 i civila icke-ordinarie reglementet. — I landshövdinginstruktionen bör regleras, i vilka ärenden självständig beslutanderätt skall tillerkännas honom (som närmast liggande exempel må nämnas ärenden angående utbildning och övningar) och i vilka han skall vara föredragande inför landshövdingen eller vid förfall för denne inför landssekreteraren.

Tjänsten som jurist i försvarsavdelningen torde lämpligast böra besättas därigenom, att någon av kansliets länsnotarier placeras i denna avdelning. Han skall vara skyldig att i förekommande fall, därest arbetet i försvarsavdelningen icke utfyller hela hans arbetstid, handlägga vanliga kansliärenden. Med stöd av den erfarenhet, som redan föreligger och med hänvisning till den ökade arbetsbörda, som genom civilförsvarslagens genomförande kommer att åläggas länsstyrelserna, ävensom till den kraftiga belastningen på landskanslierna i andra hänseenden uti nuvarande läge, anser utredningen ofrånkomligt, att en kompensation beredes landskansliet genom en ny länsnotarietjänst för de vanliga kansligörömbalen. I annat fall torde den avsedda förstärkningen av länsstyrelserna bli mer illusorisk än reell. Bland länen torde undantag härvidlag endast kunna göras beträffande Gotland.

På den i försvarsavdelningen ingående officeren komma — med den organisation av civilförsvaret som utredningen föreslagit — betydligt större krav att ställas än hittills på försvarsassistenten. Eftersom ansvaret för planläggningen och ledningen av civilförsvaret i dess helhet enligt utredningens förslag ålägges länsstyrelsen, kommer dess verksamhet beträffande civilförsvarsärendena att väsentligt utökas. Detta kommer uppenbarligen att medföra en motsvarande ökning av de arbetsuppgifter, som åvila den som främst skall upprätthålla sambandet mellan det militära och det civila försvaret. Den militäre representanten i länsstyrelsen, på vilken dessa uppgifter enligt vad ovan framhållits böra vila, måste vara modernt taktiskt utbildad för att kunna fylla sin uppgift som ett effektivt och smidigt sambandsorgan. Skall han därjämte vara skickad att bereda ärenden rörande förstöringsverksamheten, bör han även ha erhållit viss sprängteknisk utbildning. Ur det totala försvarets synpunkt är det önskvärt att de kunskaper i civilförsvarshänseende, som han erhåller genom sin tjänstgöring i länsstyrelsen, kunna tillgodogöras inom det militära området. En officer som tjänstgjort i en länsstyrelse bör därför efter denna tjänstgöring kunna beordras till tjänstgöring i eller krigsplaceras vid militära staber.

Dessa synpunkter kunna icke tillgodoses med nuvarande system. En avgången aktiv officer torde i allmänhet icke besitta den moderna utbildning, som kräves för ändamålet. De kunskaper, han förvärvat i fråga om civilförsvaret, kunna icke heller utnyttjas i militära staber, enär han på grund av sin ålder icke kan ifrågakomma för stabstjänst.

De ökade arbetsuppgifterna kräva att som militär representant i länsstyrelsens försvarsavdelning beordras en statofficer med sådana kvalifikationer, att han efter avslutad tjänstgöring i länsstyrelsen kan ifrågakomma för stabstjänst i kår-, militärbefäls-, fördelnings- eller försvarsområdesstab. Den nuvarande anordningen med en från aktiv stat avgången officer såsom försvarsassistent i länsstyrelsen bör enligt utredningens mening ersättas med ett militärassistentsystem av samma natur, som redan nu förefinnes vid åtskilliga civila myndigheter. Utredningen anser därför, att den nuvarande försvarsassistenten i länsstyrelsen bör ersättas med en yngre kapten på stat som *militärassistent*.

Denne bör beordras kommandovägen av Kungl. Maj:t på förslag av vederbörande militärbefälhavare i samråd med länsstyrelsen, i regel för en tid av tre år. Förslag på ny militärassistent bör ingivas om möjligt sex månader före tidpunkten för ombytet, varvid denne samtidigt föreslås till tjänstgöring vid länsstyrelsens försvarsavdelning under minst en månad före ombytet. I militärt hänseende bör militärassistenten vara underställd vederbörande militärbefälhavare, men för hans tjänstgöring vid länsstyrelsens försvarsavdelning bör civilförsvarsstyrelsen i samråd med försvarsstaben utfärda en normalinstruktion. De kompletterande bestämmelser, som erfordras i anslutning härtill, utfärdas i arbetsordningen av länsstyrelsen efter samråd med militärbefälhavaren. Därest arbetsförhållandena icke skulle påkalla, att militärassistenten i full utsträckning tages i anspråk för tjänstgöring på försvarsavdelningen, bör han tjänstgöra vid militärbefälsstaben eller enligt militärbefälhavarens bestämmande vid försvarsområdesstab eller truppförband ur armén.

Nuvarande kader medger dock icke att en statofficer förordnas som militärassistent vid varje länsstyrelse. Det föreslagna systemet kräver sålunda en kaderökning. Kostnaderna för den militära representationen i länsstyrelsen kommer därigenom visserligen att överstiga de nuvarande, men utredningen anser det ofrånkomligt, att i stabstjänst utbildade statofficerare i krig äro placerade som militärassistenter i flertalet länsstyrelser. I annat fall torde systemet med delad ledning av det militära och det civila försvaret enligt utredningens mening icke kunna fungera tillfredsställande. Utredningen anser det därför nödvändigt, att den nuvarande militära kadern ökas med det antal statkaptener, som erfordras för militärassistentbefattningarna. Dessa nya befattningshavare böra uppföras å militärbefälsstabernas stat. I tvenne län, Gotlands och Blekinge, anser sig utredningen dock kunna föreslå, att till militärassistenter utses från aktiv stat avgångna officerare. Dessa län ha liten areal och relativt få föremål, som kräva förstöringsförberedelser från civilförsvarets sida. De militära staber, som skola leda försvaret inom nämnda län, äro därjämte fastare bundna till planlagda uppehållsplatser än övriga militärbefäls- och försvarsområdesstabes. Länsstyrelserna i dessa län torde därför såväl i fred som krig komma att uppträda i omedelbar närhet av vederbörliga stabes.

Den kostnadsökning, som kaderökningen innebär, torde ha varit ofrånkom-

lig även med det system, som hemortsförsvarsakkunniga föreslagit. En motsvarande ökning av personalen i försvarsområdesstaberna hade nämligen sannolikt blivit nödvändig även enligt nämnda förslag. Överbefälhavaren framhåller nämligen i sitt yttrande över hemortsförsvarsakkunnigas betänkande, att den militära organisationen redan nu är hårt ansträngd och icke ytterligare torde kunna belastas med en mångfald rent civila uppgifter. De ökade kostnader, som orsakas genom inrättande av de av utredningen föreslagna militärassistentbefattningarna, kompenseras i viss mån av att såväl försvarsassistenterna som hemortsförsvarsassistenterna föreslås utgå ur organisationen.

Även om en kaderökning genomföres av den storlek, som utredningen föreslår, torde det emellertid erbjuda svårigheter att från militärt håll genast ställa lämplig personal till förfogande. Övergången från försvarsassistent- till militärassistentsystemet bör därför regleras av Kungl. Maj:t under en övergångsperiod, tills dess kaderökningen hinner genomföras.

I vissa övriga ärenden, som sammanhånga med civilförsvarsverksamheten, t. ex. bevaknings-, väg-, brand-, byggnads-, sjukvårds- och veterinär- samt arbetsmarknads- och folkförsörjningsärenden måste civilförsvarsdirektören vid avgörandet kunna påkalla sakkunnigt bistånd även utanför försvarsavdelningen. De tjänstemän, som företräda dessa ärenden, nämligen landsfogden, vägdirektören, länsbrandinspektören och länsinspektören för skogsbrandförsvaret, länsarkitekten, förste provinsialläkaren, länsveterinären och länsarbetsdirektören samt kristidsstyrelsens verkställande tjänsteman, bör därför åläggas skyldighet att vid behov tillhandagå civilförsvarsdirektören med nödiga upplysningar samt deltaga i rådplägning med denne i frågor, som röra civilförsvaret.

Enahanda förstärkningar som ovan föreslagits beträffande länsstyrelserna bör enligt utredningens mening även beredas överståthållarämbetet. Ämbetet bör sålunda tillföras en extra notarie och ett extra kontorsbiträde. Nuvarande försvarsassistenten bör därjämte utbytas mot en militärassistent. Chf-befattningen i försvarsavdelningen bör tillskapas genom utbyte av en assessorstjänst i Eo 27 mot en befattning såsom civilförsvarsdirektör i Eo 29. I överståthållarämbetet stationerad trafikledare för Stockholm anslutes även till försvarsavdelningen. Genom föreskrifter i arbetsordningen bör ärendefördelningen regleras i anslutning till förut utvecklade synpunkter.

Utredningen har under sitt arbete funnit att det för länsstyrelserna anvisade reseanslaget icke möjliggjort resor i önskvärd omfattning för de nuvarande försvarsassistenterna. Av denna anledning vill utredningen framhålla angelägenheten av någon mindre förhöjning av nu utgående reseanslag för tillgodoseende av motsvarande ändamål.

Vad ovan sagts om försvarsavdelningens sammansättning m. m. gäller nuläget, alltså ett läge av civilförsvarsberedskap. Försvarsavdelningen måste

emellertid kunna omställas för kriget. *Under krig* måste uppenbarligen försvarsavdelningen avsevärt förstärkas. Sålunda böra landsfogden, vägdirektören, länsbrandinspektören, länsinspektören för skogsbrandförsvaret, förste provinsialläkaren och en företrädare för landstingets sjukvårdsledning, representanter för länsarbetsnämnd och kristidsstyrelse ävensom en inkvarteringschef ingå i avdelningen. Därutöver måste försvarsavdelningen beredas möjlighet att — liksom i beredskapsläge — i erforderlig mån tillgodogöra sig den sakkunskap, som förefinnes hos andra länsmyndigheter ävensom hos enskilda företag och organisationer.

Beslutanderätten i egentliga civilförsvarsärenden måste under krig tillkomma civilförsvarsdirektören, därest icke landshövdingen åtföljer försvarsavdelningen och själv helt eller delvis övertar ledningen av civilförsvaret.

Under krigsförhållanden ökas även kraven på samverkan mellan länsstyrelsens försvarsavdelning och de militära staber, som uppträda inom länet. Flertalet åtgärder av civilförsvarsnatur, som vidtagas av länsstyrelsen, inverka på militära förhållanden. Även om ledningen av civilförsvaret åvilar länsstyrelsen, måste de militära myndigheter, med vilka länsstyrelsen närmast hänvisats samverka, tillerkännas direktiv rätt i fråga om civilförsvarsstyrkornas användning. En intim samverkan måste därför upprätthållas mellan länsstyrelsens försvarsavdelning och de militära staber, som uppträda inom länet. Denna torde lämpligast uppnås genom att länsstyrelsens försvarsavdelning väljer samma uppehållsplats som den militära stab, med vilken den närmast har att samarbeta. Härigenom underlättas den ömsesidiga orienteringen och beredes möjlighet att snabbt fatta de beslut, som i kritiska lägen äro nödvändiga, samtidigt som gemensamma order- och rapportlinjer kunna anordnas.

Att ge en allmängiltig regel för, till vilka militära staber länsstyrelsernas verksamhet skall anknytas, är icke möjligt. Den i fred gällande militära indelningen bibehålles nämligen icke alltid oförändrad under krigsförhållanden. Förändringarna gälla i första hand försvarsområdesindelningen. I krig torde sällan fredsindelningen och befälsförhållandena inom ett försvarsområde komma att bibehållas i de av krigshändelserna särskilt berörda delarna av landet. Fältförbandens operativa enheter, som koncentreras till kuster och gränser, tilldelas i regel operationsområden, inom vilka enheternas chefer i fråga om områdets skydd m. m. utöva befälet över trupper, som uppehålla sig inom eller passera området.

De områden, som tilldelats fältförbanden såsom operationsområden, kunna i vissa fall sammanfalla med försvarsområdena, men torde i flertalet fall komma att utgöras av delar därav. I förstnämnda fall kommer försvarsområdesbefälhavaren att lyda under chefen för den operativa enhet, vars tilldelade område sammanfaller med försvarsområdet. I sistnämnda fallet minskas försvarsområdet med de delar, som tilldelats den eller de operativa enheter, som koncentrerats dit vid krig. Med hänsyn härtill är det icke möjligt att generellt bestämma, med vilken militär stab samband närmast skall vidmakthållas. I krig kan det i ett fall vara lämpligt, att länsstyrelsens försvars-

avdelning närmast samverkar med en militärbefälsstab eller kårstab, i ett annat fall med en försvarsområdesstab eller fördelningsstab o. s. v. Dessa förhållanden böra regleras genom direktiv från överbefälhavaren. Bestämmelserna för samverkan böra därefter närmare utformas i samband med den krigsplanläggning, som ankommer på civilförsvarsmyndigheterna.

Med hänsyn till vad ovan framhållits om föränderligheten vid krig av den militära indelningen är det emellertid ofta icke tillräckligt att länsstyrelsen hänvisas till samverkan med enbart *en* militär myndighet. En försvarsområdesbefälhavare, som avstått delar av sitt försvarsområde till en eller flera fördelningar, har i regel icke någon inverkan på de militära operationer, som pågå inom fördelningsområdena. Den länsstyrelse, som eventuellt planlagt att närmast samverka med försvarsområdesbefälhavaren i fråga, når därför i samverkanshänseende icke hela försvarsområdet genom att enbart anknyta till försvarsområdesstaben. Från länsstyrelsens försvarsavdelning måste samband upprätthållas även med den eller de fördelningsstab, som äro verksamma inom området.

Det bör om möjligt icke ifrågakomma att för detta ändamål splittra försvarsavdelningen, utan i stället böra särskilda sambandsmän utses. Civilförsvarsutredningen, som icke anser sig böra föreslå inrättandet av särskilda befattningar för dessa sambandsmän, förordar i detta hänseende, att länsstyrelsen, när så lämpligen kan ske, beordrar civilförsvarschef som sambandsman till vederbörlig fördelningsstab. Dennes verksamhet i civilförsvarsområdet bör under sådana förhållanden övertagas av ställföreträdande civilförsvarschefen. När civilförsvarscheferna icke lämpligen kunna användas för denna verksamhet, bör länsstyrelsen i första hand på frivillighetens väg, i andra hand med användande av civilförsvarspåläggning uttaga och utbilda det antal sambandsmän, som bedömes erforderligt. Därvid bör om möjligt uttagas sådana personer, som tidigare tjänstgjort som hemortsförsvarsassistenter eller eljest ha längre tids erfarenhet inom civilförsvaret.

En länsstyrelse, vars försvarsavdelning anslutit till en försvarsområdesstab och som eventuellt avdelat sambandsmän till en eller flera fördelningsstab, måste emellertid även söka samband med den militärbefäls- eller kårstab, inom vars verksamhetsområde länet ligger. Om sambandsmän även avsåges för att förmedla denna samverkan, skulle antalet sådana befattningshavare bli onödigt stort samtidigt som en kår- eller militärbefälsstab, vars område omfattar flera län, därjämte skulle komma att förses med flera sambandsmän, som var och en måhända skulle sträva att tillgodose sitt eget läns intressen. För att undvika dessa olägenheter bör i kår- eller militärbefälsstaberna på fastlandet tjänstgöra *en* befattningshavare som sambandsman med de länsstyrelser, som icke direkt samverka med staben. En lämplig sådan torde vara stabsutrymningschefen, som redan genom sin nuvarande verksamhet kan beräknas i viss utsträckning äga kännedom om civilförsvaret inom vederbörligt militärområde. Denne bör emellertid erhålla ytterligare utbildning så att hans kunskaper utvidgas till att omfatta hela det allmänna civilförsvarets

verksamhet inom de län, som ingå i militärområdet. — Genom en anordning, sådan som den föreslagna, kommer enligt utredningens mening möjligheterna att under krigstid samordna civilförsvaret mellan olika län att i avsevärd grad ökas.

Den sambandsman, som sålunda under krig bör ingå i kår- och militärbefälsstaber, bör utses av civilförsvarsstyrelsen. Vid avbrott i förbindelserna bör det tillkomma honom att utöva civilförsvarsstyrelsens beslutande rätt inom militärområdet, i vad angår frågor som avse samordnandet av civilförsvarets verksamhet inom de olika länen.

Vid planläggning av försvarsavdelningens verksamhet i krig torde länsstyrelsen böra uppmärksamma frågan om lämplig utrustning för avdelningens personal under fältmässiga förhållanden. Den personliga utrustningen bör sålunda lämpas efter årstid och klimat. Förläggning och utspisning torde emellertid i regel kunna ombesörjas av den militära stab, till vilken försvarsavdelningens verksamhet närmast knytes. Erforderliga signalförbindelser bör redan i fredstid utbyggas på den eller de platser, där försvarsavdelningen avser att välja sin uppehållsplats i krig. Dessa platser bör vara belägna i närheten av den militära stab, med vilken försvarsavdelningen närmast skall samarbeta. I regel torde dessa staber vara relativt bundna till förberedda uppehållsplatser och endast i undantagsfall förflytta sig därifrån. I vissa fall, då tillräckligt skydd icke finnes för fiendens bombverksamhet, kan emellertid en sådan stab och därmed även med staben samarbetande försvarsavdelning tvingas till upprepade förflyttningar. Med hänsyn härtill rekommenderas för övervägande, i första hand av civilförsvarsstyrelsen, anskaffning för åtminstone vissa länsstyrelser av specialutrustade bussar, i vilka länsstyrelsens försvarsavdelning och eventuellt även annan del av länsstyrelsen skall kunna fungera under och efter evakuering.

Slutligen vill utredningen i detta sammanhang framhålla, att landshövdingen i förhållande till folkförsörjningen och det civila livet i övrigt bör utöva en central, samordnande funktion. Han bör sålunda upprätthålla kontakten med utanför länsstyrelsen stående, för den civila motståndskraftens vidmakthållande viktiga länsorgan.

I fråga om den *fredsmässiga organisationen* är redan uttalat, att den icke bör göras mera omfattande än oundgängligt är. Den synes utredningen kunna nu så till vida fixeras, att däri bör ingå de båda befattningarna civilförsvarsdirektör och militärassistent. Att därutöver skulle erfordras någon heltidstjänst inom försvarsavdelningen anser utredningen icke troligt. I en viss omfattning blir medverkan av en kanslijurist och av kansliets biträdespersonal även i fredstid erforderlig. Sådan medverkan bör i regel kunna ordnas utan att särskilda befattningar avses för ändamålet. I varje fall bör prövningen därav ske i samband med en avvägning av vad landskansliets arbetsbörda i dess helhet kräver i personaluppsättning. Denna bedömning kan icke med någon större säkerhet ske förrän övergång till fredsmässiga förhållanden äger rum.

Det är med hänsyn härtill angeläget, att statsmakterna genom den organisation av försvarsavdelningen, som kräves av nuläget, icke bindes på ett sätt, som kan försvåra en framtida anpassning efter fredsförhållanden. Utredningen anser därför, att medel för den nu behöfliga personalförstärkningen i form av extra befattningshavare bör bestridas från det beredskapsanslag, som för närvarande i särskild ordning anvisas länsstyrelserna för den administrativa försvarsberedskapen. Detta bör alltså gälla avlöningen såväl för den länsnotarie, kansliet erhåller i kompensation för den å försvarsavdelningen tills vidare placerade juristen, som för avdelningens kanslist och skrivpersonal. En smidig och successiv övergång till fredsorganisationen bör genom en sådan anordning kunna säkerställas. Till tidpunkten för övergången till fredsorganisationen bör även frågan huruvida chefstjänstemannen skall beredas ordinarie ställning anstå.

Ordningsföljden vid genomförandet av den av utredningen föreslagna organisationen synes böra bli den, att chefsbefattningen först besättes, så snart ske kan efter civilförsvarslagens ikraftträdande. Han bör lämpligen förordnas av Kungl. Maj:t efter kungörelseförfarande på förslag från vederbörlig länsstyrelse i samråd med militärbefälhavaren och efter yttrande från civilförsvarsstyrelsen. Försvarsassistenterna förordnas i samband med övergången till den nya organisationen endast tills vidare. Sedan chefstjänsterna tillsatts, utför försvarsassistent det för militärassistent avsedda arbetet intill dess sådan assistent varit i tjänst minst en månad. Den kaderökning, som måste äga rum genom tillsättandet av militärassistenterna, bör ur civilförsvarets synpunkt snarast genomföras. Svårigheten att från militärt håll ställa lämplig personal till förfogande gör det emellertid nödvändigt, att utsträcka kaderökningen över en period om två år. Förslagsvis bör den genomföras med hälften av befattningarna under första året och återstoden under det andra. Den i försvarsärenden föredragande kanslijuristen bör fortsätta att fungera, intill dess länsstyrelsen finner lämpligt där placera annan kanslitjänsteman. Jämväl hemortsförsvarsassistenter böra förordnas även för tiden efter civilförsvarslagens ikraftträdande i avvaktan på att militärassistent- och chefsbefattningarna besättas.

Den samordning av det civila och militära försvarets verksamhet, som hittills berörts, har endast rört krigsförhållanden. I fred synes länsstyrelse böra uppehålla kontinuerlig kontakt med vederbörande militärbefälhavare. Uppenbart är emellertid att samarbete i detaljfrågor regelmässigt bör bedrivas med försvarsområdesbefälhavaren. Det är ej heller uteslutet, att med hänsyn till lokala och andra förhållanden försvarsområdesbefälhavaren skall vara den, som i den största omfattningen samarbetar med länsstyrelsens försvarsavdelning. I vad mån så skall ske, torde ankomma på militärbefälhavaren att bestämma.

Vad nu anförts torde böra föranleda därtill, att i landshövdinginstruktionen införes föreskrift om att länsstyrelsens försvarsavdelning skall upprätthålla samarbete med de militära staber, som militärbefälhavaren bestämmer.

I militärbefälsinstruktionen bör motsvarande bestämmelse om samarbete med vederbörlig länsstyrelses försvarsavdelning införas. I båda dessa instruktioner och i instruktionen för försvarsområdesbefälhavare bör därjämte noga inskräpas vikten av att ifrågavarande samarbete bedrivs kontinuerligt och effektivt.

Centralmyndigheten.

För närvarande finnas två särskilda centralmyndigheter för de organisationer, som skola utgöra stommen i civilförsvaret: luftskyddsinspektionen och utrymningskommissionen. Luftskyddsinspektionens allmänna ämbetsbefogenhet är i stort sett begränsad till utfärdande av råd och anvisningar samt inspektion. Utrymningskommissionen har däremot befälsmyndighet över den kommissionen underställda organisationen.

Hemortsförsvarssakkunniga ha anfört, att luftskyddet enligt gällande lagstiftning icke är någon organisation i egentlig mening utan en sammanfattande benämning för åtgärder av visst slag — åtgärder av icke militär natur, vilka åsyfta att försvåra anfall från luften eller begränsa verkningarna av sådant anfall. För luftskyddet saknas ett centralt befälsorgan under Kungl. Maj:t. Dessa förhållanden torde enligt de sakkunniga vara en av huvudanledningarna till att luftskyddet hitintills i viss utsträckning företett ganska lösa konturer och haft stora svårigheter att vinna erforderlig stadga. De sakkunniga ha föreslagit, att folkskyddet i motsats härtill skall utgöra en verklig, fast uppbyggd organisation med en central chefsmyndighet för hela landet, vilkens befogenheter ej äro inskränkta till inspektion, råd och anvisningar utan som har bestämmanderätt. Denna chefsmyndighet skall enligt förslaget utgöras av en riksfolkskyddschef, vilken till sitt biträde skall ha en riksfolkskyddsstab. I princip skall riksfolkskyddschefen vara underställd överbefälhavaren men i vissa hänseenden skall han lyda direkt under Kungl. Maj:t i försvarsdepartementet.

Frågan om organisationen av civilförsvarets centrala ledning sammanhänger med frågan om länsstyrelsernas ställning i förhållande till den centrala civilförvarsledningen.

Hemortsförsvarssakkunnigas förslag innefattar, att ledningen av civilskyddet, vilken del av folkskyddet närmast motsvarar civilförsvaret, i länsinstansen skall handhavas av civilskyddschefer, vilka i fred skola vara direkt underställda riksfolkskyddschefen men i krig i vissa hänseenden skola lyda under försvarsområdesbefälhavarna. Enligt detta förslag skola länsstyrelserna sålunda icke ingå såsom ett led i organisationen. Hemortsförsvarssakkunniga ha uttalat, att det enligt de sakkunnigas uppfattning knappast skulle vara förenligt med länsstyrelsernas allmänna administrativa ställning att inordna dem som organ, formligen underställda ovannämnda riksmyndighet.

Civilförvarsutredningen anser såsom förut utvecklats en koncentration till länsstyrelserna av ansvaret för civilförsvarets ledning i mellaninstansen vara

en förutsättning av väsentlig betydelse för ett effektivt arbetande civilförsvaret. Från denna utgångspunkt har utredningen att ta ställning till spørgsmålet om civilförsvarets centrala ledning och länsstyrelsernas förhållande till denna.

Innan utredningen går in härpå vill utredningen emellertid något närmare precisera sin uppfattning i fråga om behovet av en centralmyndighet samt denna myndighets allmänna ställning och befogenheter.

Utredningen anser, att civilförsvaret på samma sätt som hemortsförsvars-sakkunniga tänkt sig i fråga om den av dem föreslagna folkskyddsorganisationen måste utgöra en enhetlig, fast uppbyggd organisation. En effektiv ledning av denna organisation i fred och alldeles särskilt i krig förutsätter en stark mellaninstans, som möjliggör att ledningen kan i erforderlig utsträckning decentraliseras. I överensstämmelse härmed vill utredningen tillerkänna länsstyrelserna vidsträckt befogenheter med avseende å civilförsvarets ledning inom länen. Härutöver erfordras emellertid också en stark central ledning. En huvuduppgift för denna centrala ledning blir under fred att utfärda allmänna anvisningar för verksamheten i mellaninstansen och botteninstansen. Sådana centralt utfärdade anvisningar äro nödvändiga för åstadkommande av enhetlighet i arbetet inom olika delar av landet. Genom dessa anvisningar skola också till de lokala organen förmedlas resultaten av centralt bedriven försöksverksamhet. Icke minst viktig blir vidare uppgiften för en centralmyndighet att insamla och för svenska förhållanden bearbeta det rika erfarenhetsmaterial från de krigförande länderna, som finnes och efter krigets avslutning i ännu större omfattning kommer att finnas tillgängligt. En bearbetning av detta material torde få utslagsgivande betydelse för frågan om den lämpliga utformningen och organisationen av ett framtida civilförsvaret. Centralmyndigheten måste vara utrustad med verklig befälsmyndighet över civilförsvarsorganisationen i dess helhet. På annat sätt kan icke säkerhet vinnas för att de av centralmyndigheten utfärdade anvisningarna verkligen genomföras. Den centrala ledningen måste alltså kunna ingripa med order i det särskilda fallet. Som regel torde det vara tillräckligt att befogenheten finns och kan utnyttjas i de undantagsfall, då så erfordras, medan civilförsvarets verksamhet i övrigt på eget ansvar ledes av länsstyrelserna.

Det arbete, som sålunda måste utföras av centralmyndigheten, företer stora likheter med de militära stabernas arbete. Alldeles särskilt gäller detta den del av centralmyndighetens arbetsuppgifter, som har avseende på civilförsvarets operativa ledning. Såsom framgår av vad i det föregående anförts är civilförsvarets verksamhet i stor utsträckning av den naturen, att planläggningsarbetet måste äga rum med hänsynstagande till förhållandena inom större områden än länen eller inom hela riket. På samma sätt är det under krig omöjligt att begränsa ledningen i dessa delar inom lärens ram. Uppgifter av denna art äro utrymning och undanförsel, i fråga om vilka ledningen som regel måste sammanhållas för hela riket. Men även för övriga delar av civilförsvaret gör sig behovet av en central operativ ledning gällande. I det föregående har talats om den utomordentliga vikten av att inom länen finnes

en enhetlig ledning, som möjliggör att personal och materiel från ett större område kan insättas å en ort, som blivit utsatt för svår skadegörelse. Allt eftersom förstörelsemedlen utvecklas blir det emellertid tydligare, att man icke inom varje län kan åstadkomma resurser, vilka äro tillräckliga för bemästrande av verkningarna vid svårare luftangrepp. Man måste alltså dessutom skapa möjligheter för en samordning av de tillgängliga personal- och materielresurserna inom större områden än länen. Överförande av materiel och personal från ett län till ett annat måste kunna äga rum. En sådan samordning förutsätter ytterst ett beslutande organ, som har överblick över läget i landet i dess helhet och vars behörighetsområde omfattar hela landet. Samma utveckling har föranlett krav på upprättande av reserver, som äro gemensamma för större områden. Upprättandet av sådana reserver har också i viss omfattning börjat. Här kan erinras om den utspisningsreserv i form av kokvagnar som tillkommit under utrymningskommissionens ledning. En bostadsreserv i form av monteringsfärdiga baracker har vidare beslutats på föranledande av utrymningskommissionen. Ett led i samma strävan är det av luftskyddsinspektionen framlagda förslaget om organiserande av särskilda luftskyddskolonner. Dylika reserver måste vara avsedda för större områden och måste sålunda kunna utnyttjas utan avseende å länsgränserna. Härför erfordras en central ledning.

Behovet av att organisera en fast civil centralmyndighet måste göra sig avsevärt starkare gällande än vad som skulle bli fallet vid ett genomförande av hemortsförsvarsakkunnigas förslag, alldenstund civilförsvarets operativa ledning icke i krig tänkes överflyttad till militära myndigheter utan enligt utredningens förslag även då skall tillkomma civil myndighet. Härav följer att man icke på samma sätt som hemortsförsvarsakkunniga tänkt sig kan lita till den militära organisationen. Utredningens förslag nödvändiggör i stället, att civilförsvarets organisation utformas som en motsvarighet till den militära organisationen. Samordningen mellan militärförsvaret och civilförsvaret måste i väsentliga delar ske centralt mellan högkvarteret och civilförsvarets centralmyndighet. För att kunna genomföra detta centrala samarbete i praktiken fordras, att civilförvarsledningen har verkligt befäl över den underställda organisationen.

Den centrala ledning av civilförsvaret, som sålunda framstår såsom nödvändig, måste vara enhetlig. Civilförsvarets olika grenar äro med hänsyn till sina uppgifter så hopvävda med varandra att en uppdelning av den centrala ledningen på olika myndigheter icke är möjlig utan att avsevärda olägenheter uppkomma. En följd härav blir att den nuvarande uppdelningen av den centrala ledningen på luftskyddsinspektionen och utrymningskommissionen icke ens som ett provisorium bör få bestå.

Utredningen övergår härefter till frågan om det sätt, varpå centralmyndigheten lämpligen bör inplaceras i statsförvaltningen. Tre möjligheter erbjuda sig därvid för övervägande, nämligen

1) att Kungl. Maj:t i vederbörande statsdepartement handhar hela den centrala ledningen;

2) att ledningen uppdrages åt en departemental avdelning med självständig beslutanderätt inom fastställda gränser; samt

3) att ledningen förlägges till ett centralt verk med all den befogenhet civilförsvarslagen ger centralmyndigheten.

Centralmyndigheten bör i nuvarande beredskapsläge bildas genom sammanslagning av luftskyddsinspektionen och utrymningskommissionen. Det departement som med nuvarande departementsindelning kan ifrågakomma är socialdepartementet.

Utredningen anser sig visserligen böra som sin uppfattning framföra, att det för civilförsvarets intressen vore mest ändamålsenligt att inrätta ett inrikesdepartement, till vilket borde hänföras ärenden angående lantregering, civilförsvaret, polisväsen och brandväsen. Något uppdrag att framlägga förslag angående sådan ny departementsindelning har utredningen emellertid icke. Utredningen får därför begränsa sig till att avge sitt förord för att denna fråga upptages till prövning så snart lämpligen kan ske.

Någon annan departemental inplacering av centralmyndigheten står alltså icke för närvarande till buds än att i socialdepartementet inflytta den sammanslagna luftskyddsinspektionen och utrymningskommissionen med den komplettering, som erfordras för ledningen av civilförsvaret i dess helhet. Att i det så hårt belastade socialdepartementet inordna dels handläggningen av alla de ärendesgrupper, som ankomma på civilförsvarets centralmyndighet under nu rådande beredskapsläge, dels ock själva ledningen av civilförsvaret i ett skärpt beredskaps- eller krigsläge, kan utredningen redan av praktiska grunder under inga förhållanden finna vara en godtagbar lösning. Detta gäller vare sig man väljer det första eller det andra av de härovan antydda alternativen.

Att uppskjuta organiserandet av en enhetlig centralmyndighet för civilförsvaret i avvaktan på att frågan om ett inrikesdepartement mognar för sin lösning — vilket under helt fredsmässiga förhållanden kunnat erbjuda sig som en möjlighet — kan utredningen å andra sidan icke finna tillrädligt under ett beredskapsläge, som ställer anspråk på att civilförsvaret kan sättas effektivt i funktion. Till de grunder härför, som förut anförts i utredningens motivering för en enhetlig central ledning, må läggas, att den med utredningens förslag i dess helhet avsedda verkningskraften hos civilförsvaret bleve allvarligt äventyrad, om man beträffande den centrala ledningen läte nuvarande förhållanden bestå oreglerade. Påpekas må därjämte, att frågan om centralmyndighetens inplacering icke kan betraktas som ett fristående spörsmål utan sammanhänger med utformningen av civilförsvarsorganisationen i dess helhet.

Av dessa överväganden drar utredningen den slutsatsen, att man icke har något val, om den avsedda förstärkningen av civilförsvaret skall i nuläget komma till stånd. Utredningen föreslår därför, såsom längre fram skall närmare utvecklas, redan på nu angivna grunder att i och med civilförsvarslagens ikraftsättande en centralmyndighet organiseras i form av ett centralt verk med

provisorisk karaktär. De mera principiella övervägandena rörande centralmyndighetens ställning i statsförvaltningen — till vilka utredningen återkommer — hänföra sig till den icke ännu föreliggande situation, då frågan om rationalisering av den departementala indelningen kan upptagas.

I det sålunda av utredningen föreslagna centrala verkets förhållande till Kungl. Maj:t torde icke yppa sig någon komplikation av natur att här behöva beröras. Däremot är det anledning att nu återkomma till spørsmålet om länsstyrelsernas ställning i förhållande till centralmyndigheten.

Med sitt uttalande att länsstyrelsernas inordnande som ett led i en fast organisation under ledning av ett centralt verk icke överensstämmer med länsstyrelsernas allmänna administrativa ställning torde hemortsförsvarsakkunniga åsyfta, att landshövdingarnas ställning såsom Kungl. Maj:ts befallningshavande förutsätter, att länsstyrelserna endast äro underordnade Kungl. Maj:t. Det innebär sannolikt ett visst hänsynstagande till denna uppfattning då några länsstyrelser, som ansett att den lokala ledningen av folkskyddet borde handhas av länsstyrelserna, i sina yttranden över hemortsförsvarsakkunnigas betänkande framkommit med uppslaget att den centrala ledningen skulle utövas av Kungl. Maj:t i socialdepartementet eller ett nyinrättat inrikesdepartement.

Såsom av utredningens på flera ställen tidigare gjorda uttalanden framgår har utredningen utgått från att länsstyrelserna i fråga om *civildförsvaret* böra kunna underordnas en centralmyndighet. Utredningen har funnit stöd för sin ståndpunkt i vissa av yttrandena över hemortsförsvarsakkunnigas betänkande, där länsstyrelser förklarat sig icke anse hinder föreligga mot en dylik anordning. Ifrågasvarande spørsmål behandlades också vid det hösten 1943 av socialdepartementet anordnade landshövdingemötet, varvid flera landshövdingar gävo uttryck åt samma uppfattning.

Avgörande för utredningens eget ställningstagande har varit följande betraktelsesätt. För att ett effektivt civildförsvaret skall kunna åstadkommas måste oavvisligen i organisationen ingå *både* en centralmyndighet utrustad med befälsbefogenhet *och* länsstyrelserna som ledningsorgan med förmåga av självständigt handlande. Då båda dessa instanser äro nödvändiga måste man också acceptera den underordning, som är erforderlig för att civildförsvarsorganisationen som helhet skall bli fullt funktionsduglig. Omfattningen och graden av denna underordning anges i civildförsvarslag, civildförsvarskungörelse och instruktionsbestämmelser. Genom dessa föreskrifter bör inskräpas icke allenast skyldigheten att rätta sig efter de anvisningar, som endast ett centralt organ med ansvar för rikets hela civildförsvaret kan ge, utan i icke mindre grad att till envar länsstyrelse är decentraliserat ledningsansvaret inom respektive län. Det bör då också av dessa föreskrifter kunna framgå, att länsstyrelsernas allmänna ställning icke i vidare mån påverkas än som nödvändiggöres av att de skola fylla sin uppgift på civildförsvarets område enligt de krav det totala kriget ställer. Håller man denna synpunkt för ögonen framstår det som en

långt mindre olägenhet, att en av det nutida krigets hårda krav föranledd jämkning sker i ett traditionellt betraktelsesätt, än att detta upprätthålles till förfång för det totala försvarets uppenbara intressen. Utredningen är övertygad om att en anordning grundad på detta betraktelsesätt icke kan vara ägnad att förminska den allmänna auktoritet som Konungens Befallningshavande åtnjuter.

Ehuru utredningen såsom sagts i fråga om centralmyndighetens plats i statsförvaltningen icke anser annat alternativ praktiskt kunna ifrågakomma i nuläget än det utredningen framlägger, anser sig utredningen likväl icke böra underlåta att dröja vid de principella synpunkter på frågan, som i ett annat läge skulle ha och i framtiden kunna komma att få relevans.

Det bör då till en början antecknas som en obestridlig överlägsenhet hos en departemental arbetsform, att ärenden av natur att kräva konseljbeslut kunna avgöras med mindre omgång än om de skola behandlas först i ett centralt verk och därefter i vederbörande departement. Därest formen av en självständigt fungerande departementsavdelning väljes skulle väl också avgränsningen mellan konseljärenden och andra ärenden kunna ske med större anpassningsbarhet än vid centrala verksformen. För ett snabbt regeringsin- gripande i civilförsvarets ledning synes ävenledes departementsalternativet erbjuda en smidigare lösning.

Mot dessa faktorer måste emellertid andra vägas. Redan mängden av ärenden utesluter möjligheten att Kungl. Maj:t i statsrådet utövar centralmyndighetens alla funktioner, och man hänvisas därför till departementsavdelningen såsom enda tänkbara lösning, om ledningen skall förläggas inom ett departement. Det kan icke bortses från att en sådan avdelning i ett beredskapsläge och under krigstid finge oformliga proportioner, varigenom de förut redovisade fördelarna skulle reduceras.

Det är emellertid en annan synpunkt, som synes utredningen komma att få utslagsgivande vikt, försåvitt utredningens förslag i sina grundläggande delar accepteras. Denna synpunkt har sin grund i de hela förslaget genomgående och med varandra sammanbundna principerna om civil ledning och militär direktivrätt.

En förutsättning för utredningens förslag att civilförsvaret skall handhas av civila myndigheter är, att de militära myndigheterna kunna, då militära skäl det påfordra, utöva direktivrätt gentemot dessa. Det ligger i sakens natur, att de centrala och mest principiella direktiven måste ges av överbefälhavaren till civilförsvarets centrala ledning. Detta kan uppenbarligen icke ske om Kungl. Maj:t utövar centralmyndighetens funktioner, eftersom överbefälhavaren icke kan tänkas ge Kungl. Maj:t direktiv.

Lika uppenbart är ju icke detta, om direktiven skola ges till en avdelningschef i ett departement. Men med den ställning denne intager till sin departementschef kan det dock allra minst sägas att orderlinjerna bli oklara. Den högsta ledning av rikets försvar, som under alla förhållanden tillkommer

Kungl. Maj:t, bör ske i former som icke ingripa förvirrande i den militära direktivrätten gentemot civilförsvarets organ.

Under krig och under ett beredskapsläge fordras dessutom, utöver direktivrätten, ett ingående och fortlöpande samråd mellan högkvarteret och andra centrala militära myndigheter å ena sidan samt centralmyndigheten å andra sidan. Ett sådant samarbete synes utredningen vilja på en bättre grundval, om de militära och civila organen kunna samarbeta som jämställda parter.

Utredningen vill i detta sammanhang även erinra om att ifrågakvarande spörsmål var föremål för behandling redan vid luftskyddsinspektionens upprättande år 1937. Ehuru de uppgifter, som avsågos tillkomma den centrala ledningen av luftskyddet, icke tillnärmelsevis voro av samma omfattning som de uppgifter, vilka komma att påvila ett centralt organ för civilförsvaret, sådant detta utformats i utredningens förslag, ansågo sig statsmakterna vid ifrågakvarande tid icke kunna inordna det centrala organet för luftskyddet i Kungl. Maj:ts kansli.

Även om spörsmålet om en eventuell inplacering av centralmyndigheten i ett departement icke nu behöver bli föremål för en slutgiltig prövning utan kan lämnas öppet i avbidan på en omprövning av departementsindelningen, anser sig utredningen sålunda som resultat av sina överväganden böra redovisa den uppfattningen, att även i framtiden skäl av praktisk och principiell natur torde komma att väga över till förmån för centralmyndighetens utformning såsom ett centralt verk. Emellertid har utredningen ansett det angeläget, att en eventuell ytterligare prövning av frågan icke bindes i vidare mån än som är oundgängligt för att nu genomföra den erforderliga förstärkningen av civilförsvaret.

Utredningen föreslår sålunda, att den centrala ledningen av civilförsvaret under Kungl. Maj:t skall handhas av ett centralt verk, för vilket utredningen föreslår benämningen *civilförsvarsstyrelsen*.

Verket bör stå under chefskap av en generaldirektör. Dennes löneplacering bör bestämmas med hänsyn till att ledningen av civilförsvaret såväl under fred som krig kommer att innefatta synnerligen maktpåliggande uppgifter av den största vikt för rikets försvar. Det är därför angeläget att civilförsvarsstyrelsens chef tillerkännes en sådan ställning i lönehänseende att befattningen kan besättas med en högt kvalificerad person. För generaldirektörens löneplacering bör även de militära försvarsgrenschefernas löneställning vara vägledande, eftersom civilförsvaret kan sägas utgöra en ny försvarsgren. Enligt utredningens mening är det angeläget att chefen för civilförsvarsstyrelsen erhåller samma auktoritet och tjänsteställning som tillkommer dessa försvarsgrenschefer. Utredningen föreslår, att generaldirektörsbefattningen placeras i lönegraden C 13 med en årlig grundlön av 22 000 kronor.

Civilförsvarsstyrelsen bör till sin huvuddel bildas genom en sammanslagning av luftskyddsinspektionen och utrymningskommissionen. Utredningen vill i korthet redogöra för dessa verks nuvarande organisation.

Luftskyddsinspektionen är organiserad på sex byråer med en sammanlagd personalstyrka, som i januari 1944 uppgick till 84 personer, varav 4 icke heltidsanställda. Härtill kommer en förrådspersonal om 10 personer. De viktigaste arbetsuppgifterna äro fördelade mellan byråerna på följande sätt:

Första byrån: Den territoriella indelningen, alarmering, orienteringsförsvärande åtgärder, gasskyddstjänst (dock ej materielfrågor), industriluftskydd, uppskov, vapenfria värnpliktiga samt utbildning av luftskyddspersonal.

Andra byrån: Luftskyddets organisation och ledning, observations- och rapporttjänst, sjukvårdstjänst, hemskydd, sjöfartens och hamnarnas luftskydd, utspridning av varuförråd samt luftskyddsövningar.

Tredje byrån: Byggnadstekniskt luftskydd, statsbidrag till skyddsrum, dispens från skyldighet att bygga skyddsrum, stadsplaneärenden, teknisk tjänst samt tekniska ärenden i övrigt.

Fjärde byrån: Upphandling, förvaring och distribution av materiel, kassa och bokföring m. m.

Femte byrån: Ärenden av juridisk eller administrativ natur, luftskyddschefernas tjänstgörings- och avlöningsförhållanden, uttagning av luftskyddspersonal, statsbidragsärenden med undantag av skyddsrumsärenden.

Sjätte byrån: Brandskyddsärenden.

Å ordinarie stat äro endast uppförda befattningarna såsom överdirektör och chef (lönegrad C 8) samt två befattningar såsom luftskyddsinspektör i lönegrad A 26. Härjämte finnas ett tiotal extra-ordinarie befattningshavare, huvudsakligen utgörande skrivpersonal. Den övriga personalen är arvodesanställd. Av de sex byråerna stå första och andra under ledning av de båda luftskyddsinspektörerna medan övriga byråer ledas av arvodesanställda tjänstemän i något lägre löneställning. Till inspektionen äro knutna tre fast anställda sakkunniga med årsarvode.

Utrymningskommissionen hade i januari 1944 en sammanlagd personal om 44 arvodesanställda personer varav 2 icke heltidsanställda. Kommissionens kansli består av fyra sektioner, mellan vilka de viktigaste ärendena äro fördelade på följande sätt:

Sektion I: Ärenden av juridisk och administrativ natur, uppskovsärenden, utrymning av centrala myndigheter och statsbidragsärenden.

Sektion II: Inkvartering av evakuerade, militärutrymning av landsbygdskommuner, fastighetsregistrering, stabsutrymningschefer, inkvarteringschefer och inkvarteringsnämnder, bortflyttning av arkivalier och samlingar samt av enskilda näringsföretag, arkivfotografering, registrering av beredskapspersonal samt utbildning och övning av personal i inkvarteringsorterna.

Sektion III: Planläggningen i utrymnings- och omflyttningssorter inberäknat granskning av utrymnings- och omflyttningsplaner, socialtjänst inberäknat granskning av socialtjänstplaner, motorfordonsberedskapen samt utbildning och övning av personal i utrymnings-, omflyttnings- och socialtjänstorter.

Sektion IV: Upphandling, förvaring och distribution av materiel, tekniska ärenden samt kassa och bokföring.

Sektionerna stå under ledning av arvodesanställda tjänstemän, varjämte hos kommissionen skall finnas anställd en kanslichef.

Genom sammanslagningen av luftskyddsinspektionen och utrymningskommissionen är en viss begränsning av den nu anställda personalen möjlig. De båda verkens administrativa och kamerala avdelningar böra sålunda sammanslås, varigenom personalen torde kunna minskas med cirka 10 personer. Vidare torde den av utredningen föreslagna förstärkningen av länsstyrelserna möjliggöra, att vissa uppgifter, som nu handläggas centralt, kunna överlämnas till länsstyrelserna. Främst gäller detta inom utrymningskommissionens verksamhetsområde. Eftersom länsstyrelserna icke ingått som ett led i utrymningsorganisationen har kommissionen centralt måst handlägga åtskilliga angelägenheter, vilka med den nya organisationen kunna handhavas av länsstyrelserna. En stor del av granskningsarbetet med avseende å upprättade utrymnings- och socialtjänstplaner samt huvuddelen av det mycket omfattande arbetet med registrering av fastigheter för internat och enskild inkvartering torde sålunda kunna överlämnas till länsstyrelserna. En uppskattning ger vid handen att den sammanlagda personalstyrkan hos utrymningskommissionen på detta sätt bör kunna minskas med cirka 10 personer. Det må dock erinras om att en överflyttning av arbetsuppgifter till länsstyrelserna måste ske stegvis under en övergångsperiod så att icke en svaghetsperiod i fråga om civilförsvarets beredskap uppkommer innan länsstyrelsernas försvarsavdelningar organiserats och hunnit sätta sig in i sina uppgifter. Det är enligt utredningens mening betydelsefullt att en sådan svaghetsperiod undviks och att sålunda hittillsvarande organisation får arbeta intill dess att den nya organisationen är beredd att övertaga arbetsuppgifterna.

Bortsett från de personalminskningar, som sålunda kunna påräknas, är det utredningens uppfattning, att några större förändringar i de båda nuvarande centralmyndigheternas omfattning icke kunna genomföras i samband med sammanslagningen. Så länge nuvarande beredskap måste upprätthållas torde sålunda icke någon ytterligare begränsning av personalbeståndet kunna företagas. Däremot kan under en utpräglad fredsperiod personalens storlek starkt begränsas. Vilken omfattning begränsningen kan få och tidpunkten för densamma kan dock icke nu beräknas med någon säkerhet. Utredningen finner det därför lämpligast, att civilförsvarsstyrelsen såvitt angår luftskyddsinspektionens och utrymningskommissionens nuvarande verksamhetsområden i huvudsak organiseras med arvodesanställd personal. På ordinarie stat bör sålunda enligt utredningens mening endast befattningen som generaldirektör uppföras. För att icke binda statsmakterna i fråga om den framtida organisationen synas de nu å luftskyddsinspektionens stat uppförda ordinarie befattningarna i samband med civilförsvarsstyrelsens upprättande böra upptagas på övergångsstat. De hos luftskyddsinspektionen befintliga extraordinarie befattningarna torde dock under alla omständigheter erfordras

även under fredstid, varför de synas kunna överföras till civilförsvarsstyrelsen.

Utredningen föreslår, att civilförsvarsstyrelsen tills vidare skall indelas i lämpligt antal sektioner, motsvarande de nuvarande byråerna hos luftskyddsinspektionen och sektionerna hos utrymningskommissionen. Sektionerna böra kunna sammanföras till avdelningar i den mån detta befinnes ändamålsenligt. Indelningen bör få tillfällig karaktär så att den kan ändras allt efter behov. Tills vidare synes det lämpligt att, förutom den sammanslagna kanslisektionen och den sammanslagna kamerala sektionen, tre av luftskyddsinspektionens övriga byråer — till brandskyddsbyrån återkommer utredningen — och utrymningskommissionens två övriga sektioner var för sig utgöra en sektion. Härtill kommer, såsom framgår av det följande, en sektion för undanförelärenden. Sektionerna böra stå under ledning av tjänstemän med arvoden ungefärligen motsvarande lönegraden Eo 26. Då antalet sektioner sålunda skulle uppgå till åtta och arbetsuppgifterna för de olika sektionerna i hög grad komma att gripa in i varandra, synes det för ernående av erforderlig samordning av arbetet nödvändigt att sektionerna sammanföras till två avdelningar under ledning av särskilda avdelningschefer med arvoden ungefärligen motsvarande lönegraden Eo 30. Härvid böra de administrativa och kamerala sektionerna, eventuellt jämte en eller två av övriga sektioner, utgöra en avdelning under ledning av en avdelningschef med administrativ erfarenhet. Återstående sektioner böra utgöra den andra avdelningen.

Utredningen anser sig icke böra i vidare mån än nu sagts ingå på frågor rörande civilförsvarsstyrelsens inre organisation. Utredningen vill i stället ifrågasätta, om icke riktlinjerna för styrelsens inre verksamhet lämpligen böra uppdragas av dess chef efter samråd i den omfattning som kan anses erforderlig med statens organisationsnämnd.

Med hänsyn till nu rådande ovisshet rörande den omfattning civilförsvarsstyrelsen behöver ha i framtiden anser utredningen det mindre lämpligt att nu söka bestämma dess fredsorganisation och personalbehovet för denna. Såsom förut nämnts anser utredningen det säkert att den nuvarande organisationen kan starkt begränsas. Utredningen vill såsom sin uppfattning anföra, att styrelsen under en utpräglad fredsperiod skall — såvida ej nya uppgifter påläggas styrelsen — kunna begränsas till en byrå för administrativa och kamerala ärenden, en organisationsbyrå samt en utbildnings- och rekryteringsbyrå. När fredsorganisationen genomföres synes ingen anledning förefinnas att organisera styrelsen på ett sätt som avviker från vad som tillämpas i fråga om andra centrala civila statsmyndigheter. Byråerna bör därför vid fredsorganisationens genomförande ställas under ledning av byråchefer i lönegrad A 30.

Hemortsförsvarsakkunniga ha avsett, att i folkskyddets centralmyndighet skulle ingå även den av brandförsvarsutredningen föreslagna riksbrandinspektören. I vad som rör det fredsmässiga brandväsendet skulle denne lyda direkt under Kungl. Maj:t men han skulle såsom befattningshavare i

centralmyndigheten handlägga ärenden rörande brandväsendet under krig. Hans kansli skulle utgöra en avdelning av centralmyndigheten. Utredningen vill för sin del föreslå att riksbrandinspektören ingår i civilförsvarsstyrelsen. Hans avdelning inom civilförsvarsstyrelsen kommer att i sig upptaga luftskyddsinspektionens nuvarande sjätte byrå. Med hänsyn till vad som föreslagits i fråga om civilförsvarsstyrelsens huvuddel bör även dess personal anställas mot arvode. Utredningen förutsätter att bland befattningshavarna å riksbrandinspektörens avdelning även skogsbrandteknisk sakkunskap skall finnas representerad. På frågan om riksbrandinspektörens löneställning har utredningen icke ansett sig böra ingå.

Utredningen vill framhålla, att en uppdelning av brandärendena i en fredsmässig del, som handlägges självständigt av riksbrandinspektören, och en för krigsförhållanden avsedd del, där riksbrandinspektören är föredragande inför chefen för civilförsvarsstyrelsen, icke kan vara till fördel för ärendenas enhetliga behandling. Den omständigheten att brandväsendet under fred för närvarande lyder under kommunikationsdepartementet, medan civilförsvarsstyrelsen enligt utredningens mening bör lyda under socialdepartementet, försvårar emellertid en omedelbar rationell lösning av frågan. Oaktat utredningen är medveten om de olägenheter, som äro förknippade med en ytterligare belastning av socialdepartementet, kan den för sin del icke underlåta att framhålla det önskvärda i att även brandväsendet under fred överföres till detta departement och att civilförsvarsstyrelsen i samband därmed blir central brandmyndighet även i denna del. Utredningen anser en sådan anordning vara av värde också därigenom, att civilförsvarsstyrelsen på detta sätt icke blott skulle få planläggande uppgifter under fredstid utan också en konkret arbetsuppgift, därtill berörande en av de för civilförsvaret viktigaste tjänstegrenarna.

Såsom i det föregående (s. 109) angivits bör i civilförsvarsstyrelsen ingå en civilförsvarsöverläkare för handläggning av ärenden rörande sådana sjukvårdsuppgifter, som under krig skola ankomma på civilförsvaret. Befattningen bör vara förenad med arvode och torde under fred icke påkalla heltidstjänstgöring.

I civilförsvarsstyrelsen bör ingå en militärassistent såsom sambandsman mellan styrelsen och försvarsstaben. Militärassistenten bör vara regements-officer på stat.

Enligt utredningens förslag skall bland civilförsvarets uppgifter ingå verkställande av undanförsel under krig. Såsom i det föregående (s. 101) anförts bör med hänsyn härtill den centrala undanförselbyrån anknytas till civilförsvarsstyrelsen och dess kansli ingå i styrelsen, där det bör utgöra en särskild sektion.

Av vad utredningen tidigare (s. 74) anförts angående polisens förhållande till civilförsvaret framgår, att enligt utredningens uppfattning civilförsvarsstyrelsen bör ha vissa befogenheter med avseende å polispersonalens utnyttjande. På grund härav bör en högre polisman under krig tjänstgöra i

styrelsen. Den befattningshavare som närmast kan komma i fråga är bevakningsinspektören. Utredningen anser sig dock för närvarande icke böra framlägga närmare förslag angående hur en sådan befattningshavare skall anknytas till styrelsen, när denna fråga är beroende av spörsmålen rörande sabotageskydd m. m., vilka utredningen icke i detta sammanhang kan upptaga.

Såväl luftskyddsinspektionen som utrymningskommissionen ha för närvarande till sig knutit sakkunskap på olika för de båda myndigheternas verksamhet betydelsefulla områden. Luftskyddsinspektionen har tre fast anställda sakkunniga och utrymningskommissionen har tillgång till ifrågavarande sakkunskap dels bland kommissionens ledamöter, dels i den till kommissionens förfogande stående rådgivande nämnden och dels såsom fast eller tillfälligt anknutna sakkunniga. Utredningen finner det värdefullt att civilförsvarsstyrelsen erhåller motsvarande möjlighet att till sig knyta sakkunskap såväl genom utseende av sakkunniga med fast arvode som genom att vid styrelsens sida ställas ett råd, vars ledamöter vid behov kunna anlitas av civilförsvarsstyrelsen.

Utredningen vill i detta sammanhang erinra om vad utredningen tidigare anfört rörande möjligheten att under fredstid, då den nuvarande krisorganisationen på försörjningsområdet avvecklas, vissa uppgifter, som nu handhas av denna organisation, kunna komma att uppdragas åt styrelsen. Detta spörsmål är en del av det mycket omfattande problemet om folkhushållets beredskap för krigsförhållanden. Såvitt utredningen kunnat finna äro exempelvis samordningsfrågorna med avseende å den för militära och civila behov arbetande industrien ännu icke i alla delar lösta. Detta är av viss betydelse även för civilförsvaret och främst då för civilförsvarets befattning med undanförsel-frågor. Med dessa frågor sammanhänger spörsmålet om försvarsberedskapen på näringslivets område sedan nuvarande krisförhållanden upphört och krisorganisationen avvecklats. Vid behandlingen av anslagen till rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap i 1944 års statsverksproposition har chefen för folkhushållningsdepartementet anfört, att han har för avsikt att inom den närmaste tiden hos Kungl. Maj:t hemställa om bemyndigande att tillkalla sakkunniga med uppgift att verkställa utredning och avgiva förslag rörande den fortsatta planläggningen av den ekonomiska försvarsberedskapen. Utredningen vill för sin del framhålla, att utredningen under sitt arbete bibragts den uppfattningen, att en sådan utredning är påkallad jämväl med hänsyn till vikten av att civilförsvaret på det mest rationella sätt blir inordnat bland den totala försvarsberedskapens olika organ.

Även om angivna utredning skulle ge till resultat, att ett organ motsvarande rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap i framtiden skall vara centralmyndighet för krigsplanläggningen på näringslivets område synes det emellertid kunna ifrågasättas, att viss planläggningsverksamhet, som berör försörjningsområdet endast i visst hänseende, anförtros civilförsvarsstyrelsen. Särskilt tänker utredningen på planläggningen för motor-

fordonens utnyttjande under krig. Denna planläggning torde komma att äga närmare beröring med civilförsvarets verksamhet än med den allmänna försörjningsplanläggningen. Ovissheten rörande den omfattning, vari arbetsuppgifter av ifrågavarande slag kunna komma att uppdragas åt civilförsvarsstyrelsen, utgör enligt utredningens mening ytterligare ett skäl att icke för närvarande mera definitivt utforma civilförsvarsstyrelsens fredsorganisation.

Slutligen vill utredningen föreslå, att i instruktionen för civilförsvarsstyrelsen särskilt framhåves, att styrelsen skall utgöra ett centralt organ för samtliga civila beredskapssynpunkter, vars företrädande icke direkt uppdragits åt annan myndighet. Enligt utredningens mening kommer det under en fredsperiod att vara synnerligen angeläget, att skyldigheten att bevaka dessa beredskapsintressen uttryckligen ålagts ett bestämt organ inom den centrala statsförvaltningen. Om så icke är fallet föreligger sannolikt stor risk för att beredskapssynpunkterna i åtskilliga hänseenden under en fredsperiod komma att lämnas obeaktade.

4 K A P.

Civilförsvarsplikt.

För att tillgodose behovet av personal under vissa extraordinära förhållanden har det ansetts erforderligt att inom flera grenar av det civila försvaret i detta begrepps vidsträcktaste mening införa tjänsteplikt.

Sålunda äger enligt lagen om förfoganderätt för luftskyddets behov länsstyrelsen under luftskyddstillstånd uttaga erforderlig personal för att fullgöra luftskyddstjänst. Därvid må icke uttagas män under 18 eller över 60 år eller kvinna, såvida de icke frivilligt åtaga sig den tjänstgöring, varom fråga är; eller ock behovet av personal icke kan på tillfredsställande sätt fyllas. För tillfälligt utförande av arbete för luftskyddet, som är av synnerligen brådskande art och ej är att hänföra till luftskyddstjänst, äger länsstyrelsen uttaga varje för sådant arbete lämpad person.

Enligt brandstadgan är envar till eldsläckningstjänst lämplig person, som uttagits till tjänstgöring i den allmänna brandkår, som kan finnas i den stad (ort) där han är boende, skyldig att tjänstgöra i nämnda brandkår från och med det år, under vilket han fyller 20 år, till och med det, under vilket han fyller 50 år.

I lagen om förekommande och släckning av skogseld (skogsbrandlagen) stadgas bland annat skyldighet för envar i trakten, å landet eller i stad bosatt arbetsför man, som fyllt 18 men icke 60 år, att delta i släckning av skogseld.

Det må anmärkas, att enligt brandförsvarsutredningens den 7 mars 1942 avgivna förslag person, som under kalenderåret fyller minst 16 och högst 70 år (d. v. s. samma åldersgränser, som enligt lagen om tjänsteplikt) skall vara skyldig, att i den mån kroppskrafter och hälsotillstånd medge, delta i släckning av brand och därmed sammanhängande arbeten i vistelseorten och trakten däromkring.

Sistnämnda ålderskategorier omfattas även av tvångsbestämmelserna i utrymningslagen, vilken stadgar skyldighet att under utrymning utföra sådant arbete, som är för genomförandet av utrymningen och för ordnandet av in kvarteringen oundgängligen erforderligt.

Hemortsförsvarsakkunniga ha föreslagit, att rekryteringen av personal till folkskyddet i första hand skulle ske på frivillighetens väg. Om emellertid den frivilliga anslutningen till folkskyddet ej bleve tillräcklig, skulle personalbehovet täckas genom uttagning medelst tjänsteplikt — folkskyddsplikt. Denna plikt skulle, såvitt angår tjänstgöring, som ej är att hänföra till vapentjänst, gälla i riket boende svenska medborgare i åldern 15—65 år.

Hemortsförsvarsakkunnigas förslag synes icke i något remissyttrande ha framkallat någon erinran av principiell innebörd. Under remissbehandlingen har emellertid ifrågasatts, att folkskyddspliktsbestämmelserna skulle träda i

kraft först vid omedelbar krigsfara eller ges karaktären av en beredskapslagstiftning i form av en fullmaktslag för Kungl. Maj:t. Länsstyrelsen i Örebro län har föreslagit, att folkskyddsplikts ikraftträdande skulle göras fakultativt på det sätt, att Kungl. Maj:t skulle äga att, om nödig personal icke på frivillighetens väg stått att vinna inom visst försvarsområde eller visst folkskyddsdistrikt, efter förslag av länsstyrelsen och försvarsområdesbefälhavaren förklara att folkskyddsplikt enligt lagen skulle inträda för sådant område eller distrikt. Förefintligheten av en dylik eventualitet skulle enligt länsstyrelsens mening i hög grad stärka viljan och ambitionen hos befolkningen att frivilligt anmäla sig till tjänstgöring i folkskyddet.

Den av denna länsstyrelse framförda tanken har upptagits i de för utredningen givna direktiven. I dessa har nämligen ifrågasatts, huruvida icke en eventuell civilförsvarsplikts ikraftträdande kunde göras på det sätt fakultativt, att Kungl. Maj:t skulle äga att, om personalbehovet icke kunde inom visst distrikt fyllas på frivillighetens väg, efter förslag av länsstyrelsen förklara att civilförsvarsplikt skulle inträda för distriktet.

Utredningen hyser den uppfattningen, att man vid rekryteringen av den för civilförsvaret erforderliga personalen i största möjliga omfattning bör tillgodogöra sig det i frivillighetens form framträdande intresse, som förefinnes inom befolkningen för civilförsvarets uppgifter. Enligt utredningens mening är det för bevarandet av en god anda inom civilförsvarets olika personalkadrer av det största värde, om de som äro aktivt verksamma inom civilförsvaret därvid anse sig fullgöra en frivilligt åtagen medborgerlig uppgift.

Att helt grunda tillgodoseendet av civilförsvarets personalbehov på en frivillig rekrytering bland intresserade personer anser utredningen emellertid icke vara tillrädligt. Det måste till en början anses uppenbart, att en lagligen reglerad skyldighet att fullgöra tjänstgöring inom civilförsvaret — sådan skyldighet benämner utredningen i det följande *civilförsvarsplikt* — måste förefinnas vid krig eller krigsfara, d. v. s. under tid då civilförsvarsberedskap är rådande.

Under tid då civilförsvarsberedskap icke råder kommer tjänstgöring i civilförsvaret så gott som uteslutande att avse utbildning och övning. Det kan i och för sig väl anses vara tänkbart, att i fredstid under gynnsamma omständigheter på frivillighetens väg utbilda och öva ett så stort antal personer, att civilförsvarets personalkader skulle kunna fyllas under civilförsvarsberedskap. Med denna utgångspunkt skulle det sålunda vara tänkbart, att civilförsvarsplikten under fredstid gjordes fakultativ, såtillvida att den skulle sättas i tillämpning först då intresset att frivilligt underkasta sig utbildning och övning nedginge under den nivå, som erfordrades för personalbehovets fyllande under beredskap.

Enligt utredningens mening måste emellertid starka betänkligheter möta mot att på sätt nu anförts göra civilförsvarsplikts inträdande beroende av vissa särskilda omständigheter. Redan det förhållandet, att en föreskrift om

införande av civilförsvarsplikt inom ett särskilt område säkerligen skulle komma att i viss mån uppfattas såsom en bestraffning eller åtminstone som en prickning av befolkningen inom området, synes tala emot att civilförsvarspliktens inträdande göres beroende av särskilt beslut. Det kan med hänsyn härtill befaras, att den länsstyrelse, som har att avge förslag om införande av civilförsvarsplikt, kommer att i det längsta uppskjuta sitt ställningstagande till frågan, med påföljd att större eller mindre vakanser inom personalkadrerna komma att tolereras till förfång för civilförsvarets effektivitet och funktionsduglighet. För att undvika att civilförsvarsplikt skulle finnas föreskriven allenast i vissa delar av landet är det även tänkbart att göra civilförsvarspliktens inträde fakultativt på det sätt, att Kungl. Maj:t skulle äga att efter framställning från någon eller några länsstyrelser fatta beslut om tillämpning av civilförsvarsplikt inom riket i dess helhet. Utredningen finner det emellertid mindre sannolikt, att Kungl. Maj:t skulle vidtaga en så ingripande åtgärd utan att verkligen allvarliga brister i civilförsvarets personalrekrytering föreläge. Risken för en nedsättning av civilförsvarsorganisationens allmänna effektivitet skulle alltså enligt utredningens mening även med denna lösning komma att vara framträdande. Härtill kommer, att — oavsett vilken av de angivna lösningarna som skulle väljas — det synes vara svårt att se under vilka omständigheter civilförsvarsplikten skulle kunna hävas sedan den väl en gång blivit införd. Att ett upphävande icke kan äga rum så snart personalkadern blivit fylld synes uppenbart, när detta säkerligen skulle få till följd, att en stor del av den uttagna personalen skulle komma att lämna civilförsvarsorganisationen med påföljd att vakanser åter skulle uppstå. Om således för undvikande av ett sådant läge civilförsvarsplikten skulle behöva bibehållas under en längre tidrymd, synes enligt utredningens mening föga vara vunnet genom en fakultativ utformning av densamma.

Härutöver kunna vissa andra skäl anföras mot en fakultativ tillämpning av civilförsvarsplikten. Frågan om civilförsvarets personalrekrytering utgör nämligen en del av det väsentligt större spörsmålet om ett ändamålsenligt utnyttjande under krig av folkets samlade personella tillgångar. Därvid måste principen om rätt man på rätt plats tillmätas avgörande betydelse. I 5 kap. föreslår utredningen vissa åtgärder, ägnade att främja en ändamålsenlig personalfördelning under krigstid mellan civilförsvaret, krigsmakten och arbetsmarknaden. Oaktat vid denna fördelning största möjliga hänsyn bör tagas till vederbörandes egna önskemål måste dock andra faktorer, däribland lämplighet för viss tjänst eller arbetsuppgift, tillmätas övervägande betydelse. Civilförsvarets rekrytering är således icke allenast en fråga om huruvida vederbörande person är villig att stå till civilförsvarets förfogande under krigstid samt underkasta sig härför erforderlig utbildning och övning. Även det spörsmålet måste beaktas, huruvida han icke, för att ur det samlade riksförsvarets synpunkt kunna göra största möjliga nytta, i stället bör fullgöra någon annan arbetsuppgift utanför civilförsvarets verksamhetsområde. Då civilförsvarets organisation under krigstid är mycket personalkrävande

skulle en rekrytering, som principiellt vore grundad på frivillighet, kunna medföra allvarliga rubbningar i möjligheterna att under krigstid åstadkomma en ändamålsenlig fördelning mellan olika uppgifter av den icke krigstjänstgöringsskyldiga befolkningen. Civilförsvarets rekrytering måste i stället vara utformad på sådant sätt, att å ena sidan personer, som frivilligt anmäla sig, kunna avvisas om de under krigstid istället anses böra fullgöra annan arbetsuppgift, medan å andra sidan personer, som speciellt lämpa sig för tjänstgöring inom civilförsvaret eller som icke kunna komma ifråga för någon annan viktig beredskapsuppgift, vid behov mot sin vilja böra kunna inlemmas i civilförsvaret.

De överväganden, för vilka nu redogjorts, ha bibragt utredningen den bestämda uppfattningen, att civilförsvarsplikt bör vara allmänt gällande även under fredstid och att denna plikt således icke kan göras fakultativ. Härutöver vill utredningen framhålla den principiella synpunkten att en säkrare grund för civilförsvaret erhålles, om det genom själva lagstiftningen inpräglas i befolkningens medvetande, att civilförsvarsplikten är att uppfatta som ett komplement till den allmänna värnplikten.

I fråga om civilförsvarspliktens närmare utformning har utredningen anslutit sig till hemortsförsvarsakkunnigas förslag, dock med avvikelser i vissa hänseenden. I enlighet med vad som anförts i åtskilliga yttranden över detta förslag vill utredningen sålunda föreslå, att den övre åldersgränsen för civilförsvarsplikten höjes från 65 till 70 år. Därigenom vinnes i fråga om denna gräns överensstämmelse med vad som gäller enligt den allmänna tjänstepliktslagen. Utredningen har funnit en sådan utsträckning nödvändig med hänsyn till angelägenheten av att under krigstid kunna för mindre krävande civilförsvarsuppgifter taga i anspråk personer som visserligen uppnått en relativt hög ålder, men som fortfarande äga kroppskrafter och arbetsförmåga i behåll.

Enligt hemortsförsvarsakkunnigas förslag skulle tjänstgöringsskyldigheten under folkskyddsberedskap i princip vara begränsad till den personal, som genom särskilt inskrivningsförfarande uttagits för sådan tjänstgöring. Andra personer skulle allenast vara skyldiga att på anmaning av vederbörande befäl tillfälligt fullgöra sådana uppgifter, som vore av synnerligen brådskande eller eljest angelägen natur.

Enligt utredningens mening bör emellertid tjänstgöringsskyldigheten under civilförsvarsberedskap icke vara inskränkt till allenast inskriven personal. Med en sådan anordning skulle det nämligen bli nödvändigt att tillämpa inskrivningsförfarandet i en utsträckning, som icke kan anses ändamålsenlig. Tjänstgöringsskyldighet bör i stället — med de begränsningar bland annat med hänsyn till vederbörandes ordinarie arbetsuppgifter, varom föreskrifter böra utfärdas i administrativ ordning — under beredskap principiellt åvila varje civilförsvarspliktig person, som kallas att fullgöra sådan tjänstgöring. Ett särskilt uttagningsförfarande genom inskrivning bör tillämpas allenast beträffande personal, som är avsedd att fullgöra tjänst i viss befattning inom

civildförsvaret. I detta fall är det nämligen ofta nödvändigt att bibringa vederbörande en för hans avsedda befattning särskilt lämpad utbildning.

Utredningens förslag i förevarande del kommer att erhålla sin största betydelse såvitt angår hemskyddspersonalen. För närvarande uttages i stor utsträckning hemskyddspersonal med tillämpning av luftskyddsförfogandelagen. Detta medför, framför allt i större orter, ett ganska omfattande administrativt arbete. Hemskyddspersonalen kan emellertid som regel stå till förfogande för tjänstgöring inom hemskydden allenast i den mån vederbörande icke därigenom åsidosätter sina ordinarie arbetsuppgifter. Denna inskränkning i tjänstgöringsskyldigheten är nödvändig på grund av det stora antalet i hemskyddet ingående personer. Vad nu sagts innebär, att man icke genom ett på förhand verkställt inskrivningsförfarande av hemskyddspersonal kan erhålla någon garanti för att vederbörande verkligen kommer att stå till förfogande vid behov. Oavsett om inskrivning ägt rum eller icke, måste alltså i realiteten tjänstgöringen inom hemskydden fullgöras av dem, som vistas i fastigheten under de tider på dygnet då ett tjänstgöringsbehov föreligger. Tjänstgöringsskyldigheten inom hemskydden bör därför enligt utredningens mening i princip vara utformad på sådant sätt att alla, som äro boende inom en fastighet, under civilförsvarsberedskap skola vara skyldiga att utan föregående inskrivning på kallelse av hemskyddsledaren eller ställföreträdare för denne fullgöra tjänst inom fastighetens hemskydd, under tid då vederbörande icke är upptagen av sitt ordinarie arbete. Det är uppenbart, att hemskyddsledarens befogenheter i angivna hänseende måste vara underkastade vissa begränsningar, varom föreskrifter böra lämnas i administrativ ordning. Under tid då krigstillstånd icke råder bör han sålunda vara befogad att kalla till tjänstgöring inom hemskyddet allenast i enlighet med föreskrifter av överordnat organ inom civilförsvaret. Vissa personer måste därjämte på grund av vikten av sina ordinarie arbetsuppgifter vara befriade från skyldighet att annat än efter frivilligt åtagande fullgöra tjänst i hemskydd.

För att erhålla nödig stadga inom hemskyddsorganisationen synes det emellertid vara nödvändigt att även för framtiden uttaga hemskyddsledare och ställföreträdare för dem genom inskrivning. Därvid bör tillses, att uttagning sker i sådan omfattning att under krigstid alltid någon av de uttagna personerna kan beräknas uppehålla sig inom fastigheten.

Därest utredningens förslag om inskränkning av inskrivningsförfarandet godtages måste under fredstid, då civilförsvarsberedskap icke är rådande, möjlighet förefinnas att till utbildning och övning inom civilförsvaret kalla personer, som icke uttagits genom inskrivning. Utredningen har utformat föreskrifterna om civilförsvarsplikt under hänsynstagande härtill. Därigenom kommer möjlighet att förefinnas att utan ett föregående inskrivningsförfarande bibringa bland annat hemskyddspersonalen den utbildning och övning, som är erforderlig. I 6 kap. behandlar utredningen civilförsvarets utbildningsfrågor. Den grundläggande utbildning, varom utredningen i nämnda kapitel talar, bör i första hand vara inriktad på meddelande av sådana insikter

och färdigheter, som äro erforderliga för att vederbörande skola kunna fullgöra tjänst inom hemskyddet. Med hänsyn till det sätt, varpå utredningen föreslår att tjänstgöringen i hemskydden skall vara ordnad under krig, måste denna grundläggande utbildning meddelas ett så stort antal personer som möjligt.

Hemortsförsvarsakkunniga ha i sitt betänkande framlagt, förutom förslag till folkskyddslag, förslag till lag om *utvidgad tillämpning* av folkskyddsplikt. I 1 § denna lag föreslås ett stadgande av innehåll, att i den mån Konungen med riksdagens samtycke därom förordnar, skola folkskyddslagens bestämmelser om skyldighet att fullgöra tjänstgöring inom folkskyddet (folkskyddsplikt) och vad med sådan skyldighet har samband äga motsvarande tillämpning beträffande viss angiven tjänstgöring inom armén, marinen eller flygvapnet. Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden skall enligt förslaget Konungen, när riksdagen ej är samlad, äga meddela förordnande, som nyss sagts, utan att inhämta riksdagens samtycke; dock må så ej ske med mindre Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar. Varder ej meddelat förordnande av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början gillat, skall detsamma efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efterrättelse. Förordnande, som i 1 § sagts, må enligt förslagets 2 § icke avse tjänstgöring, som är att hänföra till vapentjänst. Enligt 3 § skall Konungen äga meddela närmare bestämmelser om tillämpningen av den föreslagna lagen.

Rörande hemortsförsvarsakkunnigas motivering till ifrågavarande lagförslag hänvisas till de sakkunnigas betänkande, s. 134—141.

I de avgivna yttrandena har hemortsförsvarsakkunnigas förslag i denna del blivit i stort sett enhälligt tillstyrkt i princip. I några yttranden ha dock vissa erinringar framförts. Utredningen vill här åberopa två av dessa yttranden.

Arbetsmarknadskommisionen har i sitt yttrande anfört följande.

De sakkunniga ha på grund av motioner vid riksdagarna 1941 och 1942 på särskild anmodan av Kungl. Maj:t upptagit frågan om uttagning av icke krigstjänstskyldiga för viss tjänstgöring inom armén, marinen och flygvapnet. Överbefälhavaren har därvid för de sakkunniga förklarat, att möjligheten att vid försvarsväsendet utbyta viss personal mot kvinnor och icke krigstjänstskyldiga män vore beroende av utbildningsfrågan. Som exempel på uppgift för icke krigstjänstskyldig personal omnämnes bland annat luftbevakningstjänst.

Då svårigheter visat sig föreligga att på frivillighetens väg anskaffa tillräckligt antal icke krigstjänstskyldiga, ansluta sig de sakkunniga till tanken på att införa skyldighet för icke krigstjänstskyldiga att fullgöra viss tjänstgöring vid försvarsväsendet och härför undergå erforderlig utbildning. De sakkunniga föreslå ett lagstadgande av huvudsakligt innehåll, att bestämmelserna om tjänstgöring inom folkskyddet skola äga motsvarande tillämpning i fråga om annan tjänstgöring än vapentjänst vid armén, marinen och flygvapnet av icke krigstjänstskyldiga. Redan nu kan emellertid enligt de sakkunniga lagen om tjänsteplikt

tillämpas även för tillgodoseendet av behov av arbetskraft, som erfordras för krigsmakten, dock att härvid undantag gäller för vapentjänst. En tillämpning av tjänstepliktslagen i dylikt syfte är dock enligt de sakkunniga i viss mån begränsad, bland annat med hänsyn till att i lagen bortses från utbildningsbehovet.

Uppenbart är, att lagen om tjänsteplikt icke kan användas för uttagning, som endast gäller utbildning. Emellertid förefaller det arbetsmarknadskommissionen här i huvudsak vara fråga om redan utbildad arbetskraft, i den mån uttagningen gäller ingenjörer, verkmästare och annan personal i ren yrkesbefattning. Beträffande uttagning för civilt arbete inom försvarsväsendet av dylik redan utbildad personal ävensom beträffande den ersättning, som bör tillkomma personalen, hyser kommissionen den principiella uppfattningen, att tjänstepliktslagen bör tillämpas. Härigenom får arbetsmarknadskommissionen möjlighet att mellan försvarsväsendet och den civila arbetsmarknaden fördela den särskilt inom vissa här nämnda yrkesområden i krig starkt begränsade tillgången på utbildad, icke krigstjänstskyldig personal. I detta samband kan erinras om att enligt arbetsmarknadskommissionens instruktion överbefälhavaren i krig kan utöva inflytande på ärenden rörande arbetsmarknadens reglering. Frågan om uttagning av icke krigstjänstskyldiga för att giva dessa särskild utbildning för vissa befattningar inom försvarsväsendet bör enligt arbetsmarknadskommissionens mening samordnas med spörsmålet om uttagning för utbildning av reservarbetskraft för arbetsmarknaden i allmänhet. Därest lagbestämmelser i detta avseende påkallas, bör spörsmålet sålunda upptagas till behandling i ett större sammanhang.

Vad åter angår spörsmålet om uttagning av icke krigstjänstskyldiga för luftbevakning anser arbetsmarknadskommissionen det vara uteslutet, att tjänstepliktslagen i nuvarande lydelse skulle kunna tillämpas för dylik uttagning. Åt denna uppfattning har kommissionen tidigare givit uttryck i ett den 4 mars 1943 till Riksdagens andra lagutskott avgivet yttrande över motionen nr F. K.: 129 och A. K.: 203. Såsom luftbevakningen nu är organiserad, ingår i tjänstgöringen vapenövning och bruk av vapen till självförsvar, och redan av detta skäl synes en tillämpning av tjänsteplikt här utesluten. I 2 § tjänstepliktslagen stadgas nämligen, att förordnande enligt lagen ej får avse vapentjänst vid krigsmakten, men dessutom framgår det av hela tjänstepliktslagens uppläggnings, att lagen på den tjänstepliktige i huvudsak lägger endast sådana förpliktelser, som regelmässigt åvila en arbetstagare i ett vanligt civilt tjänsteförhållande. Det förefaller därför strida mot lagens anda och idé att med tillämpning av densamma underkasta personalen något tvång därutöver, såsom skyldighet att bära uniform, att iakttaga visst militärt skick, att även utom den egentliga arbetstiden stå under befäl o. s. v.

Enligt arbetsmarknadskommissionens uppfattning är det jämväl tveivelaktigt, om den av de sakkunniga föreslagna lagen om utvidgad tillämpning av folkskyddsplikt med hänsyn till innehållet i lagens 2 § skall kunna äga tillämpning vid uttagning av personal för luftbevakningstjänst. Principiellt har kommissionen emellertid intet att erinra mot en i beredskapssyfte genomförd lagstiftning, som gör det möjligt att till bevakningstjänst uttaga icke krigstjänstskyldiga. Syftet med sådan lagstiftning bör vara att bereda möjlighet att vid behov frigöra ur arbetsmarknads-synpunkt värdefull arbetskraft.

Kvinnoföreningarnas beredskapskommitté har bland annat yttrat:

En viss förvirring har redan gjort sig gällande ifråga om tolkningen av § 2 i lagen om utvidgad tillämpning av folkskyddsplikt. Paragrafen talar om, att tjänstgöring, som är att hänföra till vapentjänst, icke må kunna åläggas folkskyddspliktig. I specialmotiveringen har frågan om vad som menas med vapentjänst tyvärr synnerligen knapphändigt utvecklats, något som lett till, att man på sina håll velat hänföra luftbevakningstjänsten till vapentjänst, enär ju luftbevakarna

innehava vapen. Här hade mera klart bort utsägas, att med vapentjänst förbindes skyldighet att aktivt använda sig av vapen till anfall mot fienden icke blott — så som för luftbevakarnas del — rättighet att använda vapen till skydd mot fridstörare.

Utredningen får för sin del i förevarande spörsmål anföra följande.

Genom lagen om tjänsteplikt finns möjlighet att under beredskaps- och krigstid ställa icke krigstjänstpliktig personal till krigsmaktens förfogande för fullgörande av arbetsuppgifter, som ha karaktären av rent yrkesarbete och icke avse vapentjänst. För fullgörande av vissa uppgifter, vilka icke behöva ombesörjas av vapenföra, rekryterar krigsmakten frivilliga i icke obetydlig omfattning. En närmare redogörelse för denna rekrytering lämnas i efterföljande kapitel. Huvuddelen av frivilligrekryteringen torde hänföra sig till uppgifter av sådan art att tjänstepliktlagen icke är tillämplig. I förevarande sammanhang är luftbevakningen av det största intresset. För fullgörande av luftbevakning kan, såsom arbetsmarknadskommissionen anfört, personal icke uttagas jämlikt tjänstepliktlagen. Enligt utredningens mening bör luftbevakningspersonal i framtiden liksom hittills i första hand anskaffas på frivillighetens väg bland icke krigstjänstskyldiga män och kvinnor. Därest den personal, som anskaffas på detta sätt, icke skulle visa sig tillräcklig — vilket under nuvarande beredskapstid torde varit fallet vid flera tillfällen — synes det emellertid önskvärt, att icke krigstjänstpliktiga, åtminstone i ett skärpt läge, tvångsvis kunna uttagas för tjänstgöring vid luftbevakningen. Finnes icke denna uttagningsrätt måste nämligen värnpliktiga inkallas för ändamålet, vilket delvis innebär att yrkesutbildad arbetskraft måste tagas från sin civila verksamhet, i praktiken främst jordbruk och skogsbruk, för att handha en arbetsuppgift, som kan skötas av icke yrkesutbildad personal.

Utredningen delar sålunda i förevarande hänseende i princip hemortsförsvarsakkunnigas uppfattning och föreslår en särskild lag angående utvidgad tillämpning av civilförsvarsplikt. Lagens innehåll överensstämmer med innehållet i hemortsförsvarsakkunnigas motsvarande lag med det undantaget, att i utredningens förslag icke återfinnes den i de sakkunnigas lagförslag i 2 § intagna bestämmelsen att förordnande enligt lagen icke må avse tjänstgöring, som är att hänföra till vapentjänst. Utredningen förutsätter för sin del, att lagen icke skall tillämpas för egentlig vapentjänst. Detta ligger enligt utredningens mening i sakens natur. Å andra sidan synes det rimligt, att exempelvis luftbevakningspersonal på sätt som nu sker utrustas med eldhandvapen till försvar mot enstaka fiender eller mindre fiendeavdelningar samt att personalen erhåller viss utbildning i vapnens handhavande. Den omständigheten att vederbörande beväpnas på detta sätt bör icke utgöra hinder för lagens tillämpning. Till undvikande av missförstånd på denna punkt har utredningen ansett lämpligast, att något särskilt förbud mot personalens uttagande till vapentjänst icke intages i lagtexten.

Enligt lagförslaget skall Konungen ange den tjänstgöring inom krigsmakten, till vilken uttagning skall kunna äga rum med användande av civil-

försvarsplikt. Därigenom vinnes möjlighet att på ett smidigt sätt anpassa lagens tillämpning efter det vid varje tidpunkt rådande behovet, varjämte sådana föreskrifter kunna meddelas, att uttagning ej kan förekomma vare sig för uppgifter, som förutsätta vapentjänst i egentlig mening, eller för uppgifter, vilka lämpligen böra tillgodoses enligt lagen om tjänsteplikt.

Frivillig luftbevakningspersonal samt andra krigsfrivilliga lyda enligt gällande bestämmelser under strafflagen för krigsmakten under tid, då de fullgöra tjänstgöring i angiven egenskap. Även den som inkallas till motsvarande tjänstgöring jämlikt lagen om utvidgad tillämpning av civilförsvarsplikt bör uppenbarligen intaga samma ställning. Utredningen föreslår med anledning härav visst tillägg i strafflagen för krigsmakten.

Rekrytering av personal för civilförsvaret och för andra beredskapsuppgifter.

Frågan om civilförsvarets personalrekrytering utgör en del av ett väsentligt mera omfattande frågekomplex, nämligen utnyttjandet under krig av folkets samlade personella tillgångar. De otillfredsställande förhållandena på detta område utgjorde en av de viktigaste anledningarna till att spörsmålen rörande det civila försvarets organisation blevo föremål för utredning. Det är allmänt känt, att tillgången till personal för militära och civila för riksförsvaret betydelsefulla uppgifter under krig kommer att bli i hög grad begränsad i förhållande till behovet. Genom mobilisering ryckes en betydande del av den manliga arbetsföra befolkningen bort från sina fredsmässiga uppgifter. Den återstående arbetsföra befolkningen skall tillgodose behovet av arbetskraft *dels* för vissa militära uppgifter, vilka icke fordra krigstjänstduglig personal, *dels* för civilförsvaret, *dels* för den egentliga krigsindustrin och *dels* för övrig civil verksamhet, vilken i sin tur innefattar ett flertal för rikets förmåga att uthärda ett krigs påfrestningar väsentliga uppgifter avseende livsmedelsproduktion, transportväsen o. s. v. Utredningen är av den uppfattningen att frågan om en rationell ordning för fördelning av den sammanlagda tillgången på arbetskraft mellan dessa olika verksamhetsområden under olika skeden av ett krig utgör ett av de mest betydelsefulla problem rörande det civila försvaret, som nu vänta på sin lösning.

I hemortsförsvarsrättsrådets betänkande finnas i kapitlet om grunddragen av lokalförsvarets personalrekrytering (s. 44—56) vissa uppgifter rörande *den nu tillämpade ordningen för uttagning av personal* samt rörande den personalregistrering, som nu äger rum. Utredningen hänvisar till den sålunda lämnade redogörelsen och vill i detta sammanhang endast erinra om att genom de hos länsarbetsnämnderna förda beredskapsregistren visserligen vunnits en överblick över personaldispositionen för olika ändamål men att däremot icke något annat förfarande än uppgörelse i godo parterna emellan finns för lösande av uppkomna konkurrenstvister.

Å sid. 134 och följande ha hemortsförsvarsrättsrådets vidare lämnat vissa uppgifter angående nu tillämpad ordning för antagning av frivilliga vid försvarsmakten. Då förhållandena i detta hänseende synas vara av intresse i förevarande sammanhang lämnas här en utförligare redogörelse för gällande föreskrifter.

Lottor. Med hänsyn till ingångna avtal indelas lottorna i avtalsbundna (A- och B-lottor) samt icke avtalsbundna (C-lottor).

A-lottor äro sådana lottor, som antagits genom personliga avtal med militär myndighet. De äro avsedda för krigsplacering i befattningar, som äro upptagna

i vederbörliga sammansättningsplaner för de mobiliserade förbanden och truppregistreras som krigsfrivilliga.

Antagning av A-lottor sker i regel två gånger om året. Lotta, vilken önskar bli antagen som A-lotta, skall inge anmälan till ordföranden i sin lottakår. Ordföranden överlämnar anmälan med till- eller avstyrkande till lottaförbundet, som med yttrande vidarebefordrar den till försvarsområdesbefälhavaren. Denne inhämtar i sin tur arméstabens godkännande, varefter avtal tecknas mellan försvarsområdesbefälhavaren och lottan.

Försvarsområdesbefälhavaren fördelar med ledning av avtalen och gällande sammansättningsplaner lottorna för krigsplacering.

B-lottor äro sådana lottor, som antagits genom personliga avtal med lottakår, lottaförbund eller överstyrelsen för riksförbundet Sveriges lottakårer. De ställas till militär myndighets förfogande efter avtal mellan denna och vederbörande lottaorganisation. B-lottorna tagas i anspråk för mera tillfälliga uppgifter och ingå icke organisatoriskt i de militära förbanden. De antagas bland annat för tjänstgöring i bil-, förplägnads-, expeditions-, luftbevaknings-, luftförsvars-, signal-, materiel-, stabssignal- eller sjukvårdstjänst.

Försvarsområdesbefälhavare och, genom denne, chef som organiserar förband anmäler till lottaförbund sådant mobiliseringsbehov av lottor, som uppkommit utöver fastställda sammansättningsplaner. Härvid angives antal lottor, önskad tjänstegren, tid och plats för inställelse, tjänstgöringens art och längd m. m. I anmälan skiljes det på lottor, som erfordras vid förstärkt försvarsberedskap och vid allmän mobilisering.

Med ledning av anmälningarna ordnar lottaförbundet i samråd med försvarsområdesbefälhavaren avtal med erforderligt antal lottor. Lottakår insänder årligen uppgift till lottaförbundet på kåren tillhörande B-lottor och lottor, som föreslås bli B-lottor. Med ledning härav och av anmält behov av lottor fördelar lottaförbundet B-lottorna till tjänstgöring.

B-lottorna truppregistreras icke. All inkallelse till krigstjänstgöring sker genom lottaförbundets försorg.

Marinlottor antagas enligt i stort sett samma grunder som lottor vid armén.

Krigsfrivilliga i luftbevakningstjänst. De frivilliga indelas i tre kategorier:

1. och 2. uppbåden samt reservuppbådet.

1. och 2. uppbåden innefatta två avlösningar frivilliga boende i närheten av tjänstgöringsorten och avsedda att krigsplaceras vid luftbevakningsstationerna. Till dessa uppbåd må antagas icke krigstjänstgöringsskyldig manlig eller kvinnlig personal, som under året bör ha fyllt eller fyller lägst 17 år och högst 55 år. Personer, vilka äro anställda som aktiva hemvärnsmän eller som äro tagna i anspråk av det civila luftskyddet eller för andra liknande befattningar, böra icke ifrågakomma. Kvinnlig personal tillhörande 1. och 2. uppbåden skall som regel vara ansluten till lottaorganisationen.

Reservuppbådet avses för avlösning av värnpliktiga eller frivilliga i 1. och 2. uppbåden efter inträdd mobilisering eller förstärkt försvarsberedskap. Såväl ovan nämnda icke krigstjänstskyldiga personal som krigstjänstskyldig

icke inkallad personal må antagas i reservuppbådet. Vid eventuell inkallelse av krigstjänstskyldiga skall utbyte ofördröjligen ske.

För fast anställning i reservuppbådet antages största möjliga antal lämpliga och utbildade frivilliga, vilka förbinda sig att tjänstgöra visst antal perioder av angiven längd och eventuellt under vissa förutsättningar (viss årstid, endast vid mobilisering o. s. v.). Tillfällig anställning i reservuppbådet bör endast förekomma vid förstärkt försvarsberedskap och allmän mobilisering då de fast anställda icke täcka behovet.

De frivilliga antagas efter inhämtat godkännande från arméstaben av luftbevakningschef med biträde av ett rekryteringsombud. Med varje antagen krigsfrivillig skrives avtal.

Rekrytering till såväl 1. och 2. uppbåden som reservuppbådet skall ske i samråd med vederbörlig länsarbetsnämnd. Personal, som är upptagen i mobiliseringsplan för jordbruksblock eller eljest är registrerad såsom reservarbetskraft, får icke anställas i 1. och 2. uppbåden men må efter särskilt medgivande av vederbörande länsblockledare anställas i reservuppbådet. Manlig personal i reservuppbådet anställs i främsta rummet från städer och stadsliknande samhällen. Anmälan om anställd personal göres till länsarbetsnämnden i det län, där vederbörande är bosatt.

Frivilliga vid landstormspolisen. Som frivillig må antagas envar icke värnpliktig svensk man, som under kalenderåret för antagningen fyller lägst 48 år, högst 55 år, ävensom envar frikallad i värnpliktsåldern, allt under förutsättning att de i övrigt äro för ändamålet lämpliga.

Personal, som enligt lagen om tjänsteplikt ställts till krigsmaktens förfogande, får icke antagas som frivillig vid landstormspolisen, ej heller i statens tjänst anställd befattningshavare utan medgivande av den chef, som för honom utfärdat fullmakt, konstitutorial, förordnande e. d.

Tillkännagivande om anställande av frivilliga sker genom vederbörande försvarsområdesbefälhavares försorg. Personer, som önska anmäla sig såsom frivilliga, skola hänvisas att skriftligen göra ansökan hos försvarsområdesbefälhavaren.

Inkommen ansökan behandlas sålunda:

Ansökan översändes av försvarsområdesbefälhavaren för yttrande till landsfogden i det län, där sökanden har sitt hemvist, eller i stad, som är undantagen från området för landsfogdes polisverksamhet, till polischefen i staden.

Sedan polismyndighets yttrande sålunda inhämtats, översänder försvarsområdesbefälhavaren ansökan till inskrivningschefen för det inskrivningsområde, inom vilket vederbörande är kyrkobokförd, för granskning av sökandens militära förhållanden.

Sedan inskrivningschef avgivit yttrande, insänder försvarsområdesbefälhavaren förslag till arméstaben för viss granskning och fastställelse.

Den frivillige antages av vederbörande försvarsområdesbefälhavare.

Sjövärnsskåren. Kårens personal består av aktiva medlemmar och aspiranter.

Som aspirant må antagas yngling, som under antagningsåret fyller minst 16 år och ej är inskriven såsom värnpliktig.

Såsom aktiv medlem må antagas

a) aspirant, som undergått fullständig aspirantutbildning och vid flottan fullgjort honom jämlikt 27 § värnpliktslagen åliggande första tjänstgöring, tjänstgöring i en följd eller soldat- och befälsutbildning (militärutbildning);

b) värnpliktig, som är tilldelad flottan eller kustartilleriet och vilkens krigsplacering vid kåren anses önskvärd;

c) annan värnpliktig, därest han fyllt 37 år, dock endast efter i kommandoväg för varje särskilt fall lämnat medgivande;

d) från värnplikt frikallad eller den som — utan att vara frikallad — likväl icke kan väntas bli inkallad till tjänstgöring vid mobilisering; samt

e) den som utträtt ur värnpliktsåldern utan att likväl ha uppnått 50 års ålder.

Till aktiv medlem må dock icke antagas den som jämlikt uppskovskungörelsen hänföres till uppskovsgrupp I eller vid statligt eller kommunalt verk anställd tjänsteman, vilken på grund av sin anställning kan komma att hänföras till uppskovsgrupp II eller som eljest må stå till verkets förfogande vid mobilisering eller förstärkt försvarsberedskap, och ej heller, utan i kommandoväg härtill lämnat medgivande, i 169 § 1 mom. inskrivningsförrordningen angiven personal.

Aspiranter antagas till det antal, som på förslag av chefen för marinen, efter samråd med chefen för försvarsstaben, för varje utbildningsår i kommandoväg bestämmes. Antalet fördelas, enligt direktiv av chefen för marinen, på de olika flottiljerna av kårchefen.

Övriga krigsfrivilliga. Utöver antagningen av frivilliga för härovan nämnda uppgifter finns för närvarande en allmän befogenhet för militära myndigheter att antaga krigsfrivilliga. Denna innebär bland annat att icke krigstjänstgöringsskyldig personal må antagas såsom krigsfrivilliga av chefen för det förband, vederbörande önskar tillhöra. Dessa bestämmelser äro emellertid föråldrade och kunna med nuvarande personalredovisningssystem icke fullt tillämpas.

En omarbetning av bestämmelserna för antagning av krigsfrivilliga vid krigsmakten pågår för närvarande och ett förslag till krigsfrivilligförordning är under utarbetande. Detta torde bland annat komma att stadga, att antagning av krigsfrivilliga vid krigsmakten huvudsakligen förbehålles truppregistreringsmyndigheterna och försvarsområdesbefälhavarna.

Den nuvarande krigsorganisationen utnyttjar icke all värnpliktig personal. En reserv av utbildad värnpliktig personal, som kan tagas i anspråk vid en eventuell utökning av krigsorganisationen, förefinnes därför även sedan krigsmakten organiserats i full utsträckning.

Med hänsyn till dessa omständigheter torde antagning av frivilliga vid krigsmakten för andra än de förut härovan omnämnda uppgifterna komma att ske i synnerligen begränsad omfattning.

Slutligen vill utredningen i detta sammanhang lämna en kortfattad redogörelse för hur personaluttagningen för luftskyddet m. fl. grenar av det civila

försvaret på grundval av nuvarande bestämmelser organiserats å en ort, där man eftersträvat en centralisering av personaluttagningen. Redogörelsen avser Göteborg.

Den erforderliga personalstyrkan för allmänna luftskyddet, utrymnings- och socialtjänstorganisationen samt hemvärdet utgör i Göteborg 15 650 personer. För erhållande av luftskyddspersonalen hänvände man sig till en början till olika organisationer. Röjningstjänsten erhöll sålunda personal genom fackliga centralorganisationen, ordonnanser anskaffades av scoutkåren och genom skolorna, observatörstjänsterna bestreds av skorstensfejarkåren, sjukvårdspersonal erhöles genom röda korset o. s. v. Endast en del av den erforderliga personalen kunde emellertid anskaffas på detta sätt. Luftskyddet, som organiserat en särskild avdelning för personalfrågor, inhämtade därför uppgifter rörande sådana befolkningsgrupper, som ansågos kunna ifrågakomma för uttagning. Från den militära inskrivningsmyndigheten erhöles uppgift på personer, som frikallats från militärtjänst. Ur mantalsregistret antecknades de män, som de senaste åren utträtt ur värnpliktsåldern. Från mantalsregistret erhöles också uppgift på kvinnor i åldern 18—40 år, som voro ogifta, frånskilda eller änkor och som saknade barn.

Efter kontroll i länsarbetsnämndens beredskapsregister och polisens register över straffade personer utskildes ett antal personer, som icke ansågos böra komma i fråga för uttagning. Övriga personer, varå uppgift erhöles, kallades jämlikt luftskyddsföfogandelagen eller utrymningslagen till inställelse inför luftskyddsmyndigheten. Vid inställelsen utskildes ytterligare ett antal personer på grund av redan åtagna beredskapsuppgifter, sjukdom eller lyte, anställning i krigsindustri o. s. v. Bland de återstående har erforderligt antal personer uttagits och tilldelats de olika tjänstegrenarna.

Uttagningen har pågått klockan 18—21 och varje dag, som uttagning ägt rum, ha kallats 36—48 personer eller 3—4 i varje kvart. Behövliga handlingar ha varit utskrivna i förväg, varför ingen behövt vänta mer än några få minuter. Uttagningsbesked har omedelbart tillställts de uttagna.

Med denna uttagning för luftskyddet samt utrymnings- och socialtjänstorganisationen har kombinerats uttagning för hemvärdet. Då hemvärdet bygger på frivillighet och icke heller har samma administrativa apparat som luftskyddet till sitt förfogande, har det ansetts lämpligt att bereda hemvärdet tillfälle att vara med vid uttagningarna inför luftskyddsmyndigheten. Vid uttagningen har sålunda representant för hemvärdet varit närvarande för att söka få in frivilliga anmälningar till hemvärdet. Erfarenheterna härav ha enligt av luftskyddschefen i Göteborg lämnad uppgift varit goda.

Hemortsförsvarsakkunniga ha i sitt förslag velat tillgodose behovet av en enhetlig fördelning av den sammanlagda personaltillgången å olika samhällsviktiga uppgifter. De sakkunniga ha framhållit, att redan sammanförandet av flera olika organisationer till en enda folkskyddsorganisation skulle innebära ett betydelsefullt steg i riktning mot lösning av arbetskraftsproblemet

under krig. Kvar stode dock enligt de sakkunniga nödvändigheten att eftersträva en rationell, ömsesidig reglering av frågan om ianspråktagande av personal för folkskyddet och icke krigstjänstskyldig personal för krigsmakten under hänsynstagande till kraven på arbetskraft för bland annat arbetsmarknaden. För genomförande av denna reglering ha de sakkunniga föreslagit, att Kungl. Maj:t skulle — efter förslag och yttranden av vederbörliga myndigheter — dels fastställa organisationsplaner för de ifrågasatta folkskyddsdistrikten, upptagande bland annat storleken av personalkadrerna, dels ock bestämma det högsta antal icke krigstjänstskyldiga personer, som skulle få tagas i anspråk för uppgifter inom det militära försvaret. Vid organisationsplanernas fastställande borde hänsyn i görligaste mån tagas till arbetsmarknadens behov av arbetskraft under krig. De sakkunniga ansågo, att man härvid komme att få räkna med åtskilliga moment av ovisshet, enär åtminstone hittills endast i jämförelsevis ringa utsträckning krigsbehovet av personal för arbetsmarknadsuppgifter torde ha kunnat beräknas med någon större grad av säkerhet. Vissa bedömanden i stort och även eljest ansågos dock bliva möjliga. Härför erfordrades, att arbetsmarknadsorganen medverkade vid utredningen av ifrågavarande ärenden, och det förutsattes, att Kungl. Maj:t skulle utfärda närmare bestämmelser härom. De sakkunniga framhöllo, att i förekommande fall omständigheterna kunde vara sådana, att för arbetsmarknaden anmälda personalbehov ej kunde fyllas med hänsyn till oavvisliga krav å personal till folkskyddet. Överhuvudtaget borde vid prövningen en ömsesidig avvägning av framställda anspråk på tilldelning av personal eftersträvas. Arbetsmarknadens intressen borde tillgodoses genom att beträffande särskilda, på lämpligt sätt bestämda grupper befattningshavare, arbetare eller andra, utfärdades bestämmelser rörande förbud mot uttagning av vederbörande till tjänstgöring inom allmänt folkskydd.

Personaluttagningen för folkskyddet skulle äga rum genom inskrivning enligt särskilda regler. Sådan inskrivning skulle ske inom varje folkskyddsdistrikt för sig och verkställas av folkskyddschefen. Denne skulle vid inskrivningen iakttaga fastställda grunder för uttagning av personal. Under alla förhållanden komme dock enligt de sakkunniga att vid inskrivningen finnas utrymme för diskretionär prövning, bland annat såtillvida att hänsyn måste tagas till behovet av arbetskraft utanför folkskyddet. En avvägning mellan skilda intressen skulle alltså bli nödvändig. På grund härav ha de sakkunniga föreslagit, att folkskyddschefen skulle biträdas av en rekryteringsnämnd, bestående av en representant för arbetsmarknadsorganen, en kommunal representant samt en representant för den eller de frivilliga försvarssammanslutningar, som kunde finnas inom distriktet. Beslutanderätten skulle dock tillkomma folkskyddschefen ensam.

I *direktiven* för civilförsvarsutredningen har särskilt framhållits önskvärdheten av ett ytterligare övervägande av de den allmänna arbetsmarknaden berörande problem, till vilka personalrekryteringen inom hemortsförsvaret ger upphov. Grunden härför torde vara att finna i den starkt kritiska inställning

till hemortsförsvarssakkunnigas förslag, som *statens arbetsmarknadskommision* intagit. En redogörelse för huvuddragen av kommissionens yttrande torde därför böra lämnas här.

Kommissionen finner det till en början anmärkningsvärt, att de sakkunniga icke utformat några närmare förslag rörande lösandet av kompetenskonflikter mellan det civila lokalförsvaret och arbetsmarknaden. Vidare vänder sig kommissionen mot de sakkunnigas uttalande att arbetsmarknadens behov av arbetskraft under krig åtminstone hittills i jämförelsevis ringa utsträckning kunnat beräknas med någon större grad av tillförlitlighet. För såväl krigsindustrin som jordbruket föreligga, anför kommissionen, sammanställningar av behovet av arbetskraft efter mobilisering. På grundval av dessa sammanställningar, uppgifter om antalet i beredskapsregistret redan registrerade samt uppgifterna till 1941 och 1943 års beredskapsmönstringar och 1941 års företagsinventering kan med säkerhet förutses, att tillgången på manlig arbetskraft i krig — även om kvinnlig ersättningsarbetskraft tillgripes i största möjliga utsträckning — är så knapp, att en noggrann avvägning måste ske emellan de krav, som ställas på den manliga arbetskraften för beredskapsuppgifter å ena sidan och arbetsmarknadsuppgifter å andra sidan.

Härefter omnämner kommissionen de sakkunnigas förslag att Kungl. Maj:t beträffande på lämpligt sätt bestämda grupper av befattningshavare, arbetare eller andra, bör utfärda förbud mot uttagning till tjänstgöring inom allmänt folkskydd samt att den uppskovsbeviljande myndigheten närmare bör besluta om undantag från uttagning till folkskydd i samband med beviljande av uppskov för krigstjänstskyldiga. I anslutning härtill anför kommissionen:

Enligt arbetsmarknadskommisionens bestämda åsikt är det emellertid icke möjligt att annat än undantagsvis i grupper precisera vilka som böra undantagas från inskrivning i folkskydd. Det normala måste i stället vara, att en prövning kommer till stånd från fall till fall. Då det ur arbetsmarknadssynpunkt är angeläget, att de för krigsproduktionen och folkförsörjningen oundgängligen nödvändiga företagen icke till följd av de anställdas inskrivande i folkskyddet berövas arbetskraft, som är nödvändig för produktionens uppehållande, måste såsom en följd av de sakkunnigas förslag, i vad detsamma avser sättet för inskrivning i folkskyddet, ett uppskovsförfarande komma till stånd även beträffande den icke krigstjänstskyldiga arbetskraften. För att tillgodose arbetsmarknadssynpunkterna synes det icke vara tillräckligt att begränsa uppskovsprövningen endast till dem, som genom inskrivning faktiskt blivit uttagna till tjänstgöring i folkskyddet. En sådan begränsning av uppskovsprövningen synes visserligen vara tillräcklig, såvitt angår den inskrivning för folkskyddet, som äger rum under fredstid. Det måste emellertid förutses att, därest landet skulle indragas i krig, inskrivning måste äga rum i icke obetydlig omfattning för att tillgodose sådana behov, vilka yppa sig först efter krigsutbrottet. Då inskrivning för tjänstgöring i folkskyddet enligt de sakkunnigas förslag omedelbart träder i kraft, skulle en sådan inskrivning hava till följd, att personal, som är oundgängligen erforderlig för den krigsviktiga produktionen, skulle undandragas denna intill dess att den i efterhand skeende uppskovsprövningen hunnit verkställas. Framför allt om inskrivningen avsett kvalificerad personal skulle därigenom allvarliga olägenheter kunna åsamkas arbetsmarknaden. För att förhindra detta synes ingen annan utväg vara möjlig än att beträffande mycket omfattande medborgargrupper en

prövning kommer till stånd redan under fredstid, huruvida vederbörande bör få inskrivas i folkskyddet eller icke. De sakkunnigas förslag skulle alltså komma att leda därtill, att det nuvarande uppskovssystemet för värnpliktiga måste utsträckas till att omfatta en mycket stor del av den icke krigstjänstskyldiga befolkningen. Ett uppskovsförfarande av denna omfattning är emellertid av praktiska skäl uppenbarligen omöjligt att genomföra. Hela denna fråga om undantag från uttagning till folkskyddstjänst skulle emellertid bortfalla, om arbetsmarknadsorganen bereddes möjlighet att utöva ett tillräckligt medinflytande vid uttagningens verkställande.

Det torde i regel icke vara möjligt för arbetsmarknadskommissionen att för varje värnpliktig, som kommissionen beviljar mobiliseringsuppskov, besluta om folkskyddsplikt och ange detta å uppskovssedeln. De flesta av dylika värnpliktiga tillhöra nämligen industrin, där företagsledningarna äro de enda, som kunna bedöma, om dessa värnpliktiga kunna lämna sitt arbete för luftskyddsändamål. Överhuvudtaget synes det uteslutet, att värnpliktiga, vilka för att tillgodose ett oundgängligt civilt arbetskraftsbehov beviljats mobiliseringsuppskov, annat än temporärt i en påfrestande situation skola med åsidosättande av sitt ordinarie arbete tagas i anspråk för ex. vissa luftskyddsuppgifter, som icke avse det egna företaget.

De sakkunniga ha föreslagit, att folkskyddets behov av speciellt kvalificerad personal i viss utsträckning skall täckas genom att krigstjänstskyldiga personer krigsplaceras inom folkskyddet. Härom anför kommissionen:

För att för krigsindustrin oundgängligen erforderlig personal såsom ingenjörer etc. icke skall genom krigsplacering i folkskyddet undandragas krigsindustrin, måste arbetsmarknadskommissionen tillerkännas rätt att i förekommande fall häva inskrivning i folkskyddet och meddela mobiliseringsuppskov på samma sätt som beträffande för krigsmakten avsedda värnpliktiga. Därest folkskyddet, med undantag av hemvärnet, bibehåller sin civila karaktär, blir uppskovsförfarandet den enda framkomliga vägen.

Även mot de sakkunnigas förslag rörande ordningen för personaluttagningen riktar arbetsmarknadskommissionen kritik:

Folkskyddschefen har beträffande inskrivningen för folkskyddsändamål utrustats med en utomordentlig befogenhet, som icke ens tillkommer hans militära motsvarighet — inskrivningschefen. (Se Inskrivningsförfordningen § 49, som innehåller regler för omröstning till beslut inom inskrivningsnämnd.) Denna befogenhet är så mycket större som den enligt de sakkunniga till och med skulle kunna avse uttagning av personer utanför det egna folkskyddsdistriktet (s. 222, lagförslaget 42 §).

Den representation, som arbetsmarknadsorganen tillerkänts i rekryteringsnämnden, synes icke innebära någon säker garanti för att arbetsmarknadsintressena vederbörligen beaktas, då rekryteringsnämnden enbart utgör ett konsultativt organ. Härigenom kommer sannolikt vid inskrivningsförrättning länsarbetsnämndsrepresentant i rekryteringsnämnden att tvingas spela en ur arbetsmarknadssynpunkt icke godtagbar underordnad roll.

Av de sakkunnigas förslag framgår icke huru ofta inskrivning skall förrättas. Förändringar beträffande de inskrivna (flyttningar, upphörande folkskyddsplikt, dödsfall m. m.) liksom även kanske förändringar av folkskyddets personalbehov synas nödvändiggör inskrivning med vissa tidsintervaller.

Antalet folkskyddsdistrikt har preliminärt beräknats till cirka 1 200 (s. 195). Inskrivningsproceduren blir således mycket personalkrävande, då bland annat icke mindre än sammanlagt 1 200 representanter i rekryteringsnämnderna skola utses

av länsarbetsnämnderna, därest ej inskrivning kan ske successivt för de olika distrikten. Det synes arbetsmarknadskommissionen uteslutet, att för uppgiften kvalificerad personal skall av länsarbetsnämnden kunna till erforderligt antal uppbibras. Om tillförlitliga upplysningar och råd skola kunna lämnas folkskyddschefen, måste nämligen representanten ha en ingående kännedom om arbetsmarknadsproblemen och dessutom ha den översikt över behov och tillgång på arbetskraft, som endast länsarbetsnämnderna och kommissionen äga.

Den knapphet på personal, som vid krig uppstår inom alla civila arbetsområden, gör att avvägningsproblemet mellan olika intressen ofta kommer att bli svårt, vare sig det gäller att i det enskilda fallet eller kollektivt bestämma, huru placering skall ske, för att statsnyttan skall till fullo tillgodoses. Problemet blir icke lättare genom att i de fall arbetsmarknads- och folkskyddsintressena icke kunna sammanjämkas, en lösning måste ävägabrings, som endast kan tillfredsställa den ena parten. Det blir därför ingen lätt uppgift för folkskyddschefen — som själv är part — att med oväld och helt på eget ansvar träffa dylika avgöranden. Faran för att arbetsmarknadsintressena skola bli lidande kan icke förbises.

För den händelse att folkskyddsproblemen med nödvändighet måste överskugga arbetsmarknadsproblemen skulle från arbetsmarknadskommissionens sida icke någon berättigad invändning kunna göras mot folkskyddschefens ensambeslutanderätt. Så är emellertid enligt kommissionens förmenande icke fallet. Kommissionen vill i detta sammanhang erinra om vad som härutinnan utsagts i de sakkunnigas direktiv. Enligt dessa måste ur försvarets synpunkt arbetskraftsbehovet inom vissa livsviktiga näringsgrenar tillgodoses före varje annat anspråk på arbetskraft.

Betydelsen av att arbetsmarknaden jämväl under krig fungerar så störningsfritt som möjligt får således icke underskattas. Vid mobilisering berövas arbetsmarknaden kärnan av den arbetsföra delen av den manliga befolkningen. Erforderlig reservarbetskraft måste genom arbetsmarknadsorganans försorg tillföras den krigsviktiga industrin samt för folkförsörjning och försvar livsviktiga näringsgrenar. Ur arbetsmarknadssynpunkt är det därför ett oavvisligt krav, att arbetsmarknadsorganen icke blott medverka vid fördelningen av tillgänglig personal mellan folkskydd och arbetsmarknad, utan också att de få medbestämmanderätt och därigenom medansvar för en i varje situation riktig avvägning av från ena eller andra hållet framställda personalanspråk.

Slutligen sammanfattar kommissionen sin allmänna ståndpunkt på följande sätt:

Av vad i detta sammanhang anförts framgår, att den av de sakkunniga föreslagna ordningen för inskrivning och uttagning av personal för folkskyddet, här inbegripet hemvärnet, icke kan av arbetsmarknadskommissionen godtagas.

Enligt arbetsmarknadskommissionens mening kan nämligen en tillfredsställande ordning för inskrivning och uttagning av personal för folkskyddsväsendet och arbetsmarknaden i krig icke skapas med mindre en fullständig samordning av uttagningen äger rum. Kommissionen har redan tidigare intagit denna ståndpunkt i sitt utlåtande den 2 maj 1941 angående revision av gällande luftskydds- och utrymningslagstiftning. I utlåtandet upptog kommissionen sålunda frågan om en samordning exempelvis av två eller flera beredskapsorganisationer och angav härvid vissa riktlinjer för en mellan organisationerna under gemensamt befäl ordnad samverkan, som efter hand kunde utvecklas till »en enhetlig ledning och disponering distriktsvis av därvarande civilbefolknings totala arbetsinsats». Enligt kommissionens uppfattning skulle ett sådant enhetsorgan »möjliggöra icke endast ett samordnande av rekryteringen för olika här avsedda ändamål utan även, att eventuell tvångsuttagning härför (d. v. s. olika nu förekommande former av tjänsteplikt) kunde sammanföras såväl lagtekniskt som organisatoriskt». Ett så-

dant sammanförande skulle visserligen, vad hemortsförsvaret beträffar, komma till stånd vid ett genomförande av de sakkunnigas förslag. I andra hänseenden hava de sakkunniga emellertid enligt kommissionens mening icke tillräckligt beaktat arbetsmarknadens intressen. Kommissionen vill i detta sammanhang hänvisa till sitt öfverförande utlåtande. I detta underströk kommissionen det nödvändiga i att — för det fall att personaluttagningen till hemortsförsvaret icke anförtröddes den myndighet, som handhade tillämpningen av lagen om tjänsteplikt — de normerande föreskrifterna avfattades så, att personaluttagningen komme att verkställas under intim samverkan med riksarbetsstyrelsen och dess lokala organ. Kommissionen anser det oundgängligen nödvändigt, att på denna punkt en samordning kommer till stånd av helt annan karaktär än de sakkunniga föreslagit. Det av de sakkunniga föreslagna systemet vid personaluttagning för beredskapsändamål innebär faktiskt, att arbetsmarknaden under krigstid kommer att äga tillgång allenast till den del av den icke krigstjänstskyldiga arbetskraften, som återstår, sedan behovet för olika civilförsvarsuppgifter blivit fyllt. En dylik anordning kan icke godtagas ur de synpunkter arbetsmarknadskommissionen har att företräda. En sådan lösning av förevarande spörsmål måste istället åvägabringas att arbetsmarknadskommissionen och dess underlydande organ vid personaluttagningen erhåller en med civilförsvarsorganen fullt jämbördig ställning.

Utredningen får för sin del anföra följande.

Fördelningen av den sammanlagda personaltillgången mellan olika militära och civila behov förutsätter en avvägning mot varandra av dessa behov ur synpunkten av deras betydelse för rikets försvar. Personalfördelningen liksom annat förberedelsearbete för kriget måste i den mån det är möjligt äga rum redan under fredstid. Detta sker genom fastställande av planer för krigsmaktens, civilförsvarets, krigsmaterielproduktionens etc. organisation under krig samt — i mera begränsad utsträckning — genom uttagning av bestämda personer för olika uppgifter. Det ligger emellertid i sakens natur att den under fredstid verkställda planläggningen av personalfördelningen måste bli av schematisk natur. Varken de vid ett krigsutbrott rådande förhållandena eller krigsutvecklingen kunna förutses med någon som helst säkerhet. Man måste därför räkna med att planerna för personalfördelningen liksom alla andra för krigstid uppgjorda planer måste modifieras vid verkställandet. I detta sammanhang må endast erinras om de väsentligt olika krav, som måste ställas på personalfördelningen under ett kortvarigt och under ett långvarigt krig. Planläggningen måste vara så beskaffad att den tillgodoser även sådana personalkrävande uppgifter, som äro nödvändiga för att ett längre krig skall kunna uthärdas. Hit höra framförallt vissa arbetsmarknadens behov av arbetskraft för ersättningsproduktion. En dylik planläggning på längre sikt är dock utan värde om icke de första och, om krigsutbrottet kommer överraskande, sannolikt svårast bemästrade angreppen kunna avvärjas. Det direkta försvaret mot de fientliga angreppen (krigsmakten och civilförsvaret) måste sålunda under denna första tid ha möjlighet att utnyttja även personal, som därest de första angreppen avvärjas och en viss stabilisering inträder måste överföras till arbetsmarknaden. Detta förutsätter en betydande rörlighet i planläggningen och innebär en motsvarande begränsning i möjligheten att under fredstid fastställa en detaljerad personalfördelning.

När det gäller att uppdraga regler för fördelningen av personal mellan civilförsvaret och andra krigsviktiga uppgifter har utredningen åsyftat att erhålla ett förfarande, som i möjligaste mån tillgodoser nu nämnda synpunkter. Utredningen övergår till att redogöra för detta förfarande.

Ett fastställande av regler för civilförsvarets personaluttagning innefattar två särskilda spörsmål: dels bestämmande av organisationens ram, d. v. s. antalet personer, som skola ingå i civilförsvaret, och dels uttagningen av de personer, som erfordras för ramens fyllande.

Utredningen upptar först till behandling *bestämmandet av ramen för organisationen (personalramen)*. Detta skulle enligt hemortsförsvars-sakkunnigas förslag ske genom att Kungl. Maj:t fastställde organisationsplaner för distriktsfolkskydden. I organisationsplan skulle angivas, att allmänna folkskyddet inom visst folkskyddsdistrikt skulle bestå av uppräknade tjänstegrenar, vilka i sin tur skulle bestå av så och så många avdelningar, varje avdelning om så och så många man. Såsom på annat ställe anföres är utredningen av den uppfattningen, att organisationsplanerna för civilförsvardsdistrikten icke böra underställas Kungl. Maj:t. Granskningen av planerna bör i stället ankomma på länsstyrelserna samt på centralmyndigheten i den mån denna förbehåller sig vissa delar av granskningen. Det skulle dock otvivelaktigt kunna ifrågasättas, att bestämmandet av personalramen skulle förbehållas Kungl. Maj:t med hänsyn till vikten av detta avgörande. Endast genom ett ändamålsenligt avvägande mot varandra av de konkurrerande intressen, som göra sig gällande med avseende på den icke krigstjänstskyldiga befolkningen, kan ett maximum av försvarskraft utvinnas. Den ena krigsviktiga uppgiften får icke beredas alltför stort utrymme på den andras bekostnad. Icke heller civilförsvarsorganisationen får erhålla en sådan omfattning, att tillgodoseendet av övriga krigsviktiga intressen därigenom förhindras. På grund härav är det i hög grad betydelsefullt, att bestämmandet av personalramen sker i en instans, där tillräcklig överblick kan erhållas över samtliga för avvägningen viktiga faktorer. Emellertid är det enligt utredningens uppfattning av lika stor betydelse, att rambestämningen sker i en instans, där noggrann kännedom finnes om de lokala förhållanden, som utgöra förutsättningar för organisationen. En sådan kännedom kan icke Kungl. Maj:t äga. Däremot kan den påräknas i länsinstansen, där även tillräcklig överblick över arbetsmarknadsläget samt andra på avvägningen inverkan förhållanden kan erhållas. Utredningen föreslår, att personalramen i första hand bestämmas i denna instans.

Uppenbarligen måste i Kungl. Maj:ts hand ligga den slutliga avvägningen av de olika personalbehoven och sålunda också den slutliga prövningen av huruvida civilförsvarets personalanspråk kunna tillgodoses jämsides med andra personalanspråk för krigsviktiga uppgifter, respektive om civilförsvaret erhållit en mot dess betydelse svarande tilldelning av arbetskraft. Denna Kungl. Maj:ts prövning kan icke taga sig uttryck i ett bestämmande i förväg av det sammanlagda personantal, som inom hela riket eller inom

varje län får tagas i anspråk för civilförsvaret. Prövningen måste i stället ske genom en granskning i efterhand av det resultat, vartill man kommit i länsinstansen. En sådan prövning kan komma till stånd genom att de centrala civilförsvars- och arbetsmarknadsmyndigheterna tillerkännas befogenhet att i efterhand påkalla Kungl. Maj:ts beslut angående personalramen för ett eller flera län eller för riket i dess helhet. På grundval av Kungl. Maj:ts prövning av de sammanställda personaldispositionerna inom länen kunna ändringar få vidtagas i vad som där fastställts, om riksintressena föranleda härtill. För att erhålla en likformig praxis inom de olika länen böra därjämte i förväg utfärdas vissa direktiv. Dessa direktiv kunna dock endast innefatta vissa allmänna riktlinjer dels för civilförsvarets organisation och dels för arbetsmarknadsorganens bedömning av de på dessa organ ankommande frågorna. Direktiven böra därför utfärdas gemensamt av civilförsvarets centralmyndighet och arbetsmarknadskommissionen. Om dessa båda myndigheter icke kunna enas bör avgörandet ankomma på Kungl. Maj:t.

Personalramen för civilförsvaret inom visst civilförsvarsområde och organisationsplanen för samma område böra principiellt betraktas som två skilda saker. Genom personalramens fastställande skall bestämmas hur stor del av den inom civilförsvarsområdet tillgängliga arbetskraften, som får bindas för civilförsvarsuppgifter på sådant sätt, att den icke samtidigt kan utnyttjas för nödvändiga arbetsmarknadsuppgifter. Sett från arbetsmarknadsorganens synpunkt innebär detta, att man skall få klart för sig hur stor del av den befintliga arbetskraften, som kan disponeras för arbetsmarknadsuppgifter. Härav följer, att personalramen endast avser att bestämma hur stor personal, som skall få *varaktigt* tagas i anspråk för civilförsvaret. Däremot har personalramen icke avseende på sådan personal, som förutsättes bli tagen i anspråk för civilförsvaret endast tillfälligt, medan vederbörande i huvudsak skola kunna fullgöra vanligt civilt yrkesarbete. I fråga om personer, som avses skola tjänstgöra inom civilförsvaret endast på fritid eller eljest mera tillfälligt, böra civilförsvarsorganen sålunda i princip ha full frihet att obundna av maximibestämmelser ordna sin organisation. Här ha arbetsmarknadsorganen endast det intresset att förhindra ett bindande av viss ur arbetsmarknadsynpunkt mera betydelsefull arbetskraft, som helt behöver vara reserverad för arbetsmarknadsuppgifter. Detta intresse skall beaktas vid personaluttagningen och utredningen återkommer i det följande till spørsmålet i fråga.

Medan personalramen sålunda endast avser att begränsa antalet av de personer, som få *varaktigt* bindas för civilförsvarets räkning, måste organisationsplanen även avse utnyttjandet av den mera tillfälligt tjänstgörande personalen. Teoretiskt sett skall personalramen vara den grundläggande faktorn, d. v. s. organisationsplanen borde upprättas först sedan personalramen fastställts. I praktiken kan detta tydligen icke upprätthållas, vilket gäller så mycket mera som civilförsvarets lokala organisation till största delen redan är upprättad och det alltså endast kan bli fråga om att pröva den-

samma ur de synpunkter, som personalramen skall tillgodose. Sätillvida måste emellertid principen uppehållas som organisationsplanen icke kan definitivt fastställas förrän personalramen bestämts.

För prövning av personalramen bör ett särskilt förfarande tillämpas för att bereda arbetsmarknadsorganen tillbörligt inflytande. Förslag till personalram bör upprättas av civilförsvarenschefen. Förslaget bör främst underkastas prövning ur arbetsmarknadssynpunkt men vid behov böra även andra myndigheter och organisationer än arbetsmarknadsorganen erhålla tillfälle att granska planen.

Bedömningen ur arbetsmarknadssynpunkt bör ankomma på länsarbetsnämnderna. Dessa äga tillgång till ett material, som bör göra det möjligt för dem att bedöma — i vissa fall dock möjligen först efter ytterligare lokala undersökningar — i vilken utsträckning civilförsvaret och övriga beredskapsuppgifter av sådan art, som i krig varaktigt undandrar personal från arbetsmarknaden, kunna tillgodoses utan att vitala arbetsmarknadsintressen därigenom åsidosättas. Personalramen bör därför underställas vederbörande länsarbetsnämnd för prövning ur arbetsmarknadssynpunkt. Icke blott de rena arbetsmarknadssynpunkterna utan även anspråken på personal för andra beredskapsuppgifter böra därvid beaktas av länsarbetsnämnden. Om länsarbetsnämnd finner förhållandena påkalla detta, bör nämnden inhämta yttrande från andra berörda organisationer.

Eftersom länsarbetsnämnden lika väl som civilförsvarensorganen är part vid bedömningen av personalramen, kan det icke komma i fråga, att nämnden skall tillerkännas befogenhet att ändra det av civilförsvarenschefen uppgjorda förslaget till personalram.

Om uppgjort förslag av länsarbetsnämnden bedömes vara alltför personalkrävande för att personalbehovet annat än på bekostnad av arbetsmarknadsintressen eller övriga beredskapsuppgifter skall kunna tillgodoses, bör nämnden därför — för den händelse enighet icke kan uppnås med civilförsvarenschefen — ha att påkalla förslaget prövning av ett särskilt för länet tillsatt organ med tillräcklig sakkunskap och auktoritet. I detta organ, som lämpligen kan benämnas *personalprövningsnämnd*, böra ingå dels representanter för de båda huvudparterna, nämligen civilförsvaret och arbetsmarknaden, dels ock en ordförande med tillräcklig auktoritet. Arbetsmarknaden bör representeras av länsarbetsnämndens ordförande. Chefen för länsstyrelsens försvarsavdelning bör vara representant för civilförsvaret. Ordförande i nämnden bör landshövdingen vara. Han är den som kan förutsättas ha den största auktoriteten i länet och ifrågavarande uppgift är ett typiskt exempel på sådana samordningsuppgifter inom länets ram, som enligt utredningens uppfattning böra ankomma på länschefen. Föredragande i nämnden bör länsarbetsdirektören vara eftersom det i regel förutsättes vara arbetsmarknadssynpunkterna, som skola läggas fram för personalprövningsnämnden. På länsarbetsdirektören bör därför i första hand ankomma att förebringa den utredning angående personaltillgång m. m., som kan vara erforderlig för sakens

bedömande. Såsom sekreterare bör anlitas den länsnotarie, som enligt utredningens förslag skall tjänstgöra inom länsstyrelsens försvarsavdelning.

Som regel torde man kunna förutsätta, att en på här nämnt sätt fastställd personalram icke skall ge anledning för vare sig den ena eller den andra parten att söka ändring. Man torde kunna antaga, att även utan uttrycklig föreskrift härom det föreslagna förfaringssättet för personalramens granskning och godkännande kommer att medföra ett samråd redan på förberedelsestadiet mellan vederbörande civilförsvarschef och länsarbetsnämnden. Personaltillgången kommer då att på ett avgörande sätt påverka organisationens utformning. Möjlighet bör dock stå öppen för civilförsvarschefen och länsarbetsnämnden att besvärsvägen söka ändring i personalprövningsnämndens beslut. Beslutanderätten bör i nästa och sista instans tillkomma Kungl. Maj:t efter hörande av arbetsmarknadskommissionen och den centrala civilförsvarsmyndigheten ävensom, om så skulle erfordras, andra centrala myndigheter.

Huruvida länsarbetsnämnderna komma att bli för framtiden bestående arbetsmarknadsorgan är icke klart. Stadgandet om personalprövningsnämndens sammansättning bör därför givas sådan utformning, att Kungl. Maj:t äger bestämma vilket organ, som skall representera arbetsmarknadsmyndigheterna.

Utredningen övergår härefter till *ordningen för personaluttagningen*.

För personaluttagningen böra vissa direktiv utfärdas centralt efter överenskommelse mellan överbefälhavaren, den centrala civilförsvarsmyndigheten och arbetsmarknadskommissionen. Dessa direktiv böra ha till uppgift att, så långt detta är möjligt genom centrala anvisningar, ge riktlinjer för det ändamålsenligaste sättet att planlägga utnyttjandet av den icke krigstjänstskyldiga arbetskraften i en krissituation. Det är tydligt, att direktiven i stort sett måste begränsas till allmänna principer för uttagningen. I den begränsade utsträckning detta kan vara möjligt bör dock i direktiven fastslås t. ex. vilka personalgrupper, som uteslutande skola reserveras för viss uppgift och vilka sålunda icke skola komma i fråga för uttagning till andra uppgifter. Direktiven torde icke böra ges alltför fast karaktär. De få sålunda sannolikt i viss utsträckning ges olika innehåll för olika delar av landet. De måste också med säkerhet ändras tid efter annan därför att de grundläggande förutsättningarna ändrats. Lämpligast synes därför vara, att direktiven ges formen av vissa av förenämnda myndigheter i samråd utfärdade anvisningar. Kan enighet icke uppnås mellan myndigheterna måste avgörandet hänskjutas till Kungl. Maj:t.

Personaluttagningen för civilförsvaret förutsättes i huvudsak skola äga rum under fred. Bestämmelserna rörande uttagningen böra utfärdas med hänsynstagande härtill. Under krig erfordras viss vidgad befogenhet för civilförsvaret i förevarande hänseende. *Reglerna om den fredsmässiga uttagningen* upptagas först till behandling.

Utredningen finner det angeläget, att arbetsmarknadssynpunkterna även när det gäller den individuella uttagningen av personal för civilförsvaret er-

hålla större möjligheter att göra sig gällande än de skulle få vid ett genomförande av hemortsförsvarsakkunnigas förslag i denna del. Arbetsmarknadsintresset gäller i första hand den personal, som enligt den fastställda personalramen skall stadigvarande få tagas i anspråk av civilförsvaret och sålunda undandragas arbetsmarknaden. Arbetsmarknadsintresset kan dock icke begränsas till denna personal utan måste också — ehuru i lägre grad — gälla en viss del av den personal, som avses skola tjänstgöra inom civilförsvaret endast å fritid eller eljest mera tillfälligt. Det kan nämligen vara angeläget, att viss person undantages även från sådan tjänst på grund av sina arbetsmarknadsuppgifter. Vad sist sagts gäller dock endast tjänstgöring inom det *allmänna* civilförsvaret. Tjänstgöring inom verkskydd och hemskydd bör däremot i princip betraktas som en plikt för alla, som vid ett angrepp arbeta på en fabrik eller vistas i ett bostadshus. Verkskydds- och hemskyddspersonalen avses sålunda icke, när det i det följande talas om arbetsmarknadsorganens granskningsrätt.

För att ge arbetsmarknadsorganen tillbörligt inflytande på civilförsvarets personaluttagning äro olika vägar tänkbara. Det skulle sålunda kunna tänkas, att personaluttagningen i denna del lades i arbetsmarknadsorganens hand. Utredningen finner dock icke en sådan lösning tillfredsställande. Man kan icke bortse ifrån att personalkonkurrens mellan civilförsvaret och arbetsmarknaden kan vara betingad av nödvändigheten att för vissa uppgifter inom civilförsvaret förvärva personer, vilkas kvarblivande i sina civila uppgifter ur arbetsmarknads synpunkt skulle vara önskvärt. Både civilförsvarsorganen och arbetsmarknadsorganen äro sålunda parter i målet och personaluttagningen måste innebära, att en avvägning under hänsynstagande till skilda, var på sitt sätt ur samhällets synpunkt vitala intressen kommer till stånd. Båda parterna böra alltså ha tillfälle att göra sina synpunkter gällande, varjämte ett förfarande bör finnas för auktoritativ skiljedom i sådana fall, då överenskommelse icke kan träffas i godo. I enlighet med dessa grundsatser vill utredningen föreslå följande ordning för uttagningen av personal för civilförsvaret.

Själva *uttagningen* bör verkställas av civilförsvarschefen eller den han där till utser. Det är angeläget att uttagningen icke anförtros alltför underordnad personal, detta med hänsyn till den stora vikt, som måste fästas vid att personalen placeras på sådant sätt att den kan göra största möjliga nytta. Civilförsvarschef måste ha befogenhet att ålägga person, som kan förväntas komma i fråga till uttagning, att inställa sig för att lämna uppgifter om sig själv. Uttagningen bör helt naturligt ordnas så att minsta möjliga tidspillan och annan olägenhet vållas de inställeskyldiga. Uttagningen bör sålunda lokalt decentraliseras så att de inställeskyldiga icke kallas till civilförsvarschefen, om denne bor på längre avstånd, utan så att civilförsvarschefen eller hans representant reser till den ort, där de för uttagning kallade äro bosatta. Däremot bör uttagningen centraliseras på det sättet att enhetlig personaluttagning äger rum för samtliga civilförsvarets tjänstegrenar. Det system för uttagningen, som kommit till användning i Göteborg och varför en redogörelse lämnats i det föregående, synes kunna tjäna till förebild även på andra orter.

Det synes utredningen värdefullt om även ett visst lekmannainflytande beredes tillfälle att göra sig gällande vid personaluttagningen. Allmänhetens förtroende för uttagningen kommer utan tvivel att ökas, om kommunala förtroendemän äro närvarande vid denna och därvid ha en rådgivande befogenhet. De kommunala representanterna kunna då om så skulle erfordras företräda de enskildas intressen. Utredningen vill föreslå, att åt civilförsvarsnämnden inrymmes befogenhet att utse dylika rådgivande representanter.

Enligt utredningens mening är det däremot icke erforderligt, att arbetsmarknadsorganen äro representerade vid inställelsen inför civilförsvarschefen. Det bör i stället ankomma på denne att underställa vederbörande arbetsmarknadsorgan — vilket av skäl som äro berörda i det föregående bör vara länsarbetsnämnden — uppgift på de personer han önskar taga ut. Kan detta ske redan innan de för uttagning ifrågakommande personerna kallas till inställelse är detta givetvis en fördel. Är detta icke möjligt eller lämpligt får civilförsvarschefen icke vid inställelsen verkställa någon definitiv uttagning utan har att avvakta länsarbetsnämndens utlåtande. Finner nämnden, att ur de synpunkter nämnden har att företräda intet är att erinra mot den av civilförsvarschefen ifrågasatta uttagningen, kan denna ske utan vidare. Skulle däremot nämnden finna, att föreslagen person på grund av sin civila sysselsättning eller på grund av att han tagits i anspråk för annan beredskapsuppgift icke bör komma i fråga, skall civilförsvarschefen underrättas härom och har då att föreslå annan person. Länsarbetsnämnden bör i dylikt fall också, om så ske kan, själv lämna anvisning på annan enligt dess förmenande lämplig person.

Om civilförsvarschefen mot länsarbetsnämndens mening anser sig böra vidhålla, att av honom föreslagen person bör tagas ut, bör frågan underställas den förut omnämnda personalprövningsnämnden. Underställandet bör på samma sätt som föreslagits såvitt angår personalramen ske genom länsarbetsnämndens försorg. Nämnden skall alltså i första hand förebringa utredning i ärendet. Personalprövningsnämndens beslut bör även i nu ifrågavarande fall kunna överklagas hos Kungl. Maj:t av civilförsvarschefen och länsarbetsnämnden. Även den enskilde bör ha besvärsmätt. Nämndens beslut bör dock bli gällande utan hinder av att besvär anförts.

Personalprövningsnämnden bör ha befogenhet icke blott att avkunna skiljedom, då man från två eller flera håll gör anspråk på en tidigare icke bunden person. Nämnden måste också, på därom gjord framställning, kunna frigöra en person från en uppgift och tilldela honom en annan även om han tidigare uttagits i laga ordning eller frivilligt tecknat kontrakt om viss tjänstgöring. Inträffade ändrade förhållanden efter det att uttagningen ägt rum eller överenskommelsen träffats kunna nödvändiggöra, att en person disponeras på annat sätt än från början tänkts.

Utredningen övergår härefter till *personaluttagningen under krig*. I princip bör under krig samma uttagningsförfarande som under fred komma till användning, när det gäller uttagning till allmänna civilförsvaret och då främst

när det rör sig om stadigvarande tjänstgöring i detta. Sådan uttagning kommer att bli av nöden även under krigstid för att fylla uppkomna vakanser, vid sådana förändringar i organisationen, som grundas på krigserfarenheterna o. s. v. Civilförsvarschef måste emellertid vid sidan härav ha möjlighet att i kritiska situationer för tillfälliga arbetsuppgifter inom det allmänna civilförsvaret taga i anspråk personal utan den omgång prövningsförfarandet innebär. Härvid avses främst sådana situationer som att en ort drabbats av ett svårt luftangrepp med betydande skador, stora bränder och många husvillor. Civilförsvarsstyrkorna måste då kunna förstärkas högst avsevärt för utförande av röjnings- och räddningsarbete, för omhändertagande av de husvillor m. m. Ett annat dylikt fall är det, att ett viktigt varuförråd måste föras undan inför hotet om fientlig invasion. Civilförsvarschefen måste i sådana lägen utan att inhämta tillstånd från något håll kunna taga i anspråk all inom orten tillgänglig arbetskraft för utförande av det mest brådskande arbetet. Civilförsvarschefens befogenhet i detta hänseende bör icke ens vara begränsad med hänsyn till krigsindustriella företags arbetskraft, även om det ligger i sakens natur att sådan arbetskraft bör tagas i anspråk först i sista hand och endast om civilförsvarschefen anser det oundgängligen nödvändigt.

Den befogenhet, som på detta sätt lägges i civilförsvarschefens hand, är till sin omfattning så vidsträckt, att den skulle kunna medföra allvarliga skador på för riket livsviktig produktionsverksamhet, om den utnyttjas för längre tid. Befogenheten måste därför givas en helt tillfällig prägel och den måste omgärdas med vissa säkerhetsföreskrifter. För att arbetsmarknadsintressena så snart som möjligt skola kunna göra sig gällande bör det sålunda åligga civilförsvarschefen att så snabbt som möjligt underrätta länsarbetsnämnden om de av honom vidtagna åtgärderna. Nämnden har då möjlighet att begära, att den ur arbetsmarknadssynpunkt viktigaste arbetskraften får återgå till sin egentliga sysselsättning och på andra sätt verka för att olägenheterna för produktionen icke bli större än nödvändigt. Anser nämnden, att arbetskraften genom civilförsvarschefens åtgöranden blir felaktigt utnyttjad, bör den vara skyldig att ofördröjligen påkalla ändring. Även i detta fall bör länsarbetsnämnden, om civilförsvarschefen icke delar länsarbetsnämndens uppfattning, ha att vända sig till personalprövningsnämnden.

Civilförsvarschef skall vara skyldig att omedelbart underrätta länsstyrelsens försvarsavdelning om händelser, som fordra förstärkning av civilförsvarets personal genom utnyttjande av personer, som eljest äro bundna för arbetsmarknadsuppgifter. Länsstyrelsen bör efter att ha erhållit sådan underrättelse omedelbart taga kontakt med länsarbetsnämnden och överväga vilka åtgärder länsstyrelsen kan vidtaga för att minska personalbehovet. I den mån så är möjligt bör länsstyrelsen härvid dirigera civilförsvarsenheter från andra orter till hjälp åt den av skador drabbade orten. Eventuellt kan även ifrågakomma att begära militär hjälp. I det fall att arbetskraft från krigsindustriella företag av civilförsvarschefen tagits i anspråk, böra länsstyrelsen och länsarbetsnämnden underrätta vederbörlig militär förvaltningsmyndighet.

Härigenom får denna omedelbart kändedom om huruvida åtgärder måste vidtagas för att frigöra ianspråktagen arbetskraft så att någon särskilt viktig tillverkning snarast skall kunna återupptagas.

För att den tillgängliga arbetskraften skall kunna fördelas mellan olika uppgifter på ett ändamålsenligt sätt fordras en noggrann *registrering*, som dels ger en överblick över den befintliga arbetskraften och dennas kvalifikationer och dels anger för vilka uppgifter var och en avses. Den allmänna registreringen av arbetskraften bör såsom hittills ligga på länsarbetsnämnderna, vilka genom verkställda beredskapsmönstringar erhållit ett tämligen fullständigt material för bedömning av arbetskraftstillgången. Den speciella registreringen av personal för olika uppgifter måste ske både hos vederbörande ianspråktagande organisation, i förevarande fall civilförsvaret, och hos länsarbetsnämnden. Genom det här föreslagna uttagningsförfarandet vinnes emellertid den fördelen i jämförelse med det av hemortsförsvarsakkunniga föreslagna förfarandet, att civilförvarscheferna icke behöva ha någon fullständig förteckning å arbetskraften utan endast behöva förteckna den av dem uttagna personalen.

I den härovan lämnade redogörelsen för utredningens förslag har endast berörts personaluttagningen för civilförsvarets räkning. För att vinna en tillfredsställande ordning i fråga om arbetskraftens fördelning är det emellertid nödvändigt, att motsvarande regler gälla även andra organisationer än civilförsvaret och då främst de organisationer, som utgöras av eller tillhandahålla *krigsfrivilliga*. Av den tidigare lämnade redogörelsen för de vid rekryteringen av krigsfrivilliga tillämpade reglerna framgår, att samarbete i viss omfattning redan nu äger rum med arbetsmarknadsorganen. Redogörelsen för det i Göteborg tillämpade uttagningsförfarandet visar vidare, att samarbete äger rum mellan hemvärnet och luftskyddet vid personalrekryteringen. I samband med att bestämmelser ges för civilförsvarets personaluttagning bör man enligt utredningens mening fortsätta på den inslagna linjen och utbygga uttagningsförfarandet till att omfatta även de krigsfrivilliga.

Liksom när det gäller civilförsvaret måste det första steget bli att fastställa det antal frivilliga, som får rekryteras för viss uppgift. För hemvärnet fastställer Kungl. Maj:t redan nu personalstyrkan. Vid enrollering av lottor, frivilliga i luftbevakningstjänst m. fl. har vidare arméstaben en central position, som ger möjlighet att dirigera uttagningen. En liknande central ledning torde även i framtiden vara nödvändig vid fastställande av den omfattning, vari krigsfrivilliga skola rekryteras. Ett fastställande av en personalram i länsinstansen torde icke vara lämpligt eftersom härvid måste beaktas militära synpunkter, som endast kunna företrädas av centrala militära myndigheter. I sin mån medverkar härtill den omständigheten att den militära territoriella indelningen icke överensstämmer med den civila. Regeln bör därför enligt utredningens uppfattning vara, att Kungl. Maj:t fastställer organisationens ram.

Rörande den individuella uttagningen av hemvärnsmän och andra krigsfrivilliga synes följande böra gälla.

Uttagning av hemvärnsmän bör äga rum i nära samarbete med civilförsvaret, eftersom hemvärdet och civilförsvaret söka sin personal bland samma befolkningskategorier. Det synes utredningen lämpligt att i enlighet med vad som redan praktiseras på vissa håll hemvärdet beredes tillfälle att deltaga vid uttagning av personal för civilförsvaret och att därvid efterhöra om vederbörande är villig att inträda i hemvärdet. Är detta fallet bör åtagande att tjänstgöra i hemvärdet i princip utesluta uttagning till civilförsvaret. Råder konkurrens mellan hemvärdet och civilförsvaret skall hemvärdet alltså i regel tillerkännas företräde. Den risk för nedgång i hemvärdets numerär, som numera enligt för utredningen tillgängliga uppgifter föreligger, bör genom denna anordning kunna motverkas. Emellertid bör angivna regel icke vara utan undantag. En person kan sålunda på grund av sin utbildning eller sitt yrke vara av särskilt stort värde för civilförsvaret. I sådana fall bör civilförsvaret kunna tillerkännas företrädesrätt vid rekryteringen. Motsvarande konkurrensfall kan uppkomma mellan hemvärdet och arbetsmarknaden, i det att en person kan vara av sådant värde på en post inom exempelvis ett industriföretag, att han icke bör få ingå i hemvärdet. För lösande av dylika konkurrensfrågor bör enligt utredningens mening vid rekrytering av hemvärnsmän tillämpas samma förfarande, som föreslagits för civilförsvarets del. Uttagningen bör sålunda underställas länsarbetsnämnden och bör av denna kunna hänskjutas till personalprövningsnämnden. Civilförsvars- och arbetsmarknadsorganen böra ha befogenhet att, om så i något fall skulle befinnas erforderligt, upptaga placementsfrågan även för en person, som redan i gällande ordning antagits som hemvärnsmän. Personalprövningsnämnden bör sålunda kunna besluta, att en hemvärnsmän skall frigöras från hemvärdet och i stället tagas i anspråk för en civilförsvarsuppgift eller reserveras för arbetsmarknaden. På motsvarande sätt bör en person, som förklarat sig villig att inträda i hemvärdet, kunna frigöras från en civilförsvarsuppgift, för vilken han dessförinnan uttagits.

Det må anmärkas, att det i vissa fall synes möjligt att kombinera hemvärns- och civilförsvarsuppgifter. Personal, som tillhör industrihemvärn, bör sålunda åtminstone i viss omfattning kunna ingå i samma industris verkskydd. För att en dylik anordning skall vara möjlig fordras dock att industrihemvärdet ej tages i anspråk för uppgifter, vilka innebära, att personal, som ingår i både verkskyddet och industrihemvärdet, skall insättas utanför företaget.

Vad härovan sagts angående hemvärdets personalrekrytering äger i stort sett också tillämpning med avseende å rekrytering av andra krigsfrivilliga, nämligen lottor, luftbevakningspersonal m. fl. grupper, vilka omnämns tidigare i detta kapitel. Behov av nära samarbete med civilförsvaret vid själva uttagningen kan föreligga även vid denna rekrytering. I varje fall bör även uttagning av nu ifrågavarande krigsfrivilliga underställas länsarbetsnämnden, och personalprövningsnämnden bör ha samma befogenhet, som tidigare anförts, med avseende å sådan uttagning. Härmed avser utredningen icke att lägga

något band på lottaorganisationens eller andra frivilliga organisationers verksamhet. Dessa organisationer böra enligt utredningens mening uppmuntras i sin verksamhet. De böra ha full frihet att värva medlemmar och att utbilda dessa. För att säkerställa att tillgänglig personal utnyttjas på ett ändamålsenligt sätt är det emellertid nödvändigt med den nämnda kontrollen över de frivilliga personaldispositionerna i den mån dessa innebära, att personer skola tagas i anspråk för varaktiga uppgifter och sålunda icke kunna påräknas för arbetsmarknadsuppgifter. Avsikten härmed är att förhindra att en person, som är nödvändig inom civilförsvaret eller exempelvis krigsindustrien, tecknar kontrakt att fullgöra frivillig luftbevakning o. s. v.

De nu föreslagna reglerna rörande rekrytering av hemvärnsmän och andra krigsfrivilliga fordra icke några lagbestämmelser. Det är vederbörande militära myndighet eller den organisation vilken för den militära myndighetens räkning verkställer uttagningen, som skall hänskjuta densamma till länsarbetsnämnden. De behövlige bestämmelserna kunna därför ges i administrativ ordning.

Vid prövning av ärenden, som avse hemvärnsmän eller andra krigsfrivilliga, bör i personalprövningsnämnden sitta också en militär representant för att bevaka de militära intressena. Såsom militär representant bör den i länsstyrelsens försvarsavdelning tjänstgörande militärassistenten inträda.

Utredningen har i 18 § i förslaget till civilförsvarslag intagit en grundläggande bestämmelse rörande inskrivning av personal för civilförsvaret. Några närmare bestämmelser angående fastställande av personalram, ordningen för lösande av konkurrenstvister m. m. har utredningen däremot icke föreslagit i denna lag. Det är utredningens mening, att endast de grundläggande reglerna rörande personaluttagningen överhuvudtaget böra intagas i författning. I övrigt böra erforderliga bestämmelser utfärdas instruktionsvägen.

Den personal, som ifrågakommer för uttagning till civilförsvaret med tillämpning av det nu behandlade förfarandet, utgöres av de icke krigstjänstskyldiga. I viss begränsad omfattning torde emellertid även krigstjänstskyldiga personer kunna få utnyttjas av civilförsvaret. I första hand gäller detta personer, som på grund av sin civila sysselsättning erhållit uppskov med inställelse till militärtjänstgöring vid mobilisering. Det får givetvis icke inträffa, att sådana personer tagas i anspråk för civilförsvaret om de därigenom hindras från att fullgöra de uppgifter, för vilkas skull uppskov beviljats. I åtskilliga fall torde det emellertid vara möjligt att kombinera dessa uppgifter med viss begränsad tjänstgöring inom civilförsvaret. Frågan om den utsträckning, vari detta kan ske, bör bedömas särskilt i varje fall av länsarbetsnämnden och personalprövningsnämnden enligt samma regler, som föreslagits rörande uttagningen av icke krigstjänstskyldiga.

Utöver den möjlighet till utnyttjande av krigstjänstskyldig personal, som föreligger i fråga om personer med uppskov på grund av sin yrkesanställning,

torde det också föreligga viss möjlighet att direkt avdela krigstjänstskyldiga för tjänstgöring inom civilförsvaret. Värnpliktiga frikallas numera från militärtjänst i väsentlig mindre omfattning än tidigare. Vidare har genom den verkställda ommönstringen av tidigare frikallade ett icke obetydligt antal personer överförts till gruppen krigstjänstskyldiga. Dessas användbarhet inom krigsmakten torde ofta vara begränsad och ett icke ringa antal av dem torde åtminstone under den första tiden efter ett krigsutbrott icke erfordras för fyllande av krigsmaktens personalbehov. Det synes lämpligt, att sådana personer, som för civilförsvaret skulle vara synnerligen värdefulla, avdelas för tjänstgöring inom denna organisation. Så mycket större värde torde en sådan åtgärd ha som bland de ommönstrade förut frikallade personerna åtskilliga just emedan de tidigare varit frikallade uttagits inom luftskyddet eller utrymningsorganisationen och där innehaft befälsposter. Ifrågavarande personer kunna ställas till civilförsvarets förfogande antingen genom att de krigsplaceras för tjänstgöring därstädes eller genom att de beviljas uppskov för sådan tjänstgöring. Krigsplacering inom luftskyddet bör liksom nu förekomma när det gäller vapenfria värnpliktiga. I övrigt synes det vara lämpligare att uppskov beviljas dem som skola tjänstgöra inom civilförsvaret. Härför erfordras sannolikt att den medgivna uppskovsvolymen ökas i viss omfattning. Uppskoven böra endast gälla inställelse vid mobilisering och böra icke föranleda befrielse från fullgörande av beredskapstjänstgöring enligt för övriga värnpliktiga gällande bestämmelser.

Det utnyttjande av värnpliktiga inom civilförsvaret, som sålunda bör äga rum, innebär en tillämpning av den princip om ömsesidig hjälp mellan krigsmakten och civilförsvaret, som utredningen tidigare berört, och vilken också kommer till uttryck i utredningens förslag om utvidgad tillämpning av civilförsvarets plikten för tjänstgöring inom krigsmakten. Genom att krigstjänstskyldiga kunna utnyttjas inom civilförsvaret och icke krigstjänstskyldiga inom krigsmakten erhållas ökade möjligheter att effektivt utnyttja den samlade personaltillgången.

6 K A P.

Civilförsvarets utbildningsverksamhet.

Hemortsförsvarsakkunnigas förslag i denna del kan sammanfattas på följande sätt:

De sakkunniga ha skilt mellan å ena sidan utbildning, som bedrivs centralt för riket i dess helhet eller eljest för flera folkskyddsdistrikt gemensamt, och å andra sidan distriktsutbildning.

För den *utbildning, som bör bedrivas centralt för hela riket*, skall enligt förslaget nuvarande statens luftskyddsskola sammanslås med hemvärnets stridsskola till en utbildningsanstalt, statens folkskyddsskola.

Den för flera folkskyddsdistrikt avsedda utbildning, som icke äger rum vid statens folkskyddsskola, skall i regel bedrivas i form av *utbildningskurser inom de olika försvarsområdena* under ledning av försvarsområdesbefälhavarna respektive civilskyddscheferna.

Vid statens folkskyddsskola och nyssnämnda kurser skola utbildas folkskyddschefer, biträdande folkskyddschefer, tjänstegrenschefer och sådan annan befälspersonal vid de allmänna folkskydden, som icke lämpligen kan erhålla sin utbildning vid distriktsutbildning, verkskyddsledare vid större och medelstora verkskydd, vissa instruktörer och viss specialistpersonal. — Kostnaderna skola i princip bestridas av staten.

Distriktsutbildningen skall omfatta dels elementär folkskyddsutbildning av den folkskyddspliktiga befolkningen över huvud i distriktet dels ock tilläggsutbildning för viss personal.

Den elementära folkskyddsutbildningen skall bestå av grundutbildning om i regel 5 timmar samt repetitionsutbildning vid lämpliga tidpunkter.

Tilläggsutbildningen skall omfatta under normala fredsförhållanden 10—20 timmars utbildning jämte viss med lämpliga mellanrum återkommande repetitionsutbildning. Denna utbildning är avsedd att meddelas en del grundutbildade, icke inskrivna personer, särskilt för samarittjänst, samt i allmänt folkskydd, verkskydd och hemskydd inskriven lägre befälspersonal och menig personal ävensom verkskyddsledare vid mindre verkskydd.

Ansvar för all distriktsutbildning skall enligt förslaget åvila folkskyddscheferna. Denne skall vid utbildningen biträdas av bland andra riksluftskyddsförbundets lokalförening. Kostnaderna för denna utbildning skola med vissa undantag bäras av folkskyddsdistrikten.

Utöver nu angivna minimiutbildning skall den kompletterande utbildningsverksamhet, som kan finnas önskvärd, ombesörjas av frivilliga organisationer, främst riksluftskyddsförbundet och röda korset.

Utredningen får för sin del i förevarande hänseende anföra följande.

Den centrala utbildningen för civilförsvarets uppgifter torde fortfarande böra ankomma på statens luftskyddsskola, vars benämning bör ändras till statens civilförvarsskola. Mellan denna skola och statens brandskola bör samarbete äga rum. Något skäl för att sammanslå civilförvarsskolan med utbildningsanstalten för hemväret föreligger icke, då hemväret icke skall ingå i civilförsvaret.

Vid civilförvarsskolan torde böra utbildas ungefär de till civilförsvaret hänförliga personalkategorier, som hemortsförvarssakkunniga ansett böra utbildas i den av dem föreslagna folkskyddsskolan och vid kurserna för försvarsområdena. Över huvud synes det utredningen önskvärt, att all den personal, som avses skola fylla en mera krävande eller speciell uppgift inom civilförsvaret, erhåller utbildning vid civilförvarsskolan.

I den mån förhållandena det medge, bör undervisningsverksamheten vid civilförvarsskolan bedrivas icke blott vid dennas ordinarie förläggning utan även genom kurser i de olika länen. Civilförvarsskolan bör därför organiseras på ett sätt, som medger anordnandet av dylika kurser.

Åt riksluftskyddsförbundet torde fortfarande böra anförtros att handha central utbildning av ungefär den beskaffenhet, som förbundet för närvarande bedriver. En förutsättning härför är emellertid, att riksluftskyddsförbundet bedriver ifrågasvarande verksamhet i nära samarbete med civilförvarsskolan, vars lokaler och utrustning böra kunna, i den mån så kan ske utan hinder för civilförvarsskolans verksamhet, utnyttjas av riksluftskyddsförbundet. Särskilt i tider, då efterutbildning av befälspersonal i civilförsvaret snabbt måste äga rum, torde det vara av stort värde att vid sidan av civilförvarsskolan finnes en institution, som är kompetent att utöva sådan utbildningsverksamhet. För förbundets utbildningsverksamhet böra gälla de anvisningar centralmyndigheten utfärdar och nämnda myndighet bör äga rätt att utöva erforderlig inspektion av verksamheten. Jämväl mellan länsförbunden och länsstyrelsernas försvarsavdelningar bör ett nära samarbete upprätthållas.

Utredningen anser sig icke kunna eller böra uppdraga några närmare riktlinjer för nu ifrågasvarande utbildningsverksamhets bedrivande. Det torde böra ankomma på centralmyndigheten att utarbeta förslag i nämnda hänseende. Intill dess att nya bestämmelser utfärdas bör utbildningen fortgå enligt nu tillämpade riktlinjer.

I likhet med hemortsförvarssakkunniga anser utredningen, att de direkta kostnaderna för utbildningen vid civilförvarsskolan, såsom utgifter för lokaler, lärararvodén och undervisningsmateriel, böra helt bestridas av staten. Kostnaderna för deltagarnas resor och uppehälle synas däremot böra förskjutas av kommunerna, vilka enligt den av utredningen föreslagna huvudregeln för kostnadsfördelningen böra erhålla statsbidrag med två tredjedelar av kostnadernas belopp. Beträffande den personal, för vars avlöning enligt utredningens förslag fullt statsbidrag skall utgå redan under tid då civilförvarsberedskap ej råder, synas dock jämväl kostnaderna för resor och uppehälle i samband med utbild-

ning vid civilförvarsskolan böra till fullo ersättas av staten. I fråga om dylika kostnader för verkskyddsledare och annan verkskyddspersonal torde varken kommunerna eller staten böra iklädas några förpliktelser utan kostnaderna för denna personal böra bestridas av ägaren (innehavaren) av anläggning eller byggnad, för vilken verkskyddet är anordnat. Vad nu sagts om kostnader för uppehälle torde i princip böra äga tillämpning jämväl på kostnader för eventuella vikarier för deltagare eller ersättning för inkomst, som någon i anledning av utbildning kan få avstå.

Vad beträffar utbildningen inom civilförvarsområdena, den *lokala utbildningen*, finner utredningen att några skäl icke tala för avvikelse från det nu rådande systemet med utbildning genom de frivilliga organisationernas försorg. Ansvaret för att utbildningen bedrivs i erforderlig utsträckning och på tillfredsställande sätt bör dock ytterst åvila vederbörande civilförvarschef, som det fördenskull bör åligga att inspektera utbildningsverksamheten. Sker inom något område utbildningen ej genom frivillig organisations försorg, bör vederbörande kommun vara skyldig att efter anmaning av civilförvarschefen föranstalta om att utbildningsverksamheten ordnas.

Ej heller i fråga om den lokala utbildningen anser sig utredningen närmare böra ingå på frågan om utbildningstidens längd m. m. Centralmyndigheten torde böra avge förslag om de närmare riktlinjerna för utbildningens ordnande. Emellertid vill utredningen betona vikten av att vid den grundläggande utbildningen särskilt avseende fästes vid brandförsvaret. Utredningen anser det i hög grad angeläget, att samtliga civilförvarspiktiga erhålla en grundläggande utbildning i brandbekämpning. En sådan utbildning skulle bli av betydelse icke blott för civilförsvaret. En viss elementär färdighet hos varje medborgare i fråga om brandsläckning skulle dessutom bli till nytta för brandförsvaret under fredsförhållanden. Den grundläggande utbildningen, som bör meddelas varje civilförvarspiktig, synes icke behöva taga alltför lång tid i anspråk. Därest en civilförvarspiktig ägnar sin fritid under två eller tre kvällar åt den grundläggande civilförvarsutbildningen, torde detta i regel vara tillräckligt.

I de fall, då den lokala utbildningen anordnas av kommun, torde beträffande kostnaderna huvudregeln böra gälla, d. v. s. kommunen svarar för kostnaderna men får statsbidrag med två tredjedelar.

Oavsett om lokal utbildning anordnas av förening eller av kommun, bör den sistnämnda vara skyldig att utan ersättning ställa lokaler till förfogande för utbildningsverksamhetens bedrivande. Kommun bör också vara skyldig att helt bestrida de rese- och traktamentskostnader, som kunna uppstå för deltagande i lokal utbildning, ävensom kostnader för vikarier för deltagare eller ersättning för arbetsinkomst, som deltagare går miste om på grund av utbildningen.

Utredningen föreslår det undantaget från nu angivna regler om kommuns skyldigheter, att kostnaden för tilläggsutbildning av verkskyddspersonal, däri

inbegripet ersättning för mistad arbetsinkomst m. m., skall bestridas av anläggningens eller byggnadens ägare (innehavare).

Utredningen förutsätter vidare, att statsverket även i fortsättningen kostnadsfritt kommer att ställa vissa för den lokala utbildningen erforderliga slag av övningsmateriel, utrustning och förnödenheter till förfogande.

Beträffande i utbildningen av civilförsvarets personal ingående *övningar* inskränker sig utredningen att betona tvenne synpunkter. Det är angeläget att övningsprogram så planläggas, att oaktsam misshushållning med den deltagande personalens arbets- eller fritid undviks. Erfarenhetsmässigt kan vidare anses fastslaget, att »stabsövningar» i form av krigsspel äro av största värde för trimning av organisationsapparaten och uppenbarande av brister i dess funktionsduglighet. Såväl centralmyndigheten som länsinstansen böra i bägge dessa hänseenden utöva en planläggande och kontrollerande verksamhet.

7 K A P.

Byggnadstekniska bestämmelser.**Skyddsrum och källarmursgenombrott.**

Bestämmelser om skyddsrum och källarmursgenombrott återfinnas i 34—46 §§ i förslaget till civilförsvarslag. De av utredningen föreslagna bestämmelserna om skyddsrum överensstämna i stort sett med de av hemortsförsvarsradsakkunniga föreslagna. Endast på några punkter har utredningen föreslagit ändringar eller tillägg av större vikt. I detta kapitel vill utredningen lämna en redogörelse för sina förslag på ifrågavarande punkter. Angående övriga av utredningen föreslagna ändringar och tillägg, vilka till huvudsaklig del äro av redaktionell natur, hänvisar utredningen till specialmotiveringen.

Innan utredningen går in på en saklig behandling av bestämmelserna om skyddsrum vill utredningen omnämna, att i vissa yttranden över hemortsförsvarsradsakkunnigas betänkande föreslagits, att dessa bestämmelser helt eller till största delen skulle intagas i byggnadsstadgan. Sådana förslag ha framlagts av länsstyrelsen i Örebro län och av byggnadsnämnden i Stockholm. Utredningen har för sin del funnit, att skyddsrumsfrågorna äga sådant samband med och sådan betydelse för civilförsvaret, att bestämmelserna därom böra finnas i civilförsvarslagen. Sålunda kunna exempelvis föreskrifter rörande den omfattning, vari allmänna skyddsrum skola inrättas, uppenbarligen icke införas i byggnadsstadgan. Endast såvitt angår bestämmelserna om skyddsrumskännet synas ett överförande till byggnadsstadgan möjligt. En uppdelning av bestämmelserna om skyddsrum på två olika författningar synes emellertid utredningen mindre lämplig. Utredningen har därför intagit samtliga bestämmelser i förslaget till civilförsvarslag. Enligt utredningens mening är det tillräckligt att i byggnadsstadgan finnes tydlig hänvisning till dessa bestämmelser.

Utredningen upptar härnäst till behandling spörsmålet rörande *den omfattning, vari skyddsrum skola inrättas*.

Hemortsförsvarsradsakkunnigas förslag i denna del innebär viss utvidgning av skyldigheten att anordna skyddsrum. De sakkunniga ha sålunda i 65 § förslaget till folkskyddslag föreskrivit, att *allmänna* skyddsrum skola inrättas inom stad och köping samt inom annat tätbebyggt samhälle, som icke är av endast ringa omfattning och betydelse. De sakkunniga ha i sin motivering till angivna paragraf (s. 232—235) anfört, att skyldighet att inrätta allmänna skyddsrum bör föreligga icke blott inom den nuvarande kategorien luftskyddsorter utan även inom vissa mindre orter, exempelvis en stor del av de nuvarande luftskyddsplatserna. Erfarenheterna ha enligt de sakkunniga utvisat, att dylika orter ingalunda förskonats från fientliga anfall. De sakkunnigas

förslag innebär en utvidgning av nu gällande regler även såtillvida, att allmänna skyddsrum enligt 65 § skola inrättas vid socialtjänstens härbärgen för utbombade.

Utredningen ansluter sig för sin del till hemortsförvarssakkunnigas förslag. Bestämmelsen i 34 § förslaget till civilförvarslag överensstämmer sålunda i sak helt med 65 § i förslaget till folkskyddslag.

Endast i ett hänseende finner utredningen de avgivna yttrandena ge anledning till ett uttalande. Utrymningskommissionen har förklarat sig förutsätta, att skyldighet att ordna skyddsrum för personalen vid folkskyddets ledningscentral skall avse även reservlokaler för sådana centraler, i den mån dylika lokaler befinnas böra uttagas. Utredningen instämmer häri och anser, att det vid fastställande av organisationsplanerna skall prövas i vilken omfattning reservlokaler för ledningscentraler skola uttagas och i vad mån lokalerna skola förses med skyddsrum.

De av hemortsförvarssakkunniga i 67 och 68 §§ förslaget till folkskyddslag föreslagna bestämmelserna om skyldighet att inrätta *enskilda* skyddsrum innebära liksom förenämnda bestämmelser angående de allmänna skyddsrummen en viss utvidgning av den nu gällande skyldigheten. De av utredningen föreslagna bestämmelserna i förevarande hänseende, vilka återfinnas i 36 och 37 §§ i lagförslaget, ha i stort sett utformats i överensstämmelse med de av hemortsförvarssakkunniga föreslagna.

På en punkt, nämligen i fråga om beräkningsgrunden för anordnande av skyddsrum för bostadsfastigheter, har utredningen emellertid funnit sig böra föreslå en utvidgning av skyldigheten att anordna skyddsrum även i jämförelse med hemortsförvarssakkunnigas förslag. Härom vill utredningen anföra följande.

I hemortsförvarssakkunnigas betänkande har (s. 243—246) lämnats en redogörelse för de nu tillämpade reglerna för beräkning av skyddsrummets behovet för bostadshus samt för den diskussion om eventuell ändring i beräkningsgrunden, som tidigare förts. Utredningen hänvisar till denna redogörelse, av vilken framgår, att å olika orter i hög grad växlande beräkningsgrunder tillämpats och att på vissa håll skyddsrummen beräknats endast för 50—60 % av det antal personer, som under fredstid bo i fastigheterna. Hemortsförvarssakkunniga ha i 68 § andra stycket föreslagit en bestämmelse av innehåll, att i fråga om bostadshus enskilt skyddsrum i varje fall skall beräknas för minst två tredjedelar av antalet personer, vilka under fredstid i allmänhet äro bosatta inom byggnaden. Denna bestämmelse har av luftskyddsinspektionen och utrymningskommissionen icke ansetts tillfyllest.

Luftskyddsinspektionen har i förevarande hänseende anfört.

Enligt nu gällande anvisningar skall till utgångspunkt för beräkningarna tagas det antal personer som i fredstid vistas i byggnaden. I de över inspektionens förslag till ny luftskyddslag avgivna yttrandena ha flera myndigheter uttalat sig för en utvidgning av skyddsutrymmena, så att dessa inrymma hela det antal personer som under fredstid vistades inom byggnaden. Denna ståndpunkt har motiverats med önskvärldheten av att bereda de skyddssökande liggplats i skyddsrum-

men, ävensom den synpunkten att befintliga bostäder i stor utsträckning komma att tagas i anspråk av genom bombanfall husvilla personer. Inspektionen ansluter sig till nyssnämnda synpunkter, som äga stöd av de senaste erfarenheterna från stormaktskriget. Skyldigheten att i fråga om bostadshus uppföra skyddsrum för hela det antal personer som i fredstid äro bosatta inom byggnaden, torde dock skäligen böra begränsas till att gälla nybyggnader. För redan befintliga byggnader böra däremot de i 68 § andra stycket föreslagna bestämmelserna tillämpas.

Å orter, där planer för utrymning upprättats, har denna omständighet ofta åberopats såsom skäl för en begränsning av byggandet av enskilda skyddsrum. Utrymningskommissionen har bland annat upptagit detta spörsmål i sitt yttrande. Kommissionen anför:

Vid bedömningen av frågan om den utsträckning, vari skyddsrum böra inrättas, ha utrymningen och omhändertagandet av husvilla i olika sammanhang tillmätts stor vikt. Kommissionen anser sig därför böra framlägga sin syn på dessa spörsmål.

Enligt kommissionens uppfattning bör skyddsrumsbekvämligheten icke i något avseende beräknas med utgångspunkt från den förutsättningen, att viss del av befolkningen under krig till följd av utrymning icke längre vistas i sina hemorter. Luftskyddsutrymning, vilken är den enda form av utrymning, som i förevarande hänseende skulle kunna tänkas vara av betydelse, finnes för närvarande planlagd i 84 av de cirka 380 luftskyddsorterna. Det är emellertid fullt klart, att alla de angivna 84 luftskyddsorterna icke samtidigt komma att bli föremål för utrymning. Planläggningen är endast att betrakta som en beredskapsåtgärd för det fall att förhållandena under krig skulle bli sådana att luftskyddsutrymning av någon av de ifrågakommande orterna skulle visa sig nödvändig eller önskvärd. Endast i fråga om några få av de största städerna framstår det som sannolikt att luftskyddsutrymning kommer att visa sig lämplig i varje krigsfall.

Luftskyddsutrymning planlägges endast för vissa befolkningsgrupper inom de av planläggningen berörda orterna. Dessa grupper kunna beräknas utgöra i regel 25—30 % av befolkningen å varje ort. Om luftskyddsutrymningen blir frivillig, vilket kommissionen av olika skäl anser sig böra räkna med åtminstone för den första tiden, blir antalet personer, som vid utrymningen lämna orten sannolikt lägre än angivna procenttal. Hur stor minskning av invånarantalet i viss byggnad, som kan åstadkommas genom luftskyddsutrymning, låter sig sålunda icke på förhand beräkna.

Det är icke sannolikt att luftskyddsutrymning hinner verkställas före ett krigsutbrott. Troligen kunna verkställighetsåtgärderna påbörjas först i samband med krigsutbrottet. Detta betyder emellertid, att åtminstone under den första tiden utrymningsmöjligheterna komma att vara begränsade. Militära behov av transportmedel, svårigheter att bedöma vart transporterna lämpligen kunna dirigeras m. fl. omständigheter kunna verka fördröjande eller hindrande på utrymningsåtgärderna. Under alla omständigheter måste man räkna med att utrymning av de större städerna kommer att taga relativt lång tid i anspråk på grund av den ringa tillgången på transportmedel.

På grund av anförda omständigheter bör man vid beräkning av skyddsrumsbekvämligheten utgå ifrån att vid ett överraskande krigsutbrott hela civilbefolkningen finnes kvar i luftskyddsorterna. På grund härav bör skyldigheten att inrätta skyddsrum i bostadshus icke såsom de sakkunniga föreslagit begränsas till $\frac{2}{3}$ av varje byggnads invånarantal. En viss begränsning — dock icke så stor som med $\frac{1}{3}$ av detta invånarantal — skulle möjligen kunna motiveras av den omständigheten, att alla krigstjänstskyldiga personer vid ett krigsutbrott kunna förutses omedelbart bli inkallade till militärtjänst. Även en sådan begränsning är dock

enligt kommissionens uppfattning oriktig. Det måste nämligen tagas med i beräkningen att genom skador å bostadsbebyggelsen en mycket stor del av luftskydds-orternas befolkning kan bli hemlös. För dessa hemlösa måste inkvartering huvudsakligen ordnas genom inkvartering i oskadade bostadslägenheter. Då någon reserv av bostadslägenheter icke kan beräknas stå till förfogande måste bebodda lägenheter sannolikt i de flesta fall tagas i anspråk för inkvarteringen. Detta innebär, att antalet invånare i bostadshusen under krig i talrika fall kommer att överstiga invånarantalet under fred.

Kommissionen vill sålunda föreslå, att skyddsrumsskyldigheten icke begränsas till $\frac{2}{3}$ av det antal personer, som under fred äro bosatta i viss fastighet. Även i fråga om äldre fastigheter bör viss möjlighet finnas att föreskriva utbyggnad av skyddsrummen om dessa beräknats för allt för ringa antal personer.

Utredningen ansluter sig för sin del till den principiella syn på skyddsrummsfrågan för bostadsfastigheter, som luftskyddsinspektionen och utrymningskommissionen givit uttryck åt. Det är enligt utredningens mening av väsentlig betydelse för vårt lands förmåga att motstå fientliga angrepp att bostadsfastigheterna i de tätbebyggda orterna äro försedda med skyddsrum i en omfattning, som med någorlunda stor säkerhet kan beräknas förslå för samtliga invånare i fastigheten under krigstid. Vid beräkningen av hur stort detta behov är får man, såsom framgår av utrymningskommissionens yttrande, icke förutsätta, att någon som helst utrymning kommit till stånd när skyddsrummen behöva tagas i anspråk. Beräkningarna av utrymmesbehovet böra över huvud taget icke grundas på någon uppskattning av hur många personer, som av olika anledningar under krig komma att lämna sina bostäder. Sådana beräkningar torde i regel leda till att skyddsrummsbehovet uppskattas alltför lågt. Två särskilda omständigheter tala nämligen för att detta behov principiellt bör uppskattas relativt högt. Den ena av dessa omständigheter är den, att man enligt erfarenheterna från det pågående kriget måste räkna med att luftangrepp, som upprepas med korta mellantider, kunna tvinga befolkningen att under längre tider tillbringa hela nätterna i skyddsrummen. Detta medför, att skyddsrummen böra beräknas med tanke på att liggplatser måste anordnas för de skyddssökande. Ju dragligare förhållanden dessa kunna beredas i skyddsrummen, desto bättre bevaras deras arbetsförmåga och därmed deras förmåga att göra sin insats inom det totala försvaret. Den andra omständighet, som i förevarande hänseende måste beaktas, är behovet av skyddsrum för utbombade. Det är att förutse, att förstörelse av bostadshus under krig kommer att tvinga till ett väsentligt hårdare utnyttjande av de oskadade bostadsutrymmena än under fred varigenom också behovet av skyddsrumspatser för de oskadade bostadshusen ökas. Visserligen måste den utvägen utnyttjas, att genom utrymning tunna ut befolkningen i de för luftangrepp mest utsatta orterna, men nödvändigheten av att hålla produktionen i gång sätter en gräns härför. Beräknas utrymmena i skyddsrummen alltför snävt löper man alltså risken att dessa, efter det att delar av bostadsbebyggelsen förstörts, icke förslå.

På grund av angivna omständigheter är utredningen av den uppfattningen,

att den lämpligaste beräkningsgrunden för utrymmesbehovet i bostadshusens skyddsrum är antalet personer, som under fredstid äro bosatta i husen. För detta antal personer böra skyddsrum anordnas. Utredningen har i 37 § första stycket intagit en bestämmelse av detta innehåll.

Starka skäl tala tydligen för att ifrågavarande regel bör gälla såväl redan befintliga hus som nybyggnader. Med hänsyn till de ekonomiska konsekvenser, som bestämmelsens utsträckande till den befintliga bebyggelsen skulle ha för den, som redan inrättat skyddsrum i den omfattning myndigheterna tidigare bestämt, har utredningen icke ansett sig kunna föreslå, att bestämmelsen skall gälla annat än vid nybyggnader. På grund härav har utredningen i övergångsbestämmelserna till civilförsvarslagen föreslagit en föreskrift av det innehåll, att därest jämlikt de före lagens ikraftträdande gällande bestämmelserna för anläggning eller byggnad inrättats enskilt skyddsrum, som blivit i vederbörlig ordning godkänt, skyldighet att bygga nytt skyddsrum eller utöka det godkända skyddsrummet icke på grund av stadgandena i 37 § må åläggas byggnadens eller anläggningens ägare, för såvitt icke särskilda skäl det föranleda. Utredningen vill dock framhålla, att det enligt utredningens mening bör tagas i övervägande att i fråga om orter, där behovet av enskilda skyddsrum hittills beräknats särskilt lågt, föranstalta om en viss utbyggnad av skyddsrummen. Dessutom må anmärkas att om skyldigheten att inrätta enskilda skyddsrum utsträcker till ort eller område, där sådan skyldighet icke tidigare gällt, den i 37 § första stycket intagna bestämmelsen givetvis skall gälla.

Utredningen övergår härefter till frågan om *skyddsrummens beskaffenhet*.

Hemortsförsvarssakkunniga ha i 66 § i förslaget till folkskyddslag infört bestämmelse angående beskaffenheten av allmänna skyddsrum. Enligt denna bestämmelse — vilken ansluter sig till den i 4 § nu gällande skyddsrumslag givna föreskriften angående enskilda skyddsrumms beskaffenhet — skall allmänt skyddsrum vara så beskaffat, att det i alla riktningar skyddar mot splitter från bomber och andra vid explosion kringkastade föremål ävensom mot stridsgaser. Det skall vidare, om det är beläget inom eller i omedelbar närhet av byggnad, ha sådan hållfasthet, att det motstår den belastning, som kan uppkomma, om byggnaden sammanstörtar. För skyddsrum av denna beskaffenhet har i lagen intagits den av luftskyddsinspektionen i dess anvisningar använda beteckningen normalskyddsrum. Skulle det i särskilt fall vara förbundet med oskäligen kostnad eller eljest med avsevärd olägenhet att anordna allmänt skyddsrum såsom normalskyddsrum, må allmänt skyddsrum inrättas såsom splitterskyddsrum, varmed avses skyddsrum, som fyller de i första stycket angivna fordringarna utom i fråga om skyddet mot stridsgaser.

Angivna bestämmelser ha betydelse även i fråga om enskilda skyddsrum. I förslagets 70 § föreskrives nämligen, att enskilt skyddsrum, som är avsett för mer än tio personer, skall uppfylla kraven på normalskyddsrum. Enskilt skyddsrum av mindre storlek må anordnas som splitterskyddsrum, för såvitt icke länsstyrelsen i särskilt fall med hänsyn till belägenheten av anläggning eller byggnad, för vilken skyddsrummet är avsett, förordnar, att detsamma skall uppfylla kraven på normalskyddsrum.

Hemortsförsvarssakkunniga ha i sitt förslag icke upptagit begreppet fullträffsäkert skyddsrum under åberopande av att med hänsyn till utvecklingen mot allt tyngre bomber detsamma numera till sin innebörd vore synnerligen relativt. Enligt 74 § i de sakkunnigas förslag skall emellertid, där särskilda omständigheter det föranleda, Konungen för visst fall äga förordna, att skyddsrum, som skall inrättas jämlikt ifrågavarande kapitel, skall fylla större krav på skyddsförmåga och utrymme än vad av kapitlets bestämmelser eljest följer.

En bestämmelse om fullträffsäkra skyddsrum har dock numera införts i 4 § skyddsrumslagen. Genom lagen den 3 december 1943, (nr 818) har nämligen i denna paragraf gjorts ett tillägg av innehåll, att skyddsrum vid industriell anläggning, som enligt av Konungen meddelade föreskrifter hänförs till anläggningar av krigsviktig natur, skall så långt möjligt erbjuda skydd jämväl mot direkt bombträff.

Luftskyddsinspektionen har i sitt yttrande anfört följande:

Vad beträffar formuleringen av 66 § vill inspektionen föreslå, att orden »i alla riktningar» utgå såsom överflödiga. Inspektionen vill i detta sammanhang upplysningsvis meddela, att enligt nu gällande anvisningar skyddet mot splitter ovanifrån icke behöver vara lika starkt som skyddet mot splitter från sidorna.

De skadeverkningar som orsakas av en bombbrisad äro bland annat i hög grad beroende av den s. k. detonationsvågen. Det måste anses minst lika angeläget, att skydd beredes mot verkningarna från detonationsvågor som mot splittersverkan. Orsaken till att detta begrepp tidigare icke medtagits i lagtexten beror på att kännedomen om detonationsvågornas verkningar varit tämligen begränsad. 66 § första stycket bör sålunda givas följande formulering:

»Allmänt skyddsrum skall vara så beskaffat, att det skyddar mot detonationsvågor och splitter från bomber och andra etc. — — — normalskyddsrum.»

Utredningen har i 35, 38 och 42 §§ i förslaget till civilförsvarslag infört bestämmelser motsvarande de bestämmelser, som enligt vad ovan sagts föreslagits av hemortsförsvarssakkunniga. Den i fråga om beskaffenheten av skyddsrum grundläggande bestämmelsen i 35 § har utredningen härvid givit en annan avfattning än motsvarande bestämmelse i 66 § förslaget till folkskyddslag. Utredningen har sålunda till en början ansett, att begreppen normalskyddsrum och splitterskyddsrum icke äro av den beskaffenheten att de böra intagas i lagtexten. Vidare har utredningen ansett den av hemortsförsvarssakkunniga använda formuleringen att allmänt skyddsrum skall vara så beskaffat, att det »i alla riktningar skyddar mot splitter från bomber och andra vid explosion kringkastade förmål» vara mindre tillfredsställande. På skyddsrummen måste som regel ställas det kravet, att de skola erbjuda visst skydd jämväl mot lufttrycksverkningarna av bomber, som brisera vid sidan av skyddsrummen, d. v. s. mot vad luftskyddsinspektionen benämnt detonationsvågen. Å andra sidan är det enligt utredningens mening över huvud taget icke möjligt att annat än i rent tekniska termer objektivet ange kraven på skyddsförmågan i förevarande hänseende. Utredningen — som därjämte anser att kravet på gastäthet bör gälla icke blott stridsgaser utan även rökgaser — har därför formulerat kravet på skyddsförmåga så, att

skyddsrum skall vara så beskaffat, att det »åtminstone skyddar mot splitter från bomber och mot andra vid explosion kringkastade föremål ävensom mot rök- och stridsgaser samt jämväl i övrigt erbjuder skäligt skydd mot andra verkningar av bomber än omedelbar träffverkan». Härjämte skall det skydda vid fastighetens instörtande. Liksom hemortsförsvarsakkunniga förutsätter utredningen, att närmare bestämmelser rörande skyddsrummens beskaffenhet skola ges i tillämpningsföreskrifter till lagbestämmelserna. I lagtexten har utredningen dock ansett böra intagas föreskrift därom, att skyddsrum skall vara försett med reservutgång.

I utredningens förslag har icke intagits någon motsvarighet till det förenämnda tillägget rörande fullträffsäkra skyddsrum i 4 § gällande skyddsrumslag. Denna bestämmelse bör enligt utredningens mening få karaktären av en av Konungen jämlikt 42 § civilförsvarslagen utfärdad föreskrift.

Luftskyddsinspektionen har i sitt yttrande föreslagit en komplettering av bestämmelserna rörande skyddsrum anordnande. Då själva byggnadskroppen ofta utgör det största skyddet vid bombnedslag, har inspektionen ansett det önskvärt, att i lagtexten föreskrives, att skyddsrum i nybyggnader generellt skola förläggas inom byggnaden. Utredningen finner en dylik bestämmelse väl motiverad och har formulerat 39 § i enlighet därmed. Dispens från ifrågasvarande skyldighet borde enligt inspektionens förslag kunna meddelas för sådant fall då skyddsrummet fyller »större krav på skyddsförmåga än vad av kapitlets bestämmelser eljest följer», t. ex. vid anordnande av bergskyddsrum. Sådan dispens torde enligt utredningens förslag av länsstyrelsen kunna meddelas med stöd av stadgandet i 40 § första stycket andra punkten.

Utredningen har ansett erforderligt att det, på motsvarande sätt som föreslagits i fråga om reglerna om skyddsrumsutrymmets storlek, föreskrives, dels att bestämmelsen i 39 § om att skyddsrum skall anordnas inom anläggning eller byggnad icke förpliktar den som tidigare anordnat godkänt skyddsrum att inrätta nytt skyddsrum, dels ock att bestämmelserna i 43 § första stycket om skyddsrum och byggnadstekniska anordningars natur icke skola förplikta någon att vidtaga förändringar i dessa hänseenden i redan godkänt skyddsrum. Dock har utredningen jämväl i dessa fall velat bereda länsstyrelsen möjlighet att tillämpa de nya bestämmelserna då särskilda skäl därtill äro.

Härefter vill utredningen behandla den i 45 § föreslagna bestämmelsen angående *källarmursgenombrott*, vilken bestämmelse saknar motsvarighet i hemortsförsvarsakkunnigas förslag.

Ifrågasvarande spørsmål har av luftskyddsinspektionen upptagits i framställning till Konungen den 31 augusti 1942. Härvid anförde inspektionen bland annat följande.

En av de viktigaste principerna vid anordnande av skyddsrum är att goda möjligheter måste finnas för de skyddssökande att snabbt taga sig ur skyddsrummen, om ovanför liggande byggnad helt eller delvis raseras. Enligt gällande anvisningar skall också varje skyddsrum förses med minst två förbindelser med ytter-

världen. Vid sammanhängande kvartersbebyggelse måste det vidare vara en stor fördel, om särskilda förbindelser kunna anordnas till intilliggande fastigheters källare.

Vikten av dylika åtgärder har redan tidigare beaktats, och i skrivelse till samtliga luftskyddschefer den 28 februari 1941 har luftskyddsinspektionen framhållit lämpligheten av att en planläggning av källarmursgenombrott snarast genomfördes. Denna planläggning, som vore frivillig, avsåg en undersökning var och hur genombrotten lämpligen borde ske samt utmärkande därav på platsen. Med hänsyn till att planläggningen var frivillig, torde denna ha ägt rum i tämligen begränsad omfattning.

De senaste erfarenheterna från storanfallen mot de tätbebyggda samhällena i de krigförande länderna visa, att — troligen även på grund av den ökade bombvikten — byggnaderna raseras i större omfattning än man tidigare räknat med.

I anledning härav har i utlandet på många håll vidtagits ytterligare åtgärder för underlättande av möjligheterna att utrymma en raserad byggnads källarvåning. Härvid anordnas källarmursgenombrott i enlighet med vad ovan anförts, varigenom samtliga källare inom kvarteret sättas i förbindelse med varandra. Erfarenheterna visa nämligen, att även om en byggnad störtat fullständigt in, så hålla i allmänhet källarbalklagen någorlunda ihop även utan uppstöttning, varför möjligheterna att komma ut från ett inspärtrat skyddsrum genom denna anordning väsentligt ökas. Som exempel kan nämnas att anordningen i allmänhet genomföres i Tyskland och för närvarande planeras i Danmark.

Det vill synas som om åtgärderna äro av sådan vikt och av så tidsödande natur, att deras genomförande icke får uppskjutas. Källarmursgenombrott bör alltså komma till utförande i alla fastigheter, som ingå i sammanhängande kvartersbebyggelse, och äro av sådan art att de, om de raseras vid bombanfall, på grund av rasmassans storlek kunna förväntas helt spärra fastighetens skyddsrum. Öppningen i källarmuren bör maximalt ha en bredd av 850 mm och en höjd av 1 000 mm. Med hänsyn till brandfaran i fredstid bör öppningen tills vidare igenmuras med 1-stens tegelmur. Denna mur kan sedan i krigstid lätt genombrutas.

Närmare tekniska anvisningar hur genombrotten skola utföras och vilka fastigheter, som skola förses med källarmursgenombrott, komma att av inspektionen utgivas.

Inspektionen överväger vidare att med stöd av 10 § luftskyddslagen ålägga vederbörande kommuner att med det snaraste verkställa erforderlig utredning om vilka fastigheter, som skola ifrågakomma för källarmursgenombrott, samt hur och till vilka kostnader dessa kunna genomföras.

Kostnaderna för ifrågavarande arbeten äro svåra att beräkna, då murtyper och tjocklekar äro ytterligt varierande, och även källarnas inbördes höjdläge spelar stor roll för hur omfattande arbetena bli. Överslagsvis beräknas brandmursgenombrott i 20 000 fall, huvudsakligen i landets största städer, samt till en medelkostnad av 300 kronor, vilket sammanlagt skulle innebära en kostnad av 6 000 000 kronor. Detta är en avsevärd summa, men då värdet av åtgärderna måste anses betydande, synes summans storlek i och för sig icke böra få avskräcka från genomförandet av desamma.

Hur kostnaden för ifrågavarande arbeten skall bestridas måste givetvis bliva föremål för särskilt övervägande.

Såsom ett alternativ kan tänkas att åtgärden betraktas såsom en utvidgning av den fastighetsägaren åvilande skyldigheten att inrätta skyddsrum och sålunda kommer att bestridas av vederbörande fastighetsägare. Denna utväg synes emellertid mindre tilltalande med hänsyn till de betydande kostnader fastighetsägarna redan tidigare åsamkats på grund av skyddsrumslagens bestämmelser.

En annan utväg vore att åtgärderna bekostades av vederbörande kommuner, något som dock icke kan genomföras utan lagändring. Ett skäl som talar för denna lösning är, att åtgärderna avse ett relativt begränsat antal kommuner.

Med hänsyn till vikten av att här ifrågavarande åtgärder snabbt genomföras på ett betryggande sätt, vill inspektionen dock förorda ett tredje alternativ, nämligen att kostnaderna helt läggas på statsverket, ehuru denna lösning självfallet är förenad med vissa administrativa olägenheter. Det synes sålunda i varje fall icke lämpligt, att staten genom luftskyddsinspektionen åtager sig utförandet av källarmursgenombrotten.

Skyldighet för kommunerna att i detta fall tjänstgöra som byggmästare åt staten måste sålunda skapas. Kommunen bör med andra ord projektera genombrotten, inlämna planerna för granskning och godkännande till inspektionen och därefter låta utföra arbetet. Således i princip samma förfaringssätt som beträffande allmänna skyddsrum.

Under åberopande av det anförda hemställde luftskyddsinspektionen, att ett anslag av 6 miljoner kronor skulle anvisas för ändamålet. Två av de hos inspektionen fast anställda sakkunniga anmälde dock avvikande mening och anförde, att i den mån källarmursgenombrott befunnos böra komma till utförande, skyldighet att på egen bekostnad vidtaga åtgärder härför borde åläggas vederbörande fastighetsägare.

Angivna framställning kompletterades efter ytterligare utredning av inspektionen genom en den 26 februari 1943 dagtecknad promemoria. I denna anfördes, att från luftskyddscheferna infortrade uppgifter gävo vid handen, att källarmursgenombrott erfordrades i cirka 19 000 fall. Kostnaderna för arbetena beräknades till 9,5 miljoner kronor, fördelade med 9,8 miljoner kronor på 34 luftskyddsarter av klass A samt med 200 000 kronor på 46 luftskyddsarter av klasserna B, C och D. För arbetenas utförande krävdes en detaljerad planläggning, för vilken kostnaderna beräknades till i runt tal 500 000 kronor eller i medeltal cirka 25 kronor per genombrott.

Luftskyddsinspektionens framställning den 31 augusti 1942 föranledde ingen Kungl. Maj:ts åtgärd. I framställningar till Konungen den 15 juli och den 7 september 1943 har inspektionen emellertid gjort förnyad hemställan om anvisande av medel för källarmursgenombrott. Inspektionen har härvid åberopat, att luftkrigföringen mot städer och samhällen på senaste tid ytterligare intensifierats och att detta motiverade ett snabbt genomförande av källarmursgenombrott i sammanhängande kvartersbebyggelse. I varje fall måste detaljplanläggning av genombrotten omedelbart komma till stånd. Denna planläggning borde ske i kommunal regi för att icke kräva alltför lång tid och för att bli tekniskt riktig. I fråga om de planlagda åtgärdernas genomförande anförde inspektionen, att detta vid ett överraskande krigsutbrott eller skärpt beredskapsläge måste förväntas taga avsevärd tid i anspråk. Att räkna med möjligheten att fastighetsägarna då skulle låta ombesörja källarmursgenombrotten vore icke tillrädligt, då tillgänglig fri arbetskraft i ett sådant läge torde vara ytterst begränsad. Åtgärderna vore ej heller av så enkel beskaffenhet, att de kunde genomföras av de i fastigheten boende. Möjligen skulle kommunerna kunna ombesörja åtgärderna. En förfrågan hos

vissa luftskyddschefer hade emellertid givit vid handen, att arbetet icke alltid skulle kunna genomföras med tillgänglig personal och att det även om så vore fallet måste beräknas taga avsevärd tid i anspråk. Med hänsyn härtill syntes det inspektionen i hög grad oroande om genomförandet av källarmursgenombrotten först skulle komma till stånd i ett skärpt läge.

I proposition den 4 januari 1944, nr 2, vilken bifallits av riksdagen, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att å tilläggsstat II för budgetåret 1943/44 anvisa ett anslag av 500 000 kronor till planläggning av källarmursgenombrott i sammanhängande kvartersbebyggelse. Föredragande statsrådet har härom anfört bland annat följande.

De källarmursgenombrott, vilkas utförande eller i vart fall planläggande luftskyddsinspektionen påyrkat, avse att åstadkomma förbindelser mellan källarna i fastigheter, som äro så sammanbyggda med varandra, att ett ras av någon fastighet i komplexet medför risk att uppgångarna från skyddsrummen spärras. Dylka förbindelser skulle öka möjligheterna för personer i skyddsrummen att taga sig ut via en angränsande fastighet. Värdet ur luftskyddssynpunkt av ifrågavarande anordningar synes ådagalagt av erfarenheterna från de krigförande länderna. Skäl synas föreligga att åtminstone vidtaga vissa beredskapsåtgärder i detta hänseende. Jag förordar därför, att källarmursgenombrotten skola planläggas, d. v. s. att vid undersökning av källarmurarna bestämmas var och hur genombrott lämpligen bör göras och att platsen härför markeras. Därvid böra kostnadsberäkningar verkställas avseende såväl själva genombrottet som eventuellt erforderliga stödordningar för källartaket från skyddsrummet fram till genombrottet. Luftskyddsinspektionen beräknar antalet fall, där källarmursgenombrott kunna bli erforderliga till 19 000 och den genomsnittliga kostnaden för nämnda planläggning till 25 kronor per fall. Sammanlagda planläggningskostnaden kan sålunda uppskattas till i runt tal 500 000 kronor.

Frågan, huruvida källarmursgenombrotten framdeles skola utföras samt huru kostnaderna för desamma i sådant fall skola bestridas, torde få bliva beroende på senare prövning. Vad beträffar kostnaderna för själva planläggningen förordar jag, att de i huvudsak skola bestridas av staten. Det torde emellertid i allmänhet visa sig fördelaktigt och även låta sig göra att sätillvida erhålla kommunernas medverkan, att planläggningsåtgärderna ske i kommunal regi. Ersättning synes böra av statsmedel utgå till kommunerna med självkostnaderna för dylik planläggning, dock med i genomsnitt högst 25 kronor för källarmursgenombrott.

Utredningen vill för sin del i förevarande fråga anföra följande.

Tillgängliga uppgifter rörande verkningarna av luftangrepp mot större samhällen under det pågående kriget utvisa med all tydlighet, att särskilt vid sammanhängande kvartersbebyggelse luftangreppen ofta få till resultat, att personer, som vistas i skyddsrummen, bli instängda genom att rasmassor blockera utgångarna. Om möjlighet finnes att från källaren i ett nedrasat hus vinna tillträde till källaren i ett angränsande hus, ökas väsentligt möjligheterna för de inestängda att taga sig ut eller, om de icke kunna göra detta på egen hand, för hjälpmanskapet att taga sig in till dem.

Utredningen finner det därför vara i hög grad angeläget, att bestämmelserna om skyddsrum kompletteras med föreskrifter om anordnande av dylka förbindelser mellan källarna i sammanhängande bebyggelse. Utredningen kan för sin del icke ansluta sig till en sådan tanke som att källarmursgenombrott

nu endast skola planeras men att med genomförandet av åtgärderna skall anstå intill dess att ett krigsutbrott är omedelbart förestående eller eljest högre beredskap intages. Möjligheterna att i ett läge av antydd art verkställa de planlagda genombrotten synas mycket små. Utredningen anser sålunda, att åtgärderna böra genomföras så snart som möjligt och att därför en allmän skyldighet att verkställa källarmursgenombrott i sammanhängande bebyggelse av viss typ bör föreskrivas. Bestämmelse härom har intagits i 45 § i lagförslaget.

Jämlikt första stycket i denna paragraf skall ifrågavarande skyldighet föreligga inom område, där enligt fastställd organisationsplan verkskydd och hemskydd skola vara organiserade och där sålunda skyldighet att inrätta enskilda skyddsrum gäller. Källarmursgenombrott skola anordnas för byggnad med minst tre våningar samt för sammanhängande bebyggelse, vari ingår sådan byggnad, så framt byggnaden eller bebyggelsen har en längd av minst fyrtio meter. Källarmursgenombrotten ha definierats så att i nyssnämnda byggnad eller bebyggelse källarmurarna skola vara försedda med de öppningar, som utöver reservutgångar erfordras för att skyddsrum i källare under byggnaden eller bebyggelsen skola erhålla de förbindelser utåt, vilka äro påkallade av hänsyn till möjligheten att byggnad till följd av luftanfall helt eller delvis sammanstörtar. Utredningen har övervägt att i lagen mera exakt ange i vilken omfattning källarmursgenombrott skola anordnas. Utredningen har emellertid kommit till den uppfattningen, att en dylik bestämmelse skulle bli ohanterlig på grund av de många alternativ i fråga om byggnadernas och skyddsrummens anordning, som måste beaktas. Det synes vidare klart, att eftersom källarmursgenombrotten i flertalet fall beröra två olika fastigheter och genombrotten i större sammanhängande bebyggelse böra vidtagas under ett visst hänsynstagande till förhållandena med avseende å hela ifrågavarande bebyggelse, särskilda planer böra i förväg uppgöras för åtgärderna. På grund härav har utredningen i 45 § andra stycket föreslagit den bestämmelsen att den omfattning, vari källarmursgenombrott skola vara anordnade, skall bestämmas av länsstyrelsen. Detta bör tillgå så, att civilförsvarscheferna upprätta planer, och att dessa därefter underställas länsstyrelsen, vilken som sakkunnigt biträde därvid har att anlita länsarkitekten. Utredningen förutsätter, att planerna skola upprättas enligt anvisningar, som utfärdas av centralmyndigheten.

Den i förenämnda proposition avsedda planläggningen genom de kommunala myndigheternas försorg torde till avsevärd del vara verkställd vid civilförsvarslagens ikraftträdande. Den del av granskningen som då återstår, torde fortfarande böra bedrivas enligt de regler, som gälla vid den tidpunkt då civilförsvarslagen träder i tillämpning. De föreliggande planerna överlämnas till länsstyrelsen för att jämlikt civilförsvarslagen fastställas.

I samband med att källarmursgenombrott verkställas bör också eventuellt erforderlig uppstöttning av taket i källarna företagas.

Utredningen anser, att skyldigheten att anordna källarmursgenombrott

skall avse såväl befintlig bebyggelse som nybyggnader. Någon begränsning till enbart nybyggnader kan uppenbarligen icke komma i fråga, om det med åtgärderna avsedda syftet skall uppnås.

Skyldigheten att anordna källarmursgenombrott skall enligt utredningens förslag åvila fastighetsägaren. Bestämmelse härom återfinnes i 60 § tredje stycket. Utredningen anser, att ifrågavarande skyldighet principiellt är att betrakta som en utvidgning av skyldigheten att inrätta enskilda skyddsrum. I överensstämmelse med det betraktelsesätt, som alltid varit rådande med avseende å skyddsrumskostnaderna, böra därför även kostnaderna för källarmursgenombrotten bestridas av fastighetsägarna.

Enligt 77 § skall länsstyrelsen, där överenskommelse ej träffas, bestämma grunderna för fördelningen av kostnader för källarmursgenombrott, som berör byggnader med olika ägare. Härigenom möjliggöres en utjämning av kostnaderna i sådana fall då källarmursgenombrott sker inom sammanhängande bebyggelse och kostnaderna på grund av skillnad i fastigheternas konstruktion eljest skulle belasta fastighetsägarna i avsevärt olika grad.

Kostnaderna för planläggning av källarmursgenombrott böra, enligt utredningens mening av praktiska skäl bestridas enligt de för civilförsvarets kostnader i allmänhet föreslagna reglerna.

Brandskyddsåtgärder.

Enligt hemortsförsvarsakkunnigas mening vore det principiellt sett riktigast, att skyddsrumslagens bestämmelser om brandskyddsåtgärder infördes i byggnadsstadgan. Då så emellertid ej skett vid nämnda lags tillkomst, fördödade de sakkunniga att ifrågavarande bestämmelser med vissa modifikationer åtminstone tillsvidare upptoges i folkskyddslagen (se 75—77 §§ i förslaget till folkskyddslag).

I åtskilliga yttranden över såväl hemortsförsvarsakkunnigas förslag som det av stadsplaneutredningen 1942 den 17 juni 1943 avgivna betänkandet del II (SOU 1943:30) ha yrkanden framställts om överflyttning av förevarande bestämmelser till byggnadsstadgan. Jämväl civilförvarsutredningen är av den åsikten, att ifrågavarande föreskrifter böra överflyttas till byggnadsstadgan. Detta synes lämpligen böra äga rum i samband med den revision av nämnda stadga, som kan komma att föranledas av stadsplaneutredningens nyss omförmälda betänkande. Skulle denna revision icke kunna genomföras före eller samtidigt med att civilförvarslagen träder i kraft, förutsätter civilförvarsutredningen att ifrågavarande brandskyddsbestämmelser särskilt för sig inarbetas i byggnadsstadgan, så att de bli gällande från samma tidpunkt som civilförvarslagen. Civilförvarsutredningen har ansett sig allenast böra framlägga förslag avseende bestämmelsernas materiella innehåll. Det formella inarbetandet i byggnadsstadgan av dessa bestämmelser har däremot ansetts böra överlämnas åt stadsplaneutredningen.

De bestämmelser rörande det förebyggande brandskyddet, som alltså enligt

civilt försvarsutredningens mening skola intagas i byggnadsstadgan, böra ha nedanstående innehåll, vilket innebär vissa avvikelser — även av saklig art — från såväl gällande bestämmelser i skyddsrumslagen som från de stadganden, vilka upptagits i förslaget till folkskyddslag. Från bestämmelserna i skyddsrumslagen skiljer sig förslaget främst därutinnan att vissa av de nu gällande brandskyddsföreskrifterna skola gälla icke allenast vissa slag av byggnader utan i princip alla byggnader av viss storlek. Olikheterna mot hemortsförsvarsakkunnigas förslag bestå huvudsakligen däri att dels ifrågavarande bestämmelser skola äga generell giltighet över hela riket och ej, såsom nämnda sakkunniga förordat, i princip endast avse byggnader i områden, där verkkydd eller hemskydd skola vara organiserade, dels ock att utförandet av vissa brandsäkerhetsåtgärder i fråga om mindre byggnader skulle ske beträffande sådana byggnader, som tillhöra vissa särskilt angivna kategorier, och ej i regel göras beroende av en skälighetsprövning.

De föreslagna bestämmelserna upptagas under följande punkter.

1. Uppföres byggnad i mer än två våningar skola vertikala bärverk, bjälklag över källare och översta på mur eller därmed likvärdigt bärverk vilande bjälklag utföras brandsäkert. Uppföres byggnad i mer än fyra våningar, skola samtliga bjälklag utföras brandsäkert.

Undergår byggnad, som är uppförd i mer än två våningar, sådan ombyggnad, ändring eller utvidgning, att den kommer att i väsentliga delar framstå i nytt skick och i avsevärd mån öka i värde, eller tillbygges annan byggnad så att den kommer att bestå av mer än två våningar, skall, därest brandbotten saknas, sådan anordnas å översta på mur eller därmed likvärdigt bärverk vilande bjälklag. Ändå att ombyggnad, ändring eller utvidgning av byggnad, uppförd i mer än två våningar, är av mindre omfattning, skall brandbotten anordnas enligt vad nu sagts, om kostnaden därför är ringa i jämförelse med kostnaden för byggnadsarbetet i dess helhet.

Vind anses såsom våning, allenast om mer än hälften är inredd eller avsedd att inredas till bonings- eller arbetsrum.

Vad i första och andra styckena sagts skall icke gälla i fråga om sådana till jordbruk hörande åbyggnader, som icke användas till bostad. (Utredningen har visserligen ansett det i och för sig önskvärt att låta ifrågavarande brandskyddsföreskrifter gälla jämväl nämnda åbyggnader. Med hänsyn till den fördring av byggnadskostnaderna på landet, som ofta torde komma att uppstå om bestämmelserna erhöles allmängiltig karaktär har emellertid utredningen ansett sig böra göra ett generellt undantag för ifrågavarande byggnader.)

2. Då järnvägsstation och därmed jämförlig anläggning, som är av vikt för allmänna samfärdseln, industriell anläggning, vid vilken i regel minst tjugufem personer samtidigt äro sysselsatta, samt anläggning, som inrymmer undervisnings- eller vårdanstalt, hotell eller pensionat och är avsedd att hysa minst tjugufem personer, uppföres med mindre än tre våningar, skola bärande konstruktioner utföras brandsäkert.

Vad nu sagts skall jämväl äga tillämpning vid väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av byggnad, som i föregående stycke avses.

3. Där tillämpning av de i 1. och 2. meddelade bestämmelserna skulle medföra oskäligen kostnad eller eljest särskilda skäl föreligga till avvikelse från sagda bestämmelser, äger länsstyrelsen medgiva tillstånd till sådan avvikelse.

Föreskrifter böra även ges om

a) att beslut om byggnadslov beträffande de ovan under 2. angivna byggnaderna, oavsett våningsantalet, skall av byggnadsnämnd underställas länsstyrelsens prövning, såvitt angår under 1. och 2. angivna brandskyddsåtgärder, (jfr 12 § andra stycket skyddsrumslagen);

b) att å ort, där byggnadsnämnd ej finnes, länsstyrelsens godkännande skall inhämtas, innan i 1. och 2. avsedda byggnadsföretag utföras, försåvitt fråga ej är om byggnad, som i 70 § byggnadsstadgan anges;

c) att besvärshöjning över beslut, som meddelas i anledning av ovan berörda i 1. och 2. intagna bestämmelser skall tillkomma civilförsvarschefen eller, såvitt rör länsstyrelsens beslut i ämnet, civilförsvarets centralmyndighet (jfr 20 § första stycket 2 punkten och 20 § andra stycket 2 punkten skyddsrumslagen); samt

d) att beträffande byggnads förseende med skyddsrum och källarmursgenombrott skall gälla vad särskilt är stadgat; därvid förutsättes att bestämmelserna i sista stycket i såväl 54 § som 108 § byggnadsstadgan utgå.

8 K A P.

Fördelningen mellan stat, kommun och enskilda av det ekonomiska ansvaret för civilförsvaret m. m.**Statens och kommunernas ansvarighet.**

Hemortsförsvvarssakkunniga ha sökt få till stånd en rationell reglering av det ekonomiska ansvaret för upprätthållandet av folkskyddsväsendet i dess helhet. Därvid ha de sakkunniga utgått från att en avsevärd kommunal medverkan borde förekomma. Enligt de sakkunnigas förslag skulle de lägsta territoriella enheterna, folkskyddsdistrikten, vilka i princip skulle bestå av en eller flera kommuner, tillika utgöra kommunaladministrativa enheter med uppgift att i första hand sörja för de ekonomiska och materiella betingelserna för de allmänna folkskyddets verksamhet ävensom för sådana till folkskyddsväsendet hörande anordningar och åtgärder i övrigt, som ha mera allmän karaktär.

För sin medverkan skulle folkskyddsdistrikt erhålla ersättning av statsmedel för huvuddelen av sina kostnader med två tredjedelar. Statsbidrag med denna andel skulle sålunda utgå för avlöning och annan ersättning, då folkskyddsberedskap icke råder, till folkskyddschef och biträdande folkskyddschef och viss annan befälspersonal inom folkskyddet, för anskaffande av materiel, utrustning och andra förnödenheter för allmänna folkskyddets verksamhet, för inrättande och utrustande av allmänna skyddsrum, ledningscentraler och andra uppehållsplatser för allmänna folkskyddets personal eller för personer, som omhändertagits av folkskyddet, samt för understöd åt behövande, som skola omhändertagas av folkskyddet. Där särskilda omständigheter föranledde därtill, skulle Kungl. Maj:t äga medgiva ersättning jämväl för andra kostnader än de nu uppräknade eller med mer än två tredjedelar för dessa senare.

Från angivna huvudregel om delad ansvarighet mellan stat och kommun har emellertid i förslaget stadgats tämligen vittgående undantag.

Sålunda skulle staten helt ersätta folkskyddsdistrikts kostnader för avlöning och annan ersättning för tjänstgöring under folkskyddsberedskap till all personal (inklusive chefspersonal) inom allmänna folkskyddet samt för inkvartering och andra till folkskyddets verksamhet hörande åtgärder av social natur, avseende personer, som uppehålla sig i distriktet men äro från annat folkskyddsdistrikt. Staten förutsattes vidare skola på egen bekostnad tillhandahålla sådan materiel, som för nedbringande av anskaffningskostnaderna eller av annan anledning lämpligen borde upphandlas centralt, t. ex. vapen, ammunition, uniformer, gasskyddsmateriel, viss sjukvårdsutrustning och anordningar för utomhusalarmering. (Hemvärnets militära utbildning skulle även helt bekostas av staten.)

Å andra sidan borde av praktiska skäl folkskyddsdistrikten vidkännas alla övriga kostnader för det allmänna folkskyddet utan rätt till statsbidrag. Dessa kostnader vore nämligen i regel förhållandevis obetydliga och deras skälighet och erforderlighet svåra att kontrollera. Till dylika kostnader vore att hänföra bland annat de flesta utgifter för folkskyddsväsendets administration, folkskyddsutbildningen samt vård, förvaring, underhåll och kontroll av folkskyddsmateriel. — Ersättning av statsmedel skulle icke heller i allmänhet utgå till *kommun* (eller municipalsamhälle) för ianspråktagande inom folkskyddet av kommunalanställd personal och sådan egendom, som kommun (eller municipalsamhälle) innehade för sin vanliga verksamhet.

Hemortsförsvarsakkunnigas förslag i kostnadsfrågan har biträttats i ett flertal remissyttranden, däribland även av flera stads- och landskommuner. Åtskilliga städer och andra kommuner samt svenska stadsförbundet och landskommunernas förbund ävensom några länsstyrelser m. fl. ha emellertid framfört vissa erinringar, vilka i stort sett gå ut på att en större del av folkskyddskostnaderna borde läggas på staten eller att i varje fall en jämnare fördelning av kostnaderna mellan olika kommuner borde åvägbringas än de sakkunniga föreslagit. Stockholms stad (luftskyddsnämnden) säger sig icke kunna finna, att svårigheterna att tillämpa den av staden tidigare hävdade principen att, därest annat icke föreskrives, samtliga kostnader, som kommunen har att vidkännas för det allmänna luftskyddet, till två tredjedelar böra ersättas av statsverket, varit så stora, att stadens förslag icke kunnat följas.

I likhet med hemortsförsvarsakkunniga anser utredningen, att civilförsvarets allmänna verksamhet bör grundas på samverkan mellan stat och kommun och att kommunala rättssubjekt i första hand böra göras ansvariga för att de ekonomiska och materiella förutsättningarna för civilförsvarets upprätthållande föreligga. Detta ansvar bör, såsom framgår av vad i 3 kap. anförts, direkt åvila primärkommunerna (och municipalsamhällena) men däremot icke särskilda specialkommuner, motsvarande de av hemortsförsvarsakkunniga föreslagna folkskyddsdistrikten.

Utredningen har uppbyggt civilförsvarets territoriella bottenorganisation i princip efter gällande indelning i polischefsdistrikt. I större delen av riket d. v. s. i mindre städer och på landsbygden komma härigenom svårigheter att uppstå vid genomförandet från kommunernas sida av den del av civilförsvarsverksamheten, som kommer att åvila dem i vad gäller åtgärder och anordningar, varav de i samma civilförvarsområde ingående kommunerna ha gemensamt gagn. Dessa olägenheter, som för övrigt redan föreligga enligt nu gällande luftskyddslagstiftning, synes dock utredningen kunna i väsentlig grad nedbringas genom införande av föreskrift om skyldighet för *viss* kommun att förskjuta kostnaderna för personal, materiel, åtgärder och anordningar, som enligt den för civilförvarsområdet gällande organisationsplanen äro att hänföra till området i dess helhet.

Det må framhållas, att en del av de betänkligheter, som i vissa yttranden från kommunalt håll framförts mot hemortsförsvars-sakkunnigas förslag i vad det avser kommunernas engagerande för folkskyddsväsendets upprätthållande, torde ha föranletts av att folkskyddet skulle omfatta jämväl hemvärdet samt ställas under militär ledning i vissa avseenden. Då hemvärdet icke skall sammanföras med civilförsvaret och detta senare i alla instanser underställas civil ledning, kunna de angivna invändningarna ej längre göras.

Vad beträffar principerna för kostnadsfördelningen mellan stat och kommun har utredningen ansett sig böra vidtaga en jämkning i hemortsförsvars-sakkunnigas förslag i det hänseende, som angivits av Stockholms stad i dess ovan berörda yttrande över nyssnämnda förslag. Utredningen är till fullo medveten om svårigheten att i lag uppräknat alla de kostnader, som på grund av sin relativa obetydlighet och sin svårkontrollerbarhet böra helt gäldas av kommunerna. Icke desto mindre har utredningen ansett sig böra genom en så långt möjligt uttömmande uppräknat ange de kostnader, för vilka kommunerna enligt angivna princip helt böra svara. Härigenom har den av hemortsförsvars-sakkunniga föreslagna kostnadsfördelningsregeln, enligt vilken två tredjedelar av kostnaderna skola bestridas av staten och en tredjedel av kommunen, erhållit en mera påtaglig karaktär av huvudregel.

Genomförandet av vad här förordats kommer visserligen att medföra någon belastning i administrativt-kameralt hänseende därigenom, att ett särskilt kontroll- och redovisningsförfarande erfordras i fråga om vissa kostnader, vilket skulle ha undvikits vid en lösning i enlighet med det av hemortsförsvars-sakkunniga utformade förslaget. Att utredningen trots nu angivna olägenhet förordar det ovan föreslagna systemet bottnar i hänsyn till kommunernas intresse av att i möjligaste mån redan före vidtagandet av en civilförsvarsåtgärd kunna beräkna de därmed förknippade ekonomiska konsekvenserna. För effektiviteten hos ett civilförsvaret, som till stor del är uppbyggt på kommunal grund, är det enligt utredningens förmenande av väsentlig betydelse att största möjliga klarhet erhålles rörande kommunernas ekonomiska förpliktelser. Den hittills rådande oklarheten på förevarande område har i alltför hög grad verkat hämmande på det civila försvarets beredskap.

Utredningen har emellertid även i några andra hänseenden ansett sig böra frångå den kostnadsfördelning, som hemortsförsvars-sakkunniga förordat. Sålunda har den av de sakkunniga själva påtalade svårigheten — som ofta torde uppkomma — att skilja mellan den tjänstgöring, som under krigsförhållanden utföres av kommunalanställd personal i den vanliga kommunala tjänsten och sådan, som fullgöres för folkskyddets räkning, föranlett utredningen att lägga hela avlöningskostnaden för dylik personal, alltså även i den mån densamma avser sistnämnda slag av tjänstgöring, på kommunen.

Å andra sidan har utredningen ansett sig böra på staten lägga hela kostnaden för avlöning och annan ersättning åt civilförsvarschefer och ställföreträdare för dessa även under normala fredsförhållanden. Utredningen hyser

nämligen den meningen, vilken för övrigt allmänt uttalats från kommunalt håll, att det innebär en obillighet mot kommunerna att ålägga dem ens någon del av kostnadsansvaret för dessa ersättningar.

Beträffande ersättning till annan personal inom allmänna civilförsvaret under normala fredsförhållanden (huvudsakligen arvoden och annan ersättning till tjänstegrenschefer samt ersättning för mistad inkomst till övrig civilförsvarspersonal vid deltagande i övningar) komma kostnaderna att ersättas enligt huvudregeln med två tredjedelar av staten. Motsvarande kostnader skulle, utom såvitt avsåge viss befälspersonal, enligt hemortsförsvarsakkunnigas förslag helt gäldas av folkskyddsdistrikten.

Enligt sistnämnda förslag skulle distriktsutbildningen i princip helt bekostas av kommunala medel. Med den utformning av författningstexten i förevarande hänseende, som utredningen förordar, komma emellertid i princip utbildningskostnaderna — i realiteten dock allenast ersättningar till vissa instruktörer och övningsledare (vilka icke ha motsvarande uppgifter i en eventuell kommunal anställning) — att fördelas mellan stat och kommun enligt huvudregeln.

I ytterligare ett avseende har utredningen ansett sig böra föreslå en avvikelse till kommunernas förmån från hemortsförsvarsakkunnigas förslag i fråga om kostnadsfördelningen. Utredningen syftar härvid på sådana på civilförsvaret ankommande inkvarterings- och andra åtgärder av social natur, som vidtagas till förmån för personer från det egna civilförvarsområdet. Enligt hemortsförsvarsakkunnigas förslag skulle ersättning av statsmedel för motsvarande verksamhet allenast utgå med två tredjedelar. Utredningen förordar däremot att staten i regel skall helt ersätta dessa kostnader. Detta sammanhänger med att planläggningen av inkvartering och andra sociala åtgärder inom en mycket stor del av landet beträffande det klientel som skall omhändertagas är mycket skiftande från tid till annan. Den planläggning, som inom ett civilförvarsområde i dag avser hjälpåtgärder av nu avsedd art åt områdets egna invånare, kan i morgon komma att behöva omläggas så, att den istället inriktas på mottagandet av utrymningsberättigade från annat civilförvarsområde. Även på verkställighetsstadiet kunna motsvarande förändringar inträffa. Det är uppenbart, att om kostnadsansvaret göres beroende av dylika förändringar icke obetydliga olägenheter uppstå. Det kommer att i många fall överhuvudtaget icke kunna avgöras, om kostnader för ifrågavarande hjälpverksamhet skola slutligen gäldas helt eller allenast till två tredjedelar av statsverket. Vidare uppstå även — såsom också hemortsförsvarsakkunniga angivit — vissa svårigheter med avseende å kostnadsfördelningen då de åtgärder, kostnaderna hänföra sig till, avse omhändertagande inom samma civilförvarsområde av såväl områdets egna invånare som personer från annat håll. — Undantagsvis bör dock den av hemortsförsvarsakkunniga förordade fördelningen av ifrågavarande kostnader bibehållas oförändrad. Det har nämligen syntts utredningen mindre tilltalande att landets största städer, vilka under inga förhållanden kunna tänkas bli inkvarterings-

orter för utrymningsberättigade skola erhålla full ersättning av staten för åtgärder av ifrågavarande art. Utredningen ifrågasätter därför, att Kungl. Maj:t skall tilläggas befogenhet bestämma att i de fall, då förevarande hjälpsverksamhet uppenbarligen allenast är och kan bli till gagn för civilförsvansområdets egna invånare, statsbidraget skall inskränkas i enlighet med huvudregeln till två tredjedelar av kostnaderna.

I hemortsförsvarsakkunnigas förslag har bland de kostnader, som skulle till två tredjedelar ersättas av staten, ej uttryckligen upptagits sådana, som avse anordnande av splitterskyddade uppställningsplatser eller förvaringslokaler för under krig svårersätlig materiel, som erfordras för civilförsvaret. Utredningen vill för sin del framhålla, att dylikt skydd i regel bör åvägbringas och att kostnaderna härför böra i likhet med vad som gäller beträffande huvudparten av kostnaderna för det allmänna civilförsvaret gäldas till två tredjedelar av statsmedel. Varest och för vilken materiel dylikt skydd skall anordnas, bör anges i vederbörlig organisationsplan.

I fråga om ett par huvudgrupper av kostnader, beträffande vilkas fördelning hemortsförsvarsakkunnigas och civilförsvarsutredningens förslag äro i huvudsak överensstämmande, må anföras följande.

I princip skall anskaffning av materiel, utrustning och annan egendom, som förvärvats för att tillgodose det allmänna civilförsvarets behov, ersättas vederbörande kommun med två tredjedelar av statsmedel, medan däremot för annat ändamål anskaffad egendom i regel icke är statsbidragsberättigad. Utredningen förutsätter, att egendom tillhörande förstnämnda kategori under vissa betingelser skall kunna och bör användas under fredsförhållanden även till annat ändamål än för civilförsvaret. Sålunda bör sådant utnyttjande ske, dels i den mån så erfordras vid katastroftillfällen och andra mera extraordinära situationer under fred och dels i den utsträckning så i övrigt kan äga rum utan att krigsberedskapens krav eftersättas. Skulle egendom vid dylikt med krigsförhållanden ej sammanhängande ianspråktagande förslitas eller eljest bli obrukbar tidigare än som bleve fallet, om egendomen ej användes i annan utsträckning än som är påkallat ur underhållssynpunkt eller för att förhindra att egendomen i fråga om modernitet blir underlägsen motsvarande för fredsbbruk avsedd egendom, bör statsbidraget ej beräknas å hela kostnaden för den egendom, som anskaffas i den obrukbaras ställe. I vad mån anskaffningsvärdet för sålunda nyförvärvad materiel bör i statsbidragshänseende reduceras med hänsyn till den fredsmässiga användningen, blir en fråga, som får bedömas i varje särskilt fall för sig.

Då allmänt skyddsrum eller annan anläggning, som är avsedd för det allmänna civilförsvaret, även får eller kan beräknas få användning för annat än civilförsvarsändamål, uppkommer frågan, vilken inverkan detta bör ha i statsbidragshänseende. I den mån kommunen genom ett sådant utnyttjande kan förväntas tillföras inkomst eller undgå utgifter, bör viss minskning ske av det kostnadsbelopp, varå statsbidrag beräknas. Liksom för närvarande gäller vid bestämmandet av statsbidrag till skyddsrum bör prövning, i vad mån reduk-

tion bör äga rum, ske i varje särskilt fall. Här avsedd jämkning av statsbidraget torde kunna ske med stöd av 50 § i förslaget till civilförsvarslag, vari stadgas att statsbidrag må beräknas allenast å skäligt belopp, därest kostnad, för vilken bidraget sökes, med hänsyn till föreliggande omständigheter befinnes oskälig.

Utredningen övergår så till att behandla de bestämmelser angående förevarande kostnaders fördelning och bestridande i hemortsförsvarsakkunnigas förslag, som ej ha motsvarighet i eller samma sakliga innehåll i utredningens förslag till civilförsvarslag.

I civilförsvarslagen har ej ansetts böra upptagas det i 81 § andra stycket i folkskyddslagförslaget upptagna stadgandet, att Konungen äger förordna, att materiel, utrustning och förnödenheter skola tillhandahållas kostnadsfritt av statsverket, m. m. Att stadgandet medtagits i nyssnämnda paragraf lär väl huvudsakligen ha berott på att paragrafen jämväl innehåller bestämmelser om skyldighet för statsverket att tillhandahålla vapen m. m. åt hemvärnet. Den omständigheten att något stadgande motsvarande nyssberörda 81 § andra stycket icke införts i civilförsvarslagen innebär emellertid från utredningens sida intet frånträdande av hemortsförsvarsakkunnigas mening i förevarande hänseende. Utredningen förutsätter alltså, att staten skall tillhandahålla sådana utrustningspersedlar och sådan materiel, som för nedbringande av anskaffningskostnaderna eller av annan anledning anses böra anskaffas genom central upphandling. Omfattningen av denna materielförsörjning från statens sida är att bedöma som varje annan fråga om anslag av statsmedel.

Jämväl bestämmelserna i 82 § 3 mom. av förslaget till folkskyddslag om att kommun skall sörja för erforderlig mörkläggning i kommunen m. m. saknar motsvarighet i civilförsvarsutredningens lagförslag. Anledningen härtill är, att denna skyldighet redan åvilar kommunen såsom ansvarig för de ekonomiska och materiella betingelserna för civilförsvarets upprätthållande. Annorlunda var förhållandet i hemortsförsvarsakkunnigas förslag, enligt vilket sistnämnda skyldighet åligger folkskyddsdistrikt och ej kommunen.

Enligt 82 § 3 mom. folkskyddslagförslaget skall kommun i avseende å folkskyddsdistrikt, till vilket kommunen helt eller delvis hör, genom sina organ lämna folkskyddschefen biträde i sådana frågor rörande distriktets folkskyddsväsen, som ha omedelbart samband med de särskilda organens verksamhetsområden. Utredningen anser sistnämnda krav böra utgå såsom innefattande en onödig inskränkning.

Vad angår fastställandet av ifrågakommande statsbidrag skulle detta enligt hemortsförsvarsakkunnigas förslag ankomma på riksfolkskyddschefen. Utredningen håller däremot före, att denna befogenhet bör tillkomma länsstyrelserna. Visserligen kommer härigenom ej att vinnas lika stora garantier för en enhetlig tillämpning av grunderna för kostnadsfördelningen som om fastställelseprövningen komme att åvila centralmyndigheten. Å andra sidan torde denna tillämpning, för vilken givetvis i mån av behov skall utfärdas anvisningar av centralmyndigheten, ej möta större svårigheter än behandlingen av flera andra statsbidragsärenden, som handläggas av länsstyrelserna, i syn-

nerhet som länsstyrelserna föreslås komma att förses med större expertis på detta område än som för närvarande i allmänhet torde förefinnas. Sakgranskningen bör nämligen enligt utredningens mening ske inom länsstyrelsens försvarsavdelning, medan landskontoret endast bör ombesörja ifrågakommande utbetalningar. För övrigt torde vid bedömandet av huruvida statsbidrag skall utgå och storleken av ett eventuellt statsbidrag den kännedom om de lokala förhållandena, som länsstyrelserna besitta, i många fall ha stor betydelse. Oavsett vad nu sagts förmenar utredningen, att en till centralmyndigheten förlagd prövning skulle i alltför hög grad betunga denna myndighet. Under krig torde en dylik ordning överhuvudtaget icke kunna upprätthållas.

I 53 § i förslaget till civilförsvarslag ha upptagits bestämmelser om ersättning, då en kommuns egendom samt viss hos kommunen anställd personal tagas i anspråk för civilförsvarsuppgifter utom det civilförsvarsdistrikt, kommunen tillhör. Dessa bestämmelser motsvara närmast 107 § första stycket i hemortsförsvarssakkunnigas lagförslag. Att observera är att stadgandet endast gäller, då civilförsvarsberedskap råder. Detta innebär bland annat, att ersättning till personal, därest denna vid övning under normala fredsförhållanden tages i anspråk för uppgifter utanför det egna civilförsvarsdistriktet, skall utgå efter samma grunder som vid tjänstgöring i det egna distriktet.

Hemortsförsvarssakkunniga ha i sitt förslag funnit lämpligt införa en bestämmelse (113 §) om att den inbördes fördelningen av kostnader, gemensamma för flera i samma folkskyddsdistrikt helt eller delvis ingående kommuner skola, där ej annat överenskommes, i princip bestämmas i förhållande till storleken av de olika kommunernas skatteunderlag. Civilförsvarsutredningen anser för sin del, att länsstyrelsen alltid skall förordna om fördelning av motsvarande kostnader för civilförsvaret. Någon särskild norm för denna kostnadsfördelning bör enligt utredningens mening ej angivas i lagen. Fördelningen bör i princip bestämmas efter graden av det gagn, som kommunerna beredas genom de vidtagna åtgärderna.

I fråga om municipalsamhälles skyldigheter med avseende å civilförsvaret innebär utredningens förslag en skillnad mot motsvarande bestämmelser i hemortsförsvarssakkunnigas förslag, så tillvida att det ansetts böra läggas i länsstyrelsernas hand att förordna att municipalsamhälle skall sörja för de ekonomiska och materiella betingelserna för civilförsvarets upprätthållande i enlighet med gällande organisationsplan beträffande viss del av verksamheten inom vederbörande områdes civilförsvaret.

Genom den här förordade kostnadsfördelningen mellan stat och kommun (municipalsamhälle) komma kommunerna ur ekonomisk synpunkt att erhålla en gynnsammare ställning än enligt hemortsförsvarssakkunnigas förslag. Särskilt kan här erinras om att ersättningarna till civilförsvarschefer och ersättare för dem även i fred föreslås skola i sin helhet belasta statsverket. (Beträffande de grunder, som böra gälla för dessa ersättningar, hänvisas till det nästföljande kapitlet.)

Utredningen har haft under övertvägande att ytterligare minska kommunernas ekonomiska ansvar för civilförsvaret genom att bestämma den statsbidragsandel, som normalt bör gälla, till tre fjärdedelar — vilket föreslagits i några yttranden över hemortsförsvvarssakkunnigas förslag — i stället för två tredjedelar. Otyvelaktigt skulle detta vara ägnat att öka civilförsvarets effektivitet. Utredningen har emellertid, bland annat av statsfinansiella skäl, icke ansett sig böra föreslå en sådan höjning av statens kostnadsandel.

Från kommunal synpunkt är det givetvis önskvärt, att kommunerna tillerkännas inflytande vid organisationsplanernas tillkomst med hänsyn till dessa planers grundläggande betydelse för omfattningen av de kommunala förpliktelserna. Utredningen anser sig emellertid härvidlag icke kunna tillmötesgå detta önskemål i vidare mån än hemortsförsvvarssakkunniga gjort. Detta innebär i huvudsak, att planerna skola göras upp i samråd med vederbörlig civilförsvvarsnämnd, att någon mera väsentlig avvikelse från den uppgjorda planen ej får ske i samband med fastställandet utan att därav berörd nämnd erhållit tillfälle yttra sig om avvikelsen samt att tillfälle att avge sådant yttrande skall ges före varje ändring i planerna. Utredningen vill till sist framhålla att i organisationsplanerna skall anges åtminstone de grupper av materiel, utrustning och annan egendom, för vilka statsbidrag kunna beräknas utgå. Detta har särskilt betydelse ur den synpunkten att en kommun, som t. ex. har ett mindre tillfredsställande fredsbrandväsen, skall kunna veta, i vad mån statsbidrag kan tänkas komma att utgå vid nyanskaffning av materiel till kommunens brandväsen.

Beträffande den av utredningen föreslagna övergångsbestämmelsen rörande redan anskaffad materiel m. m. (se s. 32 sista stycket) förbiser utredningen icke, att denna kan medverka till att kommunernas intresse att vidtaga kostnadskrävande åtgärder på civilförsvarets område före den nya lagstiftningens ikraftträdande försvagas. Av statsfinansiella skäl synes emellertid en annan lösning knappast möjlig. I de fall då det för en kommun måste anses uppenbart obilligt, att densamma skall stå för det slutliga kostnadsansvaret för en åtgärd, som — om den vidtagits efter civilförsvvarslagens ikraftträdande — helt eller delvis skulle bekostats av statsmedel, förutsätter utredningen att Kungl. Maj:t skall begagna sig av sin i övergångsbestämmelsen angivna befogenhet att förordna att lagens bestämmelser skola bli helt eller delvis tillämpliga jämväl beträffande sådana åtgärder.

De enskildas ansvarighet.

Hittills har behandlats frågan om kostnadsfördelningen för åtgärder och anordningar av mera allmän natur. Vad angår frågan om bekostandet av åtgärder för skyddandet av i första hand vissa anläggningar eller byggnader med därvarande personer och egendom anser utredningen i likhet med hemortsförsvvarssakkunniga, att ansvaret härvidlag i allmänhet bör åvila

ägaren — eller i vissa fall innehavaren — av vederbörande anläggning eller byggnad. Den av hemortsförsvarsakkunniga föreslagna regleringen av de enskildas skyldigheter har utsatts för kritik huvudsakligen från företagar- och fastighetsägaresammanslutningar, vilka ansett att ekonomiskt alltför tyngande bördor lagts på industrin och fastighetsägarna. Utredningen finner emellertid hemortsförsvarsakkunnigas förslag i förevarande hänseende på det hela taget väl avvägt. De ändringar utredningen föreslår i de särskilda bestämmelser som reglera de enskildas skyldigheter, äro därför, med några få undantag, av formell art. En utvidgning av de skyldigheter, som åvila ägare respektive innehavare av viss egendom, föreslås såtillvida att ej endast verkställighet utan jämväl förberedande åtgärder för undanförsel och förstöring av egendomen i fråga av utredningen ansetts böra åläggas vederbörande ägare eller innehavare. Vidare har utredningen ansett sig böra lägga det ekonomiska ansvaret för genomförandet av de i 45 § i förslaget till civilförsvarslag omförmälda åtgärderna (källarmursgenombrott) på fastighetsägarna.

De skyldigheter, som med utredningens ståndpunktstagande komma att åläggas enskilda, kunna i vissa fall leda till att de enskilda betungas med större kostnader än som skäligen böra av dem bestridas. Som exempel kunna nämnas utgifter för anordnande av skyddsrum eller källarmursgenombrott i fastigheter, vilka kunna beräknas under krig komma att disponeras mindre till båtnad för fastighetsägaren än för det allmänna. Ett annat exempel avser inrättande av skyddsrum i hamnar, som äro av särskilt stor betydelse, sett ur hela samhällets synpunkt. Utredningen förutsätter att statsbidrag skall kunna utges i sådana fall. Då det i regel icke torde låta sig göra att uppställa någon allmän norm för sådana bidrag, synes det böra få ankomma på Kungl. Maj:t att överväga i vad mån statsbidrag bör utgå i varje särskilt fall.

9 K A P.

Vissa kostnadsberäkningar m. m.

Den förstärkning av civilförsvaret, främst i organisatoriskt hänseende, som ett genomförande av utredningens förslag kan antagas resultera i, kommer att föranleda en betydande kostnadsökning i förhållande till vad som nu gäller, i varje fall för statens del. Beträffande storleken av denna ökning kan utredningen lika litet som hemortsförsvarsakkunniga kunde vad beträffade folkskyddet göra någon fullständig beräkning, som tillika uppfyller tillräckliga anspråk på tillförlitlighet. Detta gäller såväl de fredstida kostnaderna för upprätthållandet av civilförsvaret som — och i ännu högre grad — motsvarande kostnader under krig. I ett visst hänseende, nämligen såvitt angår de statliga utgifterna under lägsta grad av civilförsvarsberedskap för avlöningar — däri inbegripet ersättning för mistad arbetsinkomst — till personal inom civilförsvaret, har utredningen dock ansett sig böra företaga en kostnadsberäkning. Vid denna beräkning, som givetvis är approximativ, har hänsyn icke tagits till kostnader för s. k. luftskyddskolonner eller andra civilförsvarsstyrkor, som kunna komma att tilldelas större verksamhetsområden än civilförsvarsområdena.

I samband med kostnadsberäkningen har utredningen även i vissa fall behandlat de principer, som enligt utredningens förmenande böra gälla i fråga om avlöningsförmånerna till personal inom civilförsvaret.

Organisationen i botteninstansen.**1. Civilförsvarschefernas och ställföreträdande civilförsvarschefernas avlöningsförmåner.**

I specialmotiveringen till 80 § i hemortsförsvarsakkunnigas förslag till folkskyddslag återfinnes en redogörelse för gällande bestämmelser om avlöning till luftskyddschefer och deras ställföreträdare ävensom för de av luftskyddsinspektionen i dess förslag till ny luftskyddslagstiftning förordade reglerna i ämnet, vartill här må hänvisas. I angivna motivering ha hemortsförsvarsakkunniga även avgivit förslag rörande de principer, som borde gälla i fråga om avlöningsförmåner till folkskyddschefer och biträdande folkskyddschefer. Enligt hemortsförsvarsakkunnigas förslag skulle arvode utgå till folkskyddscheferna i samtliga de cirka 1 200 folkskyddsdistrikt, som beräknades skola finnas. Frånsett folkskyddscheferna i Stockholms och Göteborgs samt måhända ännu något folkskyddsdistrikt, vilka chefer kanske borde heltidsanställas, skulle varje folkskyddschef äga uppbära arvode jämlikt viss av Kungl. Maj:t bestämd arvodesklass. I fred skulle dessa arvodesklasser omfatta

följande årliga arvodesbelopp nämligen 120, 240, 720, 960 och 1 200 kronor. Under folkskyddsberedskap skulle beloppen höjas med 50 %. Därjämte skulle rätt till ersättning för förlorad arbetsinkomst förefinnas. Denna ersättning skulle emellertid allenast utgå, i den mån den mistade inkomsten överstege det folkskyddschefen för motsvarande tid tillkommande arvodet. Härutöver förutsattes, att Kungl. Maj:t skulle ge föreskrifter om maximering av ersättningsbeloppet. — Till biträdande folkskyddschef borde ersättning för mistad inkomst utgå enligt samma grunder som till folkskyddschef. Kungl. Maj:t förutsattes därjämte skola kunna tillerkänna biträdande folkskyddschef särskilt arvode, vars storlek skulle bestämmas i varje särskilt fall. Därvid borde arvodet till folkskyddschefen minskas med motsvarande belopp, om ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnade.

Såsom framgår av vad ovan i 2 kap. (s. 68) uttalats om polischefernas ställning inom civilförsvaret är civilförvarsutredningen av den mening, att särskilt arvode samt i mån av behov därjämte ersättning för mistad arbetsinkomst bör utgå till polischef, som tillika är civilförvarschef. De skäl, som tala för att polischef tillerkännes dessa förmåner, äga uppenbarligen giltighet beträffande varje annan person, som utses till civilförvarschef.

Beträffande arvodets storlek anser utredningen, att ett system bör tillämpas, som gör det möjligt att avpassa detta på ett smidigare sätt efter omfattningen av civilförvarschefernas arbetsbörda, än som bleve fallet vid ett genomförande av hemortsförvarssakkunnigas förslag. Utredningen vill därför föreslå, att det skall ankomma på civilförvarsstyrelsen att inom vissa gränser bestämma arvodesbeloppet. Beslut härom bör fattas av civilförvarsstyrelsen under april och oktober månader varje år, sedan förslag i ämnet avgivits av länsstyrelsen. Genom att arvodet på detta sätt bestämmas halvårsvis i efterhand efter prövning av den reella arbetsbördan under närmast föregående sexmånadersperiod vinnes större säkerhet för att civilförvarscheferna tillfredsställande fullgöra sina uppgifter med avseende å civilförsvaret än om civilförvarscheferna inplaceras i vissa på förhand bestämda arvodesklasser.

Då det gäller att bestämma maximi- och minimigränserna för ifrågavarande arvodesbelopp, anser utredningen, med hänsyn till omfattningen och betydelsen av de uppgifter, som komma att åvila civilförvarscheferna, att en höjning bör ske av de belopp, som av hemortsförvarssakkunniga föreslagits skola utgå till de icke heltidsanställda folkskyddscheferna i högsta respektive lägsta arvodesklassen. Utredningen hyser denna uppfattning trots att civilförvarscheferna icke, såsom folkskyddscheferna, ha att taga någon befattning med hemvärnet. Vad angår det lägsta arvodesbeloppet, vilket i regel allenast torde komma att utgå till civilförvarschefer inom områden av huvudsakligen ren landsbygdsnatur, är en höjning även motiverad därav, att civilförvarschefernas territoriella befogenhetsområden på landsbygden komma att i regel få avsevärt större utsträckning än folkskyddsdistrikten.

Vid bestämmandet av den övre arvodesgränsen har på utredningens ståndpunkttagande jämväl inverkat det förhållandet att till ställföreträdande luft-

skyddschefen i Göteborg — vilken är en polisintendent, som så gott som uteslutande är sysselsatt med luftskyddet — utgår ett kommunalt arvode om 200 kronor i månaden utöver lönen för hans befattning med luftskyddet. Till luftskyddschefen i Stockholm, som är en pensionerad officer, utgår ett årsarvode från staden å 12 000 kronor.

I betraktande av vad sålunda anförts bör enligt civilförvarsutredningens mening i fred arvodesbeloppet icke i något fall understiga 360 kronor eller överstiga 1 800 kronor. Under civilförvarsberedskap böra dessa belopp höjas en halv gång. Det må framhållas att trots den föreslagna höjningen de totala arvodeskostnader, som kunna antagas uppkomma för civilförvarscheferna, komma att, såsom nedanstående beräkningar utvisa, uppgå till icke obetydligt lägre belopp än motsvarande kostnader för de av hemortsförvarssakkunniga föreslagna folkskyddscheferna; ett förhållande som har sin grund i att de senares antal beräknats uppgå till 1 200, medan antalet civilförvarschefer kan antagas röra sig om allenast något mer än 500.

Endast i fråga om ett civilförvarsområde, nämligen Stockholms, anser sig utredningen böra räkna med att behov kommer att föreligga av att ha heltidsanställd civilförvarschef i så väl fred som krig. Arvodets storlek torde i detta fall böra bestämmas av Kungl. Maj:t.

Även ställföreträdande civilförvarschef bör kunna erhålla särskilt arvode efter beslut i varje särskilt fall av civilförvarsstyrelsen. Därvid bör civilförvarschefens arvode bestämmas under hänsynstagande till det belopp, som avses för ställföreträdande civilförvarschefen.

Vad härefter angår frågan om ersättning för mistad arbetsinkomst bör sådan ersättning kunna utgå till civilförvarschef och ställföreträdande civilförvarschef. Sådan chef eller ställföreträdare får dock icke taga sig ledigt från sin vanliga tjänst med rätt till ersättning för den genom ledigheten uppkomna inkomstminskningen utan att länsstyrelsen dessförinnan lämnat medgivande härtill. Är någon av nämnda befattningshavare sin egen företagare, får länsstyrelsen i efterhand pröva i vad mån de på honom ankommande civilförvarsuppgifterna varit så omfattande, att de ej skäligen kunnat fullgöras endast på fritid.

I likhet med hemortsförvarssakkunniga föreslår civilförvarsutredningen, att ifrågavarande ersättning allenast bör utgå, i den mån den mistade inkomsten överstiger det arvode, som för motsvarande tid tillkommer civilförvarschefen. — Luftskyddsinspektionen har i sitt förslag till ny luftskyddslagstiftning med hänsyn till kostnaderna för det allmänna förordat, att ersättningen icke finge överstiga polischefens i polisdistriktet avlöning, med inberäkning av rörligt tillägg eller däremot svarande förmån. Civilförvarsutredningen anser, att motsvarande begränsning bör göras i vad avser gottgörelse för mistad inkomst åt civilförvarschef och ställföreträdande civilförvarschef. Ingår mer än ett polischefsdistrikt i civilförvarsområdet, bör den högst avlönade polischefens löneförmåner härvidlag vara bestämmande. En ytterligare begränsning föreslås så till vida att hänsyn icke bör tagas till polischefs

avlöningsförmåner, i den mån de överstiga 12 000 kronor. Som jämförelse kan nämnas att avlöningsförmånerna inklusive för närvarande utgående av dyrtiden betingade tillägg till polismästarna i rikets 10 största städer, utom Stockholm, växla mellan cirka 20 000—cirka 13 000 kronor.

En beräkning av kostnaderna för arvoden och ersättningar för mistad inkomst under lägsta grad av civilförsvarsberedskap åt de 511 civilförsvarschefer, som — om man räknar med nuvarande indelning i luftskyddsområden — komma att finnas efter den nya organisationens genomförande, samt till ställföreträdande civilförsvarschefer, leder till följande resultat.

I arvoden beräknas åtgå 360 000 kronor.

Härvid har utredningen räknat med att arvodena till de icke heltidsanställda civilförsvarscheferna genomsnittligt skulle utgå med 2 700 kronor till 4, 1 800 kronor till 10, 1 200 kronor till 60, 720 kronor till 216, och 360 kronor till 220 civilförsvarschefer eller sammanlagt 335 520 kronor. Skillnaden mellan 360 000 kronor och sistnämnda summa avser dels arvode till en heltidsanställd civilförsvarschef i Stockholm och dels beräknade kostnader för arvoden till ställföreträdande civilförsvarschefer.

Kostnaderna för bestridande av ersättningar för mistad inkomst åt civilförsvarschefer och ställföreträdande civilförsvarschefer uppskattar utredningen till 50 000 kronor.

2. Avlöningsförmåner till annan personal inom allmänna civilförsvaret än civilförsvarschefer och ställföreträdande civilförsvarschefer.

I överensstämmelse med vad hemortsförsvarsakkunniga föreslagit anser civilförsvarsutredningen att till vissa tjänstegrenschefer m. fl. inom allmänna civilförsvaret, som ha åligganden av sådan art, att tjänstgöringen för civilförsvarets räkning icke kan sägas vara begränsad till vissa dagar utan fortgår ganska regelbundet vid sidan av vederbörandes ordinarie arbete, bör utgå arvode med visst belopp för år eller månad. Sådant arvode bör utgå enligt bestämmelser, som utfärdas av Kungl. Maj:t på förslag av civilförsvarsstyrelsen. Hemortsförsvarsakkunniga ha beräknat kostnaderna under lägsta grad av folkskyddsberedskap för arvoden och ersättningar för mistad inkomst åt motsvarande personal inom allmänna folkskydden till 300 000 kronor. Med hänsyn till att hemvärnet ej skall ingå i civilförsvaret och då civilförsvarsområdena bli färre till antalet än folkskyddsdistrikten, kan för ifrågasvarande befälspersonal inom allmänna civilförsvaret ett belopp av 200 000 kronor antagas vara tillräckligt.

I fråga om grunderna för avlöning till det allmänna civilförsvarets personal i övrigt ansluter sig utredningen till hemortsförsvarsakkunnigas förslag (se s. 261—264 i de sakkunnigas betänkande). Avlöningskostnaderna för motsvarande personal inom de allmänna folkskydden ha hemortsförsvarsakkunniga beräknat uppgå till 500 000 kronor. Utredningen anser detta belopp böra läggas till grund för beräkningen av avlöningskostnaderna för ifrågasvarande personal inom allmänna civilförsvaret.

Sammanlagt skulle alltså enligt ovanstående uppskattningar kostnaderna för civilförsvarets personal i botteninstansen under lägsta grad av civilförsvarsberedskap uppgå till (360 000 + 50 000 + 200 000 + 500 000 =) 1 110 000 kronor.

Organisationen i mellaninstansen.

Av vad i 3 kapitlet anförts om organisationen i förevarande instans framgår, att utredningen förutsatt en förstärkning av de arbetskrafter, som inom länsstyrelserna (försvarsavdelningen) skola handlägga ärenden rörande civilförsvaret. I nedanstående tabell ges en översikt, avseende förhållandena under lägsta grad av civilförsvarsberedskap, över de nya tjänster, vilkas inrättande föranledes av utredningens förslag om tillskapandet av en länsstyrelsens försvarsavdelning samt — med visst undantag — kostnaderna för dessa tjänster. De i tabellen upptagna löneförmånerna ha beräknats efter mellersta löneklassen i vederbörlig lönegrad eller beträffande lönegrad, som innehåller fyra löneklasser, den näst lägsta klassen. I lönebeloppen har inräknats rörligt tillägg men ej kristillägg.

Antal	Befattning	Lönegrad och löneklass eller arvode	Summa kronor
25	Civilförsvarsdirektör	Eo 29, 29 kl.	309 337
2	Militärassistent (i Gotlands och Blekinge län)	Arvode	1 8 684
23	Militärassistent (i övriga län)	Oa 3, 8 kl.	1 202 474
24	Extra länsnotarie (extra notarie)	Ex 20, 18 kl.	160 460
24	Länstrafikledare	Arvode	} Avlönas av trafikkommissionen
1	Trafikledare för Stockholm	»	
24	Extra landskanslist	Ex 17, 15 kl.	132 460
1	Kanslist vid överståthållarämbetet	Ex 15, 13 »	5 554
25	Kontorsbiträde	Ex 4, 2 »	71 007
Totalsumma för alla tjänstemän utom länstrafikledare och trafikledaren för Stockholm			889 976

¹ Uptages under arméns avlöningsanslag.

² Alla län utom Gotlands län.

Till sistnämnda totalsumma bör läggas kostnaderna för de personer, som utsetts att under krigsförhållanden tjänstgöra i militärbefäls- eller kårstaber såsom representanter för civilförsvarsstyrelsen och som sambandsmän mellan sådana staber och de länsstyrelser, med vilka staberna enligt gällande krigsplanläggning ha att samverka, i de fall då direkt lokal anknytning ej förefinnes. Kostnaderna härför kunna beräknas till 15 000 kronor.

För löpande budgetår ha ersättningar åt inkvarteringschefer beräknats belöpa sig till 81 000 kronor. Då genom försvarsavdelningarnas inrättande en väsentlig avlastning av inkvarteringschefernas arbetsbörda torde komma att ske, kan ett belopp av 50 000 kronor antagas vara tillräckligt för bestridande av ifrågavarande ersättningar. Till gäldande av ersättningar åt biträdande inkvarteringschefer kan beräknas åtgå 10 000 kronor i stället för såsom för löpande budgetår beräknats, 24 000 kronor.

Enligt ovanstående beräkningar skulle alltså sämmanlagda avlöningskostnaderna utgöra (889 976 + 15 000 + 50 000 + 10 000 =) 964 976 kronor.

För att erhålla en såvitt möjligt rättvisande bild av de merkostnader för personalavlöningar, som uppkomma genom försvarsavdelningarnas inrättande i förhållande till vad som nu gäller, måste emellertid från sistnämnda totalsumma avdragas:

1) arvoden till 25 försvarsassistenter	kronor	87 000
2) » och ersättningar för mistad inkomst till 37 hemortsförsvarsassistenter	»	¹ 80 000
3) avlöning till en assessor å överståthållarämbetet i lönegrad Eo 27, 27 löneklassen	»	12 094
4) ersättningar åt stabsutrymningschefer, inkvarteringschefer och biträdande inkvarteringschefer	»	116 000

Summa kronor 295 094

Den reella kostnadsökningen skulle alltså enligt ovanstående beräkning komma att utgöra (964 976 — 295 094 =) 669 882 kronor. Det är emellertid antagligt, att flera av de civila befattningshavarna å försvarsavdelningen åtminstone inom åtskilliga länsstyrelser under lägsta grad av civilförsvarsberedskap icke torde få så omfattande uppgifter med avseende å civilförsvaret att de ej jämväl kunna tagas i anspråk för andra länsstyrelseuppgifter än de, som åvila försvarsavdelningen. Härigenom är det icke otänkbart, att en eljest som det vill synas inom en snar framtid ofrånkomlig utökning av landskansliernas personalstater kan undvikas. — Det merarbete, som kan uppkomma för landskontoren vid ett genomförande av utredningens förslag har utredningen icke ansett böra föranleda någon personalförstärkning.

Det må framhållas att en jämförelse mellan förevarande kostnadsberäkning och den uppskattning av utgifterna för den av hemortsförsvarssakkunniga föreslagna organisationen i mellaninstansen, som utförts i nämnda sakkunnigas betänkande, icke kan göras. Hemortsförsvarssakkunniga ha nämligen — fränsett de till 60 000 kronor beräknade kostnaderna för skriv- och övrigt biträde åt civilskyddschefer och biträdande civilskyddschefer — i sin kostnadsuppskattning icke medtagit några avlöningskostnader för personal inom länsstyrelserna eller försvarsområdesstaberna, som skulle ha att handlägga folkskyddsväsendet berörande ärenden.

Civilförsvarsstyrelsen.

Vid ifrågavarande kostnadsberäkning har förutsatts, att civilförsvarsstyrelsen är organiserad på det provisoriska sätt, som utredningen avsett skola gälla så länge de nuvarande utrikespolitiska förhållandena bestå i huvudsak oförändrade.

¹ Enligt hemortsförsvarssakkunnigas betänkande.

Avlöningskostnaderna skulle därmed fördela sig sålunda:

Antal	Befattning	Arvode motsv. löneklass	Lönegrad	Summa kronor
1	Generaldirektör	—	C 13	¹ 23 620
1	Militärassistent	—	Oa 4 (10 lkl.)	^{1 2} 12 316
2	Avdelningschef	³ 30	—	27 240
8	Sektionschef	³ 26	—	92 184
1	Civiltjänstöverläkare	(arvode)	—	6 000
	Personal i övrigt ⁴	—	—	515 000
				676 360

¹ Inberäknat rörligt tillägg men icke kristillägg.
² Upptages på försvarsstabens avlöningsstat.
³ Inberäknat rörligt tillägg men icke kristillägg, som dock förutsättes skola inräknas i arvudet till dessa befattningshavare.
⁴ Häri ingå de e. o. befattningshavare, som förutsätts överförda från luftskyddsinspektionen.

Till jämförelse med ovanstående tablå intages här nedanstående sammanställning av personal- och avlöningsförhållandena hos luftskyddsinspektionen och utrymningskommissionen den 1 februari 1944. Avlöningsförmånerna ha beräknats efter de årsbelopp, som skulle utgå, därest avlöningsläget nämnda dag vore oförändrat under hela året.

Befattning	Lönegrad eller arvode per år	Luftskyddsinspektionen summa kronor	Utrymningskommissionen summa kronor
Överdirektör	C 8	¹ 17 620	
Ordförande i utrymningskommissionen	—	—	² 26 565
Två luftskyddsinspektörer	A 26	¹ 23 046	
Tre byråföreståndare	11 350	34 050	
T. f. kanslichef	11 400	—	11 400
En sektionschef	10 800	—	10 800
Två sektionschefer	10 200	—	20 400
En sakkunnig i sjukvårdstjänst	7 500	7 500	
Tre fast anställda sakkunniga	1 200	3 600	
Övrig personal inom luftskyddsinspektionen	—	¹ 392 239	
Övrig personal inom utrymningskommissionen	—	—	182 324
Summa kronor	—	478 055	251 489
Totalsumma kronor	—	729 544	

¹ Inberäknat rörligt tillägg men ej kristillägg.
² Häri har jämväl inräknats ersättning för rörligt tillägg och kristillägg, som ordföranden, vilken är anställd i Stockholms stads tjänst, nödgats avstå.

En jämförelse mellan totalsummorna i ovanstående två tablåer, i vilka vissa sifferuppgifter emellertid ej äro helt exakta, ger vid handen att en kostnadsbesparing på i runt tal 53 000 kronor kan beräknas uppkomma genom luftskyddsinspektionens och utrymningskommissionens sammanslagning till en för civilförsvaret gemensam centralmyndighet.

Enligt ovanstående kostnadsberäkningar skulle alltså de sammanlagda avlöningskostnaderna, fränsett kristillägg, under lägsta grad av civilförsvärsberedskap kunna beräknas uppgå till i runt tal (1 110 000 + 965 000 + 676 000 =) 2 751 000 kronor. Hemortsförsvärsakkunniga ha beräknat nuvarande kostnader till drygt 1 700 000 kronor. Däri ingår icke avlöningskostnad för sådana, i de sakkunnigas beräkning ej redovisade befattningshavare i länsstyrelsernas kanslier, vilka helt eller delvis handlägga försvarsärenden. Denna kostnad kan endast uppskattningsvis anges. Den torde närma sig 300 000 kronor.

Specialmotivering till författningsförslagen.

Civilt försvarslagen.

Det må först anmärkas, att här intagits hänvisningar till allmänna motiveringen allenast då så är erforderligt för sammanhangets skull eller eljest av särskilda skäl påkallat. Allmänna motiveringen och specialmotiveringen böra sålunda läsas jämsides med varandra även i de fall då någon hänvisning ej skett. Då jämförelse skett med hemortsförsvarsakkunnigas förslag, ha vederbörande paragrafer angivits »motsvara» varandra, om inga eller allenast mindre betydande jämkningar skett; i annat fall har en paragraf i utredningens förslag angivits »ersätta» en paragraf i hemortsförsvarsakkunnigas förslag.

Till 1 kap., innehållande allmänna bestämmelser.

1 §.

Beträffande avfattningen av första stycket i denna paragraf, som ersätter 1 § i hemortsförsvarsakkunnigas förslag, hänvisas till allmänna motiveringen sid. 51 ff.

Andra stycket avser huvudsakligen att utgöra en anknytning till de inledande bestämmelserna i en blivande civilt försvarskungörelse.

2 §.

Förevarande paragraf motsvarar 4 § i hemortsförsvarsakkunnigas förslag.

Till 2 kap. om grunddragen av civilt försvarsorganisation.

Utredningen har icke ansett det påkallat att i lagtexten redogöra för civilt försvarsorganisation i vidare mån än som erfordras som bakgrund till de föreslagna stadgandena i övrigt.

3—6 §§.

Då utredningen i lagtextens fortsättning använder begreppet civilt försvarsmyndighet, åsyftar utredningen därmed de i förevarande paragrafer angivna myndigheterna — centralmyndigheten, länsstyrelsen, civilt försvarschefen och dennes ställföreträdare.

7 §.

Denna paragraf motsvarar 9 § i hemortsförsvarsakkunnigas förslag med vissa terminologiska ändringar.

8 §.

Denna paragraf ersätter bestämmelserna i 7 kap. i hemortsförsvarsakkunnigas förslag. Utredningen har icke ansett det erforderligt att i lagtexten redogöra närmare för förfarandet vid en organisationsplans fastställande, vilket synes böra regleras i tillämpningsföreskrifter. Den centralmyndigheten tillerkända befogenheten att meddela anvisningar till länsstyrelsen avser även det fall, att centralmyndigheten vill förbehålla sig prövningsrätten i visst avseende. Har så skett, ankommer det på länsstyrelsen att i detta avseende fastställa planen i enlighet med centralmyndighetens prövning.

9 §.

Förevarande paragraf motsvarar 10 § i hemortsförsvarsakkunnigas förslag med den jämkningen, att utredningen anser ifrågavarande stadganden böra kunna tillämpas jämväl för att tillgodose övningsändamål. Dessutom ha vissa redaktionella ändringar vidtagits i syfte att ernå större tydlighet i ett par hänseenden. Sålunda torde av paragrafens lydelse klart framgå, att till allmänt civilförsvär hörande personal, som på grund av paragrafens bestämmelser tjänstgör utom det egna civilförvarsområdet, likväl skall anses tjänstgöra i det allmänna civilförsvär, till vilket personalen hör. Detta blir av betydelse i fråga om kommuns skyldighet jämlikt 22 och 47 §§ att utgiva avlöning till personalen. Beträffande verkskydd gäller detsamma vid tolkningen av 57 § om arbetsgivares skyldighet att utgiva ersättning till verkskyddspersonal. — Vidare har paragrafen avfattats på det sätt, att därav tydligt framgår, att ianspråktagande av verkskydd eller hemskydd enligt paragrafens bestämmelser anses ske allenast då det gäller uppgifter, som icke kunna anses ankomma på verkskyddet eller hemskyddet, men icke exempelvis det fallet, att ett verkskydds brandmateriel och brandpersonal måste utnyttjas för släckning av brand i närliggande byggnad, som hotar den byggnad, för vilken verkskyddet är avsett.

Om viss ersättning av statsmedel för ianspråktagande under civilförsvärsberedskap enligt denna paragraf stadgas i 53 och 73 §§.

Till 3 kap. om civilförsvarsplikt m. m.

10 §.

Denna paragraf motsvarar 39 § i hemortsförsvarsakkunnigas förslag med den skillnaden att, som i den allmänna motiveringen angivits, den övre åldersgränsen för civilförsvarsplikten höjts från 65 till 70 år. Vidare har utredningen icke ansett det påkallat att i det grundläggande stadgandet om civilförsvarsplikt angiva, att tjänstgöring i civilförsväret skall anpassas efter den civilförsvarspliktiges kroppskrafter och hälsotillstånd. Stadgande härom har intagits i en särskild paragraf, 13 §. Däremot har utredningen redan i förevarande paragraf intagit den i 44 § i hemortsförsvarsakkunnigas förslag ingående bestämmelsen om rätt för Konungen att förordna om civilförsvarspliktens tillämpning jämväl på utländska medborgare.

11 §.

Förevarande paragraf motsvarar 45 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag. Såsom i den allmänna motiveringen närmare angivits, har dock tjänstgöringsskyldigheten i sin helhet anknutits till civilförvarssplikten och icke till inskrivningen.

I bestämmelser, som utfärdas enligt andra stycket, torde utom annat böra föreskrivas, att tjänstgöring i hemskydd — som icke avses skola regleras genom något uttagningsförfarande — icke bör åläggas någon å sådana tider, att han måste eftersätta viktigt arbete.

12 §.

Denna paragraf motsvarar 46 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

13 §.

Se beträffande denna paragraf motiveringen till 10 §.

14 §.

Denna paragraf motsvarar 40 § första stycket i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

15 §.

Förevarande paragraf motsvarar 40 § andra stycket i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

16 §.

Denna paragraf motsvarar 48 § första stycket i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

Om straff för underlåtenhet att fullgöra i denna paragraf avsedd uppgiftsskyldighet och om vitesföreläggande stadgas i 97 § 1 mom. samt om straff för lämnande av medvetet oriktig uppgift i 98 § 3).

17 §.

Förevarande paragraf motsvarar 49 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

Straffbestämmelser äro intagna i 98 § 1) och 2). Att den som underlåter att inställa sig kan hämtas, därom stadgas i 95 §.

18 §.

Denna paragraf motsvarar 41 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag. Några bestämmelser, motsvarande de i berörda förslags 42 § givna reglerna, anser utredningen icke böra inflyta i lagen utan givas formen av tillämpningsföreskrifter.

19 §.

Förevarande paragraf motsvarar 48 § andra stycket i hemortsförvarssakkunnigas förslag med den jämkningen, att inställelsskyldigheten för

civildörfvarspliktig ansetts böra föreskrivas allenast för det fall, att fråga uppkommit om hans inskrivning i civildörfvaret.

Om straff för underlåtenhet att inställa sig stadgas i 97 § 2 mom. Om hämtning av inställeskyldig se 95 §.

20 §.

Denna paragraf motsvarar 47 § i hemortsförfvarsakkunnigas förslag. Viss redaktionell jämkning har vidtagits i syfte att uppnå större tydlighet.

Om straff för den som bryter mot förbudet i denna paragraf stadgas i 98 § 4).

21 §.

Förevarande paragraf motsvarar 50 § i hemortsförfvarsakkunnigas förslag.

Om påföljd för underlåtenhet att anmäla flyttning stadgas i 97 § 1 mom.

22 §.

Förevarande paragraf motsvarar 52 § första stycket i hemortsförfvarsakkunnigas förslag med den modifikation, som framgår av allmänna motiveeringen (sid. 217).

Det må anmärkas, att på sätt i specialmotiveeringen till 9 § angivits, tjänstgöringen skall anses fullgjord i civildörfvarsområdets allmänna civildörfvar, även om personalen på grund av stadgandet i nämnda paragraf tagits i anspråk för uppgifter utom civildörfvarsområdet. Angående rätt till ersättning i sådant fall stadgas i 53 §.

23 §.

Denna paragraf motsvarar 53 § i hemortsförfvarsakkunnigas förslag.

Ett stadgande, motsvarande 51 § i hemortsförfvarsakkunnigas förslag, har utredningen ansett överflödigt med hänsyn till att varje civildörfvarspliktig enligt utredningens förslag skall vara skyldig att under civildörfvarsberedskap tjänstgöra i civildörfvaret, oavsett om han inskrivits eller icke.

Till 4 kap. om särskilda åtgärder och anordningar inom civildörfvaret.

Utrymning och inkvartering m. m.

24 §.

Förevarande paragraf motsvarar 54 § i hemortsförfvarsakkunnigas förslag. Emellertid har utredningen icke ansett det lämpligt att begränsa den krets av myndigheter, åt vilka Kungl. Maj:t skall kunna uppdraga att meddela beslut om utrymning, till allenast överbefälhavaren och denne underställda myndigheter. Sålunda bör exempelvis enligt utredningens mening

beslutanderätt om sådan utrymning, som enligt utrymningslagen är att hänföra till luftskyddsutrymning, kunna uppdragas åt civilförsvarsstyrelsen, och denna blir enligt utredningens förslag icke att betrakta såsom en överbefälhavaren underställd myndighet, även om på sätt i allmänna motiveringen (sid. 91) anförts, överbefälhavaren skall äga direktivrätt gentemot civilförsvarsstyrelsen i utrymningsfrågor. Över huvud har utredningen icke ansett det påkallat att i lagtexten fastläsa någon begränsning av Konungens delegationsrätt i nu förevarande avseende; det torde böra tillkomma Kungl. Maj:t att bestämma de myndigheter, som skola äga besluta om utrymning, och dem emellan fördela befogenheten härutinnan på det sätt rådande läge kräver.

25 §.

Denna paragraf motsvarar 55 § i hemortsförsvarskommitténs förslag med den jämkning, för vilken redogjorts ovan under 24 §.

26 §.

Förevarande paragraf motsvarar — med vissa jämkningar — 56 § i hemortsförsvarskommitténs förslag.

Orden »inom distriktet» i nämnda förslag ha uteslutits. Enligt utredningens mening kunna nämligen — såsom *statens utrymningskommitté* anført i sitt yttrande över förslaget — åtskilliga fall tänkas då inkvartering, utspisning eller annat bistånd måste lämnas genom civilförsvarets försorg även på grund av krigsskador utom det egna området.

Utredningen har övervägt huruvida icke ett stadgande av denna speciella natur borde utgå ur lagtexten. Emellertid har utredningen ansett, att stadgandet bör stå kvar med hänsyn till att det här gäller vidtagande av åtgärder jämväl för personer *utom* det egna civilförsvarsområdet, medan civilförsvaret i ett civilförsvarsområde eljest avser personer och egendom *inom* området.

Bortflyttningsförbud och bortflyttningsstillstånd.

27 §.

Denna paragraf motsvarar 57 § i hemortsförsvarskommitténs förslag, dock att delegationsrätten bestäms i överensstämmelse med vad ovan sagts under 24 §.

28 §.

Förevarande paragraf motsvarar 58 § i hemortsförsvarskommitténs förslag; dock har den under e) i sistnämnda paragraf stadgade möjligheten att meddela bortflyttningsförbud för näringsföretag av skäl, som nedan under 29 § sägs, utbytt mot ett generellt bortflyttningsförbud.

Straffbestämmelse för brott mot förbud, som meddelats enligt denna paragraf, finnes i 98 § 4).

29 §.

I sitt yttrande över hemortsförsvarskommitténs förslag anförde *statens utrymningskommitté* beträffande det mot förevarande paragraf svarande

stadgandet i 58 § e) i berörda förslag bland annat följande: Den planläggning för luftskyddsutrymning, som funnes upprättad å de viktigaste luftskyddsorterna avsåge endast bortflyttning av barn, blivande mödrar samt åldringar och andra arbetsoförmögna. Däremot fasthölls strängt vid att arbetsföra personer vid luftskyddsutrymning skola stanna kvar i utrymningsorten och fortsätta med sina arbetsuppgifter. Detta vore enligt kommissionens åsikt en oavvislig förutsättning för att det nödvändiga produktionslivet skulle kunna fortgå under krig. Med angivna grundsats överensstämde icke att enskilda näringsföretag — om icke särskilda skäl förelåge — lämnade sina verksamhetsorter i samband med luftskyddsutrymning. En utflyttning i större omfattning av näringsföretag till landsbygden skulle även medföra en svår belastning av förbindelsenätet, som å de ifrågakommande inkvarteringsorterna i regel icke vore utbyggt för den vid en dylik utflyttning uppkommande trafiken. Kommissionen hade sig bekant, att åtskilliga företag avsåge att under krig flytta sin verksamhet till landsbygden eller till mindre orter. Kommissionen räknade även med att ytterligare företag vid ett krigsutbrott skulle söka förflytta sin verksamhet. För att få sådana förflyttningar under kontroll funnes icke annan möjlighet än att utfärda bortflyttningsförbud jämlikt 35 § utrymningslagen, som i förevarande hänseende överensstämde med de sakkunnigas förslag. Kommissionen funne det emellertid icke lämpligt att bortflyttningsförbud skulle behöva utfärdas för att man skulle kunna förhindra ifrågavarande förflyttningar. Näringsföretag borde i stället under krig vara generellt förbjudna att utan tillstånd bortflytta från sin verksamhetsort.

Utredningen delar i huvudsak den av kommissionen uttalade uppfattningen. Emellertid bör vid tillämpningen av ett förbud som det förevarande icke förbises, att förbudet riktar sig mot näringsföretaget såsom sådant. Om det sålunda ur det allmännas synpunkt icke är erforderligt att företagets verksamhet fortsättes å samma ort, bör tillstånd till bortflyttning meddelas, därest bortflyttningen kan ordnas så, att den icke drar med sig andra för det allmänna skadliga konsekvenser, varpå exempel lämnats i utrymningskommissionens ovan intagna yttrande, och ej heller personal medföljer, mot vars bortflyttning hinder möter med hänsyn till sådana förhållanden, som angivas i 28 §.

För vissa företag måste bortflyttningstillstånd lämnas utan hänsynstagande till de omständigheter som ovan antytts. Så är t. ex. fallet med krigsindustriföretag. Bestämmanderätten i fråga om sådana företags bortflyttande måste i realiteten tillkomma krigsmaterielverket eller annan vederbörlig militär förvaltning efter vars direktiv centralmyndigheten har att lämna bortflyttningstillstånd.

Förbud mot bortflyttning enligt denna paragraf torde icke behöva stadgas för andra än enskilda näringsföretag men synes beträffande dessa böra träda i tillämpning under högsta civilförsvarsberedskap.

Straffbestämmelse för brott mot bortflyttningsförbud finnes i 98 § 4).

Undanförsel och förstöring av egendom.

30 §.

Denna paragraf motsvarar — med vissa jämkningar — 59 § i hemortsförsvsarssakkunnigas förslag.

Enligt utredningens mening bör lika litet som i fråga om utrymning någon begränsning av de myndigheter, till vilka Kungl. Maj:t skall kunna delegera rätten att besluta om undanförsel, föreskrivas i lagtexten. Såsom av den allmänna motiveringen framgår föreslår utredningen i fråga om bortförande, att beslutanderätten under krig eller akut krigsfara skall tillkomma civilförsvarets centralmyndighet, medan under beredskap i övrigt Kungl. Maj:t skall själv utöva beslutanderätten eller delegera den exempelvis till en försörjningskommission. Det torde icke låta sig förutse, till vilken myndighet det kan befinnas lämpligast att i ett givet fall bestämmanderätten överflyttas.

I likhet med hemortsförsvsarssakkunniga anser utredningen, att bestämmelserna om undanförsel böra avse icke blott varuförråd utan även maskiner, boskap, fordon, fartyg och annan lös egendom. Emellertid anser utredningen att fast egendom icke bör undantagas från bestämmelserna om undanförsel. Sålunda kan vid en industrievakuering, d. v. s. förflyttning av en tillverkning från en ort till en annan, tänkas uppkomma situationer, då även såsom fast egendom ansedda maskiner böra bortföras.

I fråga om den förutsättning för bortförande, som hänför sig till egendomens betydelse, anser utredningen att bortförande av egendom bör kunna föreskrivas jämväl beträffande egendom, som utan att vara av betydelse för försvaret eller folkförsörjningen eller eljest för det allmänna, likväl i fiendens hand skulle väsentligen underlätta dennes krigsansträngningar.

Om ägares eller innehavares skyldighet att medverka vid undanförsel eller förberedande åtgärder härför stadgas i 69 §. Frågan om kostnaderna för undanförsel och förberedande åtgärder regleras i 74 §. Straff för den som verkställer undanförsel i strid med därom givna bestämmelser stadgas i 98 § 5).

31 §.

Denna paragraf motsvarar 63 § i hemortsförsvsarssakkunnigas förslag med den jämkningen, att beslut, som avses i paragrafen, skall kunna fattas — förutom av Kungl. Maj:t — av den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer och icke uteslutande av den myndighet, som meddelat beslutet om bortförandet. Myndighet på den plats, dit egendom förts, måste enligt utredningens mening mestadels ha större förutsättningar att bedöma frågan huruvida ett vidareförande är lämpligt — ett återförande torde icke kunna ifrågakomma annat än i undantagsfall. Utredningen har icke heller i detta fall velat begränsa Kungl. Maj:ts valfrihet i fråga om de myndigheter, till vilka beslutanderätten skall kunna delegeras.

Utredningen förutsätter, att tillstånd enligt denna paragraf regelmässigt skall lämnas, då icke särskilda skäl föranleda att egendom bör kvarhållas.

Brott mot stadgandet i denna paragraf föranleder straff jämlikt 98 § 5).

32 §.

Förevarande paragraf motsvarar 60 § i hemortsförsvars-sakkunnigas förslag. Dock skall enligt utredningens förslag Kungl. Maj:t jämväl i fråga om beslut, som här avses, äga valfrihet i fråga om myndigheter, till vilka beslutanderätten skall kunna delegeras.

Bryter någon mot föreskrift, som meddelats jämlikt denna paragraf, kan han straffas jämlikt 98 § 6).

33 §.

Denna paragraf motsvarar med vissa jämkningar 61 § i hemortsförsvars-sakkunnigas förslag.

I fråga om beskaffenheten av den egendom, som skall kunna bli föremål för förstörelse, har utredningen med den lydelse av 30 §, som utredningen föreslår, kunnat anknyta till bestämmelserna i sistnämnda paragraf. Jämväl i övrigt har åt förevarande paragraf givits en sådan avfattning, att förstörelse kommit att framstå som en subsidiär åtgärd i förhållande till bortförande.

Såsom i den allmänna motiveringen (sid. 103) anföres, bör beslutanderätten i fråga om förstörelse, där ej Kungl. Maj:t förbehållit sig densamma, tillkomma militär chef. Det torde vara uppenbart, att det icke låter sig göra att i lagtexten med någon grad av fullständighet fastslå vilka militära chefer som kunna komma i fråga. Utredningen föreslår därför, att åt Kungl. Maj:t jämväl i nu förevarande avseende gives valfrihet i fråga om till vilken myndighet beslutanderätten skall kunna delegeras.

Av vad nu och under 30 § sagts framgår, att beslut om bortförande och förstörelse regelmässigt komma att meddelas av olika myndigheter. Med hänsyn därtill, att på sätt ovan antytts förstörelse icke bör ifrågakomma i annat fall än då bortförande ej kan ske, bör den militäre chef, som har att meddela beslut om förstörelse av viss egendom av beskaffenhet att kunna bortföras, hålla sig underrättad om de åtgärder i fråga om egendomens bortförande, som kunna ha planerats och hur dessa tänkas bli genomförda. Men det ankommer på den militäre chefen att själv med hänsyn till det militära läget och omständigheterna i övrigt avgöra huruvida egendomen skall förstöras eller ej.

Det militära läget torde för den militäre chefen bli avgörande jämväl i det fall egendom, exempelvis en maskin, kan utan att helt förstöras försättas i obrukbart skick därigenom att vissa för dess fungerande väsentliga delar borttagas. Vid valet mellan dessa två åtgärder synes den militäre chefen böra låta sig vägleda av sitt bedömande av risken för fiendtlig ockupation, av ockupationens varaktighet etc. Att under alla förhållanden nöja sig med att försätta maskinen ur brukbart skick genom borttagande av vissa delar låter sig nämligen enligt utredningens mening icke göra. Vid en varaktig ockupation torde fienden säkerligen kunna dra nytta av egendomen, och i varje fall får man räkna med att fienden, om han tvingas dra sig tillbaka från det ockuperade området, själv i sin tur förstör

egendomen. Å andra sidan kan ett försättande av egendomen ur brukbart skick tjäna som en försiktighetsåtgärd, då det militära läget bedömes icke kräva, att egendomen helt förstöres.

Om skyldighet för ägare eller innehavare av egendom att verkställa eller medverka vid förstörelse och om skyldighet att vidtaga förberedande åtgärder härför stadgas i 70 § samt om rätt till ersättning för kostnad eller skada på grund av förberedande åtgärder i 74 §.

Däremot har utredningen icke ansett sig böra föreslå några bestämmelser om ersättning till ägare eller innehavare av förstörd egendom. Utredningen förutsätter nämligen, att sådan ersättning skall kunna utgå enligt lagen den 21 juni 1940 om krigsskadeersättning.

Utredningen anser sig icke böra föreslå, att i civilförsvarslagen inflyter någon motsvarighet till stadgandet i 62 § i hemortsförsvars-sakkunnigas förslag. Såsom av det föregående framgår torde undanförelse- och förstöringsåtgärdernas planläggande och verkställande böra i första hand regleras med hänsyn till försvaret och folkförsörjningen eller eljest till det allmänna. Därmed vill utredningen emellertid ingalunda ha sagt att icke sådan hänsyn till den enskilde skall tagas, som icke förringar åtgärdernas effektivitet ur det allmännas synpunkt. Men ett stadgande, motsvarande berörda 62 §, skulle, om det intogs i lagen, enligt utredningens förmenande lätteligen kunna verka därhän, att myndigheterna ansåge sig förpliktade att på bekostnad av effektiviteten tillgodose den enskildes intresse, i all synnerhet om det förbundnes med det av hemortsförsvars-sakkunniga i deras specialmotivering till 62 § gjorda uttalandet, att ett åsidosättande av den där intagna regeln kan medföra straff och skadestånd.

Ett stadgande av nu avsett innehåll torde i stället ha sin plats i tillämpningsföreskrifter, utfärdade i administrativ väg. Sådana tillämpningsföreskrifter erfordras jämväl i åtskilliga andra hänseenden.

Ej heller anser utredningen erforderligt att föreslå någon motsvarighet till stadgandet i 64 § i hemortsförsvars-sakkunnigas förslag.

Skyddsrum m. m.

34 §.

Denna paragrafs två första stycken motsvara 65 § i hemortsförsvars-sakkunnigas förslag, varjämte utredningen ansett lämpligt att — såsom av tredje stycket framgår — i paragrafen intaga en erinran om att i organisationsplanerna skall anges i vilken omfattning allmänna skyddsrum skola finnas.

35 §.

Förevarande paragraf ersätter 66 § i hemortsförsvars-sakkunnigas förslag. Utredningen har ansett, att prövningen av frågan, huruvida allmänt skyddsrum må inrättas utan att det skyddar mot rök- och stridsgaser, bör ankomma på länsstyrelsen och har intagit bestämmelse härom i denna paragraf.

36 §.

Denna paragraf motsvarar första stycket första punkten och tredje stycket i 67 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag (angående första styckets andra punkt se 41 §). Dock har den avvikelser gjorts, att förordnande enligt förevarande paragraf ansetts böra kunna, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, meddelas jämväl av centralmyndigheten.

37 §.

Förevarande paragraf ersätter 68 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag. Såsom framgår av allmänna motiveringen (7 kap.) har en höjning av det minsta antal personer, för vilket skyddsrumstrymmet skall beräknas, ansetts böra föreskrivas i förhållande till vad hemortsförvarssakkunniga förordnat.

Utredningen har icke ansett det påkallat att i lagtexten ange, att avtal bör träffas i det hänseende nämnda paragraf i hemortsförvarssakkunnigas förslag omförmåler.

38 §.

Denna paragraf motsvarar 70 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

39 §.

Första stycket i denna paragraf saknar motsvarighet i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

Andra stycket motsvarar 69 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

40 §.

Denna paragraf motsvarar 71 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

41 §.

Första stycket i förevarande paragraf motsvarar 67 § första stycket andra punkten i hemortsförvarssakkunnigas förslag; dock har utredningen ansett, att det bör ankomma på länsstyrelsen att pröva fråga, som här avses.

Andra stycket motsvarar 133 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag men har givits en sådan avfattning, att länsstyrelsernas beslutanderätt omfattar jämväl det fall, att för två eller flera anläggningar eller byggnader gemensamt skyddsrum bör inrättas *utom* anläggningarna eller byggnaderna.

Vid prövning av fråga som avses i denna paragraf bör länsstyrelsen i sitt beslut icke blott uttala att gemensamt skyddsrum må inrättas utan även meddela de föreskrifter, som böra förknippas härmed, såsom exempelvis beträffande skyddsrummets belägenhet.

Om skyldighet att ställa sig till efterrättelse beslut, som avses i andra stycket, och om ersättning för skada och intrång stadgas i 62 § samt om fördelning av kostnaderna för gemensamt skyddsrum i 77 §.

42 §.

Denna paragraf motsvarar 74 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

43 §.

Förevarande paragraf motsvarar 72 § i hemortsförsvarsrättshögskoleutredningens förslag med den jämkningen, att utfärdande av föreskrifter, som avses i denna paragraf, ansetts helt böra ankomma på centralmyndigheten.

44 §.

Denna paragraf motsvarar 73 § i hemortsförsvarsrättshögskoleutredningens förslag.

45 §.

Förevarande paragraf, som innehåller stadganden om källarmursgenombrott, saknar motsvarighet i hemortsförsvarsrättshögskoleutredningens förslag. Se härom närmare i allmänna motiveringen (7 kap.).

46 §.

Denna paragraf ersätter 131 § i hemortsförsvarsrättshögskoleutredningens förslag.

Utredningen anser, att skyldighet att inhämta länsstyrelsens godkännande av byggnadsföretag å ort, där byggnadsnämnd ej finnes, skall gälla varje fall, då skyddsrum skall vara anordnat för byggnaden eller källarmursgenombrott skall finnas i densamma. Prövning av fråga om sådant godkännande synes böra förbehållas länsstyrelsen och sålunda icke kunna uppdragas åt civilförsvarschefen. Bestämmelser om prövning av kronans byggnadsföretag torde böra utfärdas i administrativ ordning.

Till 5 kap. om kommuns och municipalsamhälles skyldigheter med avseende å civilförsvaret m. m.

I detta kapitel ha sammanförts bestämmelserna om de kommunala rättssubjektens skyldigheter med avseende å civilförsvaret samt deras rätt till bidrag och ersättning av statsmedel ävensom ersättningar kommunala rättssubjekt emellan, vilka frågor i hemortsförsvarsrättshögskoleutredningens förslag reglerats i två särskilda kapitel. Förevarande kapitel avser de kommunala rättssubjektens ställning till det *allmänna* civilförsvaret; i de avseenden, som avses i 6 kap., bli givetvis detta senare kapitel bestämmelser tillämpliga på kommun eller municipalsamhälle såsom ägare till byggnad eller anläggning m. m.

I den allmänna motiveringen har utförligt redogjorts för utredningens förslag beträffande de i detta kapitel reglerade frågorna, varför här upptagas allenast vissa detaljfrågor, varjämte förklarande upplysningar lämnas. Någon fullständig jämförelse med stadgandena i nu förevarande hänseenden i hemortsförsvarsrättshögskoleutredningens förslag har icke kunnat göras till följd av den grundläggande skillnaden mellan detta förslag och utredningens i fråga om de rättssubjekt, som skola svara för skyldigheterna med avseende å civilförsvaret, samt beträffande utformandet av reglerna om statsbidrag.

I kapitlet ha även intagits bestämmelser om den av utredningen föreslagna civilförsvarsnämnden.

47 §.

1 mom. Detta moments första stycke innehåller stadgande om den allmänna skyldigheten för kommun att sörja för allmänna civilförsvaret i det civilförvarsområde, till vilket kommunen helt eller delvis hör, och svarar mot 80 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

Stadgandet tar i sin formulering närmast sikte på det fall, att ett civilförvarsområde består av endast en kommun men blir givetvis tillämpligt även då flera kommuner ingå i samma civilförvarsområde. För detta fall innehåller emellertid andra stycket en specialregel av innebörd, att det åligger den kommun, inom vilken området civilförvarschef enligt organisationsplanen skall hava sin uppehållsort under högsta civilförvarsberedskap (centralkommunen), att förskjuta kostnaderna för personal, materiel, åtgärder och anordningar, som enligt planen äro att hänföra till civilförvarsområdet i dess helhet. Det blir här fråga om kostnader för personal, som är gemensam för alla kommunerna (under fred huvudsakligen för civilförvarschefen och hans ställföreträdare samt tjänstegrenschefer, de sistnämnda dock allenast om de icke på grund av stadgandet i 22 § skola avlönas av annan kommun) för ledningscentral jämte vad därtill hör m. m. Den gjorda exemplifieringen är icke avsedd att i någon mån vara uttömmande; regeln måste bli att allt som enligt organisationsplanen icke särskilt angivits hänföra sig till viss eller vissa andra kommuner (sådan fördelning mellan kommunerna bör dock ske i görligaste mån och kan lätt genomföras exempelvis beträffande brandmateriel och brandpersonal) skall i första hand bekostas av centralkommunen. Utredningen förbiser icke, att denna skyldighet mången gång kan bli betungande för centralkommunen men har av praktiska skäl stannat för denna lösning. Det är ju också endast fråga om att centralkommunen skall förskjuta kostnaderna i avbidan på den i 54 § stadgade kostnadsfördelningen kommunerna emellan. Härtill kommer den möjlighet att erhålla förskott å statsbidrag, som stadgas i 51 §. Regelmässigt torde väl också den kommun, dit ledningen av civilförsvaret ansetts böra läggas, vara den som har de största ekonomiska resurserna.

Stadgandet i andra stycket innebär icke att de övriga kommunerna skola vara helt fritagna från att sörja för att betingelser föreligga för upprätthållandet av civilförsvaret jämväl i nu ifrågavarande till hela området hänförliga delar. Stadgandet avser blott skyldighet att förskjuta kostnader. I den mån sålunda annan kommun än centralkommunen innehar egendom, som behövs för allmänna civilförsvaret, är kommunen skyldig ställa denna egendom till förfogande för civilförsvaret, vare sig den anskaffats för civilförvarsändamål eller icke. Härvid bör dock iakttagas att sådan egendom, som är avsedd för och lämpligen bör ingå i verkskydd eller hemskydd, som kommunen är skyldig upprätthålla, icke bör tagas i anspråk.

Det må anmärkas, att skyldighet jämlikt detta moment att utgiva ersättning till personal, hörande till civilförvarsområdets allmänna civilförsvaret, föreligger även då personalen jämlikt 9 § tagits i anspråk för uppgifter utom civilförvarsområdet.

I tredje stycket i detta moment har intagits en erinran om att kommun kan komma att bli ersättningsskyldig till annan kommun för kostnader, som denna nedlagt för allmänna civilförsvaret.

2 mom. Detta moment motsvarar 82 § 3 mom. i hemortsförsvarsakkunnigas förslag med viss i allmänna motiveringen omnämnd jämkning.

Såsom av den allmänna motiveringen framgår har utredningen icke ansett det påkallat att i lagen intaga någon motsvarighet till 81 § och 82 § 4 mom. i hemortsförsvarsakkunnigas förslag. Vad i 82 § 2 mom. i berörda förslag stadgats torde direkt följa av 22 § i utredningens förslag.

48 §.

I denna paragraf har intagits det stadgande om civilförvarsnämnd, för vilket redogjorts i allmänna motiveringen (sid. 137 f.).

49 §.

Denna paragraf innehåller bestämmelser om rätt för kommun att erhålla statsbidrag för sina kostnader för allmänna civilförsvaret.

1 mom. I detta moment angivas de kostnader, som kommun äger få fullt ersatta av statsmedel.

a) Med personal inom civilförsvaret avses personal, som tagits i anspråk för det allmänna civilförsvaret med civilförvarsplikt eller eljest inskrivits i civilförsvaret. Det är här alltså fråga om personal, som fullgör civilförvarstjänst i egentlig mening — denna personal benämnes i det följande civilförvarspersonal — och icke personal, som av kommun anställts för civilförvarets administration, exempelvis kontors- och expeditionspersonal.

Rätt till statsbidrag föreligger — såsom framgår av stadgandet i slutet av detta moment, jämfört med 2 mom. a) — ej heller för kommunalanställd personal, som fullgör egentlig civilförvarstjänst, i den mån tjänstgöringen avser sådana uppgifter, för vilka anställningen skett, eller liknande uppgifter.

b) Här avses alla andra kostnader för inkvartering och sociala åtgärder än de avlöningskostnader, som bli fullt ersatta redan på grund av stadgandet under a), dock med vissa undantag, som beröras i det följande. Statsbidrag utgår alltså för personalkostnader även under tid, då civilförvarsberedskap ej råder, i den mån personalen fullgör tjänst, som avser inkvartering eller andra sociala åtgärder. Ett undantag härifrån gäller dock såtillvida, att statsbidrag icke alls utgår, vare sig under civilförvarsberedskap eller eljest, för avlöningskostnader för kommunalanställd civilförvarspersonal, i den mån personalen anställts för uppgifter, som äro jämförliga med nu ifrågasvarande, exempelvis personalen å en fattigvårdsbyrå. Detta framgår av sista stadgandet i detta moment, jämfört med 2 mom. a).

Däremot utgår statsbidrag tillfullo jämväl för den särskilda administration, som undantagsvis kan erfordras för inkvartering och andra sociala åtgärder. Detta innebär, att i motsats till vad som gäller beträffande all-

männa civilförsvaret i övrigt (jämför 2 mom. c) kostnader för kontors- och expeditiionspersonal, som en kommun måst anställa särskilt för administrationen av inkvarterings- och andra socialåtgärder, bli fullt ersatta av statsmedel.

Regeln att kostnaderna för inkvartering och andra åtgärder av social natur skola helt ersättas av statsmedel lider av undantag utöver det ovannämnda, nämligen i fråga om anskaffande av materiel, utrustning och annan egendom. Sådan egendom, som är avsedd att användas för nu ifrågasvarande ändamål, skall visserligen regelmässigt helt ersättas av statsmedel men om egendomen *anskaffats* eller kan förväntas komma att huvudsakligen *användas* för annat ändamål utgår icke statsbidrag till någon del — se sista stadgandet i detta moment och 2 mom. b). Ej heller utgår någon ersättning för vård, underhåll, förvaring och kontroll av materiel, utrustning eller annan egendom, oavsett för vilket ändamål den anskaffats — se sista stadgandet i detta moment och 2 mom. d).

Någon ytterligare exemplifiering på tänkbara kostnader för inkvarterings- och socialåtgärder anser utredningen ej erforderlig. Det må här blott anmärkas, att om det undantagsvis skulle förekomma att allmänt skyddsrum bygges uteslutande för evakuerade eller utbombade — något som i så fall skall vara angivet i organisationsplanen — statsbidrag för dessa skyddsrum utgår enligt nu förevarande stadgande.

Av den allmänna motiveringen (sid. 218) framgår, att rätten att av statsmedel erhålla full ersättning för ifrågasvarande hjälpverksamhet i princip är oberoende av huruvida hjälpen lämnats till personer bosatta utom eller inom civilförvarsområdet.

Såsom i den allmänna motiveringen vidare anförts föreslår utredningen emellertid, att Kungl. Maj:t skall äga förordna, att, då här avsedd hjälpverksamhet uppenbarligen allenast är och kan bli till gagn för civilförvarsområdets egna invånare, statsbidrag skall utgå med allenast två tredjedelar av kostnaderna. Ett sådant förordnande kan dock på grund av stadgandet under a) icke omfatta kostnaderna för civilförvarspersonalen under civilförvarsberedskap. För dessa kostnader äger sålunda kommunen, oavsett att dylikt förordnande meddelats, erhålla fullt statsbidrag utom beträffande kommunalanställd personal med samma eller liknande uppgifter i civilförsvaret som i den kommunala anställningen.

2 mom. Detta moment innehåller huvudregeln, att för kommuns kostnad för allmänna civilförsvaret skall utgå statsbidrag med två tredjedelar av kostnadens belopp. Såsom framgår av vad under 1 mom. sagts lider denna regel av undantag på det sätt att vissa kostnader skola ersättas helt av statsmedel. I detta moment stadgas under a)—f) ytterligare undantag, innebärande att statsbidrag ej alls utgår för där angivna kostnader.

Dessa undantagsstadganden torde icke här behöva närmare kommenteras. I fråga om innebörden av begreppet civilförsvarets administration hänvisas till hemortsförvarssakkunnigas betänkande sid. 256.

Hänvisningarna till 47 § 1 mom. i ingresserna till de båda momenten i denna paragraf innebära, att statsbidrag till kommun för kostnader för allmänna civilförsvaret utgår allenast i den mån kommunen jämlikt 47 § 1 mom. varit skyldig vidkännas kostnaderna, d. v. s. kostnaderna skola ha avsett åtgärder och anordningar, som äro upptagna i fastställd organisationsplan. För andra kostnader utgår icke statsbidrag (ett stadgande av motsvarande innebörd är i hemortsförvarssakkunnigas förslag intaget i 104 §). Såsom i den allmänna motiveringen nämnts (sid. 141) kan vidare en organisationsplan fastställas villkorligt i visst avseende. Detta innebär, att planen till den del den fastställts villkorligt ej blir bindande för kommunen, förrän fastställelsen blivit definitiv; kommunen blir med andra ord icke skyldig att dessförinnan vidtaga i denna del avsedda åtgärder och anordningar. Härav följer emellertid icke, att kommun, som vidtagit dessa anordningar och åtgärder innan skyldighet därtill inträtt, skulle bliva berövad sin rätt till statsbidrag utan blott att statsbidraget icke utbetalas förrän den definitiva fastställelsen skett.

50 §.

Denna paragraf överensstämmer med motsvarande stadgande i 104 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag med viss redaktionell jämkning.

51 §.

Förevarande paragraf motsvarar 105 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag med den i allmänna motiveringen (sid. 220 f.) berörda jämkningen av innebörd att fastställelseprövningen i fråga om statsbidrag bör åtminstone regelmässigt ankomma på länsstyrelsen.

Utredningen har emellertid såsom av paragrafens lydelse framgår, velat lämna den möjligheten öppen att annan myndighet skall kunna efter Kungl. Maj:ts förordnande ombesörja fastställelseprövningen. Utredningen har därvid närmast haft i tanke, att prövningen av statsbidrag för kostnader för allmänna skyddsrum kan ifrågasättas åtminstone tills vidare böra ankomma på centralmyndigheten huvudsakligen på den grunden, att den tekniska expertis, som står till länsstyrelsernas förfogande, måhända ej kan förutsättas redan vid civilförvarslagens ikraftträdande ha förvärvat erforderlig speciell sakkunskap.

52 §.

Denna paragraf motsvarar 106 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

Paragrafen har emellertid i jämförelse med berörda förslag fått en mindre räckvidd i vad avser möjligheten för kommun att få statsbidrag för kostnader, för vilka sådant eljest icke skulle utgå. Enligt utredningens förslag skall ju, i motsats till hemortsförvarssakkunnigas förslag, statsbidrag i princip utgå för alla kostnader med vissa uppräknade undantag. Utredningen har dock velat bibehålla möjligheten för kommun att, då särskilda omständigheter det föranleda, få statsbidrag jämväl för kostnader, som uttryckligen undantagits därifrån.

53 §.

1 mom. och 2 mom. första stycket i denna paragraf motsvara 107 § första stycket i hemortsförsvvarssakkunnigas förslag.

Beträffande ersättning för materiel har dock vissa redaktionella ändringar vidtagits för att tydligt ange vad som skall ersättas.

2 mom. andra stycket motsvarar 108 § i hemortsförsvvarssakkunnigas förslag. I motiveringen till sistnämnda paragraf anförde hemortsförsvvarssakkunniga, att rätt till ersättning givetvis föreläge jämväl för enskilt rättssubjekt, vilket åsamkats förlust, varom i paragrafen vore fråga. Utredningen anser emellertid, att frågor om statsbidrag för kostnader för allmänna civilförsvaret bör vara en sak uteslutande mellan statsverket och vederbörande kommun. Om enskild ställt egendom till allmänna civilförsvarets förfogande med nyttjanderätt, bör alltså den enskilde vända sig till kommunen för att få ersättning för skada som vållats egendomen — vid jämförelse med 85 § andra stycket framgår, att överenskommelse härom ej behöver ha träffats i förväg för att ersättning skall lämnas. Kommunen äger därefter i fall som avses i denna paragraf erhålla ersättning av statsmedel för vad den sålunda utgivit till den enskilde i den mån sådan ersättning skäligen bör utgå.

Utredningen har ansett, att ersättning enligt denna paragraf bör utgå allenast under civilförsvvarberedskap och icke då fråga är om ett ianspråktagande allenast för fredsmässiga övningar.

I 3 mom. stadgas, att ersättning, varom i denna paragraf sägs, skall bestämmas av länsstyrelsen i det län, där den ersättningsberättigade kommunen är belägen. Enligt hemortsförsvvarssakkunnigas förslag — 111 § — skulle motsvarande ersättning bestämmas i den ordning, som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov. Utredningen anser det emellertid lämpligare, att alla ersättningsfrågor mellan staten och kommunen ifråga om allmänna civilförsvaret regleras av länsstyrelserna.

54 §.

Denna paragraf innehåller bestämmelser om fördelning av kostnaderna för civilförsvaret mellan kommuner, som ingå i samma civilförsvvarsområde.

Paragrafen motsvarar 113 § i hemortsförsvvarssakkunnigas förslag, dock med vissa jämkningar.

Sålunda har utredningen icke ansett det lämpligt att ens för det i första stycket i berörda 113 § avsedda normalfallet uppställa några fasta normer för kostnadsfördelningen. Utslagsgivande bör i stället, såsom å sid. 221 i allmänna motiveringen anføres, bli det gagn varje kommun har av de inom civilförsvaret vidtagna åtgärderna och anordningarna. Detta är dock ganska svårbedömbart och utredningen räknar därför med att, där graden av det gagn kommunerna haft, icke låter sig uppskatta med någon bestämdhet, stor och i många fall kanske avgörande betydelse vid kostnadsfördelningen tillmätes förhållandet mellan antalet skattekronor i de särskilda kommunerna.

Skillnaden mellan utredningens och hemortsförvarssakkunnigas förslag blir med hänsyn tagen jämväl till stadgandena i 113 § andra stycket i sistnämnda förslag i realiteten av mera formell än materiell natur. Den av utredningen föreslagna lydelsen kommer här huvudsakligen att bli av betydelse såtillvida, att därigenom starkare betonas, att det icke bör vara fråga om en schablonmässig prövning.

Utredningen har vidare icke ansett det påkallat att inskränka länsstyrelsens prövningsrätt till allenast de fall, då kommunerna icke kunnat komma överens. Självfallet är att detta icke betager rätten för kommunerna att träffa överenskommelse. Denna bör då regelmässigt bli vägledande för länsstyrelsens prövning. Men en överenskommelse allenast mellan några men icke alla kommuner beträffande vissa kostnader bör icke betaga länsstyrelsen rätten att pröva fördelningen av kostnaderna i deras helhet under hänsynstagande till alla på denna prövning inverkan omständigheter.

I andra stycket i paragrafen har fastslagits kommuns skyldighet att gent emot annan kommun ställa sig skedd kostnadsfördelning till efterrättelse.

55 §.

I förevarande paragraf upptagas vissa särbestämmelser för det fall municipalsamhälle eller del därav ingår i civilförvarsområde.

1 och 2. Vad här stadgas skulle ock gälla enligt hemortsförvarssakkunnigas förslag, 82 och 83 §§. Utredningen har dock beträffande ianspråktagande av municipalsamhälles egendom icke ansett det erforderligt att i själva lagtexten fastslå, att sådan egendom, som är avsedd för verkskydd eller hemskydd för någon municipalsamhällets anläggning eller byggnad, icke bör tagas i anspråk för allmänna civilförsvaret. Detta bör dock iakttagas vid stadgandets tillämpning.

3. Municipalsamhälle bör uppenbarligen ha enahanda rätt som kommun till ersättning, varom här är fråga.

4. Detta stadgande motsvarar 112 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

5. Det har ansetts lämpligt att exempelvis ett municipalsamhälle med egen brandkår skall kunna åläggas att anskaffa den ytterligare brandmateriel, som kan erfordras för civilförvarsändamål.

Till 6 kap. om skyldigheter med avseende å civilförsvaret för ägare av anläggning eller byggnad eller annan egendom samt för företagare m. m.

56 §.

Denna paragraf motsvarar 84 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag med den jämkningen att skyldighet även stadgats att verkställa planläggning av verkskyddet. Denna ändring är föranledd av ett uttalande i *Sveriges industriförbunds* yttrande över nämnda förslag.

På förslag av industriförbundet har viss redaktionell jämkning vidtagits under d), motsvarande e) i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

Däremot har utredningen icke ansett sig kunna tillmötesgå ett av industriförbundet väckt förslag om att skyldigheten under e) att vidtaga särskilda anordningar och åtgärder, som äro erforderliga för verkskyddets verksamhet, skulle bestämmas utav upprättad verkskyddsplan. En sådan plan blir ju icke föremål för granskning och fastställelse på samma sätt som en organisationsplan. Industriförbundet torde med sitt förslag ha velat uppnå, att ägare av anläggning eller byggnad, varom här är fråga, skulle få sina skyldigheter klart fastslagna. Samma mål torde som regel kunna vinnas genom att planen uppgöres i samråd med civilförvarschefen. Uppnås ej enighet, kan civilförvarschefen hänskjuta frågan till länsstyrelsens prövning genom framställning om föreläggande, som avses i 94 §. Enighet mellan civilförvarschefen och ägaren utesluter dock givetvis icke, att länsstyrelsen kan finna de planlagda åtgärderna otillräckliga på grund av iakttagelser vid inspektion eller eljst.

57 §.

Denna paragraf motsvarar 93 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

I yttrande över berörda förslag anförde *svenska arbetsgivareföreningen*, att det kunde ifrågasättas, huruvida det vore rimligt, att kostnaden för verkskyddet åvilade verkets innehavare. Skyddet av krigsviktig eller ur samhällelig synpunkt i övrigt viktig produktion vore i första hand ett samhälleligt intresse. Principiellt borde därför huvuddelen av kostnaderna för verkskyddet bäras av det allmänna.

Vad sålunda anförts föranleder icke utredningen att föreslå någon ändring i de förhållanden, som hittills gällt i nu ifrågavarande hänseende.

Föreningen, som förklarade sig anse, att det vore skäligt att verkskyddspersonal erhöles viss ersättning för tjänstgöring i verkskyddet, anförde vidare i anledning därav, att hemortsförvarssakkunniga föreslagit, att ersättningen skulle gäldas i enlighet med särskilt utfärdade föreskrifter, följande. I den mån verkskyddet skulle helt ombesörjas av vid verket anställda, syntes dock frågan om ersättning till dessa för deltagande i verkskyddet närmast ankomma på arbetsgivarna och arbetstagarna själva. Föreningen ville i detta sammanhang erinra om att föreningen efter överenskommelse med representanter för landsorganisationen utformat anvisningar för ersättning i vissa fall till inom industriluftskyddet verksamma personer, vilka anvisningar i form av en rekommendation tillställts sådana delägare i föreningen, som vore berörda av industriluftskyddet, och även delgivits luftskyddsinspektionen. Föreningen hade funnit detta system fungera tillfredsställande och ville därför bestämt motsätta sig, att särskilda lagbestämmelser utfärdades rörande verkskyddspersonalens ersättning.

Liknande synpunkter anfördes av *Sveriges industriförbund*.

Vattenfallsstyrelsen ansåg däremot på grund av vunna erfarenheter nödvändigt att enhetliga bestämmelser utfärdades rörande avlöning åt verkskyddspersonalen, så att icke olika grunder för avlöningens beräkning kunde komma att gälla inom olika statliga verk eller inom de kraftföretag, som i luftskyddshänseende vore underställda styrelsen.

Generalpoststyrelsen och *telegrafstyrelsen* ha beträffande sin personal framfört liknande synpunkter som vattenfallsstyrelsen.

Utredningen delar den av arbetsgivareföreningen uttalade uppfattningen, att frågan om bestämmande av ersättning till verkskyddspersonalen bör ankomma på arbetsgivarna och arbetstagarna själva. Av vad arbetsgivareföreningen anfört torde framgå, att åtgärder vidtagits för att i fråga om arbetare i enskild tjänst åstadkomma den av vattenfallsstyrelsen efterlysta enhetligheten. I den mån en sådan enhetlighet är eftersträvansvärd torde den också kunna ernås ifråga om annan verkskyddspersonal utan stöd av lag. Utredningen föreslår därför, att orden »enligt vad därom är särskilt föreskrivet» i hemortsförvarssakkunnigas förslag utgå.

Arbetsgivare är skyldig att utgiva ersättning till verkskyddspersonal även då denna jämlikt 9 § tagits i anspråk för uppgifter, som icke sammanhänga med det omedelbara skyddet av den anläggning eller byggnad, för vilken verkskyddet är avsett. Angående rätt till ersättning i sådant fall stadgas i 73 §.

58 §.

Denna paragraf motsvarar 85 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

59 §.

Förevarande paragraf ersätter 86 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

Utredningen har icke ansett det riktigt att lägga ansvaret för de stadigvarande anordningar, som avses i 56 § e), på en nyttjanderättshavare. Jämväl de anordningar och åtgärder, som kunna tänkas ingå under e), torde regelmässigt vara av den natur, att ansvaret för deras vidtagande ej bör överflyttas på nyttjanderättshavaren.

Å andra sidan bör nyttjanderättshavarens skyldighet med avseende å planläggning, anskaffning, förvaring och underhåll av materiel m. m. samt utbildning av personal icke vara beroende på nyttjanderättstidens längd.

Emellertid kan en nyttjanderättshavares skyldighet, om den utformas i enlighet med det ovan sagda, i undantagsfall bli oskäligt betungande. Utredningen avser härmed närmast anskaffning av dyrbar materiel, då nyttjanderättstiden är förhållandevis kort. Utredningen föreslår därför, att länsstyrelsen i sådana fall skall kunna befria nyttjanderättshavare från hans skyldighet i visst avseende. Det blir då ägaren, som svarar för skyldighetens fullgörande i detta avseende i enlighet med huvudregeln i 56 §.

60 §.

Denna paragraf motsvarar 87 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag med vissa jämkningar.

Sålunda föreslår utredningen i anledning av vad *luftskyddsinspektionen* i sitt yttrande över hemortsförvarssakkunnigas förslag anfört, att fastighetsägaren göres ansvarig jämväl för mörklägningsmaterielens tillpassande. Därjämte bör det ankomma på fastighetsägaren att vidtaga sådana åtgärder, att mörklägningsmaterielen kan av hyresgästen utan tidsutdräkt anbringas, då mörk-

läggning skall ske. I detta sammanhang må anmärkas, att *Sveriges fastighetsägareförbund* och *Sveriges industriförbund* i sina yttranden över berörda förslag uttalat den uppfattningen, att hyresgästerna borde svara för mörkläggingsmaterielen. Utredningens bestämda mening är emellertid, att denna skyldighet bör — såsom ock hemortsförvarssakkunniga i sitt betänkande (sid. 271) anfört — läggas på fastighetsägarna.

I förevarande paragraf har intagits stadgande om skyldighet för ägare av fastighet att ombesörja källarmursgenombrott, där sådan anordning skall vara vidtagen.

Stadgandet under e) i 87 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag har i utredningens förslag intagits i 72 §.

Om ersättning av statsmedel på grund av åtgärd, som avses under d), stadgas i 75 §.

61 §.

Denna paragraf motsvarar 132 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

Emellertid har utredningen ansett, att krav på särskilda skäl och prövning av länsstyrelsen icke böra uppställas för att en fastighetsägare skall få rätt att, till fullgörande av honom åvilande skyldighet, inrätta skyddsrum i fastigheten, även om därigenom intrång sker i hyresgästs eller annans nyttjanderätt. Däremot synas sådana krav böra uppställas, då någon vill inrätta skyddsrum i annans fastighet. Genom den uppdelning av 132 § första stycket i hemortsförvarssakkunnigas förslag, som utredningen på grund härav vidtagit, torde ock med större klarhet framgå vad med bestämmelsen åsyftas.

Det må anmärkas, att ägaren måste anses fullgöra honom åliggande skyldighet att inrätta skyddsrum i sin fastighet även i det fall, då länsstyrelsen i samband med förordnande enligt 41 § om inrättande av gemensamt skyddsrum föreskrivit, att skyddsrummet skall inrättas i hans fastighet. Detta bör gälla oavsett om länsstyrelsens förordnande tillkommit på framställning av vederbörande fastighetsägare eller icke.

Att förevarande paragraf avser både allmänna och enskilda skyddsrum torde framgå utan det tillägg, som hemortsförvarssakkunniga till utmärkande härav föreslagit.

62 §.

Förevarande paragraf har ansetts erforderlig som komplement till 41 § andra stycket, vari stadgas, att länsstyrelse kan förordna om inrättande av gemensamt skyddsrum för två eller flera anläggningar eller byggnader utan att ägarna gjort framställning härom.

Genom att gemensamt skyddsrum inrättas, kan ägaren av den fastighet, vari skyddsrummet inrättas, lida intrång därigenom, att större utrymme tages i anspråk än som skulle ha skett, därest skyddsrummet inrättas allenast för hans fastighet. För skada eller intrång, som härigenom åsamkas denne ägare, bör han kunna få skäligen ersättning av de övriga, där ej fråga är om allenast ringa skada eller intrång. Bestämmelse härom har upptagits i paragrafens andra stycke. I händelse av tvist har frågan om huruvida ersättning

skall utgå och om dess storlek ansetts böra avgöras av domstol. Därvid är att märka, att i 77 § föreslagits ett stadgande av innehåll, bland annat, att länsstyrelse skall äga bestämma de grunder, efter vilka kostnaderna för gemensamt skyddsrum skola fördelas, där ej överenskommelse träffas. Domstolen synes följaktligen icke böra yttra sig om fördelningen på flera fastighetsägare av skyldigheten att utgiva ersättning enligt förevarande paragraf med mindre överenskommelse därom träffats eller länsstyrelsen meddelat bestämmelse, som nyss sagts.

Någon reglering av i denna paragraf avsedda frågor för det fall, som avses i 41 § första stycket, har icke ansetts erforderlig. Om fastighetsägare gemensamt gjort framställning om inrättande av gemensamt skyddsrum, måste de dessförinnan hava överenskommit om var skyddsrummet skall förläggas, och det torde därjämte få förutsättas, att de jämväl avtalat i frågan om och i vilken mån ersättning skall utgå till ägaren av den fastighet, vari skyddsrummet skall inrättas.

Om nyttjanderättshavare lider inskränkning i sin rätt genom inrättande av gemensamt skyddsrum, regleras hans skyldighet att tåla inskränkningen och hans rätt till ersättning härför icke i denna paragraf utan i 61 §.

Förevarande paragraf avser i motsats till 61 § endast enskilda skyddsrum.

63 §.

Denna paragraf motsvarar 129 § i hemortsförsvsarssakkunnigas förslag. Straffbestämmelse finnes i 98 § 9).

64 §.

Förevarande paragraf motsvarar 88 § i hemortsförsvsarssakkunnigas förslag.

65 §.

Denna paragraf motsvarar 89 § i hemortsförsvsarssakkunnigas förslag, dock med den ändring, som föranletts därav, att någon motsvarighet till 51 § i berörda förslag icke intagits i utredningens förslag.

66 §.

Förevarande paragraf motsvarar 90 § i hemortsförsvsarssakkunnigas förslag.

67 §.

Första stycket i denna paragraf motsvarar 91 § i hemortsförsvsarssakkunnigas förslag. Dock har utredningen icke ansett här förevarande skyldighet böra inskränkas till allenast den som driver industriell verksamhet. Grunden till stadgandet torde böra medföra, att det göres tillämpligt på all verksamhet av väsentlig betydelse för försvaret eller folkförsörjningen eller eljest för det allmänna. Därjämte synas anordningar även böra vara vidtagna till skydd mot skada å för det allmänna värdefull egendom. Andra punkten i förevarande stycke har undergått viss redaktionell jämkning, varmed åsyftas

att utvisa att det här är fråga om anordningar utöver föreskrivna skyddsrum.

Svenska arbetsgivareföreningen anförde i sitt yttrande över hemortsförsvars-sakkunnigas förslag i denna del: Föreningen ansågo det påkallat, att mera bestämda regler utfärdades rörande företagens förpliktelser beträffande skydds- och reservanordningar för säkerställande av driften under folkskyddsberedskap. Enligt föreningens mening förelåge stor fara för att innehavare av industriell verksamhet ålades att på egen bekostnad vidtaga sådana försvars- och skyddsanläggningar, som erfordrades, långt utöver vad som vore nödvändigt till skydd för den speciella anläggningen och mera komme att utgöra skydd för samhället såsom helhet. Föreningen förutsatte, att bestämmelser utfärdades, varigenom ett företag, vars verkskydd onormalt utbyggdes erhöle viss gottgörelse av allmänna medel för sådana anordningar, som med hänsyn till omfattningen finge anses sträcka sig vida över det enskilda verkskyddets uppgifter.

Utredningen har icke ansett det möjligt att i lagtexten precisera de anordningar, som böra iakttagas i nu förevarande hänseende; prövning härav måste enligt utredningens mening ske från fall till fall. Ej heller har utredningen ansett sig böra föreslå någon bestämmelse i lagen om rätt till gottgörelse i enlighet med vad arbetsgivareföreningen anført. Skulle undantagsvis sådan gottgörelse böra ifrågakomma, utgör ju avsaknaden av sådan bestämmelse i lagen icke något hinder för statsmakterna att besluta härom.

Det föreslagna stadgandet i andra stycket har tillkommit i anledning av *krigsmaterielverkets* yttrande över hemortsförsvars-sakkunnigas förslag, vari framhållits, att för en evakuering av ett industriföretag krävdes företagets medverkan i största möjliga utsträckning, enär folkskyddsmyndigheten icke kunde ingripa i rent tillverkningsstekniska frågor. Utredningen delar den av krigsmaterielverket sålunda uttalade uppfattningen men anser stadgandet böra gälla även annan än industriell verksamhet. I fråga om åtgärder, som avses i detta stycke, har utredningen funnit skäl föreslå rätt till viss ersättning för kostnad och skada, som uppstått genom åtgärderna; se 74 § 3 mom.

68 §.

Förevarande paragraf motsvarar 92 § i hemortsförsvars-sakkunnigas förslag.

69 §.

Denna paragraf ersätter 95 § i hemortsförsvars-sakkunnigas förslag.

1 mom. Utredningen har icke ansett det lämpligt att generellt lägga skyldigheten att verkställa beslut om undanförsel på ägaren eller innehavaren av den egendom, som skall undanföras. Principen bör i stället vara den, att då beslut om undanförsel meddelas, skola myndigheterna ha såväl befogenhet som skyldighet att verkställa undanförseln. Mången gång kan det emellertid vara mest ändamålsenligt att bortförande av egendom sker genom ägarens eller innehavarens försorg. Detta blir särskilt fallet i fråga om bortförande, som skall verkställas under mera fredsmässiga former efter

beslut av Kungl. Maj:t eller exempelvis en försörjningskommission. Utredningen föreslår därför, att ägare eller innehavare av egendom, som skall bortföras, skall vara skyldig att verkställa bortförandet, om det i sådant beslut anges. Men även bortförande under krig bör i många fall verkställas av ägaren eller innehavaren liksom ock utspridning. Prövning av huruvida så skall ske torde böra ankomma på vederbörande civilförsvarsmyndighet, och ägaren eller innehavaren av den egendom, som skall undanföras, bör vara skyldig att efterkomma civilförsvarsmyndighetens anfordran att verkställa undanförelsen.

I regel är den, som innehar viss egendom, jämväl ägare till densamma. Då så undantagsvis icke är fallet, uppstår frågan huruvida skyldigheten att undanföra egendomen, där undanförandet ej anses böra ankomma på myndigheterna, skall läggas på ägaren eller innehavaren. I gällande lagstiftning har denna fråga lösts på det sätt, att skyldigheten i princip skall ankomma på ägaren och på innehavaren allenast då någon till säkerhet för fordran har panträtt i egendomen eller innehavaren har rätt att kvarhålla egendomen till säkerhet för fordran. Berörda undantag från den uppställda principen ha förestavats av hänsyn till panträtts- och retentionsrättshavare, då ju pant-rätten eller retentionsrätten skulle upphöra, om egendomen på grund av beslut om undanförelse måste omhändertagas av ägaren.

Utredningen anser väl, att de gällande bestämmelserna kunde bibehållas om det gällde allenast en undanförelse i fredsmässiga former. Men under krigsförhållanden måste skyldigheten att ombesörja undanförelse kunna läggas på ägaren eller innehavaren allteftersom den ene eller den andre har möjlighet att snabbt verkställa undanförelsen. Utredningen har därför icke velat medverka till att denna valfrihet inskränkes genom lagbestämmelser. Därmed avser utredningen emellertid ingalunda, att icke största möjliga hänsyn skall tagas till möjligheten att rättsförluster av den art, som ovan nämnts, kunna uppkomma. Detta kan såvitt angår bortförande under fredstid ske så, att i beslutet om bortförandet anges, att skyldigheten att verkställa bortförandet skall åvila ägaren men att, i den mån egendom innehaves av annan än ägaren och någon har panträtt i egendomen eller innehavaren har rätt att kvarhålla egendomen till säkerhet för fordran, skyldigheten i stället skall åvila innehavaren. Är åter fråga om utspridning eller bortförande under krig böra civilförsvarsmyndigheterna, innan de ålägga en ägare att verkställa undanförelse av egendom, som innehaves av annan, såvitt möjligt söka förvissa sig om att därigenom någons rätt icke kränkes. Uppenbart torde vara att detta under krigsförhållanden icke låter sig göra i någon större utsträckning. Å andra sidan torde under sådana förhållanden skyldigheten att verkställa undanförelsen merendels komma att åläggas den som har egendomen om hand — det synes regelmässigt böra ligga närmare till att denne också ombesörjer egendomens undanförelse. Rättsförluster av ovan antydd art — som i jämförelse med andra förluster, som kunna uppkomma till följd av undanförelse under krigsförhållanden, te sig tämligen ringa — torde följakt-

ligen kunna förväntas förekomma allenast i synnerligen obetydlig omfattning.

2 mom. Detta moment motsvarar 95 § 2 mom. i hemortsförvarssakkunnigas förslag med den skillnaden, att andra punkten ansetts böra utgå med hänsyn till utredningens principiella uppfattning om att befogenhet att verkställa undanförsel alltid skall tillkomma vederbörlig myndighet.

Straff för underlåten anmälningsskyldighet stadgas i 98 § 5).

3 mom. Detta moment motsvarar 95 § 3 mom. i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

4 mom. Utredningen har — liksom nedan under 70 § sägs angående förstöring — ansett det erforderligt att stadga skyldighet för ägare eller innehavare av egendom, som är av beskaffenhet att kunna bli föremål för undanförsel, att medverka till förberedande åtgärder härför, ändå att beslut om undanförsel ej meddelats.

Om ersättning för kostnad eller skada i anledning av undanförsel eller förberedande åtgärder härför stadgas i 74 §.

70 §.

Första stycket i denna paragraf motsvarar 96 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

Utredningen har — såsom ock *krigsmaterielverket* i sitt yttrande över hemortsförvarssakkunnigas beslut anfört — ansett det nödvändigt att stadga skyldighet för innehavare av egendom, som är av beskaffenhet att kunna bli föremål för förstöring, att medverka till förberedande åtgärder härför, ändå att beslut om förstöring ej meddelats. Bestämmelse härom har intagits i andra stycket av denna paragraf.

Angående rätt till ersättning för kostnad eller skada i anledning av förberedande åtgärder stadgas i 74 § 3 mom. Beträffande rätt till ersättning för förstörd egendom hänvisas till motiveringen till 33 §.

71 §.

Förevarande paragraf motsvarar 130 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

Beträffande vissa straffbestämmelser, som sammanhånga med här förevarande stadganden, hänvisas till 98 § 10) och 100 §.

72 §.

Denna paragraf motsvarar stadgandena i 87 § e) och 94 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag, vilka hoparbetats.

Angående rätt till ersättning stadgas i 75 §.

73 §.

Denna paragraf motsvarar 107 § andra stycket i hemortsförvarssakkunnigas förslag. Vissa redaktionella jämkningar ha dock vidtagits. I paragrafen har uttryckligen angivits, att rätt till ersättning även skall tillkomma

arbetsgivare, som jämlikt 57 § utgivit ersättning till verkskyddspersonal för tjänstgöring, varom här är fråga.

Liksom i fråga om motsvarande ersättning enligt 53 § anser utredningen, att ersättning enligt förevarande paragraf skall utgå allenast under civilt försvarsberedskap.

74 §.

Förevarande paragrafs 1 och 2 mom. motsvara 109 § i hemortsförsvars-sakkunnigas förslag.

3 mom. saknar motsvarighet i hemortsförsvars-sakkunnigas förslag. Utredningen har ansett att skälig ersättning för kostnad eller skada på grund av förberedande åtgärder för undanförelse, förstöring eller evakuering enligt 67 § bör utgå av statsmedel.

75 §.

Denna paragraf motsvarar 110 § i hemortsförsvars-sakkunnigas förslag.

76 §.

Förevarande paragraf innehåller för de fall som i paragrafen är i fråga enahanda bestämmelse som 111 § i hemortsförsvars-sakkunnigas förslag.

77 §.

Denna paragraf innehåller bestämmelser i enahanda hänseenden som 114 § i hemortsförsvars-sakkunnigas förslag och ansluter sig i huvudsak till detta. Emellertid anser utredningen att — såsom jämväl stadgas i nu gällande skyddsrumslag beträffande gemensamma skyddsrum — länsstyrelsen allenast skall äga bestämma grunderna för kostnadsfördelningen, varemot det bör ankomma på domstol att avgöra tvist om storleken av det belopp var och en skall med de fastställda grunderna tillskjuta. Sådan tvist kan uppstå exempelvis i anledning av invändning, att den, som omhänderhaft arbetet, bedrivit det på ett oekonomiskt sätt eller vidtagit vidlyftigare anordningar än som betingats av ändamålet. — Verkställighet torde sålunda icke kunna erhållas å länsstyrelsens beslut.

Utredningen har i denna paragraf tillfogat en bestämmelse om att grunderna för kostnadsfördelningen för källarmursgenombrott, som anordnats för sammanhängande bebyggelse, skola fastställas enligt samma regler som för verkskydd, hemskydd och skyddsrum. Till denna bestämmelse må blott anmärkas, att källarmursgenombrott icke kunna anses vara anordnade »för» sammanhängande bebyggelse i vidare mån än därigenom vunnits förbindelse mellan olika byggnader.

78 §.

Denna paragraf motsvarar 115 § i hemortsförsvars-sakkunnigas förslag. Dock har utredningen ansett, att paragrafen bör äga tillämpning allenast då fråga är om verkliga långtidskontrakt och därför föreslagit, att minst två år

skall återstå av nyttjanderättstiden för att bidragsskyldighet skall kunna åläggas nyttjanderättshavaren.

79 §.

Förevarande paragraf motsvarar 116 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

Utredningen har icke ansett erforderligt föreslå någon motsvarighet till stadgandet i 97 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

Till 7 kap. om förfoganderätt för civilförsvarets behov.

Bestämmelserna i detta kapitel 80—90 §§ ha — förutom vissa redaktionella ändringar — i jämförelse med motsvarande föreskrifter i 117—127 §§ i hemortsförvarssakkunnigas förslag undergått allenast de ändringar, som betingats därav att ansvaret för det allmänna civilförsvaret skall åvila kommuner och municipalsamhällen och icke särskilt bildade folkskyddsdistrikt.

I 91 § har intagits en bestämmelse av motsvarande innehåll som 137 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

Till 8 kap., innehållande övriga bestämmelser.

92 §.

Denna paragraf motsvarar 134 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

93 §.

Förevarande paragraf motsvarar 135 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

94 §.

Denna paragraf motsvarar 136 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag. Emellertid har vitesföreläggande ansetts böra knytas allenast till bestämmelserna i de kapitel, vari skyldigheterna med avseende å civilförsvaret uttryckligen angivas.

95 §.

Förevarande paragraf motsvarar 138 § 1 mom. i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

Däremot har utredningen icke funnit anledning att i lagen införa något stadgande, motsvarande 138 § 2 mom. i nämnda förslag.

96 §.

Denna paragraf motsvarar 139 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag med den ändringen, att sjukdom ansetts böra kunna styrkas — förutom med läkarintyg — med intyg av två ojäviga personer.

97 §.

Förevarande paragraf motsvarar 140 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag, dock med vissa förändringar i straffsatserna.

98 §.

Denna paragraf innehåller med de utslutningar, som föranletts därav, att någon motsvarighet till 51 § i berörda förslag icke föreslagits av utredningen, motsvarande straffbestämmelser som 141 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

Straff har emellertid ansetts böra stadgas jämväl för den som underlåter att jämlikt 69 § 2 mom. anmäla hinder att efterkomma åläggande att undanföra egendom.

Dessutom har straffbestämmelse föreslagits för överträdelse av det i 29 § stadgade förbudet, som icke förefanns enligt hemortsförvarssakkunnigas förslag.

99 §.

Förevarande paragraf motsvarar 143 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

100 §.

Denna paragraf motsvarar 144 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

101 §.

Förevarande paragraf motsvarar 145 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

102 §.

Första och fjärde styckena i denna paragraf motsvara 146 § första och tredje styckena i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

Någon motsvarighet till andra stycket i nämnda paragraf har utredningen icke föreslagit, enär där avsedda förseelser ansetts böra beivras genom vanligt domstolsförfarande.

I andra och tredje styckena i förevarande paragraf ha forumregler intagits.

103 §.

Denna paragraf ersätter 148 § i hemortsförvarssakkunnigas förslag.

Hemortsförvarssakkunniga anförde i sitt betänkande, att folkskyddets egenskap av försvarsorganisation föranledde, att något formbundet förfarande för fullföljd av folkskyddsmyndighets beslut hos högre folkskyddsmyndighet icke borde förefinnas. Vore någon missnöjd med exempelvis beslut av folkskyddschef, borde han dock givetvis kunna göra en vanlig framställning hos civilskyddschefen om rättelse.

Däremot föreslogo hemortsförvarssakkunniga ett stadgande av innehåll, att talan mot beslut i folkskyddsärenden av länsstyrelsen — som icke skulle ingå i folkskyddsorganisationen — finge föras hos Kungl. Maj:t. Länsstyrelsens beslutanderätt i folkskyddsärenden avsåg enligt hemortsförvarssakkunnigas förslag rent administrativa frågor, såsom meddelande av dispens från bestämmelser om skyddsrum, fördelning av kostnader för folkskyldet m. m.

Enligt utredningens förslag skall länsstyrelsen ingå i civilförvarssorga-

nisationen. En följd härav blir att hemortsförsvsarssakkunnigas ovan återgivna anförande beträffande klagorätt över folkskyddsmyndighets beslut — i vilket utredningen instämmer — får tillämpning jämväl på åtskilliga beslut av länsstyrelsen. Denna kommer nämligen med utredningens förslag att beträffande civilförsvaret bli underställd centralmyndigheten och skyldig ställa sig dess föreskrifter till efterrättelse, varför, som nyss sagts, något utrymme för ett formbundet fullföljdsförfarande icke skulle finnas. Det sagda kan dock gälla allenast den del av länsstyrelsens verksamhet, som omfattar planläggning och upprätthållande av civilförsvaret, d. v. s. länsstyrelsens befattning med ledningen av civilförsvaret, men icke den administrativa beslutanderätt länsstyrelsen utövar i civilförvarsärenden. Sådan beslutanderätt skall enligt utredningens förslag tillkomma länsstyrelsen jämlikt åtskilliga bestämmelser om anordnande av enskilda skyddsrum och källarmursgenombrott (35, 38, 40, 41, 43, 44, 45 och 46 §§). Vidare skall länsstyrelsen fastställa statsbidrag enligt 51 § och ersättning av statsmedel jämlikt 53 § samt företaga kostnadsfördelning jämlikt 54 och 77 §§ ävensom meddela förordnande som i 55 § 4. och 5. avses. Länsstyrelsen tillkommer ock att meddela vissa ytterligare förordnanden av administrativ natur (59, 61, 92 och 93 §§) ävensom meddela förelägganden och utdöma viten enligt 94 § samt meddela vitesbeslut enligt 97 § 1 mom. I de uppräknade fallen synes besvärstalan böra kunna föras i vanlig ordning hos Kungl. Maj:t.

I hemortsförsvsarssakkunnigas förslag stadgades, att rätt att anföra besvär över länsstyrelsens beslut skulle tillkomma jämväl riksfolkskyddschefen. Beträffande frågan om motsvarande rätt för centralmyndigheten synes sådan rätt icke behöva förekomma annat än beträffande ovan angivna bestämmelser om enskilda skyddsrum och källarmursgenombrott, ifråga om vilka centralmyndighetens besvärsmätt är ägnad att främja en enhetlig rättstillämpning.

Bestämmelserna i andra och fjärde styckena i förevarande paragraf ha utformats i enlighet med det ovan sagda.

I första och tredje styckena ha intagits bestämmelser av motsvarande innehåll som 148 § första och tredje styckena i hemortsförsvsarssakkunnigas förslag.

104 §.

Förevarande paragraf motsvarar 149 § i hemortsförsvsarssakkunnigas förslag.

Såsom av hemortsförsvsarssakkunnigas specialmotivering till nämnda paragraf framgår äro, på grund av författningsbestämmelser eller med stöd av sådana bestämmelser meddelade särskilda beslut, åtskilliga anläggningar, byggnader, verk, företag och inrättningar helt eller i vissa avseenden undantagna från luftskyddslagens och skyddsrumslagens tillämpningsområde samt underkastade särskilda föreskrifter.

Hemortsförsvsarssakkunniga ha — utom beträffande vissa kraftanläggningar, för vilka gälla i särskild lag utfärdade bestämmelser — sökt uppställa vissa normer för i vilken mån folkskyddslagen skulle vara tillämplig på ifråga-

varande anläggningar, byggnader m. m., därvid särskild uppmärksamhet ägnats frågan om folkskyddsmyndigheternas tillsynsrätt.

Utredningen anser sig icke kunna ingå på motsvarande spörsmål beträffande civilförsvarets tillämplighet i dessa speciella fall. Frågan härom synes böra upptagas till övervägande av centralmyndigheten för att underställas Kungl. Maj:ts prövning. I avbidan på denna prövning synas hittills gällande föreskrifter alltså böra äga tillämpning. Genom stadgandet i andra stycket i förevarande paragraf öppnas möjlighet härtill.

Utredningen har i detta sammanhang övervägt frågan om huruvida icke civilförsvarets lag av principiella skäl borde konstrueras så, att den över huvud icke finge tillämpning på staten. Emellertid har utredningen icke funnit sig böra i detta hänseende frånga hemortsförsvarets sakkunnigas, med gällande luftskyddslag och skyddsrumslag överensstämmande förslag.

105 §.

Denna paragraf motsvarar 150 § i hemortsförsvarets sakkunnigas förslag med det tillägget, att utredningen föreslår, att Kungl. Maj:ten skall kunna åt civilförsvaret uppdraga lösandet av särskild uppgift, som icke avser rikets försvar men som sammanhänger med civilförsvarets verksamhet. Utredningen avser därmed särskilt uppgifter av liknande art som civilförsvarets, för vilka dess resurser måste kunna ställas till förfogande. Främst gäller detta inkvarteringsorganisationen, som torde vara synnerligen lämplig att användas exempelvis för omhändertagande av en större flyktingström från utlandet.

Utredningen har icke ansett sig böra föreslå något stadgande motsvarande 128 § i hemortsförsvarets sakkunnigas förslag. Vad där föreskrives torde gälla utan vidare.

Åtskilliga i 10 kap. i hemortsförsvarets sakkunnigas förslag intagna stadganden ha — såsom förut angivits — i utredningens förslag intagits i andra sammanhang. Åter andra ha bortfallit på den grund, att hemvärnet enligt utredningens förslag icke skall ingå i civilförsvaret.

Till övergångsbestämmelserna.

Utredningen anser det mest ändamålsenligt att civilförsvarets lag till alla delar träder i kraft vid en och samma tidpunkt, förslagsvis den 1 juli 1944, varvid de i övergångsbestämmelserna angivna äldre lagarna böra upphöra att gälla.

Emellertid medför detta, att innan organisationsplaner enligt den nya lagen blivit fastställda, gällande luftskydds-, utrymnings- och socialtjänstplaner böra fungera såsom organisationsplaner och få de rättsverkningar sådana planer ha enligt den nya lagen. Stadgande härom har upptagits i övergångsbestämmelserna andra stycket. Skulle något tillägg till de äldre planerna behöva göras, innan fullständig organisationsplan hinner fastställas, kan tydligen sådant tillägg fastställas såsom del-organisationsplan i avbidan på den fullständiga planen.

Vad angår övergångsbestämmelserna i fråga om skyddsrum och statsbidrag hänvisas till vad i allmänna motiveringen (sid. 205, 207 och 222) anförts.

Det må anmärkas, att lagen den 21 juni 1940 (nr 645) om skyldighet att bortföra varuförråd är tidsbegränsad till den 1 juli 1944 enligt lag den 16 april 1943 (nr 189), varför det föreslagna stadgandet om upphävandet av förstnämnda lag kan bli överflödigt.

Lag om utvidgad tillämpning av civilförvarsplikt.

Beträffande denna lag hänvisas till allmänna motiveringen (sid. 172 ff).

Vissa författningsändringar.

1) *Lagen den 26 maj 1909 (nr 38 sid. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt:* Frågor om föreläggande och utdömande av vite jämlikt civilförvarslagen synas böra undantagas från regeringsrättens behörighet.

2) *Strafflagen för krigsmakten:* Lagen synes böra göras tillämplig å dem som med stöd av lagen om utvidgad tillämpning av civilförvarsplikt ålagts tjänstgöring vid krigsmakten, i motsvarande mån som beträffande hemvärnspersonal och andra frivilliga.

3) *Lagen den 20 juni 1924 (nr 298) om viss panträtt i spannmål:* I denna lag har — med vissa redaktionella jämkningar — inarbetats de bestämmelser, som äro givna i lagen den 21 juni 1940 (nr 647) med vissa tillfälliga bestämmelser angående panträtt enligt lagen den 20 juni 1924 (nr 298) om viss panträtt i spannmål. Bestämmelserna ha dessutom utsträckts att gälla jämväl utspridning. Då utredningen föreslår, att civilförvarslagens bestämmelser om undanförelse ej göras tidsbegränsade, bör så ej heller ske med nu ifrågavarande bestämmelser. Det må anmärkas, att lagen den 21 juni 1940 (nr 647) är tidsbegränsad till den 1 juli 1944 enligt lag den 16 april 1943 (nr 190), varför det i utredningens ändringsförslag till lagen den 20 juni 1924 (nr 298) intagna stadgandet om upphävande av lagen den 21 juni 1940 (nr 647) kan bli överflödigt.

4) *Lagen den 30 juni 1942 (nr 505) om viss panträtt i spånadslin och hampa:* I denna lag har — med vissa redaktionella jämkningar — inarbetats de bestämmelser, som äro givna i lagen den 30 juni 1942 (nr 480) med vissa tillfälliga bestämmelser angående panträtt enligt lagen om viss panträtt i spånadslin och hampa. I övrigt hänvisas till vad ovan under 3) sägs (sistnämnda lag är tidsbegränsad enligt lag den 16 april 1943, nr 191).

5) *Lagen den 22 juni 1939 (nr 310) om sjukhusvård vid krig eller krigsfara:* Beträffande kostnaderna för civilförsvarets hjälplatser synas civilförvarslagens bestämmelser böra äga tillämpning.

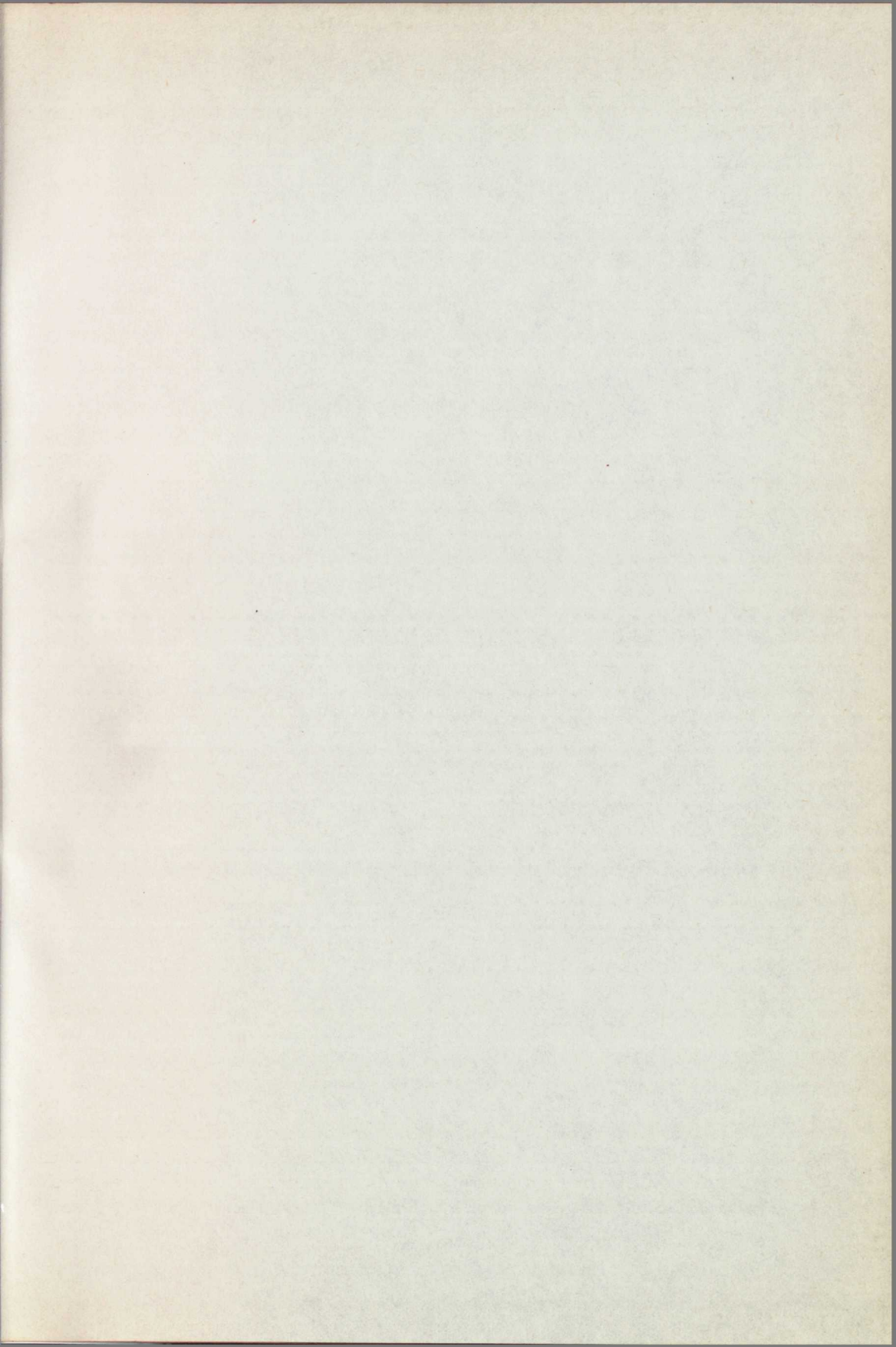
6) *Lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt:* Bestämmelsen i 18 § andra stycket om undantag från tjänsteplikt för den som fullgör luftskyddstjänst, torde böra ändras därhän, att den som är inskriven i civilförsvaret skall vara undantagen från tjänsteplikt, dock endast i den mån tjänstgöringen i civilförsvaret utgör hinder för tjänstepliktens fullgörande.

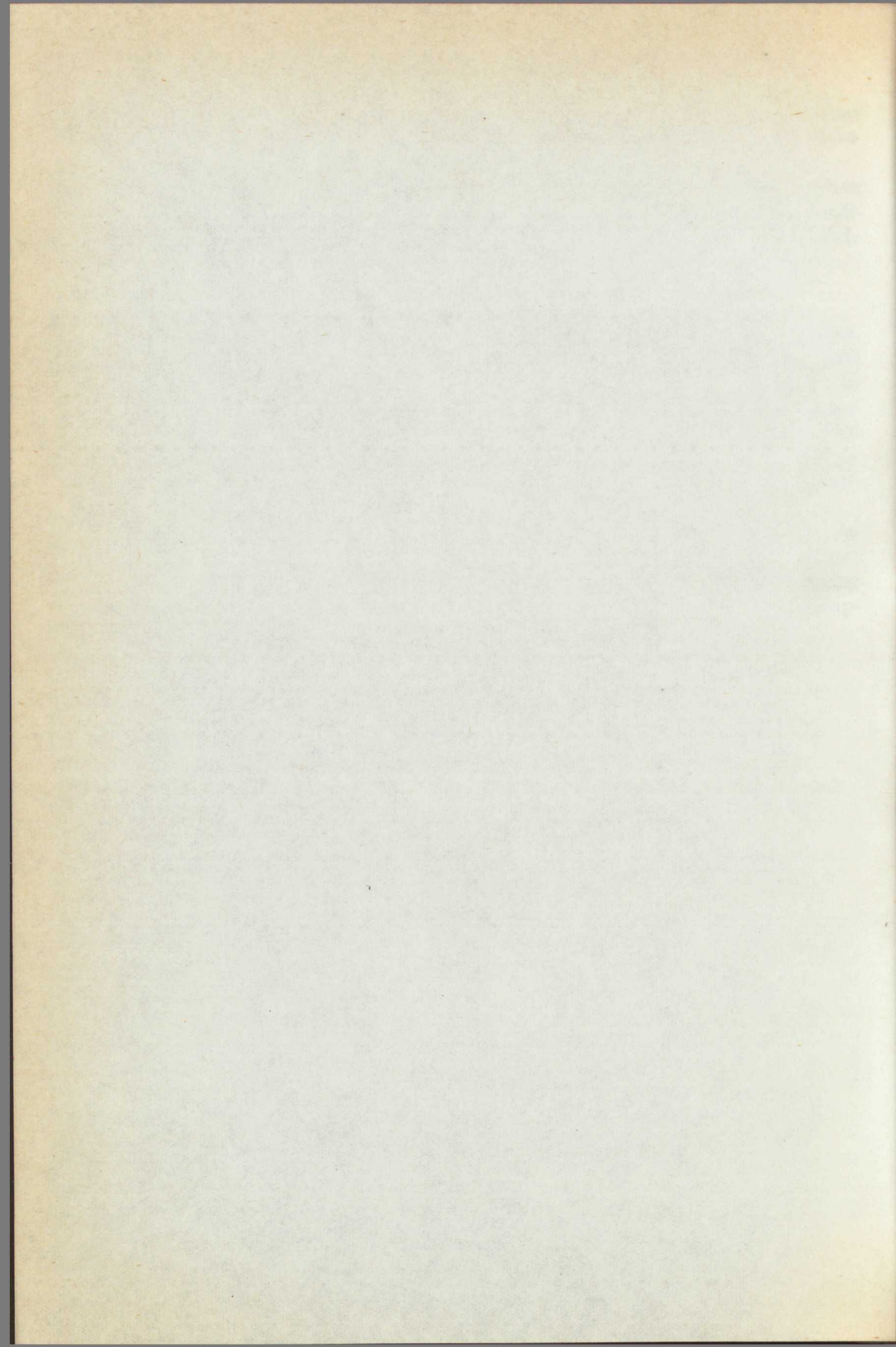
7) *Lagen den 12 juni 1942 (nr 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar*: Vissa ändringar av huvudsakligen formell karaktär föreslås.

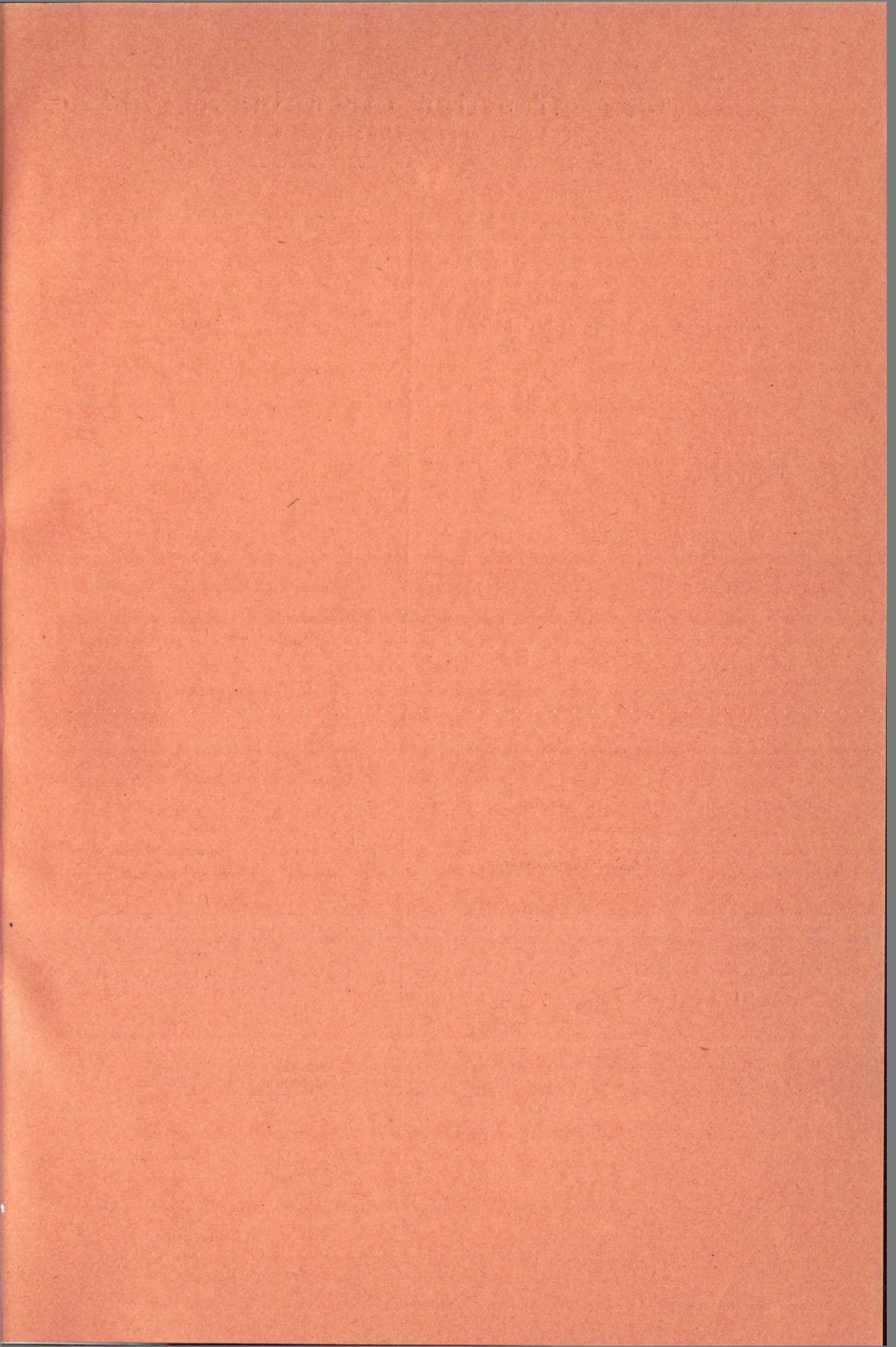
8) *Lagen den 26 mars 1943 (nr 121) om vapenfria värnpliktiga*: Föreskriften om att vapenfri värnpliktig skall kunna uttagas till tjänstgöring vid luftskyddet bör ersättas med den föreslagna bestämmelsen om motsvarande skyldighet beträffande civilförsvaret.

Såsom hemortsförsvarsakkunniga i sitt betänkande (sid. 330 f.) anført, torde vissa ändringar vara erforderliga i lagen den 7 maj 1937 (nr 222) om förekommande och släckning av skogseld samt i brandstadgan den 15 juni 1923 (nr 173) ävensom viss ändring kunna ifrågasättas i förordningen den 13 april 1940 (nr 215) om utrymningshjälp. Utredningen har emellertid i avbidan på resultatet av brandförvarsutredningens respektive krigshjälpsakkunnigas förslag icke ansett sig böra utarbeta något förslag till författningsändringar i ifrågavarande hänseenden.

Ej heller har utredningen ansett sig böra ingå på prövning av frågan om behovet efter den 30 juni 1944 av en lag, motsvarande lagen den 14 maj 1943 (nr 245) med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt allmänna förfogandelagen m. fl. lagar, eller om en sådan lags tillämplighetsområde.

Statens offentliga utredningar 1944

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Industri.

Kommunalförvaltning.

Promemoria med förslag till lag med bestämmelser om allmänna behörighetsvillkor för vissa kommunala uppdrag m. m. [4]

Handel och sjöfart.

Statens och kommunernas finansväsen.

Kommunikationsväsen.

Politi.

Betänkande ang. nykterhetstillståndet under krigsåren. [3]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Försäkringsväsen.

Hälsa- och sjukvård.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt

Allmänt näringsväsen.

Försvarsväsen.

Betänkande med förslag ang. långtjänstunderbefäl m. m. [2]
Betänkande med förslag till civilförsvarslag m. m. [5]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Jordbruksbefolkningens levnadskostnader. [1]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.